יפה יפה ולא כיסה יפה יפה (חול׳ קט.). אמר שמואל אין הבשר יוצא מידי דמו אלא א״כ מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה (שם קיג.). אמר לו יצחק לאביו אבא בחור אני וחוששני שמא יזדעזע גופי מפחדה של סכין ואצערך ושמא תפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן אלא כפתני יפה יפה מיד ויעקד את יצחק (מד״ר בראש׳ נו). אמרו למלך הצבי הזה נלוה עם הצאן והוא רועה עמהם כל יום ויום יוצא עמהם ונכנס עמהם היה המלך אוהבו בזמן שהוא יוצא לשדה היה מפקיד ירעה יפה לרצונו לא יכה אדם אותו הזהרו בו (שם במד׳ ח). אדוני המלך כה יפה לי וכך נאה וכך ראוי לי (שם איכ׳, אני הגבר). —*יפה אמר, יפה דן, יפה עשה: אמר ריב״ז יפה אמר חנן לא תשבע אלא בסוף (כתוב׳ יג א). יפה אמר חנן הניח מעותיו על קרן הצבי (שם ב). וכשבאתי והרציתי דברים לפני רבי יהושע אמר לי יפה אמרת (נזיר ז ג). ויאמר משה כן דברת יפה דברת ובזמנו דברת (מכי׳ בא יג). ויאמר יי׳ אל משה כן בנות צלפחד דוברות יפה תבעו בנות צלפחד (ספרי במד׳ קלד). הוא מצדיק את הדין ואומר יפה דנתוני (שם דבר׳ שז). מעשה באחד שבא להעיד לפני ר״ט על האשה שנשאת אמר לו בני היאך אתה מעיד על האשה שתנשא אמר לו רבי עמנו היה בשיירה וירר הגיים עלינו ונתלה ביהור של זית ופשחו ורדף הגיים וחזר נומתי לו בני משבחך אני בארי נומה לי יפה כיוונת לשמי אני נקרא בעירי יוחנן בן יונתן אריה מכפר שיחלה אמרתי לו בני יפה אמרת (ירוש׳ יבמ׳ יו יח ד). שמענו [ש]אמר ר׳ יוחנן יפה לימדני ר׳ יהושע בן לוי (שם גיט׳ ד מה ד). כלמה שאני עושה אני נמלך במפיבשת רבי ואומר לו מפיבושת רבי יפה דנתי יפה הייבתי יפה זכיתי יפה טהרתי יפה טמאתי ולא בושתי (ברכ׳ ד.). אילמלי לא היית עמנו ואפילו היית עמנו ולא נמנית עמנו יפה אתה אומר עכשיו שהיית עמנו ונמנית עמנו יאמרו זונות מפרכסות זו את זו (שבת לד.). אמר להן יפה עשיתם ששברתם רבי חנינא (ערוב׳ סה:). אמרו לו לרבי מאיר יפה אמרת שאין חולצין (יבמ׳ קיט.). מעשה באדם אחד שהיה מסקל מרשותו לרה״ר ומצאו חסיד אחד אמר לו ריקה מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך ליגלג עליו לימים נצרך למכור שדהו והיה מהלך באותן רה״ר ונכשל באותן אבנים אמר יפה אמר לי אותו חסיד וכו׳ (ב״ק נ:). והלא משמך אמרו יפה ערערו בני משפחה (ב״ב קנד:). לא יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ (סנה׳ קח.). לא יפה עשה משה כשהסתיר פניו שאלולי לא הסתיר פניו גלה לו הקב״ה למשה מה למעלה מה למטה ומה שהיה ומה שעתיד להיות (מד״ר שמות ג). אמר להם משה אילו אהרן אחי נטל לעצמו את הכהונה יפה עשיתם שנתרעמתם עליו (שם במד׳ יח). שלח עבדו להוציא ולא רצה הפונדקי לשלחו אמר יפה עשה הפונדקי שאני אמרתי לו אני מוציאו ולא פקדתיו שאני משלח את עבדי (שם שמות טו). א״ר יוחנן יפה אמרת יפה דנת׳ יפה טהרת יפה טמאת יפה חייבת יפה למדת יפה הורית (שם ז). אמר ריש לקיש יפה למדני ר׳ יוחנן שאין גרנה של תורה אלא בלילה (שם שה״ש, ראשו). אמרה לו אמת היא תורתכם נאה ומשובחת היא כל מה שאמרת יפה אמרת (פסיק׳ דר״כ, שקל׳). אמר לו הקב״ה משה מה שעשית יפה עשית (פדר״א לז). —ובקצת הוכחה והתול בכונה שלא טוב עשה: בשעה שברח דוד לנוב עיר הכהנים וקבלו (אחימלך) הרגיש שאול וכינס כל עבדיו ואמר להם יפה אתם עושים לי כי דוד עשה כל מה שהוא מבקש ואין אחד מכם גולה את אזני (תנחומא מצורע א). — *עין יפה, נדיבות לב: שיעור תרומה עין יפה אחת מארבעים בש״א משלשים והבינונית מחמשים והרעה מששים (תרומ׳ ד ג). השובלין שבקשין ושבשורות הרי אלו של בעל הבית אמר ר״ע בזו נהגו בעלי בתים עין יפה (תוספתא פאה ב כא). אמר רשב״ג נהגו כהנים עין יפה שלא להוציא את אחיהם ריקנין (שם ד ג). שיהיה אדם מצוי ליתן לבתו בעין יפה (ירוש׳ כתוב׳ ד כט.). למלך שעשה סעודה והזמין אורחים והיתה עינו יפה באורחיו והיה מחזר עליהם ואומר להם יערב לכם יבסם לכם (מד״ר במד׳ יג). — *דעתו יפה, תכונה חזקה, לא אנין: קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה ואמרו כהן שדעתו יפה שורפה חיה (ע״ז כ ה). שעיר של יוה״כ נאכל לערב הבבליין אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה (מנח׳ יא ז). — *נפש יפה: השוחט את הבהמה ומצא בה שליא נפש היפה תאכלנה ואינה מטמאה (חול׳ ד ז). ביצים מוזרות נפש היפה תאכל (תוספתא תרומ׳ ט ה). מי שאכל הרבה ואין נפשו יפה לאכול שלש סעודות

אם יכול לאכול כביצה ואין מצטער יאכל ויקיים שלש סעודות (תנודרהס, הלכ׳ שבת). — *ידין יפות, עי׳ יד. — *דבר פלוני יָפֶה לדבר פלוני, טוב ומועיל לו: עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית ב"ש אומרים כל זמן שהוא יפה לפרי ובה"א עד העצרת (שבי׳ א א). קונם יין שאיני טועם שהיין רע למעים אמרו לו והלא המיושן יפה למעים וכו׳ קונם בצל שאיני טועם שהבצל רע ללב אמרו לו הלא הכופרי יפה ללב (נדר׳ ט ח). מביא קופתו ותולה בצוארי בהמה ונותנין לתוכה מאותו המין ר"ש אומר נותן לתוכה כרשינין והן יפות להן מהכל (תוספתא תרומ׳ ח ג). מה שמן יפה לראש ויפה לגוף אף ד"ת יפים לראש ויפים לגוף (ספרי דבר׳ מח). (רוח) צפונית יפה לחטים בשעה שמכנים שליש וקשה לזיתים בשעה שחונטין (שם סו). טחול יפה לשינים וקשה לבני מעים כרישין קשין לשינים ויפין לבני מעים (ברכ׳ מד:). תבשיל של תרדין יפה ללב וטוב לעינים (שם לט.). אספרגוס יפה ללב וטוב לעינים וכל שכן לבני מעיים והרגיל בו יפה לכל גופו (שם נא.). כל השמנים כולן יפין לנר ושמן זית מן המובחר (שבת כג.). כל השרפין יפין לדיו ושרף קטף יפה מכולם (שם). בא וראה שלא כמידת הקב"ה מידת ב"ו אדם נותן סם לחבירו לזה יפה ולזה קשה אבל הקב"ה אינו כן נתן תורה לישראל סם חיים לכל גופו (ערוב׳ נד.). א"ר יהושע בן חנניא אין לך שיפה למדידה יותר משלשלאות של ברזל (שם נח.). מפני שאור הנר יפה לבדיקה (פסח׳ ח.). תמרים שחרית וערבית יפות במנחה רעות בצהרים אין כמותן (כתוב׳ י:). מוסיפין לה (להמינקת) יין שהיין יפה להלב (שם סה:). סם פלוני יפה לה סם פלוני רע לה (נדר׳ מא:). ערסן יפה לחולה לרפואתו (שם). כשם שהשאור יפה לעיסה כך דמים יפין לאשה (נדה ת:). חמין רובן קשה לגוף ומיעוטן יפה יין רובו קשה לגוף ומיעוטו יפה (דה"ר ז). הנר הזה בשעה שהוא כבה מאלין יפה לו ויפה לפתילה ובשעה שאינו כבה מאלין רע לו ורע לפתילה (מד"ר ברא׳ סג). — ואמר המשורר: פורה דרכתי לבדי משקה עושה פלא, יפה הוא לשבחה מכל תחבולות אלה (יל"ג, רפואה בדוקה). — ובדברים מפשטים: כל מיני חיות יפין לחלום חוץ מן הפיל ומן הקוף (ברכ׳ נו:). אמר רב יפה תענית לחלום כאש לנעורת (שבת יא.). א"ר יצחק יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין (ר"ה טז.). — ועם השם כֹּחַ, *יפה כחו של פלוני, יש לו הכח והיכלת והרשות לעשות דבר: יפה כח בית דין שפוטרת מן הקרבן (יבמ׳ י ב). ר"ש אומר מקום שיפה כחו בכניסתה הורע כחו ביציאתה מקום שהורע כחו בכניסתה יפה ביציאתה (כתוב׳ ח ד). שום הדיינים שפיחתו שתות או הוסיפו שתות מכרן בטל רשב"ג אומר מכרן קיים אם כן מה כח ב"ד יפה (שם יא ה). מנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים למזבח ואין בהם לכהנים בזה יפה כח המזבח מכהנים שתי הלחם ולחם הפנים לכהנים ואין בהם למזבח ובזה יפה כח הכהנים מכח המזבח (מנח׳ ו ב). בתי החצרים נותנים להם כח היפה שבבתי ערי חומה וכח היפה שבשדות (ערכ׳ ט ז). עבר ותרם ר׳ ברכיה אומר יפה כחו ר׳ מנא אומר לא יפה כחו אותה התרומה שהוא מפריש טובלה למעשר (ירוש׳ מעשר׳ ה נא ד). בזה יפה כח הבן מכח האב שהבן גובה שלא בשבועה ואב אינו גובה אלא בשבועה (שם כתוב׳ ט לג:). אחד אומר שמעתי מפי שנים ושנים אומרים שמענו מפי אחד יפה כח האחד ששמע מפי שנים מכח השנים ששמעו מפי אחד (שם נדה א מט.). מה איש ואשה שכן הורע כחם בנזקין לא חלקת בו בין תם למועד בן ובת שיפה כחם בנזקין אינו דין שלא תחלוק בהן בין תם למועד (ב"ק מד.). וכי יפה כח מתנה ממכר (ב"מ טו.). (בן) פשוט שיפה כחו שנוטל בראוי כבמוחזק וכו׳ בכור שהורע כחו שאינו נוטל בראוי כבמוחזק (ב"ב קל:). לפי שמצינו במוכר שדה אחוזה שיפה כחו שאם הגיע יובל ולא נגאלה חוזרת לבעלים (ערכ׳ ל:). — ג) *יפה כך וכך, שָׁוֶה, ראוי לתת בעדו כך וכך, wert; vaut; worth: רואין אותה כאלו היא שפחה נמכרת כמה היתה יפה וכמה היא יפה (כתוב׳ ג ז). אמר ר"מ שמין אותן (את הקרקעות) כמה הן יפין בפירות וכמה הן יפין בלא פירות (שם ח ג). היתה כתובתה ארבע מאות זוז ומכרה לזה במנה ולזה במנה ולאחרון יפה מנה ודינר במנה (שם יא ז). שור שוה מנה שנגח שור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום (ב"ק ג ט). כיצד משלם דמי ולדות שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה אמר רשב"ג א"כ משהאשה

יולדת משבחת אלא שמין את הולדות כמה הן יפין ונותן לבעל (שם ה ד). סימא את עינו קטע את את ידו שיבר את רגלו רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק ושמין כמה היה יפה וכמה הוא יפה (שם ח א). שטף נהר חמורו וחמור חבירו שלו יפה מנה ושל חבירו מאתים (שם י ד). שני כלים אחד יפה מנה ואחד יפה אלף זוז (ב"מ ג ה). לקח בהן שני אילים להולין אחד יפה שתי סלעים ואחד יפה עשרה זוז היפה שתי סלעים יקרב לאשמו והשני למעילתו (כרית' ו ו). המבכיר כרמו של חבירו סמדר רואין אותו כמה היתה יפה קודם לכן וכמה היא יפה לאחר מכאן (ב"ק נח:). הרי שהיו חמריו ופועליו תובעים אותו בשוק ואמר לשולחני תן לי בדינר מעות ואפרנסם ואני אעלה לך יפה דינר וטריסית ממעות שיש לי בבית (ב"מ מו.). (קבלו) בגד לארוג בשני סלעים ארגו חציו והניחו חציו שמין להם את מה שעשו היה יפה ו' דינרים נותן להן סלע או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים (שם עו:). נטל את הטבלא מלפנינו שהיתה יפה כששה ככרי זהב ושברה (פסיק' רבתי טו). כמה האשה יפה בשביל ולדות הללו עד שלא ילדה וכמה היא יפה עכשיו כשנתרוקנה ונפחתו דמיה (רש"י ב"ק מט.).

יפה, פ"ע, יפית, יפו, עת' איף, תיף, ייף, וייף, ותיף, ותיפי, — היה יפה, schön s.; être beau; be beautiful: ותעדי זהב וכסף ומלבושך ששי ומשי ורקמה סלת ודבש ושמן אכלתי ותיפי במאד מאד (יחזק' יו יג). — ודברים לא בע"ח: בסעפתיו (של הארז) קננו כל עוף השמים וכו' ובצלו ישבו כל גוים רבים וייף[1] בגדלו בארך דליותיו כי היה שרשו אל מים רבים (שם לא ו-ז). מה-יפו פעמיך בנעלים בת נדיב (שה"ש ז ב). — ובדברים מפשטים, במשמ' היה טוב ונעים: מה-יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים (שה"ש ז ז). מה-יפו דדיך אחתי כלה מה טבו דדיך מיין וריח שמניך מכל בשמים (שם ד י). —*יפת, היתה יפה: בוא וראה מה יפית[2] סרסרותן של דודאים לפני מי שאמר והיה העולם ב"ה שבשכר הדודאים הללו עמדו שני שבטים גדולים מסוימים בישראל (מה"ג, כ"י תימנ', ויצא).

—פע', יפה, עת' ייפה, ייפהו, —יפה הדבר, עשהו יפה: כי עץ מיער כרתו (את הפסל) מעשה ידי חרש במעצד בכסף ובזהב ייפהו במסמרות ובמקבות יחזקום ולוא יפיק (ירמ' י ג-ד). —ובתו"מ: ומעשה באחד שנדר מבת אחותו הנייה והכניסוהו לבית ר' ישמעאל וייפוה אמר לו ר"י בני לזו נדרת אמר לו לאו והתירו ר' ישמעאל (נדר' ט י). קצר לצורך עשבים חייב משום קוצר ואינו חייב משום מייפה את הקרקע (ירוש' שבת ז י.). קצר ליופות את הקרקע מהו שיהא חייב משום קוצר ומשום שהוא מייפה את הקרקע (שם כיל' ה ס:). מלמד שכל אחד ואחד ייפה לו הקב"ה אומנתו בפניו (ברכ' מג:). מגרר אדם גלדי צואה וגלדי מכה שעל בשרו בשביל צערו אם בשביל ליפות אסור (שבת נ:). התולש עולשין וכו' אם להיסק כדי לבשל ביצה קלה אם ליפות את הקרקע כל שהן (שם קג.). מדלין לירקות כדי לאוכלן ואם בשביל לייפותן אסור (מו"ק ד.). למה צוה הקב"ה לנזיר שלא יגלח ראשו לפי שהגילוח מתארו ומיפהו (מד"ר במד' י). ויתאו המלך יפיך ליפותיך בעולם (שם ברא' לט). ומצוה מן המובחר לחזק את הבנין (של המקדש) ולהגביהו וכו' ומפארין אותו ומייפין כפי כחן (רמב"ם בית הבחיר' א יא). ממרח זה המיפה פני הכרי של תבואה ברחת בסוף כל דבר (הוא, מעשר' ג יג). מפרכסין (הכלים) החדשים כגון שישוף ויגהץ וייפה כל צרכיו (הוא, מכי' יח ב). וכאשר נשמע אליו (אל היצר) במזון אשר לא יתכן לעמוד בלתו ויפה לנו המותרים שהם טפלה למזונות ויחבב לנו השמחה והתענוג (תו"ה, יחוד המעש' ה). ואמר מה טוב המעשה תיפהו החכמה ומה טובה החכמה תיפהו המעשה (מבח' הפניני' א). — ואמר הפיטן: יפה לו (האלהים לאדה"ר) בנין צלע לענין קולע לענין ברכו, כתר הכלה כבודה וכלולה וזכה לכילה ברכו (פיוט לברכו, קונט' הפיוט' ד). הסרו סלע ובנה עזר לו לנועם, יפתה ולו הביאה ודין עלי תרועם, ויאמר האדם זאת הפעם, זבדני אלהים (שם ס). חלפו כצל ימי עלומותי, וקלו מנשרים שנותי, זמן הבלי, ימי סכלי, יפה ללבי שקריו, וכום פעלי, ביד אלי, השקה אותו שמריו

---

[1]) בך ב"א, ב"נ וייף. והעיר הרד"ק: וייף בגדלו בחירק היוד הראשונה ונוח השניה בקריאת בן נפתלי ובקריאת בן אשר וייף בשוא הראשונה וחירק השניה ובמקצת הספרים מצאתי בחירק הראשונה ושוא השניה לבן אשר וזו היא הקריאה הנכונה על משקל ויישב. —[2]) אולי צ"ל יפה.

(רמב"ע, זמן הכלי). — ובהשאלה, *יפה כחו של פלוני, נתן לו כח מוסרי וזכות לדבר מהדברים: ולמה אמרו מחזיר לו מעות ליפות כחו של מוכר (כ"ב ז כ). מה אם מוקשה בין המוקשיות שיפיתה כוחו להציל בשמונה נחבש בשמונה מוקשה בין הבצלים שהורעת כוחו להציל בשתים עשרה לא כל שכן שלא יחבש אלא בשמונה (ירוש' כלא' ג כח ד). מה אם היחיד שהורעת כחו בטומאה ידועה ייפיתה כוחו בספק קבר התהום ציבור שייפיתה כוחו בטומאה ידועה אינו דין שייפיתה כוחו בספק קבר התהום (שם פסח' ז לד ד). מת ונפלה לפני היבם אפי' חרש אוכלת בזה ייפה כח היבם מכח הבעל שהיבם חרש מאכיל והבעל חרש אינו מאכיל (שם יבמ' יד יד ג). אם אתה רואה קמה קצורה את מייפה כוחה של אשה שדה שלא נזרעה את מייפה כוחו של איש (שם כתוב' ח לב.). לפי שהירעתה כחה של אשה שלא תהא כתובתה אלא על ניכסי בעלה הראשון ייפיתה כוחה בדבר הזה שאם קדם היורש ותפש מוציאין מידו (שם לב:). מה אם הבת שהורעתה כוחה בניכסי האב ייפיתה כוחה בניכסי האם בן שייפיתה כוחו בניכסי האב אינו דין שנייפה כוחו בניכסי האם (שם ב"ב ח טז). שני שטרות היוצאין בזה אחר זה וכו' ראשון במכר ושני במתנה ליפות כחו (כתוב' מד.). במתנה בקש ליתנו לו ולמה כתב לו בלשון מכר כדי לייפות כחו (ב"ב נא.). שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת רואין אם כמיפה את כוחו כותבין ואם לאו אין כותבין (שם קלה:). שכיב מרע שכתב כל נכסיו מתנה סתם ולא שייר כלום אם עמד חוזר ואפילו קנו מידו כדי ליפות את כחו (רמב"ם מתנה ח יד). נתן כל נכסיו לראשון וקנו מידו כדי ליפות את כחו וחזר ונתן מקצתן לאחר וקנו מידו כדי ליפות את כחו השני קנה (שם ט יז). ואם היה בה קנין לא קנה אלא אם כן היה מייפה כחו (סמ"ג, מ"ע פד). שהרי גם הראשון לא קנה השדה באותו שטר והיאך נייפה כח השני לקנותו באותו שטר (טתו"מ סו, בשם הרא"ש). וזה שתיקנו חכמים לכתוב מהיום ולאחר מיתה ליפות כחו של נותן מתנה שלא יזכה בה אלא לאחר מיתה (תשו' גאו', JQR, XX 104).

—התפ', התיפה, תתיפי, — עשה את עצמו יפה, הראה את עצמו יפה: ואתי שדוד מה תעשי כי תלבשי שני כי תעדי עדי זהב כי תקרעי בפוך עיניך לשוא תתיפי מאסו בך עגבים נפשך יבקשו (ירמ' ד ל). — ובתו"מ: א"ל מה שמה חנה תתיפי חנה ונתייפתה[1] (תענ' כג:). — וגוכ' נתיפית: נתייפיתה בעליונים שנאמר הן אראלים צעקו חוצה נתייפיתה בתחתונים נשיא אלהים אתה בתוכנו (מד"ר בראש' נט). — ומקו': שהיא מיוחדת לשרתו ולעמוד לפניו והיא משתדלת להתיפות לפניו ולהפיק רצונו בכל כחה (מלמד התלמיד', מטות). — ואמר הפיטן: חתני נתיפה בתוך כיפה וחופה עשויה כמין כילה (מחז' ויטרי תלו). — וגם תתיף: יפו בך ימים כמו כלה אשר תתיף בחח, אך מתגך תשים עלי אפם וימשכו בחח (רמב"ע, תרשיש א מה). לענה צוף חכה וראש פתן שפתה, ואם תתיף ותעד נזמה וחליתה, שפתיה חמאות, חמת תנין מקיאות (הנ"ל, מוס' יוה"כ, התרשיש שמעו). אתיף ואתפאר באהבתו כמו כלה אשר תגאה ותתיף בעדי (ר"י חריזי, הענק ג מה).

—פע', *יפה, מיפה, — שיפו אותו, בפרט בהשאלה, כחו מיופה: חתימה בשנים כחה מיופה וכתיבה בשנים אין כחה מיופה (ירוש' גיט' ג מד.). — ובמשמ' העקרית, בנין מיפה: שהיה (שלמה) זריז בבנין ביהמ"ק הה"ד ויבנהו שבע שנים וכתוב אומר ואת ביתו בנה שלמה שלש עשרה שנה נמצא מיופה ומרובה בנין בית שלמה מבנין בית המקדש אלא כך אמרו בבנין ביתו נתעצל בבנין ביה"מ היה זריז ולא נתעצל (מד"ר שה"ש א). — ואשה מיפה: נשא אדם אשה טובה ומיופה הוא שמח בה נשתנה יפיה אז מבקש לישא אחרת עליה (תד"א ט).

—הפע', היפה, — כמו יפה: קלים הטו אחריו אוזן מוצא פיהו, ועד מצוי נפש מעשיו היפיהו, רוח שפתיו הפצה מפיהו, צדיק הוא ה' כי מריתי פיהו (ר"א קליר, קינ' לת"ב, איכה אלי).

יפה-פה, — עי' יפהפיה.

יפהפיה[2], יפה-פיה, ת"נ, — יפה מאד: עגלה יפה-פיה[3] מצרים קרץ מצפון בא בא (ירמ' מו כ). — ונסמי' יפה-פית, ואמר המשורר: שלמית שחרחרת

---

[1]) כך בכ"י, ובנוסח' נתייפת.

[2]) כמו חלקלק, פקח קוח. — [3]) והעיר ריב"ג (הרקמה יא), וז"ל: פעלעיל עגלה יפה-יפיה והיא גם כן מלה חלוקה במכתב ועל כן לא נהפכה בה ההא אשר היא למד הפעל ביוד על ההקשה אך נשארה במכתב ובדבור

בתוך עלמות תתהלל, מרחוק קראתיך למה תתחולל, התיצבי בת נדיב יפה־פית מכלל, ונות בית תחלק שלל (רסב"ג, שלמית סחרחרת).

***יִפּוּי**, ש"ז, מ"ר יִפּוּיִים, — שה"פ מן יִפָּה, במשמ' יתרון זכות וכדומה: אמר לו (אברהם להקב"ה) אי זה היפוי שלי אני ובני נכנסין לעיר ואין בני אדם מכירין בין האב לבן מפני שהיה אדם חי מאה ומאתים שנה ולא היה מזקין (תנחומא חיי שרה א). —"יפוי כח, יתרון זכות וכדומה: ולא היה בנו כח להשהות אותן השטרות עד שיגדלו היתומים מפני יפוי כח דינם (השטר' לר"י ברצלוני ט). אם אמר כתובו ולא אמר בלשון יפוי כח כגון שאמר אף כתבו ותנו לו אין צוואתו מבוטלת (שם יז). בצוואתו שאמר כתבו ותנו פירש שיכתבו בשטר ההוא יפוי כח (רשב"ם ב"ב קנב.). מתנת ש"מ בכל הנכסים בלא יפוי כח בשטר אם עמד חוזר (שם קנג.). ואם כתב לאחד והקנה לו וחזר וכתב גם לשני והקנה לו כתב הר"מ מרוטנבורק שהשני קונה אף בלא יפוי כח ואפילו אם לא הגיע השטר לידו מחיים (טוחו"מ רנ לב). —"יפוי לשון, דברים שבאים לחזק כח המאמר: ואמרתי מנהג כזה שהוא לעבור על דברי תורה ולהוציא ממון שלא כדין אין לילך אחריו ואמרו לי כי הרבה יפוי לשון רגילין לכתוב בשטרות שהן מורין על זה שלא תהא שביעית משמטתו ודקדקתי ולא מצאתי שום תנאי ויפוי לשון שיורה על דרך זה (תשוב' הרא"ש עח, מובא בטוחו"מ סז ו). — וסתם יפוי, "דברים שיש בהם חזוק: ושכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת וכו' בלא יפוי לא קנה דאין שטר לאחר מיתה (רשב"ם ב"ב קנג.). אך העדים המיוחדים אנחנו קדם זכרנו ולנו נתן רשות להתום וליפות החתימה בכל מיני היפויים על האופן היותר טוב (רשימ' כ"י קמברידש 199). וייפה מתנתו בכל היפויים הצריכים (שו"ת כהר עסק קח). — ובכלל "יפוי דבר מהדברים, פעולה להראותו יפה: שיש בדבר זה מזכות המצפונים ובר הלבבות מן הערבוב המפסיד אותם וההצלה ממיני היפוי המביא אל החונף (חו"ס, יחוד המעש' ה א). שתאמר לו כל אלו הפיתויים ומיני היפויים כדי להביאו לביתה (פי' מכלי ל' רח' הלוי ז יג). ואחר כן אמרה (אביגיל) כי כשמו

יהד ועקרה שתהיה מלה אחת כי היא כפילת העין והלמד והיא תאר ויוד המשך מובלעת בלמד הכפולה.

כן הוא נבל שמו ונבלה עמו זה הקיום אשר בו הוכיחה שראוי לו לבלתי השים אל לבו כי כטבעו הוא לשלם רעה תחת טובה והנה בכאן אחד מהיפויים ההלציים ר"ל ההעתקה (גופ' לופיס א ז). והנה התמצע חי נפשך בין חי ה' והושע נפשך לך והוא מן היפויים ההלציים הנקרא הבלבול (שם).

א. **יפח**[1], ממנו יָפֵחַ.

יָפֵחַ[2], — קל לא נמצא.

—הִתְפ', הִתְיַפֵּחַ, הִתְיַפֵּחַ, —הכה בידו על קדקדו, מפני צער ואבל וכדומה: כי קול כחולה שמעתי צרה כמבכירה קול בת ציון תִּתְיַפֵּחַ[3] תפרש כפיה אוי נא לי כי עיפה נפשי להרגים (ירמ' ד לא). —ואמר הפיטן: שיחו לאמי כי ששונה פנה, הבן אשר ילדה לתשעים שנה היה לאש ולמאכלת מנה, אנא אבקש לה מנחם אנה, צר לי לאם תבכה ותתיפח, עוקד והנעקד והמזבח (סלית' לר"ה, עת שערי). בתולת בת יהודה רבת תאניה ואניה, מתיפחת ופורשת כף בעמקי שביה (סלית' יוס ו, בתולת). —ובמשמ' "צעק: ותתיפח גרון בעל זבוב בקול צורח, וזבובי מות בואו בנקרת סלע (ניר דוד לשלום הכהן א ד). תחת יד וכרונותי עת כי התיפחתי אל פורה שר של שכחה את כפי שלחתי ואתחנן אליו (יל"ג, רפואה בדוקה). עוד תתיפח נפשי עיני תבכינה, עוד רגשות לביכהמות ים תהמינה (הוא, הוי אח).

ב. **יפח**[4], ממנו יָפֵחַ, יָפִיחַ.

יָפֵחַ[5], ש"ז, סמי' יְפֵחַ, וְיָפֵחַ, — א) מה שמספר ונועד אדות דבר מהדברים, Verkündigung; prediction: כתב חזון ובאר על הלחות למען ירוץ קורא בו כי עוד חזון למועד וְיָפֵחַ[6] לקץ ולא יכזב אם

[1]) בערב' יפח' a).

[2]) עי' הערה לקמן. — [3]) פרשו הקדמונים והחדשים במשמ' צעקה ונשימה וכדומה, מענין יפח חמס, או מענין פוח, נפח. אך בכל אלה השרשים אין משמ' של זעקה ונשימה של צער. ולכן נראה יותר שזה פעל מיוחד ששמש בעבר' כמו שהוא משמש בערב' תיפח' b), במשמ' הכה על היפוח, ר"ל מוקדם הקדקד, והוא מנהג הנשים המקוננות במזרח שהן מטפחות בידיהן על ראשן.

[4]) עיין הערה להערך.

[5]) משק' גזל, יחף, אבל. — [6]) אמר ריב"ג: ומנ

a) يفخ d) تيفخ

יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר (חבק׳ ב ג). — ב) מי שמספר דבר, מי שמגיד מה שהוא ידע, Verkündiger ; rapporteur ; reporter : אל תתנני בנפש צרי כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס (תהל׳ כז יב).

יֹפִי[1]), ש״ז, בכנ׳ יפיו, יפיה, יפיך, יפיך, — סגולת דבר יפה, Schönheit ; beauté ; —ty : והיה תחת בשם מק יהיה ותחת חגורה נקפה וכו׳ ותחת פתיגיל מחגרת שק כי תחת יֹפִי (ישע׳ ג כד). הזאת העיר שיאמרו כלילת יֹפִי משוש לכל הארץ (איכ׳ ב טו). צור את אמרת אני כלילת יֹפִי בלב ימים גבוליך (יחזק׳ כז ג-ד). אתה (מלך צור) חותם תכנית מלא חכמה וכליל יֹפִי (שם כט יב). מציון מכלל יֹפִי אלהים הופיע (תהל׳ נ ב). שקר החן והבל היֹפִי אשה יראת יי׳ היא תתהלל (משלי לא ל). מלך ביפיו תחזינה עיניך (ישע׳ לג יז). ויצא לך שם בגוים ביפיך (יחזק׳ טז יד). ותבטחי ביפיך ותזני על שמך (שם טו). אל כל ראש דרך בנית רמתך ותתעבי את יפיך ותפשקי את רגליך לכל עובר (שם כה). גבה לבך ביפיך שחת חכמתך על יפעתך (שם כח יז). ויתאו המלך יפיך (תהל׳ מה יב). אל תחמד יפיה בלבבך ואל תקחך בעפעפיה (משלי ו כה). להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות להראות העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא (אסת׳ א יא). —ודבר לא בע״ח: כי מה טובו ומה יפיו דגן בחורים ותירוש ינובב בתלות (זכר׳ ט יז). צור את אמרת אני כלילת יפי בלב ימים גבוליך בניך כללו יפיך (יחזק׳ כז ד). שלטיהם תלו על חומותיך סביב המה כללו יפיך (שם יא). —ובתו״מ: יש לך (אשה) נוחה ב י ו פ י ה ולא במעשיה (ויש נוחה) במעשיה ולא ב י ו פ י ה (ספרי במד׳ לט). שכל מי שהוא רואה אותה היה מודה בנויה וכו׳ שהכל סוכים ב י ו פ י ה (שם). ושמואל אמר (הנערות הרבו לדבר עם שאול) כדי להסתכל ב י פ י ו של שאול (ברכ׳ מח:). ממנו (מציון) מוכלל י ו פ י ו של עולם (יומ׳ נד:). יפיפיות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם ל י ו פ י שאין האשה אלא ליופי (תענ׳ לא.). כדי שלא תתעבר יכחיש י ו פ י ה (יבמ׳ לד:). אין אשה אלא ל י ו פ י אין אשה אלא לבנים (כתוב׳ נט:). עשרה קבים י ו פ י ירדו לעולם תשעה נטלה ירושלם ואחד כל העולם כולו (קדוש׳ מט:). מעשה באשה אחת וצפנת בת פניאל שמה צפנת שהכל צופין ב י ו פ י ה בת פניאל בתו של כהן גדול ששימש לפניי ולפנים שנתעלל בה שבאי כל הלילה למחר הלבישה שבעה חלוקים והוציאה למוכרה בא אדם אחד שהיה מכוער ביותר אמר לו הראני את י ו פ י ה אמר לו ריקא אם אתה רוצה ליקח קח שאין כ י ו פ י ה בכל העולם כולו (גיט׳ נח.). זה אומר יש לי עבד שאין כ י פ י ו בכל העולם וזה אומר יש לי שפחה שאין בכל העולם כולו כ י ו פ י ה (שם). נתעדן הבשר ונתפשטו הקמטין וחזר י ו פ י למקומו (ב״מ פז.). שבשעה שהגלה נבוכדנצר הרשע את ישראל היו בהן בחורים שהיו מגנין את החמה ב י ו פ י י ן והיו כשדיות רואות אותם ושופעות זבות (סנה׳ לב:). ואין לך חכמה כחכמה של דרך ארץ ואין לך י ו פ י כ י ו פ י של ירושלם (אדר״נ כג). משגזלת וחמסת ונשלת יפיה ממנה אתה משלחה (מד״ר בראש׳ יח). לבן מלכים שיצא למדברה של עיר וקפחתו החמה על ראשו ונתכרכמו פניו נכנס למדינה במעט מים ומעט מרחץ מן המרחציות נתלבן גופו וחזר ל י ו פ י ו כמו שהיה (שם שה״ש, אל תראוני). רבי שמעון אומר מנהגן של מלכי מדי כשהיו אוכלין ושותין היו מביאין לנשיהם משחקות ומרקדות לפניהם כדי לראות ב י ו פ י תארן (פדר״א מט). אל תקח אשה לעשר או ל י ו פ י, כי הכל ילך וישאר דופי

הד׳א אלמעני ויפח לקץ עלי זנה מנעי רגלךם יחף ועלי זנה ירח פלמא אצ׳יף קיל ויפח חמס כמא (קיל) וירחך לא יאסף עוד, ע״כ, ובעבר׳: ומן הענין הזה ויפח לקץ והוא שם על משקל מנעי רגלך מיחף ועל משקל ירח וכאשר סמכו אותו אמרו ויפח חמס כמו שאמרו וירחך לא יאסף. ודעת זו, שהמלה יפח גם כאן היא שם היא היתר נאותה למליצת הכתוב, כי בזה יקביל החלק הזה של הפסוק יפה מאד להחלק הראשון, והשם יפח הוא הקבלה להשם חזון. ובדבר משמ׳ המלה הנה רוב הקדמונ׳ פרשוה מלשון דבור והגדה, כמו שנראה מן ויפח חמס וגם מן יפיח כזבים שבמשלי, אעפ״י שיש רואים במלה יפיח עתיד מן פוח או פיח. וכבר העיר ברט (Barth ES 24), כי יש בערב׳ חבר לשרש זה במשמ׳ זו, והוא באח a), שהוא משמש במשמ׳ הודיע דבר לחבירו, גלה סוד, וכדומה: ב א ח ט׳הר ואשתהר, ר״ל נגלה ונתפרסם, ואבאח אלשר אט׳הרה ואעלנה, אבאח הסוד גלה והודיעהו. ואעפ״י שהשיג ש׳ פרנקל על ברט על דמיון זה וטען עליו, בכ״ז האמת היא כדעת ברט.

[1]) עי׳ שרש יפה.

---

a) باح

(המאירי משלי יד).— ואמר הפיטן: הוהבל גוינו ונפרע פארנו, זבול מקדשנו זרב בעונינו, טירתנו היתה לשמה, יופי אדמתנו לזרים, כחנו לנכרים ועדיין לא שבנו מתעותנו (סדור רע"ג, סליח' עי"ת, אשמנו).— והמשורר אמר: נפשי בילדת גפנים אתן וניני כרמים, רשים תגבר כראשים ותשו שפלים כרמים, בנפשי יעלות ביופי כלולות, בשער כלילות ובפני לבנות, באמנן לכנור ועוגב בחיקן תדמם לאמות מניקות לבנות (רמב"ע, תרשיש ב). ובה כל הוד וכל כבוד מחובר וכל יופי ואין קץ לתבונה, ואיכה תדרשו ערך ליפיה והוא נעדר בכל עיר גם מדינה (ר"י חריזי, תחכמ' כ). כסף וזהב חן כבוד ויפי, אם מבלי תרמית יעמדו רגע, פז רב לטיט ישוב יפי לנגע, חן טוב למאוס אף כבוד לדפי (רמח"ל, ליש' תהלה א).— *הוד יפיה של אשה, השדים: א"ר יוסי ב"ר חנינא שאחזה (גחזי את השונמית) בהוד יפיה (ברכ' י.).— ומאמר הפלסוף על היופי: שכן אמרו מביני מדע והם בעלי ברית אפלטון שהיופי איננו זולת ריח הטובות (נפולות יהודה ז).— *יופי כח: אמר רבן גמליאל וכי מרוב העמרים יופי[1]) כח של בעה"ב או הורע כחו אמרו לו יופי כחו (פאה ו ו).

יְפִי[2]), ש"ז,— כמו יֹפִי: לכן הנני מביא עליך זרים עריצי גוים והריקו חרבותם על יפי חכמתך וחללו יפעתך (יחזק' כח ז).—ואמר בן סירא: העלים עין מאשת חן ואל תביט אל יפי לא לך (ב"ס גני' ט ח).—ואמר המשורר: צהובת שער תמימת יפי, צביה ואיך כארי תטרפי (ר"י הלוי, כלוס לנביס). יעלת יפי, אל תקצפי, ונדוד ספי, ותני בפי, לחיך כפי תאותי (מבה דרעי, לקו"ק פה). נא נחמו נוקש בפח אהבת עולה בשורש חן כמו יונק, השקו במי נעם להיין כי מיום ליום שד היפי יונק (רמב"ע, תרשיש ד). קצת החן לבד לקחו עלמות, ולה כל היפי היה למנה (ר"י חריזי, תחכמ' כ). והיה היפי נודד וגולה עדי פגע מעונו בה וחנה (שם).

***יְפִיּוּת**, ש"נ,—כמו יֹפִי: יפיותו של יפת יהא באהלי שם (מגי' ט:). מספרין ומכבסין קודם שיכנסו למשמרתם כשהן מנוולין הואיל ומשמרות מתחדשות שיראו אותו ביפיותו (רמב"ס תעני' יז:).— ואמר הפיטן: יסודות משמרת מראות נגעים שאת או ספחת או בהרת נד"ישים, יפיותם משלמשלו בם לשני מלכים מראות הנגע שתים מפורשים (אזהר' ר"י ברצלוני, אדכרה). וכריתות ברית ליושב הארץ והקתיהו, יפיותם לא תחון ונכרי לא תוכל לשום עליך מלך כי לא בחרתיהו (שם, אתוה).

יָפִיחַ[1]), ש"ז, מ"ר יפיחים,— כמו יפח משמ' ב, מי שמגיד ומספר דברים: יפיח אמונה יגיד צדק ועד שקרים מרמה (משלי יב יז). מציל נפשות עד אמת ויפח כזבים מרמה (שם יד כה). עד שקרים לא ינקה ויפיח כזבים לא ימלט (שם יט ה). עד שקרים לא ינקה ויפיח כזבים יאבד (שם ט).

יְפֵהפֶה[2]), פ"ע, נקב' יפיפית,—כמו יפה: יפיפית[3]) מבני אדם הוצק חן בשפתותיך (תהל' מה ג).— ואמר הפיטן: יפיפית נמשלת, ועתה קדורנית בעון כי כשלת, ולבך אחורנית זנבוך ונחשלת (סדור רע"ג, סליח' י'

---

[1]) במשנה כ"י הגרסה ייפה כחו.

[2]) בהמלונים החדשים הובאה גם צורה זו בערך יֹפי הקודם, והחליטוה לצורה של סמיכ' בלבד, אך גדולי המשוררים שלנו השתמשו בה גם במוכרת, כמו שנראה ממשקל הבתים.

[1]) בערב' בַאיח a), מי שמספר ומגלה דברים.

[2]) עי' הערה לקמן.—[3]) אמר ר"י חיוג: ומעקר זה (של יפה) יפיפית מבני אדם אך נשנו בו פעם שנית הפא והיוד כמו אדמדם סחרחר. ע"כ. ונראה מזה כי הוא סובר כי היוד השניה אינה אלא במקום הל"פ של יפה. אבל א"כ היה צריך לאמר יפיפית ולא ולא יפיפית, יוד השניה קמוצה. וראב"ע השיג ע"ז מטעם אחר ואמר: יפיפית יש אומרים כי הוא כפול כמו שחרחרת וסחרחר לחסרון לבנה אדמדמת כי אינה אדומה אם כן איך יהיה יפיפית לחסרון והתשובה כי כפל העי"ן והלמ"ד הוא לחסרון רק הפ"א והעי"ן שהם כפולים הם באים ליתרון והעד תשגשגי שהוא יותר מן תשגי. ע"כ. ואעפ"י שהשגת הראב"ע מטעם משמ' ההמעטה שיש במשק' פעלעל אינה מכרעת, כי י"א שפעלעל הוא לרבוי ולא למעט, עכ"פ דעת ראב"ע היא שנשנו ביפיפית לא העין והלמד אלא הפא והעין. וכן רד"ק, והעיד עוד שהיוד הראשנה קמוצה בק"ח, אמר בהשרשים וז"ל: ובהכפל היוד והפא יפיפית ופא הפעל חטף קמץ, ע"כ, וכן במכלול, ואמר עוד שאין זו צורה פועלת אלא פעולה: ופא הפעל נקרא בקמץ חטף והוא פעל שלא נזכר שם פועלו. ע"כ. והסכימו לדעה זו גם קצת החדשים, אך אולד (Ew. § 120 a) ערער על זה מפני שאין לנו יותר משלים לכפילת הפא והעין, והחליט כי בתחלה היה באמת יפיפית, ואח"כ נתהוה מזה יפיפית.

a) بائح

טכת, אכותי). כלך יפה יפיפית להיות גברת, אתי מלבנון כלה צעדי טוטפת מקשרת (רשב"י, שבת חוהמ"פ, לאינה). — ולגנסתריס: כתבך הבהיר, אשר בכל קצוות הזהיר, מה נעמו לשמע אזני, ויפיפו טוריו בעיני, ואשתעשע בעניניו רעיוני, ואפרש אותו לפני (אגר' הרמב"ס ח).— ולגנסתרת: והאשה טובת מראה מאד בבנות יפיפה, הרהב לב המלך ואש התאוה נשקה (ניל דוד גבלוס הכהן ג יח).

***יְפֵיפֶה**, ת"ז, לנק' יְפֵיפָה, מ"ר יְפֵיפִים, יפיפות,— כמו יפהפה: שאלו את אימא שלום מפני מה בניך יפיפין ביותר (נדר' כ:).— ואמר הפיטן: שלחת בצרים חרי וזעם, שמרת באברתך יפיפי פעם (רשב"י, ז' פסח, אותותיך). והוכן ראש לאבלנו ברוטינגן הפינה ונהרגו יפיפי עם כמו נפכים (קינה, אככה יקפה יוס, QGJD, III 341).

***יְפֵיפוּת**, ש"נ,— כמו יְפִיוּת: אמר הקב"ה אני הוא שעשיתיו (את המקדש) תלבעוה"ז ואני הוא שעתיד לעשותו יפיפות לעוה"ב (מד"ר שה"ש, כמגדל דוד).

***יְפֵיפִיָּה**, ת"ז, לנק' יְפִיָּה, מ"ר יְפֵיפִיִּים, יְפֵיפִיּוֹת,— כמו הקודם: ארבע נשים יפיפיות היו בעולם שרה ואביגיל רחב ואסתר (מגי' טו.). יפיפיות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם ליופי שאין האשה אלא ליופי (תעני' לא.). שתי נשים היו בירושלם והיו יפיפיות ביותר (מד"ז איכ' א יב).— *מלאכה יפיפיה: כדרך שנותנין עור לאדם כשהוא מעבדו ממחקו וממתחו ומביאו לידי מלאכה יפיפיה (סד' אליהו רבה ג).— ואמר הפיטן: למו השיבה יפיפיה, לי איך תיסרוני ברמיה, לערל וטמא תשגילוני עריה (שבת חנכה, אודך).

יָפַף, פ"י, בינ' יֹפֵף, יוֹפֵף,— כמו הפך, *אפך: והם (בעלי המשנה) הבקיאים בלשון הקודש אפשר שהיה אצלם זה הלשון שהיו אומרים הופך ויופף ועניינם אחד וזה אינו חידוש בלשוננו שהרי יאמר ילך והלך והם ב' עיקרים משתנים והענין אחד (פי' המשנ' לרמב"ס, כלא' ב ג).

וקצת החדשים אמרו פשוט כי זה שבוש וצריך לקרוא יפיפית. ואולי העקר כדעת בטכר (Bö. § 907) שבעצם הדבר היא גם סברת קניג (Kö. 1, 584) שזה פעל מרכב מן השם יפי והפעל יפה, כמו יבוש תיבש וכמו קדש קדשים, ועב"פ אין זה פעול, כדעת רד"ק, כמו שכבר השיג ע"ז בטכר שם כי בפעול היה צריך להיות הסוף ־פִית ולא ־פִית.

יפע

יפע[1], ממנו יָפַע, יִפְעָה.

יָפַע,— קל לא נמצא.

—הפע', הוֹפִיעַ, הוֹפָעָה, תּוֹפַע, הוֹפִיעָה, — א) פ"ע, הוֹפִיעַ האור וכדומה, נגלה ונראה בזהר מבהיק, ובהשאלה הוֹפִיעַ פלוני, נגלה באור ונראה בזהר תפארה, erscheinen; aparaître; appeare: יי' מסיני בא וזרח משעיר למו הוֹפִיעַ מהר פארן ואתה מרבבת קדש (דבר' לג ב). מציון מכלל יפי אלהים הוֹפִיעַ (תהל' נ ב). אל נקמות יי' אל נקמות הוֹפִיעַ הנשא שפט הארץ השב גמול על גאים (שם צד א-ב). ישב הכרבים הוֹפִיעָה לפני אפרים ובנימן ומנשה עוררה את גבורתך (שם פ ב-ג).— ובמשמ' העקרית, בענין האור: היום ההוא יהי חשך אל ידרשהו אלוה ממעל ואל תּוֹפַע עליו נהרה (איוב ג 7).— ואמר הפיטן: מלאכות אלהים נורא, קמתי לעשות במורא, ועד לא תופע נהרה, הקצותי באשמורה (רמב"ע, תחנ' נעי"ת, ממרום).—והוֹפִיעַ על דבר, הסכים, התיחס אליו ברצון, עזר לו: הטוב לך כי תעשק כי תמאס יגיע כפיך ועל עצת רשעים הוֹפָעְתָּ (איוב י ג). —ב) פ"י, הוֹפִיעַ מטר, עשה שירד המטר[2]: התדע בשום אלוה עליהם וְהוֹפִיעַ אור[3] עננו (איוב לז יט). — ובתו"מ, במשמ' הראשנה: כמלקטי תאנים הן כל א' ואחד (מצבא השמים והארץ) הופיע בזמנו (מד"ר ברא' יב).

—ורוח הקדש: בג' מקומות הופיע רוה"ק בבית דינו של שם ובבית דינו של שמואל ובבית דינו של שלמה (מכות כג:).—*הופיע דבר טמון וכדומה, עשה שיגלה: אמר ר' יוהנן צפונות (היה יוסף) מופיע ונחות לו לאמרם ר' חזקיה אמר צפונות מופיע בדעת מניח רוחן של בריות בהן (מד"ר ברא' צ). —*הוֹפִיעַ רֵיחַ, עשה שיהיה נודף: מלמד שהיה ריחו של אותו הדם קשה והופיע להם הקב"ה ריח טוב מבשומי גן עדן (מד"ר שה"ש, עד שהמלך).

—*הופיע את פלוני לְדָבָר, הרים אותו, במשמ'

---

[1]) רק עברית.

[2]) בערב' ופע a), ענן שיתן מטר.— [3]) כבר ת"י גם אור זה במשמ' מטר: ענני מטריה, והוא הפרוש היתר נאה לפי ענין הכתוב, וא"כ הפעל הופיע הקודם מוסב לענין המטר שבענן, ובהיות שהשם ופע בערב' משמש במשמ' ענן שיתן מטר, נראה כי יש בשרש יפע גם משמ' ירידת מטר.

---

a) وفع

רוחנית: פועה שהופיעה את ישראל לאלהים (מד"ר שמות א). — *הופיע פנים נגד פלוני, העיז פניו נגדו: פועה שהופיעה פנים כנגד פרעה וזקפה חוטמה בו (מד"ר שמות א). פועה שהופיעה פנים כנגד אביה שהיה עמרם ראש סנהדרין באותה שעה כיון שגזר פרעה ואמר כל הילוד אמר עמרם ולריק ישראל מולידים מיד הוציא את יוכבד ופירש עצמו מתשמיש המטה וגרש את אשתו כשהיא מעוברת מג׳ חדשים עמדו כל ישראל וגרשו את נשותיהן אמרה לו בתו גזרתך קשה משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה על הזכרים ונקבות פרעה רשע הוא וגזרתו ספק מתקיימת ספק אינה מתקיימת אבל אתה צדיק וגזירתך מתקיימת עמד הוא והחזיר את אשתו עמדו כל ישראל והחזירו נשותיהם הוי פועה שהופיעה פנים כנגד אביה (שם). — ג) *חקר ובדק כדי לבאר דבר, erforschen scruter; to enquite: דרכי חמה ושבילי לבנה ברקיע הופענו, ומולדות ירחים ותקופות קבענו, ירח גאולתנו לא מצאנו ולא ידענו (ר"י הלוי, תחנה, ה׳ אלהי). — והשתמשו הסופרים בזמן החדש בפעל זה בענין יציאת ספר או עתון, *יופיע הספר או העתון ביום פלוני: היום אשר בו הופיע החזיון הראשון לשעקספיר בשפת עבר (פ׳ סמולנסקי, הקד׳ איתיאל הכושי).

ב. יפע, ממנו ב. יָפַע, מֵפִיעָה, עי׳ נפע.

יִפְעָה, ש"נ, מ"ר יִפְעוֹת, ככנ׳ יִפְעָתְךָ, יִפְעָתוֹ, — הגלות זהר ואור, ובמשמ׳ אור של יֹפִי: לכן הנני מביא עליך זרים עריצי גוים והריקו חרבותם על יפי חכמתך וחללו יִפְעָתֶךָ [1]) לשחת יורדוך (יחזק׳ כח ז-ח). גבה לבך ביפיך שחת חכמתך על יִפְעָתֶךָ [1]) על ארץ השלכתיך לפני מלכים נתתיך לראוה בך (שם יז). — ואמר המשורר: ומחשבתו כמגדלות חזקות ויפעתו כנדגלות איומה (ר"ש הנגיד, בן משלי א ג). אמרתי מה יפית עפרה יפעת הודך מי זה מנה (עמנ׳, מחבר. ד). ראשה עליה ככרמל ושפתיה מן תטופנה, מאורי אור בשמים קודרים מול זוהר יפעתה (שם).

יפת [2]), ממנו מוֹפֵת, עי׳ זה.

---

[1]) בשני המקומות תרגמו השבעים במשמ׳ יפי במלה קליס, ואחרים משערים כי השבעים קראו בגוף הכתיב יפי במקום יפעה.

[2]) שרש זה קבעו הקדמונ׳ ריב"ג ורד"ק להשם מופת, ואעפ"י שאין בלשונות האחיות שרש זה, בכ"ז עלינו לקבלו עפ"י הנחת הקדמונים.

יצא [1]), ממנו יָצָא, יָצִיא, מוֹצָא, מוֹצָאָה, צֹאָה, תּוֹצָאָה, *הוֹצָאָה, *יוֹצְאָנִית, *יוֹצֵאת הַחוּץ, *יַצְאָנִית, *יְצִיאָה.

יָצָא, פ"י, יָצָאת, יָצָאתִי, וכמו"כ יָצְתִי, יְצָאנִי, יְצָאתֶם, וִיצָאתֶם, יָצְאָה, יָצְאוּ, יָצָאוּ, יֹצֵא יוֹצֵא, יוֹצֵא, יֹצְאִים, יוֹצְאִים, יֹצְאוֹת, יוֹצְאוֹת, יֵצֵא, וַיֵּצֵא, יֵצְאוּ, וַיֵּצְאוּ, יֵצֵאוּ, תֵּצֵאוּ, תֵּצֶאנָה, וַתֵּצֶאנָה, וַתֵּצֶאןָ, צֵא, צְאָה, צְאוּ, צֶאנָה, יְצֹא, יָצוֹא, צֵאת, לָצֵאת, צֵאתִי, בְּצֵאתִי, צֵאתְךָ, בְּצֵאתֶךָ, צֵאתוֹ, צֵאתֵנוּ, צֵאתְכֶם, צֵאתָם, — א) יָצָא מבית, מעיר, מארץ וכדומה, הלך מפנים הבית וכדומה החוצה, herausgehn; sortir; go to out: הנה עם יָצָא ממצרים (במד׳ כב ה). וחיל פרעה יָצָא ממצרים (ירמ׳ לז ה). הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו (שמות יו ד). ויצא הכהן אל מחוץ למחנה (ויקר׳ יד ד). ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר (דבר׳ כד ב). אשיב את בנך אל הארץ אשר יָצָאתָ משם (ברא׳ כד ה). אם יָצָאתִי השדה והנה חללי חרב ואם באתי העיר והנה תחלואי רעב (ירמ׳ יד יח). ערם יָצָתִי מבטן אמי (איוב א כא). כל רומש על הארץ למשפחתיהם יָצְאוּ מן התבה (ברא׳ ח יט). ויהי השער לסגור בחשך והאנשים יָצָאוּ לא ידעתי אנה הלכו (יהוש׳ ב ה). זכור את היום הזה אשר יְצָאתֶם ממצרים (שמות יג ג). וִיצָאתֶם מן הכרמים (שופט׳ כא כא). למה זה יָצָאנוּ ממצרים (במד׳ יא כ). הנה יֹצֵא המימה (שמות ז יח). ויראו השמרים איש יוֹצֵא מן העיר (שופט׳ א כד). ואני יוֹצֵא והנה שר יון בא (דני׳ י כ). הנה העם הַיֹּצֵא ממצרים (במד׳ כב יא). היום אתם יֹצְאִים בחדש האביב (שמות יג ד). בני נח הַיֹּצְאִים מן התבה (ברא׳ ט יח). מכל יֹצְאֵי התבה (שם י). כל יֹצְאֵי שער עירו (שם לד כד). והנה רבקה יֹצֵאת אשר ילדה לבתואל (שם כד יה). העלמה הַיֹּצֵאת לשאב (שם מג). ובשליתה הַיּוֹצֵת מבין רגליה (דבר׳ כח נז). ובנות אנשי העיר יֹצְאֹת לשאב מים (שם יג). ואשא עיני וארא והנה

---

[1]) רק בעברית. וקצת דומה לו גם באשור׳ אצו, אך בארמ׳ וערב׳ משמשים למושג זה שרשים אחרים רחוקים מזה: נפק בארמ׳ וח׳רג׳ בערב׳, וזה אחד מהמושגים הטבעיים והרגילים מאד בדברי בני אדם, שנבדלו לשונות האחיות בהם הבדל גדול בהשרשים שיצרו להן לאלה המושגים.

שתים נשים יוצאות (זכר׳ ה ט). לעת ערב לעת צאת השאבת (בראש׳ כד יא). ויהי בצאת הכהנים מן הקדש והענן מלא את בית יי׳ (מ״א ח י). והיה כצאת משה אל האהל יקומו כל העם (שמות לג ח). בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים (שם יט א). ולא הסיף עוד מלך מצרים לצאת מארצו (מ״ב כד ז). ואם מאן אתה לצאת זה הדבר אשר הראני יי (ירמ׳ לח כא). בעבור זה עשה יי׳ לי בצאתי ממצרים (שמות יג ח). בצאתי שער עלי קרת (איוב כט ז). זה לחמנו חם הצטידנו אתו מבתינו ביום צאתנו ללכת אליכם (יהוש׳ ט יב). מועד צאתך ממצרים (דבר׳ יו ו). ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך (שם כח ו). אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים (שם כג ה). ובבא משה לפני יי׳ לדבר אתו יסיר את המסוה עד צאתו (שמות לד לד). ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן (בראש׳ יב ד). בבאו אל הקדש לפני יי׳ ובצאתו ולא ימות (שמות כח לה). כל אנשי המלחמה מתו במדבר בדרך בצאתם ממצרים (יהוש׳ ה ד). בחמשה עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ מצרים (שמות יו א). צא מן התבה אתה ואשתך (בראש׳ ח יו). קום צא אל הבקעה (יחזק׳ ג כב). וכה אמר שמעי בקללו צא צא איש הדמים (ש״ב יו ז). ויאמר (געל) לאבימלך רבה צבאך וצאה (שופט׳ ט כט). קומו צאו מן המקום הזה (בראש׳ יט יד). קומו צאו מתוך עמי (שמות יב לא). צאו מבבל ברחו מכשדים בקול רנה (ישע׳ מח כ). עשו אתי ברכה וצאו אלי (שם לו יו). לאמר לאסורים צאו לאשר בחשך הגלו (שם מט ט). היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן (שה״ש א ח). צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה (שם ג יא). וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחוו לי לאמר צא אתה וכל העם אשר ברגליך ואחרי כן אצא (שמות יא ח). ואני אצא ועמדתי ליד אבי בשדה (ש״א יט ג). ואקום ואצא אל הבקעה (יחזק׳ ג כג). ואצאה בשער הגיא לילה (נחמ׳ ב יג). בדרך אחד תצא אליו (דבר׳ כח כה). כי עתה תצאי מקריה (מיכ׳ ד י). אל יצא איש ממקמו ביום השביעי (שמות יו כט). והיה כל אשר יצא מדלתי ביתך החוצה דמו בראשו (יהוש׳ ב יט). ויצא נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו וכו׳ יצאו מן התבה (בראש׳ ח יח-יט). וכי ימכר איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים (שמות כא ז). ויבא יעקב מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו (בראש׳ ל יו). ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות הארץ (שם לד א). לכה דודי נצא השדה (שה״ש ז יב). ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר (שמות יב כב). כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון (ישע׳ נב יב). בדרך אחד יצאו אליך (דבר׳ כח ז). מהרסיך ומחריביך ממך יצאו (ישע׳ מט יז). ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען (בראש׳ יא לא). פרצו ויעברו שער ויצאו בו (מיכ׳ ב יג). ויקחו את דינה מבית שכם ויצאו (בראש׳ לד כו). ופרצים תצאנה אשה נגדה (עמו׳ ד ג). ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחלות (שמות יה כ). בשוב דוד מהכות את הפלשתי ותצאנה הנשים מכל ערי ישראל לשור והמחלות לקראת שאול (ש״א יח ו). —ועם את אחריו: הם יצאו את העיר לא הרחיקו (בראש׳ מד ד), כמו יצאו מן.— ועם כנוי יצאוני, יצאו ממני: בני יצאני ואינם (ירמ׳ י כ).— ואמר המשורר: והאמינו בך והנאוך, כי רק בקרבם מצאוך, ודבקו בך ולא יצאוך, ועל כנפי שיר נשאוך (רמב״ע, תחנון לעי״ת, ממרוס). אמר המגיד וכאשר באתי אל החצר הפנימית, וראיתי הגברת השולמית, לחדרה קראתני, וכמעט נפשי י צ א ת נ י, ונבהלו רעיוני, מאשר ראו עיני (ר״י חריזי, אגר׳ לשון הזהב).— יצא לפני העם, הלך בראשו, הנהיגו למלחמה וכדומה: ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתנו (ש״א ח כ).— יצא ובא לפני העם, היה מנהיג העם: יפקד ה׳ וכו׳ איש על העדה אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם (במד׳ כז יו-יז). ככחי אז וככחי עתה למלחמה ולצאת ולבוא (יהוש׳ יד יא).— יצא עם פלוני, התרועע אתו: טוב בתי כי תצאי עם נערותיו (רות ב כב).— יצא מעם פלוני: ויצא משה מעם פרעה (שמות ח כו).—יצא מאת פני פלוני: אך י׳צא יצא יעקב מאת פ נ י יצחק אביו (בראש׳ כז ל). — יצא מלפני פלוני: ויצא יוסף מ ל פ נ י פרעה (בראש׳ מא מו). — יצא אחרי פלוני, לחפשו, לרדפו: ובא הארי ואת הדוב ונשא שה מהעדר ויצאתי א ח ר י ו והכתיו והצלתי מפיו (ש״א יז לד-לה). א ח ר י מי יצא מלך ישראל אחרי מי אתה רודף אחרי כלב מת (שם כד יד). — יצא לקראת פלוני, הלך לקבל פניו: ויצא משה ל ק ר א ת חתנו וישתחו וישק לו (שמות יח ז). וישמע בלק כי בא בלעם ויצא ל ק ר א ת ו אל עיר מואב (במד׳ כב לו). ויבא יפתח המצפה אל ביתו והנה

בתו יוצאת לקראתו בתפים ובמחלות (שופט׳ יא לד) ותצא יעל לקראת סיסרא ותאמר אליו סורה אדני (שם ד יח). ותצא מיכל בת שאול לקראת דוד ותאמר מה נכבד היום מלך ישראל (ש״ב ו כ). על כן יצאתי לקראתך לשחר פניך ואמצאך (משלי ז יה). — ובכונת איבה, הלך לעשות אתו מלחמה: ויצא אדום לקראתו (של ישראל) בעם כבד וביד חזקה (במד׳ כ כ). ויאסף סיחן את כל עמו ויצא לקראת ישראל המדברה (שם כא כג). ויקרבו בני ישראל אל בני בנימן ביום השני ויצא בנימן לקראתם מן הגבעה (שופט׳ כ כד-כה) ויצא ישראל לקראת פלשתים למלחמה (ש״א ד א). — יצא חפשי, לחפשי, עי׳ חפש. — יצא מחלצי פלוני, עי׳ חלץ. — יצא ממעי פלוני, עי׳ מעי. — וכמו כן יצא ירכו, עי׳ ירך. — יצא במחול, התחיל לחול ולרקד: עוד תעדי תפיך ויצאת במחול משחקים (ירמ׳ לא ג). — ודברים לא בע״ה, יצא השמש, זרח: השמש יצא על הארץ (ברא׳ יט כג). כן יאבדו כל אויביך יי׳ ואהביו כצאת השמש בגברתו (שופט׳ ה לא). חשך השמש בצאתו וירח לא יגיה אורו (ישע׳ יג י). מעלות השחר עד צאת הכוכבים (נחמ׳ ד יס). ויצא החצי מלבו (מ״ב ט כד). — יצאה אש, התחילה לבער: כי אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיחן (במד׳ כא כח). — וצמח, יצא מהארץ, צץ, צמח: מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר (מ״א ה יג). ויצא חטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה (ישע׳ יא א). — ונהר, יצא הנהר ממקום פלוני, שם מקורו: ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן (ברא׳ ב י). ויך (משה) את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים (במד׳ כ יא). והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלם (זכר׳ יד ח). — ויצא הנהר אל מקום, מימיו משכים ונכנסים אל מקום פלוני: המים האלה יוצאים אל הגלילה הקדמונה (יחזק׳ מז ח). — ומעין: אפיקי יהודה ילכו מים ומעין מבית יי׳ יצא והשקה את נחל השטים (יואל ד יח). — וקרח: מבטן מי יצא הקרח וכפר שמים מי ילדו (איוב לח כט). — והנפש, יצאה נפשו, עי׳ נפש. — והרוח, עי׳ רוח. — והנשמה, עי׳ נשמה. — והיד, יצאה בו יד פלוני, פלוני הביא עליו רעה: כי מר לי מאד מכם כי יצאה בי יד יי׳ (רות א יג). — יצא היין מפלוני, נתפכח פלוני, איננו שכור כמו שהיה קודם: ויהי בבקר בצאת היין מנבל ותגד לו אשתו את הדברים האלה (ש״א כה לז). — וגם דברים מפשטים: כי יצא הקצף מלפני יי׳ (במד׳ יז יא). הנה סערת יי׳ חמה יצאה וסער מתחולל (ירמ׳ כג יט). פן תצא כאש חמתי ובערה ואין מכבה (שם ד ד). לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה (במד׳ ל ג). תדברו גבהה גבהה יצא עתק מפיכם (ש״א ב ג). כשגגה שיוצא [1]) מלפני השליט (קהל׳ י ה). הנה רעה יוצאת מגוי אל גוי (ירמ׳ כה לב). כי מציון תצא תורה (ישע׳ ב ג). — יצא דבר מפלוני, פלוני הוא המקור, פלוני עשה הדבר: מכל אשר יצא מגפן היין לא תאכל (שופט׳ יג יד). — ודברים מפשטים: ויען לבן ובתואל ויאמרו מיי׳ יצא הדבר (ברא׳ כד נ). גם זאת מעם יי׳ צבאות יצאה הפלא עצה (ישע׳ כח כט). כי מאת נביאי ירושלם יצאה חנפה לכל הארץ (ירמ׳ כג יה). — ובמשמ׳ חדל, נפסק: ויצא מן בת ציון כל הדרה (איכ׳ א ו). גרש לץ ויצא מדון וישבת דין וקלון (משלי כב י). — יצא משפט, נעשה, נתפרסם, נפסק הדין: על כן תפוג תורה ולא יצא לנצח משפט כי רשע מכתיר את הצדיק על כן יצא משפט מעקל (חבק׳ א ד). מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה מישרים (תהל׳ יז ב). — יצאה השנה וכדומה, כלתה, הגיעה עם סופה: וחג האסף בצאת השנה (שמות כג יו). — יצא הגבול למקום פלוני, פונה שם, תם שם: ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים ועבר צנה וכו׳ ויצא חצר אדר ועבר עצמנה (במד׳ לד ד). ותאר הגבול מראש ההר אל מעין מי נפתוח ויצא אל ערי הר עפרון (יהוש׳ יה ט). ויצא הגבול אל כתף עקרון צפונה (שם יא). — והכסף על דבר, ניתן במחיר דבר: ולגדרים ולחצבי האבן ולקנות עצים ואבני מחצב וכו׳ ולכל אשר יצא על הבית לחזקה (מ״ב יב יג). — ובתו״מ באותן המשמ׳: במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן (שבת ו א). לא יצא האיש בסנדל המסומר (שם ב). האשה היוצאה ליהרג (ערכ׳ ז.). — ומקו׳ *לצאת [2]): לפי שהיו רגילין לצאת בשחרית אמרו לו משה רבינו נצא בשחרית (מכי׳ בשלח ד). ובקש לצאת למדבר ציה ותהו ואין בו כלום (שם יתרו א). — ולווי *צא: צא והבא לי דג מן השוק (מכי׳ בשלח א). — ודבור קבוע, *צא ובקש, *צא וחשוב, *צא

---

[1]) במקום שיוצאה. — [2]) ולא ליצוא, כמנהג נפ״י בעת ההיא

ולמד, *צא וראה, וכדומה: עשה ואינו יודע מה עשה אבל ספק לא עשה צא ובקש מנין שיביא אשם תלוי (ספר׳ ויקר׳, חובה ה כ). צא ולמד משלש עשרה מדות (מכי׳ יתרו ח). ר׳ יוסי אומר אם נפשך לידע מתן שכרם של צדיקים לעתיד לבא צא ולמד מאדם הקדמוני שלא נצטוה אלא מצוה אחת בלא תעשה ועבר עליה ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו (ספרא ויקר׳, חובה ה כ). ר׳ נתן אומר אין כל מצוה ומצוה שאין מתן שכרה בצדה צא ולמד ממצות ציצית (ספרי במד׳ קטו). צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל (הגדה לפסח, לא ולמד). צא וראה אי זה חדש שיש בו אסיף ותקופה ושנה וכו׳ אי אתה מוצא אלא תשרי (מכי׳ בא, פסח׳ א). צא וראה מי קרוי חתן תינוק או משה הוי אומר תינוק (שם יתרו א). צא וראה כיצד היה המן יורד לישראל יוצאה רוח צפונית ומכבדת המדבר יורד מטר ומכבס הארץ והטל עולה ורוח מנשבת בו ועושהו במין שלחנות של זהב והמן יורד עליהם (שם בשלח ד ג). צא וחשוב מיום שירדו אבותינו למצרים עד יום שנולד משה הן ק״ל שנה (מד״ר במד׳ יג).
—יצאה האשה מבעלה, נתגרשה: ואלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית (כתוב׳ ז ו). העיד ר״י בן גודגדה על החרשת שהשיאה אביה שהיא יוצאה בגט (גיט׳ ה ה). היה במזרח וכתב במערב וכתב במזרח תצא מזה ומזה (שם ח ה).—ויצא לנקביו: בן עזאי אומר השכם וצא הערב וצא כדי שלא תתרחק (ברכ׳ סב.). לפי שאותו רשע משתבח ואומר שהוא אלוה ואינו יוצא לנקביו (מד״ר שמות ט). אזי מרגיש חכוך בפי הטבעת עם כאב ועצור עד שיחשוב החולה כי הוא צריך לצאת ואינו כן (מ׳ אלדבי, ש״א ד).— יצאה גלות, נגזרה: יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שלא תצא עלינו גלות לא ביום הזה ולא בשנה הזאת ואם יצאה עלינו גלות ביום הזה או בשנה הזאת תהא גלותנו למקומה של תורה (ירוש׳ יומ׳ ה מב ג).— ולנסתרת עבר *יצאת, *יצאתה[1]), *יצתה: האשה שיצאת ומצאת את חברתה חותה גחלים תחת קדרה של תרומה (טהר׳ ז ט). שכיון שיצאת טיפה הראשונה נטמאת בכביצה (שם ג ב). עד שלא נבחרה ירושלם היתה כל ארץ ישראל כשרה למזבחות משנבחרה ירושלם יצאת ארץ ישראל (מכי׳ בא א). שכיון שיצאת מרשות הנשאל לרשות השואל אפילו שעה אחת בבעלים פטור (שם משפט׳ יו). מכלל קרבן יצאת מכלל מלקות לא יצאת (שם יתרו ז). יצאת עליהן כתובת אשה ובעל חוב כולן נותנין בשוה (תוספתא ב״ב ט ו). הקיש עליה בקורנס ויצאת אש ושרפתו (ירוש׳ שקל׳ ו מט ג). היתה גדורה משלש רוחותיו ופרוצה מרוח אחת ויצאת ממקום הפרצה (שם ב״ק ו ה :). שילויא שיצאת מקצתה היום ומקצתה למחר (שם קדוש׳ א ס:). פשע בה ויצאת לאגם ומתה כדרכה (ב״מ לו :). שלא מצינו בשמשון שיצאת נזירות מפיו (נזיר ד:). יצאת האש מלמעלה וליהטה פני רקיע (מד״ר בראש׳ ד). החמור נהק ושמעה קולו ויצאת לקראתו (שם ק). נכנסה הצאן לדיר נכנס עמהם יצאת לרעות יצא עמהם (שם במד׳ ח). יצאת אש מבית קדשי הקדשים וליהטה סביבותיהם ולא השגיחו עליה (שם יד). את מוצא משעה שגלתה גלותו של צדקיה יצאת גלות יכניה לקראתם (שם קהל׳, וישב העפר). אם באת אשה לפניך לבית המדרש לשאול לך שאלה על כתמה ועל נדתה תהא רואה אותה כאילו שיצאת מירכיך ואל תתן עיניך בה (שם שה״ש, הנה מטתו). ואמר אשה שיצאת עמי היא זו ואלו בניה (רמב״ם, אסורי ביאה כ ו). ולא (תצא האשה בשבת) במחט שאינה נקובה ואם יצאתה אינה חייבת חטאת (שבת ו א). ולא (תצא) בצלוחית של פלייטון ואם יצאתה חייבת חטאת (שם ג). הזורק ונזכר לאחר שיצאתה מידו (שם יא ו). אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאתה נשמתך בטהור (ב״מ פו.). וכי לא יצאתה משם אלא היא והלא כמה גמלים יצאו כמה חמרים יצאו (מד״ר רות, ותלא מן המקום). ולא הספיקה לגמור את הדבר עד שיצאתה נשמתה (שם קהל׳, לך אכול). יצתה בת ראשונה ונכנסה בת שניה יצתה שניה נכנסה שלישית (פסח׳ ה ז). זכור אני בפלונית שיצתה בהינומא וראשה פרוע (כתוב׳ ב י). כיון שיצתה (האשה) לפתחה של מדינה אמרה לו המתן (ספרי במד׳ קלא). מטרונה שאלה את ר״א מפני מה חט׳ אחת במעשה העגל והן מתים בה שלש מיתות אמר לה אין חכמתה של אשה אלא בפילכה וכו׳ וכשיצתה אמרו לו תלמידיו רבי לזו דחית לנו מה אתה משיב

—[1]) בכח הנטיה לשרש שלשי שלם.

(ירוש׳ סוט׳ י יט). מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקב״ה וחזר בה לרעה (שבת נה.). כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב״ה יצתה נשמתן של ישראל (שם פח:). לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו (תעני׳ כא.). וזרקום כלפי מעלה ויצתה כעין פיסת יד וקיבלתן (שם כט.). ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו (יומ׳ נד.). כנערה המאורסה שמקטנותה יצתה לבגר (יבמ׳ פ.). הניחה בחמה או שמסרה לחרש שוטה וקטן ויצתה והזיקה חייב (ב״ק נו.). פרט לשיצתה מתחת יד העדים (שם ל:). יצתה בלת רבי חנינא לקראתו (נדה כד:). מה הועיל זה שיצתה נשמתו בחוצה לארץ ובא להקבר בארץ ישראל (מד״ר בראש׳ לו). רבון העולמים אני לא חטאתי נשמה היא שחטאת משעה שיצתה ממני כאבן שהושלך ע״ג קרקע אני נשלך (שם ויקר׳ ד). א״ר הונא בג׳ מקומות יצתה רוח שלא במשקל וכבר היה לה להחריב את העולם (שם ויקר׳ יה). אשריך בן דמא שיצתה נשמתך בטהרה (שם קהל׳, כל הדברים). תפסו אותו (את הכה״ג) שונאים ושחטו אותו אצל המזבח מקום שהיה מקריב את התמיד יצתה בתו בורחת וצווחת אוי לי אבא חמדת עיני (פסיק׳ רבתי כו). — ועם בת קול: ויצאת בת קול מקדשי הקדשים ואמרה וכו׳ (מכי׳ יתרו ב). יצאת בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים חיים אבל הלכה כדברי בית הלל (ירוש׳ ברכ׳ א ג:). מעשה שנכנסו זקנים לעליית בית גדייא ביריחו יצתה בת קול ואמרה להן יש ביניכם שנים ראויין לרוח הקודש (שם ע״ז ג מב ג). מתוך שעשה מריבה עם בעליו יצתה בת קול ואמרה לו נצא בר נצא (שבת נו:). בשעה שאמר (נבוכדנצר) אעלה על במתי עב אדמה לעליון יצתה בת קול ואמרה לו רשע בן רשע (פסח׳ לד.). יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מידותיו (תעני׳ כה:). חזר (ר׳ אליעזר) ואמר אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו יצאתה בת קול ואמרה מה לכם אצל ר״א שהלכה כמותו (ב״מ נט:). יצאת ב״ק ואמרה אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור (שם פו.). יצתה בת קול ואמרה להן מי שהרג את הפלשתי וכו׳ תתנו שילוחים לבניו (סנה׳ קב.). יצאת בת קול (כששאל שמואל את ישראל אם עשק איש) ואמרה אני עד בדבר הזה (מכו׳ כג:). ועדיין אהרן היה דואג שמא משה לא מעל ואני מעלתי יצתה בת קול ואמרה לו הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד (כרית׳ ה:). יצתה בת קול ואמר להן כולכם מבני העה״ב (מד״ר בראש׳ לה). יצאת בת קול ואמר להן חזית איש מהיר במלאכתו (שם במד׳ יד). סוף רגע (של משה) יצתה בת קול ואמרה הגיע סוף מיתתך (שם דבר׳ יא). שיצתה בת קול ואמרה אל תגעו במשיחי (תנחומא מצורע א). באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב״ה ויצתה בת קול ואמרה לו להדרגיאל דעו שמימיכם אנשי מריבה אתם (פסיק׳ רבתי כ), ועי׳ *בת-קול. — ואשה בגט: כל שיצתה היםנו בגט אסורה לחזור לו (יבמ׳ קח:). — יצא הזמן, השנה, העונה, כלה ונגמר: כיון שיצת שבת התחיל משמש החושך ובא (ירוש׳ ברכ׳ ח יב:). אם יצאת מקצת עונה הראשונה משלימין לה מקצת עונה ששית (שם שבת ט יב.). בזמן שיצתה רביעה ראשונה ושנייה ושלישית ולא ירדו גשמים (תעני׳ יט.). ולא יצאת אותה השנה ולא שינתה ולא שילש עד שמת אותו האיש (מד״ר במד׳ ז). — פלוני יצא שנתו, שבתו, חי כל השנה, כל השבוע: מעשה בתלמיד אחד שהורה לפני ר״א רבו אמר לאימא שלום אשתו אינו יוצא שבתו ולא יצא שבתו עד שמת (ירוש׳ שבי׳ ו לו ג). — יצא לחירות, יצא בן חורין, עי׳ ב.ח״ר, חרות. — *יצא ידי חובתו, עשה מה שהיה חיב לעשות, עי׳ *חובה, יד. — ויצא בלבד בלי השם יד, במשמ׳ זו: היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא (ברכ׳ ב א). הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ר׳ יוסי אומר לא יצא קרא ולא דקדק באותיותיה ר׳ יוסי אמר יצא ר׳ יהודה אומר לא יצא הקורא למפרע לא יצא (שם ב ב). הקורא את המגילה למפרע לא יצא קראה על פה קראה תרגום בכל לשון לא יצא וכו׳ והלועז ששמע אשורית יצא (מגי׳ ב א). קראה סירוגין ומתנמנם יצא היה כותבה דורשה ומגהה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא (שם ב). בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו (ספרא ויקר׳, חובה ד ז). א״ר יוחנן הלל אם שמען בבית הכנסת יצא (ירוש׳ שקל׳ ג מז:). ארבעה כוסות שאמרו יוצאין בהן בין חיין ובין מזוגין ובלבד שיהא בהן טעם ומראה יין אמר ר׳ ירמיה מצוה לצאת ביין אדום (שם). קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ושאין צריך

לאמו אין יוצא בעירוב אמו (ערוב׳ פב.). אמר ר׳ אילעאי שאלתי את ר׳ אליעזר מהו שיצא אדם בחלת תודה ורקיקי נזיר (פסח׳ לח:). שתאן (ארבע הכוסות) חי יצא שתאן בבת אחת יצא השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא (שם קח:). תפילה של יד כותבה על עור אחד ואם כתבה בארבע עורות והניח בבית אחד יצא (מנח׳ לד:). — *יָצָא מן הכלל, שהיה קודם כלול בתוך שאר דברים ואח״כ נאמר בפרוש לבדו: השביעי הזה היה בכלל יצא מן הכלל ללמד על הכלל (מכי׳ בא, פסח׳ יז). אף השמלה היתה בכלל כל אלה ולמה יצאה להקיש אליה (ב״מ ב ס). יריחו היתה בכלל ולמה יצתה שהיתה קשה כנגד כולם (ספרי דבר׳ נב). הבערה לצורך יצאת ללמד על בתי דינים (ירוש׳ שבת ז ט ג). מפני שיצת זמורה להחמיר על עצמה (שם י.). לפי שיצאת עכו״ם לדון בעצמה (הור׳ ח.). יצתה מכלל חיה ולכלל מתה לא באת (חול׳ קכא:). — יָצָא דבר פלוני, חוץ מדבר פלוני, ausgenommen; excetpé; excluded; אבא שאול אומר (ההורג בשוגג גולה אם עסק בדבר של רשות) מה חטבת עצים רשות אף כל רשות יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו (שאם מתו הבן או התלמיד פטורים האב והרב) (מכות ב ב). מה בתיכם ברשותכם אף גבולך ברשותך יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי וכו׳ יצא חמצו של נכרי שהוא ברשות ישראל (מכי׳ בא י). בחלב אמו (אסור) יצא עוף שאין לו חלב אם יצאת בהמה טמאה (שם משפט׳ כ). את שאין לו טומאה אלא אכילתה יצתה נבלת בהמה שהיא מטמאה עד שלא יאכלנה (ספרא אמור פא). מה יער רשות לניזק ולמזיק להכנס שם אף כל שהוא רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם (חייב) יצאת חצר של בעל הבית שאין רשות לניזק ולמזיק ליכנס שם (ספרי דבר׳ קפב). מה אפרוחים שיש בהם צורך יצאו מתים שאין בהם צורך כך ביצים שיש בהם צורך יצאו ביצים מוזרות שאין בם צורך (שם רכח). ממה שיש לך ואין לזאת חייב ליתן לו יצא לקט שידך וידו שוין בו (ירוש׳ מעשר׳ א מח ג). כל שהוא בתלוש יצא המגבש בשום ובבצלים (שם ב ג.). כל דבר שגידוליו מן הארץ יצא החולב והמגבן והמחבץ (שם). את שאינה ראויה לחזור לבית אביה יצאת זו שהיא ראויה לחזור לבית אביה (שם תרומ׳ ז מד ד). ושמרתם את המצות מצה המשתמרת לשם מצה יצתה זו שאינה משתמרת לשם מצה (פסח׳ לח:). כל מלאכת עבודה לא תעשו יצתה תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה (ר״ה כט:). כל דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהקשו לקרקעות יצאו שטרות שאעפ״י שמטלטלין אין גופן ממון יצא הקדש רעהו כתיב (ב״ק סב:). מי שאבודה הימנו ומצויה אצל כל אדם יצאתה זו שאבודה ממנו ואינה מצויה אצל כל אדם (ב״מ כב:). כל דבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה פועל אוכל בו יצא הלש והמקטף והאופה שנגמרה מלאכתו לחלה [ש]אין פועל אוכל בו (שם פט.). מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר קציצה וקבורה (סנה׳ מו:). והיו לבשר אחד מי שנעשין בשר אחד יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד (שם נח.). מי שאינה קריבה לה׳ כל עיקר יצתה זו שאינה קריבה היום וקריבה למחר (מנח׳ קא.). מי שגידו אסור ובשרו מותר יצתה זו שגידו אסור ובשרו אסור (חול׳ קא.). כל שהן קדשי מזבח חייבין עליהן יצאו קדשי בדק הבית (כרית׳ ב:). יש בעוברין שהן אסורין בן ארבעה לדקה בן שמנה לגסה הימנו ולמטה אסור יצא מי שיש לו שני גבי ושני שדראות (נדה כד.). — *כְּיוֹצֵא[1]) בּוֹ, בָּהּ, בָּהֶם, א) כמו שנאה לו: בני בענוה כבד נפשך ותן לה ט[עם] כיוצא בה (ב״ס גני׳ י כח). בני על המת הזב דמעה התמרר ונהה קינה כמשפטו אסוף שארו ואל תתעלם בגויעתו המר בכי והחם מספד ושית אבלו כיוצא[2]) בו (שם לח יו-יז). — ב) *דומה לזה, ויבוא בראשית המאמר: והמגבב ביבש עד שתרד רביעה שניה וכו׳ כיוצא בו המשכיר בית לחבירו עד הגשמים עד

---

[1]) עי׳ הערה לקמן. — [2]) במשמ׳ דבור זה אין ספק, לפי הענין ולפי תרגום הסורי: היך מא דמתבעא לה, וכעין זה היוני. ולא נתברר טעם דבור זה במשמעתו כאן ולא בתו״מ. י׳ לוי אמר כי הכונה העקרית היא מה שיוצא לו, אבל אין זה אלא פרוש המלים ואינו מבאר כלום. פלישר בהערות ללוי אומר כי הכונה היא כמו עם היוצא, וגם פרוש זה אינו מבאר כלום. וגם באורו של ז׳ בכר בפרוש המלים של המפרשים הקדמונים (die älteste Terminol. d. jüd. Schriftausl.) בערך זה, שכיוצא בו הוא החבר היוצא עם חברו למלחמה, ומזה נסתעף המושג של הדמיון, גם זה רחוק ואינו נותן באור טבעי להדבור הזה. אך שמושו אצל בן סירא הוא אולי החוליה המחברת בין שמוש יצא בכלל ובין

שתרד רביעה שניה (שבי׳ ט ו-ז). המחזיר חוב בשביעית יאמר לו משמט אני אמר לו אע״פ כן יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמטה **כיוצא בו** רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני אמרו לו אע״פ כן יקבל מהם (שם י ח). באמת אמרו החזן רואה היכן תנוקות קוראים אבל הוא לא יקרא **כיוצא בו** לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה (שבת א ג). ההולך ממקום שעושין (מלאכה בערב פסח) למקום שאין עושין או ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם ואל ישנה אדם מפני המחלוקת **כיוצא בו** המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו או ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער (פסח׳ ד א-ב). אפשר לתחתון לבא עד שלא בא העליון אבל אי אפשר לעליון לבא עד שלא בא התחתון **כיוצא בו** כל כלי חרס שהוא מכנים מוציא ויש שמוציא ואינו מכנים (נדה ו א-ב). והקרנים והטלפים מצטרפים לטמא טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבלות **כיוצא בו** השוחט בהמה טמאה לעכו״ם והיא מפרכסת מטמאה טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבלות (טהר׳ א ד). פרעה התחיל בעבירה שנאמר כל הבן הילוד ממנו התחילה הפורענות טבע הוא וכל חילו **כיוצא בו** וימח את כל היקום מי שהתחיל וכו׳ **כיוצא בו** ואת האנשים אשר פתח הבית מי שהתחיל בעבירה (מכי׳ בשלח ב א). ויעל עשנו בעשן הכבשן וכו׳ ומה תלמוד לומר כבשן לשכך האוזן מה שהיא יכולה לשמוע **כיוצא בו** אריה שאג מי לא יירא מי נתן כח וגבורה בארי לא הוא אלא הרי אנו מכנין אותו לשכך את האוזן **כיוצא בו** והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים מי נתן כח וגבורה במים לא הוא אלא הרי אנו מכנין אותו מבריותיו לשכך האוזן

(שם יתרו, בחדש ד). **כיוצא בו** (כמו הדרש הקודם) אם זרחה השמש עליו וכי השמש בלבד עליו זרחה והלא על כל העולם זרחה אלא מה שמש זה שלום בעולם אף זה אם ידוע בו שבשלום נהרג הרי זה חייב (שם משפט׳ ו). כביכול כלפי מעלה אלא שכינה הכתוב **כיוצא בו** למה שמתני למפגע לך ואהיה עלי למשא אלא שכינה הכתוב **כיוצא בו** והנם שולחים את הזמורה אל אפם (ספרי במד׳ פד). על מה שאירע נקרא שמו **כיוצא בו** ויקרא שם המקום ההוא קברות התאוה (שם פו). יריחו היתה בכלל ולמה יצתה שהיתה קשה כנגד כולם **כיוצא בו** אתה אומר ויפקדו מאנשי דוד י״ט איש ועשאל והלא עשאל היה בכלל ולמה יצא מגיד הכתוב שהיה קשה כנגד כולם (שם דבר׳ נב). לא שתיעקר יציאת מצרים מהם אלא שתהא מצרים מוסיף על מלכיות מלכיות עקר ומצרים טפילה **כיוצא בו** לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך לא שיעקר שם יעקב הימנו וכו׳ **כיוצא בו** שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה בתחלה הרי היא שרה על עמה עכשיו הרי היא שרה על אוה״ע (תוספתא ברכ׳ א יב-יד). הלוקח פירות לאכילה ונמלך למוכרן לא ימכרם לגוי וכו׳ אלא א״כ עישר **כיוצא בו** מי שנפל לו פירות בירושה או שניתנו לו במתנה לא ימכרם לגוי (שם דמאי א כ-כא). אמר פירות תלושין אילו עשויין תרומה ומעשרות על פירות מחוברין אלו לכשיתלשו ה״ז אוכל מהן עראי ועושה אותן תרומה ומעשרות על מקום אחר **כיוצא בו** מי שבא בדרך והיתה בידו כלכלה של פירות שאינה מתוקנת אומר הרי זו עשויה תרומה ומעשר על פירות שיש לי בתוך ביתי לכשאגיע לעיר (שם תרומ׳ ב ח). לא יהלך אדם לסוף שדהו לידע מה היא צריכה **כיוצא בו** לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי שיכנס למרחץ מיד (ערוב׳ לח:). אין מרביעין בהמה בחולו של מועד **כיוצא בו** אין מרביעין בבכור ולא בפסולי המוקדשין (מו״ק יב.). ר״א אומר בחול דבריו קיימין מפני שיכול לכתוב אבל לא בשבת ר׳ יהושע אומר בחול אמרו וקל והומר לשבת **כיוצא בו** זכין לגדול ואין זכין לקטן דברי ר״א ר׳ יהושע אומר בגדול אמרו קל וחומר לקטן (ב״ב קנז.). שטף נהר את זיתיו ושתלם בתוך שדה חבירו וכו׳ לא נעקרו בגושיהן הכל לבעל הקרקע **כיוצא בו** המוכר זיתיו לעצים אם פסק עמו לקוץ מיד כל הפירות שיעשו הרי הן לבעל הקרקע

שמושו בתו״מ בדבור זה, כי במשמ׳ נאה ויאות לפלוני משמש גם הפעל ח׳רג׳ a) הערבי, שהוא מכון להפעל יצא העברי, בפרט בלשון ההמונית, ואומרים ח׳רג׳ b) במשמ׳ מה שנאה ויאות לפלוני, והדבור הד׳א ח׳רג׳כ c), זהו מה שראוי ונאות לך, וח׳רג׳ אלמשנקה, ראוי לתלייה. ומשמוש זה במשמ׳ נאה וראוי נסתעף אחר כך השמוש במשמ׳ **דומה**.

---

a) خرج b) خَرج c) خرجك

(רמב"ם שכנ' ד יא). הא למדת שהיא אוכלת בשביל זרעה ואע"פ שאותו הזרע פסול וכו' הרי אמה אוכלת בשביל הבת הפסולה כ י ו צ א בו הכהנת שאינה אוכלת מפני זרעה שמישראל אע"פ שאותו הזרע כהנים וכו' ה"ז ראוי להיות כה"ג מאכיל את אמו (הוא, תרומ' ו טו). הקצה (של החצוצרת) שמניחין הפה עליו בשעת תקיעה מקבל טומאה בפני עצמו והקצה האחר הרחב אינו מקבל טומאה בפני עצמו ובשעת חיבור הכל טמא כ י ו צ א בו קני מנורה בפני עצמן אינן מקבלין טומאה (הוא, כלים י טז).— כיוצא בזה, כיוצא בדבר, אתה אומר: והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגומר וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה אלא לומר לך כל זמן שישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו היו נופלין כ י ו צ א בדבר אתה אומר עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשוך וראה אותו וחי וכי נחש ממית או נחש מחיה אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה וכו' היו מתרפאים ואם לאו היו נימוקים (ר"ה ג ח). כשהוא אומר הוא אהרן ומשה מגיד ששניהם שקולין זה כזה כ י ו צ א בזה אתה אומר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ וכו' מגיד ששניהם שקולין באחד כ י ו צ א בדבר אתה אומר אנכי האל אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב וכו' מגיד ששלשתן שקולין זה כזה כ י ו צ א בדבר אתה אומר כבד את אביך ואת אמך וכו' מגיד ששניהם שקולין זה כזה (מכי' בא, פתיח'). כאשר דבר והיכן דבר והבאתי אתכם אל הארץ וגו' כ י ו צ א בדבר אתה אומר הוא אשר דבר יי' שבתון והיכן דבר והיה ביום הששי וגו' כ י ו צ א בדבר אתה אומר הוא אשר דבר יי' בקרובי אקדש והיכן דבר ונועדתי שמה לבני ישראל (שם יב). כשישראל עושין רצונו של מקום אויביהן אין עומדין לפניהם אלא כסוס אחד ורכבו כ י ו צ א בו אתה אומר כי תצא למלחמה על אויביך וראית סוס ורכב וכי סוס אחד הוא ורכב אחד הוא אלא כשישראל עושין רצונו של מקום וכו' (שם, בשלח ב). אבר שהתחיל בעבירה ממנו יתחיל הפורענות כ י ו צ א בו אתה אומר וימח את כל היקום וכו' מאדם ועד בהמה מי שהתחיל בעבירה ממנו התחיל הפורענות (ספרי במד' יח). מיין ושכר יזיר והרי יין הוא שכר ושכר הוא יין אלא שדברה תורה שתי לשונות כ י ו צ א בו אתה אומר שחיטה היא זביחה וזביחה היא שחיטה (שם כג). מלמד ששניהם (מרים ואהרן) דברו בו (במשה) אלא שמרים פתחה בדבר שלא היתה מרים רגילה לדבר בפני אהרן אלא מפני צורך השעה כ י ו צ א בו אתה אומר ובאת אתה וקראת את המגילה אשר כתבת אתה מפי ירמיהו ולא שהיה ברוך רגיל לדבר בפני ירמיה אלא מפני צורך השעה (שם לט). הזקנים אומרים ידינו לא שפכו את הדם הזה וכו' כהנים אומרים כפר לעמך וכו' רוח הקדש אומרת ונכפר להם הדם שלשה דברים זה בצד זה מה שאמר זה לא אמר זה כ י ו צ א בו אתה אומר ותאמר הכר נא אמרה תמר צדקה ממני אמר יהודה ולא יסף עוד לדעתה אמרה רוח הקדש כ י ו צ א בו אתה אומר באנו אל הארץ אשר שלחתנו אמר יהושע עלה נעלה אמר כלב אפס כי עז העם אמרו מרגלים (תוספתא סוט' ט ג). כוש בן ימיני וכי כוש שמו והלא שאול שמו אלא מה כושי משונה בעורו אף שאול משונה במעשיו כ י ו צ א בדבר אתה אומר על אדות האשה הכושית אשר לקח וכי כושית שמה והלא ציפורה שמה אלא מה כושית משונה בעורה אף ציפורה משונה במעשיה כ י ו צ א בדבר אתה אומר וישמע עבד מלך הכושי וכי כושי שמו והלא צדקיה שמו וכו' (מו"ק יו:). מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל כ י ו צ א בו אתה אומר וקול כנפי הכרובים נשמע עד החצר החיצונה (מד"ר במד' יד).—כיוצא בזה אתה מוצא: מי שעשה זה חכם סוף יעשהו טפש ומי שעשה לזה טפש סוף יעשהו חכם כ י ו צ א בו אתה מוצא בנותני צדקה וכו' מי שהעני זה סוף שיעשרנו ומי שהעשיר זה סוף שיעני אותו (מכי' יתרו, עמלק ב).— ובסוף המאמר: ואין מזמנין בשם פחות מעשרה ובקרקעות תשעה וכהן ואדם כ י ו צ א בהן (מגי' ד ג). העיד רבי יוחנן בן גודגדה על החרשת השיאה אביה שהיא יוצאת בגט אמרו לו אף זו כ י ו צ א בה (יבמ' יד ב). אחד שור ואחד כל בהמה לנפילת הבור ולהפרשת הר סיני ולתשלומי כפל ולהשבת אבדה לפריקה לחסימה לכלאים ולשבת וכן חיה ועוף כ י ו צ א בהן (ב"ק ה ז). מטפחת של ספתין ושל יוצרין ושל מפסלי אילנות אין חוצצין ר' יהודה אומר אף של קייצין כ י ו צ א בהן (מקוא' ט ו). אין חייבין על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת

מקדש וקדשיו והנשיא כיוצא בהם (הור׳ ג ה). לא יאחז אדם תפילין בידו וס״ת בזרועו ויתפלל וכו׳ אמר שמואל סכין ומעות וקערה וככר הרי אלו כיוצא בהן (ברכ׳ כג:). קשר הגמלין וקשר הספנין וקשרי רצועות מנעל וסנדל שקושרין הרצענין בשעת עשייתן וכן כל כיוצא בזה (רמב״ם שבתי א). ובשעת כתיבה שורהו (את הדיו) במי עפצים וכיוצא בו וכותב בו (הוא, תפילין א 7). והאמת והשקר וכל כיוצא בהם (ספ׳ הישר, ספרי׳ לישועה הקראי 12). — ובאמצע המאמר, כיוצא בו נעשה, וכדומה: והכרפס שבנהרות והגרגר של אפר פטורין מן המעשרות ונלקחין מכל אדם בשביעית שאין כיוצא בהם נשמר וכו׳ ר״ש אומר כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירקות שדה (שבי׳ ט א). מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורים מפני שכיוצא בהן נעבד (ע״ז ג ב). אמר לו זו לא שמעתי כיוצא בה שמעתי (ב״ק קז:). וכ כל כיוצא בהבאת הטומאה (רמב״ם, טומא׳ מת יז א). — יש כיוצא בו, אין כיוצא בו: אמר לו רבי יש לי כיוצא בך (מכי׳ בא, פתית׳). דברים שהם כיוצא בו ודברים שאינן כיוצא בו (ספרא ויקר׳, חובה ד ח). ששלח עליהם המקום מכה קשה שלא היה כיוצא בזו מיום שיצאו ממצרים (ספרי, במד׳ לח). אמר לו יהושע (למשה) בך אני מקנא לואי אתה כיוצא בי ולואי כל ישראל כיוצא בך (שם לו). ג׳ מאות וששים וחמש לא תעשה בתורה ואין בכל המצות כיוצא בזו (שם דבר׳ עו). חכם שמת אין לנו כיוצא בו (ירוש׳ הור׳ ג מח:). אמר לה הקב״ה שלמה ואלף כיוצא בו יהיו בטלין וקוצה ממך איני מבטל מן התורה (מד״ר שמות ו). אין אומה בעולם כיוצא בהם הרי הן ישנים מן התורה ומן המצות (שם במד׳ כ). אמר ריב״ל כיון ששמע משה רבינו כך אמר לפניו רבש״ע ימות משה ומאה כיוצא בו ולא תנזק צפורנו של אחד מהם (שם דבר׳ ז). ויהי משמש צרה ושמחה אם צרה אין כיוצא בה אם שמחה אין כיוצא בה (שם, רות א). — ובענין הלשון, *יצאה הלשון כך, כך הדרך להאמר, כך מנהג הלשון: אם יהיה ביניהם שוא על זה הדרך יצא כי שוא אינה מנויה עם המלכים (דה״ט, סי׳ מ). על זה המקרא כולו יצא (שם). דע כי כל תיבה אשר במקרא היוצאת על ינה כאשר תלמד ותצא בלשון רבים

רפיה היא לעולם כמו ידיו תביאינה (שם, סי׳ נה). — ובדקדוק, *פעל יוֹצֵא, שפעולתו עוברת על גוף אחר, transitif: בנין הקל פעמים שהוא עומד בעצמו ופעמים שהוא יוצא לזולתו וכו׳ כמו אכל פעל וחביריהם שהם פועלים יוצאים וכו׳ וכאשר תמצאם עומדים אעפ״י שלא תמצאם יוצאים ותרצה לבנות מהם פועל יוצא תעשה (רד״ק, מכלול, בדה״פ). ושערך צמח שהוא פועל עומד אם תצרך לעשותו יוצא נעשהו (שם). ולכן אמרו כל המדקדקים כי אכל ובנה הם פעלים בודדים ויוצאים והלך ויצא ועמד וישב בודדים ועומדים (ר״א בלמשי, מסלת הפעל). פעל יוצא הוא הפעל אשר תצא פעולת הפועל אל גוף אחר זולת המקבל אותה (מסלול, מסל׳ הכנ׳ א). אם הנשוא הוא מקרה ממאמר השנוי והתנועה והיא פעולה אשר יש לה גוף אחר מקבל הפעולה זולת הפועל נקרא פועל יוצא (תל״ע ג א). — ובענין הדפסת ספרים, עתונים וכדומה, *יָצָא לאור: המכתב הזה אשר בידיך הוא הקדמה ופתיחת מכתב אחר אשר יצא לאור בעוד ימים אחדים אי״ה מדי חדש בחדשו (המאסף, שנ׳ התקמ״ד), ועי׳ אור. — ובמשמ׳ פ״י, *צֵא מדבר פלוני, חַסֵּר ממנו, נכה ממנו: הגע עצמך שחל יום טוב הראשון ויום טוב האחרון להיות בשבת מעתה צא מהם שני ימים הרי ששה (ירוש׳ חגי׳ א עו ג). וחגותם אותו חג ליי׳ שבעת ימים וכי שבעה הם והלא שמנה הם אלא צא שבת מהם (שם). — ואמר הפיטן: רב מסעיהם המה ארבעים ושנים, צא מהם מנין יד בצאת ממצרים (ר״י נגארה, יסע כלאן).

— הפע׳, הוֹצִיא, הוֹצֵאתָ, הוֹצֵאת, הוֹצֵאתִי, הוֹצִיאוּ, הוֹצֵאתֶם, מוֹצִיא, מוֹצֵא, מוֹצִיאִים, הוֹצֵא, הֵיצֵא, הוֹצִיאָה, אוֹצִיא, אוֹצִיאָה, וְאוֹצִיא, וָאוֹצִא, תּוֹצִיא, וַתּוֹצֵא, הַתְצִיא, יוֹצִיא, וַיּוֹצֵא, תּוֹצִיא, תּוֹצֵא, וַתּוֹצֵא, נוֹצִיא, תּוֹצִיאוּ, יוֹצִיאוּ, יוֹצִאוּ, יֹצִאוּ, וַיּוֹצִיאוּ, וַיֹּצִיאוּ, וַיֹּצִאוּ, הוֹצִיאִי, הוֹצִיאוּ, הוֹצִיאָם, הוֹצִיאֵנִי, -אָנִי, הוֹצִיאָנוּ, הוֹצִיאֲךָ, הוֹצִיאָם, הוֹצֵאתַנִי, -תָנִי, הוֹצֵאתוֹ, הוֹצֵאתִיךָ, הוֹצֵאתִיהָ, הוֹצֵאתִים, הוֹצִיאָה, מוֹצִיאִי, מוֹצִיאוֹ, מוֹצִיאֲךָ, מוֹצִיאָם, הוֹצִיאָנוּ, הוֹצִיאֵהוּ, אוֹצִיאֵם, וָאוֹצִיאֵם, תּוֹצִיאֵנִי, יוֹצִיאֵנִי, וַיּוֹצִיאֵנִי, יוֹצִיאֲךָ, וַיֹּצִיאֲךָ, וַיּוֹצִיאֶהָ, יוֹצִיאֵם, וַיּוֹצִיאוּהָ, וַיֹּצִיאֻהוּ, יוֹצִיאוּם, — הוֹצִיא את פלוני מהבית וכדומה, עשה שיֵּצֵא משם: בעצם היום הזה הוֹצִיא יי׳ את בני ישראל מארץ מצרים (שמות יב נא). בחזק יד הוֹצִיאָנוּ יי׳ ממצרים מבית

עבדים (שם יג יד). והוציאני דרך השער (יחזק' מב טו). פן תשכח את יי' אשר הוציאך מארץ מצרים (דבר' ו יב). כי ביד חזקה הוצאך יי' ממצרים (שמות יג ט). ברעה הוציאם להרג אתם בהרים (שם לב יב). למה יי' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים (שם יא). והוצאת את האיש ההוא וכו' אל שעריך (דבר' יז ה). והזכרתני אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה (בראש' מ יד). אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים (נחמ' ט ז). הארץ אשר הוצאתנו משם (דבר' ט כח). כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים (שמות יב יז). אמר לבני ישראל אני יי' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים (שם ו ו). אני יי' אשר הוצאתיך מאור כשדים (בראש' יה ז). והוצאתים מן העמים וקבצתים מן הארצות (יחזק' לד יג). והוציאהו וסקלהו וימת (מ"א כא י). אני יי' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים (שמות ו ז). המוציא אתכם מארץ מצרים (ויקר' כב לג). אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות (תהל' סח ז). ואת כל נשיך ואת בניך מוצאים אל הכשדים (ירמ' לח כג). ומוציאים סוסים ממצרים לשלמה ומכל הארצות (דהי"ב ט כח). — המוציא והמביא, מי שהולך בראש העם למלחמה: בהיות שאול מלך עלינו אתה הייתה מוציא והמבי את ישראל (ש"ב ה ב). יי' אלהיך המוציאך מארץ מצרים (דבר' ח יד). ומוציאי מאיבי ומקמי תרוממני (ש"ב כב מט). אל מוציאם ממצרים (במד' כג כב). ואפרים להוציא אל הורג בניו (הוש' ט יג). הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציאי אתכם מארץ מצרים (שמות יו לב). אנכי כרתי ברית את אבותיכם ביום הוציאי אותם מארץ מצרים (ירמ' לד יג). מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים (שמות יד יא). כאשר דברת ביד משה עבדך בהוציאך את אבתינו ממצרים (מ"א ח נג). עזבו את ברית יי' אלהי אבתם אשר כרת עמם בהוציאו אתם מארץ מצרים (דבר' כט כד). ויתנו אתו אל גדליהו בן אחיקם בן שפן להוציאהו אל הבית (ירמ' לט יד). ויהי כהוציאם אתם החוצה (בראש' יט יז). ליל שמרים הוא ליי' להוציאם מארץ מצרים (שמות יב מב). הוציא עם עור ועינים יש (ישע' מג ח). וכל אשר לך בעיר הוצא מן המקום (בראש' יט יב). ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים (שמות ג י). וידבר יי' אל משה לאמר הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה (ויקר' כד יג-יד). ויאמרו אנשי העיר אל יואש הוצא את בנך וימת (שופט' ו ל). ויאמרו אל האיש בעל הבית הזקן לאמר הוצא את האיש אשר בא אל ביתך (שם יט כב). הפך ידיך והוציאני מן המחנה (מ"א כב לד). איה האנשים אשר באו אליך הלילה הוציאם אלינו (בראש' יט ה). ויקרא הוציאו כל איש מעלי (שם מה א). ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף (שם לח כד). הוציאי האנשים הבאים אליך (יהוש' ב ג). מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים (שמות ג יא). אוציאה נא אתהן אליכם (בראש' יט ח). ואוציא את אבותיכם ממצרים (יהוש' כד ו). ואוציאם מארץ מצרים (יחזק' כ י). ותצא את עמך את ישראל מארץ מצרים (ירמ' לב כא). תוציאני מרשת זו טמנו לי (תהל' לא ה). באנו באש ובמים ותוציאנו לרויה (שם סו יב). ויוצא אתו החוצה (בראש' טו ה). ויוצא אלהם את שמעון (שם מג כג). ויצא אותה משרתו החוץ (ש"ב יג יח). ויחזק האיש בפילגשו ויצא אליהם החוץ (שופט' יט כה). ואתכם לקח יי' ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים (דבר' ד כ). ועשה משפטי יוציאני לאור אראה בצדקתו (מיכ' ז ט). ויוציאני למרחב יחלצני כי חפץ בי (תהל' יח כ). וישלח מלאך ויצאנו ממצרים (במד' כ טז). ויוצאך בפניו בכחו הגדל ממצרים (דבר' ד לז). כי עבד היית בארץ מצרים ויצאך יי' אלהיך משם (שם ה טו). ואשר יוציאם ואשר יביאם (במד' כז יז). ויוציאם (את ישראל) בכסף וזהב (תהל' קה לז). ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה (ויקר' כד כג). ויציאו אתו כל העדה אל מחוץ למחנה (במד' טו לו). ויצאהו וינחהו מחוץ לעיר (בראש' יט טז). — ודברים לא בע"ח, העתיק את הדבר מתוך דבר החוצה: ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין (בראש' יד יח). והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה (ויקר' ו ד). ומים מסלע הוצאת להם לצמאם (נחמ' ט טו). והוצאת להם מים מן הסלע (במד' כ ח). והוצאת כליך ככלי גולה (יחזק' יב ד). עשי לי משם עגה קטנה בראשנה והוצאת לי ולך (מ"א יז יג). כלי הוצאתי ככלי גולה יומם וכו' בעלטה הוצאתי על כתף נשאתי (יחזק' יב ז). אני יי' הוצאתי חרבי מתערה (שם כא י). אל נא תמש מזה עד באי אליך והוצאתי את מנחתי והנחתי לפניך (שופט' ו יח). והצאתי את בלעו מפיו (ירמ' נא מד). זאת האלה היוצאת על פני כל הארץ וכו' הוצאתיה

נאם יי׳ צבאות ובאה (זכר׳ ה ג-ד). ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות (שמות יב לט). מוצא רוח מאוצרותיו (תהל׳ קלה ז). המוציא לך מים מצור החלמיש (דבר׳ ח יה). ודברי היו מוציאים לו (נחמ׳ ו יט). להוציא עצמים מן הבית (עמו׳ ו י). ובהוציאם את הכסף המובא בית יי׳ מצא חלקיהו הכהן את ספר תורת יי׳ (דהי״ב לד יד). הוצא לבוש לכל עבדי הבעל (מ״ב י כב). הוציאה ממסגר נפשי (תהל׳ קמב ח). לנתחיה הוציאה לא נפל עליה גורל (יחזק׳ כד ו). — ולבע״ח, לחיה ועוף ורמש, היצא במקום הוצא: כל החיה אשר אתך מכל בשר בעוף ובבהמה ובכל הרמש הרמש על הארץ היצא[1] אתך ושרצו בארץ (ברא׳ ח יז). — ועתי׳: לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה (שמות יב מו). זרע רב תוציא השדה (דבר׳ כח לח). התציא מזרות בעתו (איוב לח לב). והאיש אשר אתה נשה בו יוציא אליך את העבוט החוצה (דבר׳ כד יא). ויוצא משם את כל אוצרות בית יי׳ (מ״ב כד יג). פתח יי׳ את אוצרו ויוצא את כלי זעמו (ירמ׳ נ כה). ויצא להם המלבוש (מ״ב י כב). ויצא את האשרה מבית יי׳ (שם כג ו). ויוצא נוזלים מסלע (תהל׳ עח יו). ויבא ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו מצרעת כשלג (שמות ד ו). המן הסלע הזה נוציא לכם מים (במד׳ כ י). וישן מפני חדש תוציאו (ויקר׳ כו י). ויוציאו את עצמות מלכי יהודה וכו׳ מקבריהם (ירמ׳ ח א). ויצאו את מצבות בית הבעל ((מ״ב י כו). כי במספר יביאום (את הכלים וכדומה) ובמספר יוציאום (דהי״א ט כח). — והצמיח מן האדמה: ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה (ברא׳ א כד). ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו (שם יב). כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח (ישע׳ סא יא). מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבדת האדם להוציא לחם מן הארץ (תהל׳ קד יד). — הוציא פרח: והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויצא פרח ויצץ ציץ (במד׳ יז כג). — ואש: חללת מקדשיך ואוצא אש מתוכך היא אכלתך (יחזק׳ כח יח). — וגרם שיתהוה: ואם תוציא יקר מזולל (ירמ׳ יה יט). כי מיץ חלב יוציא חמאה ומיץ אף יוציא דם ומיץ אפים יוציא ריב

---

[1]) כך הקרי, והכתיב הוצא. והנה הקדמוני׳ לא התפלפלו הרבה בזרות צורה זו. ריב״ג לא העיר על זה כלום. רד״ק הזכירה רק ולא באר טעמה. אמר במכלול (סדה״פ): ובא הצווי בהראות היוד הישר לפני דרכך היצא אתך. ע״כ. ובשרשים הזכיר: ובהראות היוד היצא. ע״כ. והחדשים שבקשו אמנם לתת טעם להקרי הזה לא מצאו דבר מתקבל. קצתם (Olsh. §256) אמרו פשוט שלא נתברר מה טעם קבעו בעלי המסורה קרי זה, וקצתם, כמו קניג ועוד, ראו בה השפעת הלשון הארמית. אך אין זה טעם מספיק, וגם אין לדמות צורה זו להצורה הישר, אעפ״י שגם שם הכתיב הוא הושר, ויש הבדל גדול בין שתי המלים האלה. מהפעל ישר לא היה ההפעיל רגיל, ולכן במקום שבא ההפעיל לפי הדין הדקדוקי הושר לא נתן להשומע מיד הרשם שהוא הפע׳ מן ישר במשמ׳ עשר ישר, וע״כ יש לחשב כי גם בדבור אמרו אולי הישר, ואם נחשד את בעלי המסורה כי הם הרשו לעצמם לפעמים תקון קרי לפי דעתם, התקון כאן הוא באמת תקון נאות, מפני שהוא מבאר את הכונה, בעוד שהכתיב הושר מסתירה. אבל, בפעל יצא שההפעיל הוציא וגם הצווי הוצא הוא כל כך רגיל ושמש כל כך הרבה, וכונת הוצא היתה כל כך ידועה ומובנה לכל, וגם במקרא בעצמו יש שש פעמים, הצווי הוצא, למה פתאם, פעם אחת דוקא במקום הזה אמרו היצא? ומי אמר היצא הזר במקום הוצא הפשוט? אם באמת זו היתה קריאה מסורה מקודם, תמוה הוא למה התחילו כך לקרוא במקום המלה הפשוטה והברורה הוצא, ואם בעלי המסורה בדו קרי זה עוד יותר תמוה הדבר למה בדו קריאה משונה במקום כתיב נכון ומובן? ואי אפשר ליחס תקון זה להשפעת הלשון הארמית, כי השפעה זו אפשרית ומובנה רק במלה לא רגילה בעברית ורגילה מאד בצורה קבועה בארמית, או אם הדברים נכתבו בזמן מאוחר, בזמן שליטת הלשון הארמית. אבל כאן, במלה זו, הוצא, במקום הזה, לא זה ולא זה אין. וכמו״כ דחוקה מאד ההשערה כי הקרי אינו היצא אלא יצא כדי להשוותו עם פסוק יט (REJ 1892, Janv. 138). ועל כרחנו עלינו להניח, כי גם בדבור החי היה נהוג, לפחות בזמן קצת מאוחר, גם צווי היצא במקום הוצא, והצווי הזה שמש במשמ׳ קצת מיוחדה, אולי לענין קצת מיוחד. והנה הצווי הוצא, שהוא הצורה שהדין הדקדוקי מחייב, נמצא במקרא עוד בששה מקומות המובאים בפנים, ומבחינת המשמ׳ והענין אין שום הבדל ביניהם ובין הצווי שבמקום הזה שנשתנה הקרי שלו, זולתי מה שבכל המקומות ההם המוצאים הם אנשים או דבר לא בע״ח, וכאן המוצאים הם בע״ח, בהמה ועוף ושרץ. ולכן עלינו לאמר, כי בזמן מן הזמנים התחילו המדברים עברית לאמר הצווי מן הפעיל יצא ביחס לבע״ח לא הוצא אלא היצא, וע״כ התחילו גם לקרא כך הצווי הזה בתוך המקרא במקום שהמוצאים הם בהמות וחיות, ואת הקרי הזה, שהיה נהוג באמת עפ״י מנהג לשון הדבור באותו זמן, מסרו לנו בעלי המסורה כמנהגם למסור הקריאה וההכרה של זמנם.

(משלי ל לג). — הוציא משפט, עשה משפט, פסק הדין, פרסם אותו: משפט לגוים יוציא וכו׳ לאמת יוציא משפט (ישע׳ מב א-ג). — ורוח, אור, וכדומה: ברקים למטר עשה ויוצא רוח מאצרותיו (ירמ׳ י יג). —ורוח האדם: כל רוחו יוציא כסיל (משלי כט יא), לא ימשול ברוחו. מגלה עמקות מני חשך ויצא לאור צלמות (איוב יב כב). ותעלמה יצא אור (שם כח יא). — הוציא מלים מלבו, המציא: הם יורוך יאמרו לך ומלבם יוצאו מלים (איוב ח י). — הוציא כסף, נתן כסף במחיר דבר: ונתנו את הכסף המתכן על יד עשי המלאכה הפקדים בית יי׳ ויוציאהו לחרשי העץ ולבנים העשים בית יי׳ (מ״ב יב יב). ויצא מנחם את הכסף על ישראל על כל גבורי החיל לתת למלך אשור חמשים שקלים כסף לאיש אחד (שם יה כ). — ובתו״מ, באותן המשמ׳. —והוציא דבר מן הכלל, לקח אותו לבדו, שלא יהיה יותר עם שאר הדברים: אף שבועת שוא היתה בכלל וכו׳ והרי הכתוב מוציאה מכללה ומחמיר עליה (מכי׳ יתרו ז). — והוציא את עצמו מן, חדל מלהיות יחד עם: זה בן רשע הוא שהוציא את עצמו מן הכלל ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל אף אתה הוציאהו מן הכלל בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים לי ולא לך ולפי שהוצאת את עצמך מן הכלל אלו היית שם לא היית נגאל (מכי׳ בא, פסח׳ יז), אמר שמואל לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל (ברכ׳ מט:). —*הוציא את אשתו, נתן לה גט: מי שקינא לאשתו ונסתרה אפילו שמע מעוף הפורח יוציא ויתן כתובה (סוט׳ ו א). — הוציא מחברו, תבע כסף ממנו: המוציא מחבירו עליו הראיה (ב״ק ג יא). — והוציא מפלוני, לקח ממנו: מי שהיה נשוי שתי נשים ומכר את שדהו וכתבה ראשונה ללוקח דין ודברים אין לי עמך השנייה מוציאה מהלוקח (כתוב׳ י ו). — הוציא האילן נצה וכדומה: מאימתי אין קוצצין את האילן בשביעית ב״ש אומרים כל האילן משיוציא וכו׳ והזיתים משיניצו ושאר כל אילן משיוציא (שבי׳ ד י). —הוציא כך וכך על דבר, נתן כך וכך: אומר אדם לחבירו כך וכך פועלים הוצאתי על שדה זו כך וכך דינרין הוצאתי על דירה זו אבל לא יאמר לו כך וכך הוצאתי וכך וכך אני עתיד להוציא (שבת קנ:). כמה אדם רוצה לפדות לו בסלע על מנת להוציא יציאות מביתו (מע״ש ה ד). המוציא הוצאות על נכסי אשתו הוציא הרבה ואכל קימעא קימעא ואכל הרבה מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל הוציא ולא אכל ישבע כמה הוציא ויטול (כתוב׳ ח ה). משהאדם משיא את בתו ומוציא יציאותיו (מד״ר בראש׳ כו). יש אדם פורט זהוב אחד והוא מוציא ממנה כמה יציאות (שם ויקר׳ לה). —הוציא שם רע על פלוני: האונס והמפתה והמוציא שם רע (סנה׳ א א). —והוציא לעז: אתה מוציא לעז על אותו צדיק (שבת לו:). שלא להוציא לעז על צדיקים הראשונים (כתוב׳ קג.), ועי׳ לעז. — *הוציא שטר חוב על פלוני, הראה כי יש לו שט״ח עליו ותבע חובו ממנו: בעל חוב שהוציא שטר חוב ואין עמו פרוזבול הרי אלו לא יפרעו (כתוב׳ ט ט). ב׳ שהוציאו שטר חוב זה על זה וכו׳ זה גובה שטר חובו וזה גובה שטר חובו (שם יג ט). שנים שהיו בעיר אחת שם אחד יוסף בן שמעון ושם אחר יוסף בן שמעון אין יכולין להוציא שטר חוב זה על זה (ב״ב י ז) המוציא שטר חוב על חבירו מלוה אומר לא נפרעתי כלום ולוה אומר פרעתי מחצה (רמב״ם, מלוה ולוה יד ד). ראובן הוציא שטר מאלף זהובים על שבעה אנשים מהקהל (טוחו״מ סא יו, בשם הרא״ש). —ב) *הוציא את פלוני ידי חובתו, עשה שפלוני יצא ידי חובתו: כהנים לויים וישראלים וכו׳ חייבין (בברכת המזון) ומוציאין את הרבים ידי חובתן טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן (תוספתא ברכ׳ ה יד). כל מצות שאדם פטור אדם מוציא את הרבים ידי חובתן (ירוש׳ שם ג ו:). בן עיר מהו שיוציא בן כרך ידי חובתו (שם מגי׳ ב עג:). —והוציא בלבד בלי השם יד, במשמ׳ זו: אנדרוגינוס מוציא את מינו ואינו מוציא שאינו מינו טומטום אינו מוציא לא מינו ולא שאינו מינו מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו (תוספתא ברכ׳ ה יה-יו). למה שליח ציבור יורד לפני התיבה אמרו לו כדי להוציא את שאינו בקי אמר להם כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי (ר״ה לד:). —ג) *הוציא דבר פלוני, עשה שדבר פלוני יצא, לא יהיה כלל בתוך הדבר: תמים להוציא בעל מום זכר להוציא טומטום ואנדרוגינוס ונקבה (מכי׳ בא,

פסח׳ ז), שטומטום ואנדרוגינוס ונקבה פסולים למזבח. אשר יהיה לך להוציא את המוכר עובר בהמתו לגוי וכו׳ מוציא אני את המוכר עובר בהמתו לגוי ומביא אני את הלוקח עובר בהמתו של גוי (שם יח). אשתו להוציא שומרת יבם שאינה אשתו עמו להוציא ארוסה שאינה עמו (שם משפט׳ א). אם מוציאה הכתוב מיד מכר החמור קל וחומר מיד רציעה קלה (שם ג). יראה להוציא הסומין זכורך להוציא הנשים (שם כ). אוציא את ישראל שלא כשרו לעלות בהר ולא אוציא את הזקנים שכשרו לעלות בהר אוציא את הזקנים שלא נראו בדבור עם משה ולא אוציא את בני אהרן שנראו בדבור עם משה וכו׳ או אוציאם מן היעידה ולא אוציאם מן הדברות (ספרא ויקר׳, נדבה א ב). אוציא את הפסח שאין תדיר ולא אוציא את המילה שהיא תדירה ת״ל אשר לא תעשינה או יכול שאני מוציא את מ״ע שבנדה ת״ל מכל מצות ה׳ ריבה מה ראית להוציא את כל המצות ולהביא מ״ע שבנדה אחר שריבה הכתוב ומיעט מכל מקום אני מוציא את כל המצות שאין בהם בל״ת ומביא את מ״ע שבנדה שיש בל״ת (שם, חובה ד א). לכם לרבות את הנטוע לרבים ר׳ יהודה אומר להוציא את הנטוע לרבים (פסח׳ כג.). האזרח להוציא את הנשים (סוכ׳ כח.). מכם ולא כולכם להוציא את המומר (חול׳ ה.).—*הוציא לו כך וכך מן החשבון וכדומה, פחת לו, נכה לו, abrechnen; déduire ; to deduct: המפקיד פירות אצל חבירו ה״ז יוציא לו חסרונות לחטין ולאורז תשעה חצאי קבין לכור וכו׳ ר׳ יהודה אומר אם היתה מדה מרובה אינו מוציא לו חסרונות מפני שמותירות יוציא לו שתות ליין ר׳ יהודה אומר חומש יוציא לו שלשת לוגין שמן למאה לוג ומחצה שמרים לוג ומחצה בלע אם היה שמן מזוקק אינו מוציא לו שמרים אם היו קנקנים ישנים אינו מוציא לו בלע (ב״מ ג ז-ח). —ה) *הוציא את שנתו וכדומה, חי כל השנה: ותלמיד אחד היה לו לר׳ אליעזר שהורה הלכה בפניו אמר ר״א לאימא שלום אשתו תמיה אני אם יוציא זה שנתו ולא הוציא שנתו (ערוב׳ סג.). — *הוציא שם, קרא לפלוני שם: אמר ר׳ נתן מעשה שבאתי למדינת קפוטקיא והיתה שם אשה אחת והיתה יולדת בנים זכרים ונמולים ומתים מלה ראשון ומת וכו׳ אמרתי להם המתינו והניחו אותו עד שיבא לו דם ברית וכו׳ והניחו אותו ומלו אותו ונמצא הבן של חיים והוציאו שמו נתן בשמי (מד״ר שה״ש, מה יפו).— *הוציא את פלוני חלק, לא ענה לו על שאלתו, השיבו ריקם, דחה אותו: שאל גוי אחד את ר״י בן קרחה מה ראה הקב״ה לדבר עם משה מתוך הסנה א״ל אלו מתוך חרוב או מתוך שקמה כך הייתה שואלני אלא להוציאך חלק א״א אלא למה מתוך הסנה ללמדך שאין מקום פנוי בלא שבינה אפילו סנה (מד״ר שמות ב). פילוסופוס שאל את רבי אם חביבה המילה למה לא ניתנה לאדם הראשון וכו׳ אמר לו להוציאך חלק אי אפשר אלא כל מה שברא בששת ימי בראשית צריך תיקון (פסיק׳ רבתי כג).—הוציא מעשה, עשה, קיים אותו: בשעת הדין הכל נושאים ונותנין בהלכה להוציא את הדין לאמתו והיו רואין כאלו חרב מונחת להן בין ירכותיהן וגיהנם פתוחה לפניהם וכו׳ היו מתפחדין היאך להוציא את המעשה כדי להנצל מדינה של גיהנם (מד״ר במד׳ יא).— ¨והוציא מכה אל הפעל, עי׳ כ״ח. — ו) *הוציא דבור וכדומה, הבר אותו בכלי המבטא, aussprechen ; prononcer ; pronounce: למוציאיהם (את דברי התורה) בפה (ערוב׳ נד.). ר״א בן יעקב אומר אדם נאה ומשובח ומוציא דבר מגונה מפיו (דא״ר ג). — והאותיות: כל האותיות כשאדם מוציאן מפיו הוא מרגיש בהן בשפתיו (אות׳ דר״ע, הא). — ובחכמת החשבון, ¨הוציא שרש: נשוב להוציא זה השרש מכ׳ אלף (ראב״ע, המספר, שער בהולא׳ השרש׳), ועי׳ שרש.—¨הוציא ספר או עתון לאור, הדפיס אותו, פרסם אותו: ובעת גמרו במועצותם להוציאם לאור על ידי הדפוס ולהוסיף עליהם אשר בבית גנזם כבר ואשר יבואון עוד שמה (המאסף, שנ׳ תקמד), ועי׳ אור.

—הפע׳, הוּצא, הוּצאה, מוּצאת, מוּצאים, מוּצאות. — שהוציאו אותו: ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף הוא מוּצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר (בראש׳ לח כד-כה). והנה כל הנשים אשר נשארו בבית מלך יהודה מוּצאות אל שרי מלך בבל (ירמ׳ לח כב). והנה נותרה בה פלטה המוּצאים בנים ובנות הנם יוצאים אליכם (יחזק׳ יד כב). — ומים וכדומה: המים האלה יוצאים אל הגלילה הקדמונה וירדו על הערבה ובאו הימה אל הימה המוּצאים ונרפאו המים (יחזק׳ מז ח). — *מוּצא מהכלל: יחיד מוצא מכלל צבור ונשיא

מוצא מכלל צבור וכו׳ משיח מוצא מכלל יחיד ונשיא מוצא מכלל יחיד (ספרא ויקר׳, נדכה ד ה).
[נשמט מן הקל:

—עיר יֹצֵאת מאה, אלף, שכך וכך אנשים יוצאים ממנה למלחמה: נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל נטשה על אדמתה אין מקימה כי כה אמר אדני יי׳ העיר הַיֹּצֵאת אלף תשאיר מאה וְהַיּוֹצֵאת מאה תשאיר עשרה לבית ישראל (עמו׳ ה ג-ד). —יצא את דבר, עשה מה שהיה ראוי לעשות בדבר: טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח את ידך כי ירא אלהים יצא את כלם (קהל׳ ז יח).]

יַצְאָנִית, ת״נ, — אשה שדרכה לצאת הרבה החוצה: שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית[1] (רש״י בראש׳ א כח). ע״ש יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית היתה (שם לד א). כמה יצאנית ודברנית היתה אמנו חוה אשר ביום הבראה יצאה לאויר העולם ושמה למדבר פניה ללכת לקראת נחשים (זכות אדם 4).

א. **יצב**[2], ממנו יָצַב, מַצָּב, מֻצָּב, מַצָּבָה, מַצֵּבָה, מַצֶּבֶת, *יַצִּיב, *יְצִיבָה, יִצּוּב, הִתְיַצְּבוּת.

א. **יָצַב**, — קל לא נמצא.

— נפע׳, נִצַּב, נִצְּבָה, נִצָּבָה, נִצֶּבֶת, נִצְּבוּ, נִצָּב, נִצָּבִים, נִצָּבָה, נִצֶּבֶת, נִצָּבוֹת, — נִצַּב פלוני, קם ועמד זקוף, sich stellen; se mettre debout; set oneself: הנה אנכי נִצָּב על עין המים (בראש׳ כד יג). מחר אנכי נִצָּב על ראש הגבעה (שמות יז ט). והכהן נִצָּב פתח השער (שופט׳ יח יז). ועל משמרתי אנכי נִצָּב כל הלילות (ישע׳ כא ח). והנה יי׳ נִצָּב על חומת אנך (עמו׳ ז ז). אתם נִצָּבִים היום כלכם לפני יי׳ אלהיכם (דבר׳ כט ט). ושש מאות איש חגורים כלי מלחמתם נִצָּבִים פתח השער (שופט׳ יח יז). אני האשה הַנִּצֶּבֶת עמכה בזה (ש״א א כו). — ונִצַּב על פלוני, עומד קרוב אצלו, מסביב לו, להמתין לו, לדבר אתו: והנה יי׳ נִצָּב עליו ויאמר אני יי׳ (בראש׳ כח יג). מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נִצָּב עליך מן בקר עד ערב (שמות יח יד). וירא והנה שלשה אנשים נִצָּבִים עליו וירא וירץ לקראתם (בראש׳ יח ב). ולא יכל יוסף להתאפק לכל הַנִּצָּבִים עליו (שם מה א). ושאול יושב בגבעה וכו׳ והניתו בידו וכל עבדיו נִצָּבִים עליו (ש״א כב ו). ויאמר שאול לעבדיו הַנִּצָּבִים עליו שמעו נא בני ימיני (שם ז). ותדברנה הַנִּצָּבוֹת עליה אל תיראי כי בן ילדת (שם ד כ). — ונִצַּב על דבר מה, עומד לשמור על הדבר, לטפל בו: וישב אליו (בלק אל בלעם) והנה נִצָּב על עלתו הוא וכל שרי מואב (במד׳ כג ו). — ונִצַּב על פלוני, במשמ׳ עומד להשגיח עליו, לצוות לו: וירא את להקת הנביאים נבאים ושמואל עמד נִצָּב עליהם (ש״א יט כ). ויען דאג האדמי והוא נִצָּב על עבדי שאול ויאמר ראיתי את בן ישי בא נבה (שם כב ט). ויאמר בעז לנערו הַנִּצָּב על הקוצרים למי הנערה הזאת (רות ב ה). —ונִצַּב לקראתו, לפגשו: לא ידעתי כי אתה נִצָּב לקראתי בדרך (במד׳ כב לד). ויפגעו (שוטרי ישראל) את משה ואת אהרן נִצָּבִים לקראתם בצאתם מאת פרעה (שמות ה כ). — וקצת במשמ׳ נגוד ואיבה: ודתן ואבירם יצאו נִצָּבִים פתח אהליהם (במד׳ טז כז). נִצָּב לרב יי׳ ועמד לדין עמים (ישע׳ ג יג). —ודבר לא בע״ח, נִצָּב במשמ׳ עומד ומתקים: לעולם יי׳ דברך נִצָּב בשמים (תהל׳ קיט פט). —ועבר: והנה קמה אלמתי וגם נִצָּבָה (בראש׳ לז ז). הלא חכמה תקרא ותבונה תתן קולה בראש מרמים עלי דרך בית נתיבות נִצָּבָה (משלי ח א-ב). נִצְּבָה שגל לימינך בכתם אופיר (תהל׳ מה י). הנה מקום אתי וְנִצַּבְתָּ על הצור (שמות לג כא). ועלית בבקר אל הר סיני וְנִצַּבְתָּ לי שם על ראש ההר (שם לד ב). לך אל פרעה בבקר הנה יצא המימה וְנִצַּבְתָּ לקראתו על שפת היאר (שם ז טו). יקומו כל העם וְנִצְּבוּ איש פתח אהלו (שם לג ח). — ובדברים לא בע״ח: וברוח אפך נערמו מים נִצְּבוּ כמו נד נזלים (שמות טו ח). —ועי׳ נצב.

— הפע׳, הִצִּיב, הִצַּבְתָּ, הִצִּיבוּ, מַצִּיב, לְהַצִּיב, הַצִּיבִי, יַצִּיב, יַצֵּב, וַיַּצֵּב, יַצִּיבֵנִי, וַיַּצִּיבֵנִי, תַּצִּיב, תַּצִּיבֵנִי, יַצִּיבוּ, וַיַּצִּיבוּ — הִצִּיב אותו, עשה שיהיה נִצָּב, העמידו, stellen; legen; mettre; to set: וַיַּצֵּב אברהם את שבע כבשת הצאן לבדהן ויאמר אבימלך אל אברהם מה הנה שבע כבשת האלה אשר הִצַּבְתָּ לבדנה (בראש׳ כא כח-כט). דרך קשתו וַיַּצִּיבֵנִי כמטרא לחץ (איכ׳ ג יב). תמכת בי וַתַּצִּיבֵנִי לפניך לעולם (תהל׳ מא יג). — ודברים לא בע״ח: באבירם בכרו יסדה ובשגיב צעירו הִצִּיב דלתיה (מ״א טז לד). כי נמצאו בעמי רשעים

1) כך בהרבה דפוסים, ובקצתם יוצאנית.

2) בערב׳ וצב a), נצב b), במשמ׳ דומות למשמ׳ השרש יצב בעברית.

a) وصب b) نصب

ישור כשך יקושים הציבו משחית אנשים ילכדו (ירמ׳ ה כו). אתה הצבת כל גבולות ארץ (תהל׳ עד יז). בא שאול הכרמלה והנה מציב לו יד (ש״א יה יב). ויך דויד את הדרעזר מלך צובה חמתה בלכתו להציב ידו בנהר פרת (דהי״א יח ג). והיתה הפצירה פים למחרשות וכו׳ ולהקרדמים ולהציב הדרבן (ש״א יג כא). הציבי לך צינים שמי לך תמרורים (ירמ׳ לא כ). בבכרו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה (יהוש׳ ו כו). ויצב יעקב מצבה במקום אשר דבר (אלהים) אתו (בראש׳ לה יד). ויצב שם מזבח (שם לג כ). בקע ים ויעבירם ויצב מים כמו נד (תהל׳ עח יג). ויציבו עליו גל אבנים גדול מאד (ש״ב יח יז). — והציב גבול: יצב גבלת עמים (דבר׳ לב ח). בית גאים יסח יי׳ ויצב גבול אלמנה (משלי יה כה).

— הפע׳, הצב, מצב, — שהציבוהו: והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה (בראש׳ כח יב).

— התפ׳, התיצב, התיצבו, התיצבה, אתיצב, אתיצבה, תתיצב, יתיצב, יתיצבו, — התיצב האדם, קם ועמד זקוף: ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת יי׳ (שמות יד יג). ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני יי׳ (ש״א יב ז). ויתיצבו בתחתית ההר (שמות יט יז). ויתיצב מלאך יי׳ בדרך (במד׳ כב כב). ויקחהו (את שאול) משם ויתיצב בתוך העם ויגבה מכל העם (ש״א י כג). ויאמר המלך סב התיצב כה (ש״ב יח ל). און יחשב על משכבו יתיצב על דרך לא טוב (תהל׳ לו ה). אם תוכל השיבני ערכה לפני התיצבה (איוב לג ה). על משמרתי אעמדה ואתיצבה על מצור ואצפה לראות מה ידבר בי (חבק׳ ב א). — והתיצב לפני פלוני, לדבר אתו, לשמע מה בפיו, לקבל פניו: השכם בבקר והתיצב לפני פרעה הנה יוצא המימה ואמרת אליו (שמות ח יו). ועתה התיצבו לפני יי׳ לשבטיכם ולאלפיכם (ש״א י ט), כדי לעמד לגורל. חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב בל יתיצב לפני חשכים (משלי כב כט). לא יתיצבו הוללים לנגד עיניך (תהל׳ ה ו). — ובמשמ׳ של איבה: לא יתיצב איש בפניך עד השמדך אתם (דבר׳ ז כד). מי יתיצב לפני בני ענק (שם ט ב). לא יתיצב איש בפניכם (שם יא כה). לא יתיצב איש לפניך כל ימי חייך (יהוש׳ א ה). ומי הוא לפני יתיצב (איוב מא ב). — ואמר בן סירא: מה נהדר בנטותו יד בהניפו כידון על עיר מי הוא לפניו יתיצב כי מלחמות יי׳ נלחם (ב״ס גני׳ מו ב-ג). — והתיצב עם פלוני, אצלו: וירד יי׳ בענן ויתיצב עמו שם (שמות לד ה). ולקחת אתם (את שבעים הזקנים) אל אהל מועד והתיצבו שם עמך (במד׳ יא יו). — והתיצב לו עם פלוני, עזר לו נגד פלוני: מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פעלי און (תהל׳ צד יו). — והתיצב על פלוני, כמו נצב על: ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על יי׳ (איוב א ו).

— הפתע׳ [1]), התצב, תתצב, — כמו התיצב, תתיצב: ותתצב [2]) אחתו מרחק לדעה מה יעשה לו (שמות ב ד).

— פע׳, יצב, — כמו הציב: מאין כמוך בטכסך מוצא דשא וורדים, מאין כמוך ביצבך גן להצמיח מגדים (יול׳ יוס״כ, מאין כמוך). וימין האל יצבי גבורתך לתלפיות, ונדחי אפסים שובבי מבין פריצי חיות (ר״י הלוי, סליחה, אלהים פתרתיך).

---

[1]) כך ר״י חיוג, ועי׳ הערה לקמן. — [2]) אמר ר״י חיוג: ותתצב אחותו ומשקלו ותפתעל מפני שהיוד פא הפועל מוקדמת לתיו השנית והיא נחה בין שתי התוין ויורה עליה משך התיו הראשונה והנעתה בצרי ותיו התפעל בפעלים על שני פנים יש כשתהיה מוקדמת לפא הפועל ויש כשתהיה מאוחרת ממנה לפי מה שיקל בלשונם או יכבד אך אם יהיה פא הפועל סמך או צדי או שין תהיה מוקדמת על התיו לעולם כמו ויסתבל החגב וכו׳ על הסדר הזה נסדר לשון עברית שתהיה התיו מוקדמת לפא הפועל כשלא תהיה סמך או צדי או שין חוץ מן ותתצב, ע״כ, וריב״ג בהמשתלחק ובהשרשים לא השיג כלום על דעתו זו של ר״י חיוג, ושתיקתו זו כהודאה דומה, שגם הוא מסכים כי זה הפתעל, ואין בה במלה זו שום זרות, רק שהיא ההפתעל היחיד שנשאר לנו מהבנין הזה שהיה נהוג גם בלשוננו כמו שהוא נהוג בערב׳ ומשמש בה כמעט באותה המשמ׳ שמשמש בנין התפע׳. ולא כן דעתו של רד״ק, אמר וז״ל: ובאה מלה אחת בזה השרש קשה מעט בבנין התפעל ממנו והיא ותתצב אחותו ודע כי נחי הפ״א לא תמצא נחותם בפעל הדגוש ובהתפעל מפני דגש עי״ן הפעל שלא יתכן דגש חזק באות אם לא תקדמנה אות אחרת מונעת באחת המלכים וכשרצו לחסר היו״ד מן ותתצב שהיה משפטו ותתיצב הקדימו הנח שהיא מקום היו״ד בין שני התוי״ן ודגש הצד״י לא היה מורה על היו״ד כי הוא להוראת הבנין וגם נח לא יתכן בין התי״ו והצד״י מפני דגש הצדי לכן הקדימו הנח ושניהם קיימים הנח ודגש הבנין והנה משקל ותתצב ותתפעל (מכלול פדה״פ). ולא נתקררה דעתם של החדשים בבאורו זה של רד״ק, שכבר אמר עליו קניג שאין זה באור אלא ספור המעשה כמו שהוא, ורצו קצתם לבאר צורה זו בפנים אחרים, בחלוף במקרה של מקום פ״י במקום תו התפעל, ואחרים שזו השפעת לשון ארמית, כמו איתמר, ואחרים שפשוט זו טעות סופר שנשמטה היוד בין שתי התוין, ויש מביאים דמיון

ב.יצב[1]), ממנו ב.יצב, נצבה.

ב.יצב,—עי׳ נצב.

יצג[2]), ממנו יצג.

יצג, —קל לא נמצא.

—הפע׳, הציג, הצג, מציג, הציגו, אציגה, תציג, ויצג, ויציגם, והציגני, והצגתיו, והצגתיה, —הציג אותו, העמידו והניחו במקום, stellen, lassen; mettre, laisser; to set, let: ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי (ברא׳ לג יה). פן אפשיטנה ערמה והצגתיה כיום הולדה (הוש׳ ב ה). אכלנו הממנו נבוכדראצר מלך בבל הציגנו כלי ריק (ירמ׳ נא לד). והציגני למשל עמים (איוב יז ו). כל אשר ילק בלשונו מן המים כאשר ילק הכלב תציג אותו לבד (שופט׳ ז ה).— **והציג** לפני פלוני, העמידו לפניו: אנכי אערבנו מידי תבקשנו אם לא הביאתיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים (ברא׳ מג ט). ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויצגם לפני פרעה (שם מז ב). —ודברים לא בע״ח: הרכה בך והענגה אשר לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ (דבר׳ כח נו). הנה אנכי מציג את גזת הצמר בגרן (שופט׳ ו לז). ויצג את המקלות אשר פצל ברהטים (ברא׳ ל לח). ויעש אותו גדעון לאפוד ויצג אותו בעירו בעפרה (שופט׳ ח כז). ויבאו אתו (את ארון האלהים) בית דגון ויציגו אתו אצל דגון (ש״א ה ב). ויבאו את ארון יי׳ ויצגו אתו במקומו (ש״ב ו יז). ויביאו את ארון האלהים ויציגו אתו בתוך האהל (דהי״א יו א). —ודבר מפשט: שנאו רע ואהבו טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן יי׳ אלהי צבאות שארית יוסף (עמו׳ ה יה), הקימו את המשפט, שיהיה חזק וקים. —ובזמן החדש התחילו הסופרים והמדברים עברית להשתמש בפעל זה בענין הראות מחזות בבות חזיון, וכדומה.

—הפע׳, הצג, יצג, —שהציגו אתו, במשמ׳ הניחו אותו במקום: לכו עבדו את יי׳ רק צאנכם ובקרכם יצג גם טפכם ילך עמכם (שמות י כד). —ודבר לא בע״ח: טובה שפוכה על פה סתום תנופה מצגת[1]) לפני גלול (ב״ס גני׳ ל יח). אש ומים הצג לפניך שלח ידך באשר תרצה (ב״ז, תרג׳ ב״ס טו טז). —ובענין הראות חזיון: אתמול **הוצג** פה וכו׳ בתיאטר העיר לטובת החברה ציון פה המחזה (המגיד א אד״ש, תרס).

—**הת׳**, **יוצג**,— כמו הפעל: טרם היה לי מכפר פנים מנחה הולכת כשוהד לזכרון, טרף נרד וסמים למסב חרויז דם וחלב לניחח ולחם הפנים לזכרון, יצגתי על גחלי ריקה כי לא אלמן שתי לזכרון (סבת ר״ה, אפחד במעשי).

יצהר[2]), ש״ז, בכנ׳ יצהרך, —שמן חדש, מיד בצאתו מהזיתים הנעצרים, frisches Oel; huile fraiche, fresh oil: ונהרו אל טוב יי׳ על דגן ועל תירש ועל יצהר ועל בני צאן ובקר (ירמ׳ לא יא). שדד שדה אבלה אדמה כי שדד דגן הוביש תירוש אמלל יצהר (יוא׳ א י). ומלאו הגרנות בר והשיקו היקבים תירוש ויצהר (שם ב כד). והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן והתירוש והיצהר וכסף הרביתי לה (הוש׳ ב י). הנני שלח לכם את הדגן והתירוש והיצהר ושבעתם אתו (יוא׳ ב יט). ומאת הכסף והדגן התירוש והיצהר אשר אתם נשים בהם (נחמ׳ ה יא). ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירושך ויצהרך (דבר׳ יא יד). — זית יצהר, עי׳ זית. — חלב יצהר, עי׳ חלב. — ואמר בן סירא: ראשית כל צרך להיי אדם מים ואש וברזל ומלח חלב חטה חלב ודבש דם ענב **יצהר** ובגד (ב״ס גני׳ לט כו). —ומ״ר: ובאש כפל מלה, לצחנה העולה, ולא פעל עולה, מנחם **ביצהרים** (ר״ת נגד דונש, ערך לחנה).

יצה״ר,—ר״ת: יצר הרע.

יצוב, ש״ז, מ״ר יצובים, — שם״פ מן יצב, במשמ׳ עמידה קבועה וחזקה: כשביבים יעודים ומשורשים

לזה הרון במקום הריון. ורוב החדשים (Olsh., GeK., Kö.) החליטו כי אין תקנה לצורה זו ואיננה כלל מחיי הלשון ומעולם לא היתה במציאות, ואין לה מקום באמת במלון הלשון. אבל, דרך זה של באור הצורות לא הרגילות במקרא הוא נוח וקל אמנם, אך איננו מתאים עם ההכרה האמתית של מהות הנוסח המסור, עפ״י מה שכבר נתברר עד כמה אנו חייבים להכיר טובה להמסורה בעד מה ששמרה לנו את הצורות העתיקות והקדומות, שאלמלא הן לא היינו יודעים בעת את דה״י של הלשון. ודבר טבעי הוא כי בנוסח קדום כמו זה נשארה לנו צורה קדומה של פעל מהפעלים.

[1]) אין חכמי הלשון מודים בשרש מיוחד זה, ועי׳ הערה לשרש נצב.

[2]) רק בעברית.

[1]) כך, חסר, בגוף הכ״י, ואעפ״י שהכתיב הרגיל של גוף הכ״י הוא בכ״מ מלא, בכ״ז לפי הדקדוק ולפי התרגומים אין ספק שהכונה פה היא לפעול. תרגום הסורי: מאכלתא דסימן על קברא.

[2]) מן שרש צהר, עי״ש.

פני יושב הכרובים, כסא היה מונח ברקיע ביצובים, למושב מלך ונורא על סביבים (רס"י, סליח' לו"ג, אזטרס).

***יצול**[1], ס"ז, — חלק מהמחרשה, העץ הארוך שבקצהו האחד הוא מחבר בבית האחיזה, Pflugdeichsel : timon de la charrue; beam of a plough : הנוגע בעול ובקטרב וכו' בחרב ובבורך וביצול[2] (כליס כא ב).

יצוע[3], ס"ז, ככי' יצועי, מ"ר יצועי, סמי' יצועי, — א) משכב : פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עלה (בראש' מט ד). ובחללו יצועי אביו נתנה בכרתו לבני יוסף (דהי"א ה א). אם זכרתיך על יצועי באשמרות אהגה בך (תהל' סג ז). אשר נשבע ליי' נדר לאביר יעקב אם אבא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום ליי' משכנות לאביר יעקב (שס קלב ב-ה). אם אקוה שאול ביתי בחשך רפדתי יצועי (איוב יז יג). — ואמר בן סירא : ותתן לנשים כסליך ותמשילם בגויתך ו[ת]תן מום בכבודך ותחלל את יצועיך ל[הבי]א אף על צאצאיך ואנחה על משכבך (ב"ס גני' מז יט-כ). — ומ"ר *יצועים : כיון שמתה רחל נטל יעקב אבינו מטתה של בלהה ונתנה אצל מטתו אמר (ראובן) לא דיה לאימא להתקנא בחיי אחותה אלא אף לאחר מותה עלה וקלקל את היצועין (מד"ר בראש' לח). — ואמר הפיטן : וסוף שברו בבית קברו יצוע גוש וסות רמה, ויתגבר ללא דבר וישמח ובל ידע מה (ר"י הלוי, סליחה, ילו האל). יום ליום רופא כל בשר מקים מתים מיצועים, ומתיר גוף כדור נקשר ושם אבריו נעים (ר"י נגארה, זמרו לאל). — ב) כמו יציע : היצוע[1] התחתונה חמש באמה רחבה (מ"א ו ו).

***יצוק**, ס"ז, מ"ר יצוקים, — כמו *מצוק : יצוקים ואראלים תפוסין בלוחות הברית (ירוש' כלא' ט לב:), ועי' ערך מצוק. — וגם כנוי להשמים, ואמר הפיטן : מי נטע כיריעה שחקיו, נסתר מפני, מי נטע על פני ארץ יצוקיו, נראה לרעיוני, מי נטה עליה קו, מי אלוה מבלעדי יי' (רמב"ע, שחר' יוה"כ, מי אל נסתר).

***יצור**[2], ס"ז, מ"ר יצורים, — מה שנוצר, מה שיצר אלהים, בריה, Geschöpf ; créature; creat- : קודם עד שלא נוצר יצור מחשבתו גלויה לפניך (מד"ר בראש' ט). הוא היה אחד מארבעה בני אדם שנקראו יצורים (פסיק' רבתי כו). — ואמר הפיטן : והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצך וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו (שחר' ר"ה, אלהינו). אתה זוכר את כל המפעל וגם כל היצור לא נכחד ממך (שם מוסף, אתה זוכר). כי זכר כל היצור לפניך בא ואתה דורש מעשה כלם (שם, ועל המדינות). במקהלות רבבות עמך בית ישראל שכן חובת כל היצורים לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו להודות להלל ולשבח (תפל' נשמת). אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם (מוס' ר"ה, אתה זוכר). היום הרת עולם היום יעמיד במשפט כל יצורי עולם (שם, היום הרת עולם). מי כמוך אב הרחמן זוכר יצוריו ברחמים לחיים (שם, מי כמוך). יצורים וצפון חבם כחמר בימינך, רוח חדש בקרבם להשיג את רצונך (ר"י הלוי, יצורים).

---

[1]) בערב' יאצול a). — [2]) פרש רה"ג : יש מפרשין בית ידא בארמית עץ של מחרישה שתופש אותו בידו האיש החורש ומטה המחרישה ומצלי לה להכא ולהכא כדתרגם לא תטה משפט אבל אני אומר שזה חרב של מחרישה שמו אכלי. ע"כ. וכעין זה רמב"ם : הוא בית יד המרכב במחרישה אשר יטה בה המחרישה כאשר ירצה והוא נגזר מתרגום לא תטה אשר הוא לא תצלי. ע"כ. והנה מדברי רה"ג בעצמו נראה ברור שלא היתה לו קבלה ודאית בפרוש מלה זו, אלא יש אומרים ופרושו הוא סברת עצמו. וגם רמב"ם אינו מביא, כדרכו, סמך משמוש השם הזה בערב', וא"כ גם פרושו כי"א שהביא רה"ג אינו אלא סברה שלו. ולכן אין ספק בדבר, כי העקר הוא כמו שכבר העיר וצשטון והביאו לוי בערך כרך, שהשם יצול שבמשנה הוא הוא השם יאצול הנהוג בערב' אצל הפלחים בסוריה וא"י, והוא העץ הארוך המחבר בקצהו האחד להברך ובקצהו השני להעול, כרשום בפנים. ואולם, בלשון הערב' הספרותית ובשאר המקומות אין מלה זו נהוגה, ולכן רגלים לדבר כי זה שם עברי מקורי, ונשמר אצל הפלחים העברים, כמו שנשמר אצלם עוד הרבה מלים עבריות שהיו נהוגות בלשון האכרים בא"י, עוד מימים קדומים בהיות ישראל על אדמתם. ואולי נגזרה מלה זו מהשרש שנגזר ממנו בכנענ' השם יצלת שנזכר פעמים הרבה בתעריף הקרבנות בכתבת שנמצאה במרשליה: ובצועת קצרת ויצלת וכן הערת והשלבם, ע"כ, ופרשו קצת החכמים במשמ' אציל.

[3]) מן יצע.

[1]) כך הכתיב, הקרי יציע.

[2]) מן יצר.

---

a) ياصول

יְצוּרִי, ת"ז, מ"ר יְצוּרִיִּים, — כמו דמיוני: וצריך לקבוע כח יצורי[1]) לשמור צורות המורגשות והיא ההרגשה המשתתפת (כוזרי ה יב). כל אשר נתן בנו אלהים מן הכח הטבעי והיצורי ונבקש מעלות המעשים (תולדות אלכסנדר, י' לוי 40).

יָצִיא, ש"ז, מ"ר יְצִיאִים, סמי' יְצִיאֵי, — מי שיצא ממקום, יציא מעיו של פלוני, בנו: ויבא (מלך אשור) בית אלהיו וּמִיצִיאֵו[2]) מעיו שם הפילהו בחרב (דהי"ב לב כא).

***יְצִיאָה**, ש"נ, מ"ר יְצִיאוֹת, — א) שה"פ מן יָצָא: שני שערי חולדה מן הדרום משמשין כניסה ויציאה קיפונוס מן המערב משמש כניסה ויציאה (מדות א ג). הנכנס לכרך מתפלל שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו בן עזאי אומר ארבע שתים בכניסתו ושתים ביציאתו (ברכ' ט א). יציאות השבת שתים שהן ארבע בפנים (שבת א א). מקיש יציאתו לביאתו מה ביאתו משיתכסה מן הבריות אף יציאתו לכשיתודע לבריות (ירוש' ברכ' א ב ג). כלים שהיו שם בשעת יציאה (שם נדה ד נא.). אמר קרא ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה מה יציאה בשטר אף הויה נמי בשטר (קדוש' ה.). העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע (מו"ק כה.). שתי יציאות יצא אותו צדיק וכתבן הקב"ה זו אחר זו (מד"ר שמות א). היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו (שבוע' יז:). לעולם תהא נאה בכניסתך ונאה ביציאתך ותהא ממעט בעסק ועסוק בתורה (דא"ר ז). — יציאת מצרים: מזכירין יציאת מצרים בלילות (ברכ' א ה). מגיד ששקולה יציאת מצרים כנגד כל הנסים וגבורות שעשה הקב"ה לישראל (מכי' יתרו א). — ובמשמ' מוצא, מקום לצאת: אכסדרה שהיא לפנים מן הבתים ואין לה יציאה ממקום אחר נותן דרך יציאתו מן האכסדרה לבתים (ז' מסכ' ירוש', מזוזה ב). — *יציאת המרכז, עי' מרכז. — וביחוד *יְצִיאָה לנקביו: אמר שמואל שינה בעמוד השחר כאסטמא לפרזלא יציאה[3]) בעה"ש כאסטמא לפרזלא (ברכ' סב:). — ב) *מעות שאדם מוציא על דבר מהדברים, **Ausgabe; dépense; expense**: כמה אדם רוצה לפדות לו בסלע על מנת להוציא יציאות מביתו (מע"ש ה ד). הנותן צמר לצבע והקדיחתו יורה נותן לו דמי צמרו צבע כאור אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח (ב"ק ט ד). הבית והעליה של שנים שנפלו ואמר בעל העליה לבעל הבית לבנות והוא אינו רוצה לבנות הרי בעל העליה בונה את הבית ודר בתוכו עד שיתן לו את יציאותיו (ב"מ י ג). מי שהיה כותלו סמוך לגינת חבירו ונפל ואמר לו פנה אבניך אמר לו הגיעוך אין שומעין לו אם משקבל עליו אמר לו הילך את יציאותיך ואני אטול את שלי אין שומעין (שם ה). המוציא יציאות[1]) על ניכסי אשתו הוציא הרבה ואכל קימעא (ירוש' כתוב', משנ' ח ח). משהאדם משיא את בתו ומוציא יציאותיו הוא אומר לה לא יהי ליך מחזורי להכא (מד"ר בראש' כו). בנוהג שבעולם אדם צריך לטרוח ולבקש יציאות ביתו (שם סד). יש אדם פורט זהוב אחד והוא מוציא ממנה כמה יציאות (שם ויקר' לה). ואיש הוציא בשל אשתו יציאות, ואכל בין מעט בין רב תבואות, אשר הוציא כבר יצא במאכלו, אשר אכל ולא יוכל לנטלו, ואם הוציא יהי נשבע וגובה, יציאותיו (הנה) מעט הנה בהרבה (שער ד"מ וש"ש לרס"ג קמב-קמה). כל מה שעתיד להשתכר בשנה שיהא נזון משם קצוב לו (לאדם מר"ה) כך וכך ישתכר בשנה זו ויש לו ליזהר מלעשות יציאה מרובה שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו (רש"י ביצ' טז.). לפי שאחרים מתעסקין בהן ויודעין היציאה משל מי (הוא, סוכ' מט:). מותר להרהר בלבו כך וכך יציאות אני צריך להוציא על שדה זו (הוא, שבת קיג:). גפנים צריכין יציאה מרובה לזמר ולתקן הכרם דאל"כ מתקלקל (תוספ' כתוב' עט.). המקבל שדה או פרדס כדי לעבוד אותו ולהוציא עליו יציאות ויתן לבעל הקרקע שליש התבואות או רביע או מה שהתנו ביניהן והוא הנקרא מקבל (רמב"ם שכיר' ח ב). — ולהפך, הכנסה[2]) שיש לו מממונו ומעסקיו: לפי שהדרך גורמת

[1]) תרגום המלה הערב' ח'יאל a).
[2]) כך הכתיב, הקרי מיציאי.
[3]) ופרש רש"י יציאה להפנות.

a) خيال

[1]) במשנ' שבבבלי הוצאות. — [2]) כך גם בערב' ח'רג' a)

a) خرج

לאדם לג׳ דברים ממעטת פריה ורביה ממעטת את היציאה [1]) וממעטת את השם לכך נאמר לו ואעשך לגוי גדול שאין הדרך ממעטת לך פריה ורביה ואברכך שלא תמעט לך הדרך את היציאה ואגדלה שמך שלא תמעט לך את השם (מד״ר במד׳ יא). לאשה כשרה שהנית לה בעלה מעט חפצים ומעט יציאות כיון שבא בעלה אמרה לו ראה מה הנחת לי ומה סגלתי לך וגם הוספתי לך עליהם (שם שה״ש, סדולא״ס). בשעה שהיה אחד מהן נושא אשה גדולה ממנו היה עושה שולחנות יותר מן היציאות ירודה ממנו היה עושה הוצאות יותר מן השלחנות (שם איכ׳, בני ציון). בראשונה היה אדם עולה לירושלם לדין עם חבירו והיה הדיין אומר לו בקע לי שני בקעיות עצים מלא לי שתי חביות של מים והיו יציאותיו כלין והיה יוצא משם בפחי נפש והיתה אלמנה פוגעת בו ואומרה לו מה נעשה בדינך והוא אומר לה כלו יציאותי ולא העליתי כלום (פסיק׳ דר״כ, איכה). —ג) ״מה שיוצא מן הגוף, צואה: לפעמים יקרה לדבר כשיתעכל באצטומכא עכול טוב ויגמר עכולו שתהיה היציאה יבשה מפני חום סביבות האצטומכא (פרקי משה ו). היציאה המורה על הפסד העכול הוא שתהיה גסה בלתי שחוקה (שם). החולי הרע כשתראה בו בקיא ירוק או יציאה ירוקה או שתן ירוק (שם). וגם כן יעויין היציאה האם מרירת ואם תהיה מררית תורה שהסבה חום האצטומכא (קאנון ג יג א יד). ולקיחת הראיה עליהם (על החליים) מן היציאה האם היא שחורה או כרכומית (שם א ג ב א). — ד) ״כעין שחין או בועה בעור הגוף [2]), Geschwür ulcère, abcès; ulcer: וכשתאבל המוגלא חלקי הבשר וזולתו ויהיה שם עומק תתקבץ המוגלא אז תקרא יציאה וכשיהיו אותם הליחות אשר ביציאות בתוך קרום יקפם למחק דומה אז יקרא דבילה (פרקי משה כג). המורסות הנקראות יציאות כשיכרתו ימצאו מהם מינים שונים לפעמים ימצא בהם דברים דומים לרפש וטיט (שם). ביציאות החדות היציאות הם מכלל הדבלות והוא מה שיקובץ מוגלא מן המורסא התחמה (קאנון ד ג א כ). כי היציאות אשר יהיה בהם הגבול יהיו ממינים רבים כדאממיל ודבילות וטעון ונמלה וגחלת ואש פרסי ואכול וגדרי והצבה (שם ד ג א ג). נקראת (מחלת הסרטן) כן לפי שהחיה הנקראת סרטן יש לו רגלים הרבה וזו היציאה יש לה סביבה גידים מלאים מן התערובות המילדות אותה (מ׳ אלדכי, ש״א ד). והחבורות והיציאות יקרו באצטומכא מן המרה הירוקה המתחדשת והלחה הלבנה הנושב׳ (שם). או בסבת נגע באחד מכלי הנשימה או יציאות יצאו באלו המקומות או מוגלא תתקבץ בחזה (שם). —ה) ״כמו מסקנה: שאם יהיה העיקר צדק ושמו המוקדמות המושכלות בעצמם על תנאי המבטא יצאה משתיהם בהכרת יציאה תדמה אל המוקדמות בצדק ובאמת (ריב״ג, עולם הקטן א). —ו) ״יציאת האותיות מכלי הדבור: ודע שיש לבני ארץ ישראל באות ריש דרך אחרת ביציאתו פעם מחזקין ופעם מרפין והוא קשור בלשונם (סור׳ הקורא 81). ועל דרך זו כל שמות הטעמים הכל לפי נעימתם ולפי יציאתם (שם 90). — ז) במלאכת השיר, ״יציאת החרוז, סופו: ובנביאי ארבל ראיתי שערורה, כי איש ממשורריהם לקח יציאות הענק אשר לרבי משה בן עזרא, ויחבר על כל יציאה מיציאות הרוזיו שורה ערוכה, כדמן באשפה דרוכה (ר״י חריזי, תחכ׳ יח).

***יַצִּיב**, ת״ז, —נכון וְקַיָּם, feststehend, wahr; ferme, vrai; firm, true: אמת ויציב ונכון וקים וכו׳ ומתוקן ומקובל וטוב ויפה הדבר הזה עלינו (תפלת שחרית, אמת). אלו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשניה וכו׳ בין ויאמר לאמת ויציב ר׳ יהודה אומר בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק (ברכ׳ ב א). וקורין עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים (גמ׳ שם יב.). כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו (שם). קרב אתה ושמע אה אשר אחשבהו יציב ונכון בדרוש זה (ערוג׳ הבשם כז).

גם במשמ׳ הכנסה, ויש עוד השם ח׳רג׳יה a), האמצעים להחיים, פרנסה, מה שיש לאדם להוצאות ביתו. —[1]) והביא רש״י (ברא״ש׳ יב א) דרוש זה רק בקצת שנוי לשון ממעט את הממון, ורצו קצת החכמים (בית תלמוד ה 98) לשבש הנוסחה כאן ולגרום לרבות היציאה, מפני שרוב שמושה של יציאה הוא במשמ׳ הכסף שמוציאים, אבל אין ספק בדבר כי שמשה מלה זו גם במשמ׳ של הכנסה, כמו שמוכח מכל המאמרים המובאים כאן בפנים, וכמו שהוכיח כבר שם א׳ אפשטין. — [2]) בערב׳ ח׳ראג׳ b).

a) خرجية b) خراج

***יְצִיבָה**, ש"נ, — שה"פ מן יָצַב: שאין יציבה בכל מקום אלא רוח הקדש (מכי׳ בשלח ג). יציבה היא להתיצב (Monatschr. 1906, 593).

***יְצִיגָה**, ש"נ, — שה"פ מן יָצַג: טפיה וישישיה בענוי עיפים, יציגתם שור ביחף יחפים, כלם צגים ולובן מוצעפים, לאדרך בקדש כשרפים עפים (שחר׳ יוה"כ, תפלת עטור).

*יְצִיד, ש"ז, מ"ר יְצִידִים, — עי׳ ב. *יציר.

יָצִיעַ, שזו"נ, מ"ר יְצִיעִים, — א) בנין בולט מכותל הבית בפנים או בחוץ, Galerie ; gallery: ויבן על קיר הבית יָצוּעַ[1]) סביב את קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב היָצוּעַ[1]) התחתנה חמש באמה רחבה וכו׳ והשלישית שבע באמה רחבה (מ"א ו ה-ו). ויבן את היָצוּעַ[1]) על כל הבית חמש אמות קומתו (שם י). — *וכמו עֲלִיָּה: מדור כל בהמה וחיה ביציע התחתון (שבתיבה) מדור לכל העופות ביציע השנייה מדור שקצים ורמשים ובני אדם ביציע השלישית (פדר"א כג). — ומ"ר: ההיכל היה בניינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי ויציעים היו מקיפין לבית כולו מסביב (רמב"ם ביה"ב ד ט). — ב) *בנין קטן נוסף ונשען על הבנין הגדול והעקרי, לדירה או לשמוש אחר, לשמור בו כלים וכדומה, Anbau ; aile ; wing: המוכר את הבית לא מכר היציע[2]) ואעפ"י שהיא פתוחה לתוכו ולא את החדר שלפנים ממנו (ב"ב ד א). ר׳ שמעון בן אלעזר אומר היציע והאבנס והמגירה אין מטמאין בנגעים (תוספתא נגע׳ ו ה). ואע"פ שאמר לו (המוכר להקונה) הוא (הבית) וכל מה שבתוכו אני מוכר לך לא מכר לא את הבאר ולא את השיח ולא את היציעין ולא את הדותיות ולא את המערות שבתוכו (תוספתא ב"ב ג א). (ציר) של בור ושל דות ושל יציע לא יחזיר (ערוב׳ קב:). חורי בית העליונים ותחתונים וגג היציע וגג המגדל (פסח׳ ח.). ודרך האב לעשות לבנו יציע קטן סמוך לביתו שאין דרך חתן לדור אצל המיו משום חשד חמותו (רש"י ב"ב לח:). — ג) *מפרש, שטיח שפורשים ושוטחים על הארץ: ומנעל של זרד הוא דמות מנעל שנותנים תחת כף הרגל להלוך בה על היציעים והכסתות (פי׳ המשנ׳ לרמב"ם, כלא׳ ט ז).

***יְצִיקָה**, ש"נ, מ"ר יְצִיקוֹת, — שה"פ מן יָצַק: שמן יציקה ובלילה (מנח׳ ו ג). ויצקת משמן מנחה לרבות המנחות ליציקה (ירוש׳ נזיר ה נג ד). מצות כהונה לימד על יציקה ובלילה שכשירה בזר (מנח׳ ט.). בכל שעה ושעה הן נראין כשעת יציקתן (ירוש׳ ברכ׳ א ג ד). — ומ"ר: זריקת דם והקטר חלבים וכו׳ יציקות ובלילות תנופות והגשות (תוספתא דמאי ב ז). — ובהשאלה: אנשי אמת יבינו מדרשי קדמונינו הצדיקים שהם נוסדים על קשט וביציקת מדע מוצקים (ראב"ע איכ׳ א).

א. *יָצִיר, ש"ז, מ"ר יְצִירִים, — כמו יֵצֶר: שמח תשמח ריעים האהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם (כתוב׳ ח.). — יציר כפיו: שמא אתה גדול מן האדם יציר כפיי (פסיק׳ רבתי מז). — ואמר הפיטן: אדון עולם

---

[1]) יציע קרי. — [2]) אמרו בגמ׳ שם (סח.): מאי יציע הכא תרגמו אפתא רב יוסף אמר בדקא חלילה. כך בנוסח׳ הדפוסים שלנו, ובכ"י וכן בה"ג ורי"ף וערוך ברקא במקום בדקא. והנה מה שאנו רואים מזה בברור הוא, שכבר בימי הגמרא לא ידעו בודאות מהו יציע, יען אז כבר יצאה מלה זו מהשמוש הרגיל, והיו שני מיני חלקי בנין שידעו בעלי הגמרא שאפשר שלאחד מהם קראו קודם יציע, ולאלה שני החלקים קראו בימים ההם אפתא וברקא. אבל, לנו גם ידיעה זו אינה מועילה כלום, יען אין אנו יודעים גם פרושם המדויק של שני השמות האלה. השם אפתא נזכר עוד במקום אחר בגמ׳ (שם ס.), ובו תרגם רב הונא את השם עלייה: ומאי עלייה אפתאי. ע"כ. ובהיות שפרוש השם עלייה ידוע לנו במעט בודאות נראה כי אפתא הוא השטח העליון של הבית. ואם כן אין ספק בדבר כי מי שתרגמו יציע באפתא טעו, כי הלא מה שקראו בארמ׳ אפתא קראו בעברית עלייה, וגם במשנה השתמשו במלה זו, הבית והעלייה. ועוד, למה השתמשו כאן בהשם יציע, ולמה בכלל היה גם השם יציע בעברית למה שקראו עלייה? ר"ח לא אמר בפרוש מהו אפתא, אעפ"י שנראה כי הוא ידע מהו, שאמר: בית שהוא פתוח לחצר השותפין הולקו לשנים וסותם ביניהם כגובה הבית שנעשה כמו אפתא. ע"כ. אבל, כנראה לא היה זה פרוש מקובל בודאות מחלטה, הואיל והערוך הביא שם פרוש אחר: אפתא הוא שמקרין באמצע הבית תחת הקירוי של מעלה וטחין אותו ומשתמשין בו. ע"כ. רגמ"ה לעז אפתא בסוף הזקת הבתים אפלדיץ, ואמר שהוא חלק הפנימי. אבל כאן אמר כי אפתא זו אינה אפתא ההיא. רש"י לעז אפתא אפנטמן. וכן לא ידוע בודאות מהו ברקא חלילה. בה"ג פרש: כגון גזוזטרא שאחורי הכותל ופתוח לבית והוא כגון היציע שהיה סביב בית המקדש. והביא הערוך פרוש זה. אבל, גם זה איננו פרוש מקובל, אלא עפ"י הפרוש של רב יוסף שתרגם בשם זה את השם יציע. ולכן אין אנו יודעים למה קראו יציע בימי המשנה, ועלינו ליתם להשם הזה המושג שיחסו לו רוב המפרשים.

אשר מלך בטרם כל יציר נברא, לעת נעשה כחפצו כל אזי מלך שמו נקרא (בקשות, אדון עולם). אין יציר זולת יצירתך, ואין בריאה כי אם בריאתך (שסי"ת ליום ה). —ואמר המשורר: האזנתי והאמנתי לא אשאל ולא אנסה, ואיך יאמר יציר חומר אלי יוצרו מה תעשה (ר"י הלוי, אופן לר"ה, יה שמך).

ב. *יְצִיר[1], ש"ז, מ"ר יְצִירִים, — אחד מכלי בית הבד: המוכר את בית הבד מכר את היצירין [2] ואת היקבים ואת המפריכות (תוספתא ב"ב ג ב).

*יְצִירָה, ש"נ, מ"ר יְצִירוֹת, — א) שה"פ מן יָצַר: שאין כתיב בהן יצירה מתחילת ברייתו של עולם (ירוש' נדה ג ב ג). וממזר בידי שמים יצירתו בידי שמים (שם יבמ' ח ט:). דנין יצירה מיצירה ואין דנין בריאה מיצירה (נדה, כב:) וייצר שני יצירות יצירה לאדם ויצירה לחוה יצירה לשבעה ויצירה לתשעה (מד"ר בראש' יד). א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר בהמה חיה ועוף כך תורתו אחר בהמה חיה ועוף (שם ויקר' יד). — יצירת הולד: ארבעים יום קודם יצירת הוולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני (סוט' ב.). לא כשם שיצירת הולד בעולם הזה כך יצירתו לעולם הבא (מד"ר ויקר' יד). — "והדבר הנוצר: שיתבונן ערכו בין העליונים והתחתונים ויתבאר לו קטנותו וזעירותו בין יצירות הבורא יתברך (חו"ה, חשבון הנפ' ג). — ב) *מלאכת היוצר, עושה כלי חרס: השוכר חנות מחבירו אין פחות משנים עשר חודש וכו' גת כל שעת הגת בד כל שעת הבד ויצירה אין פחות משנים עשר חודש (תוספתא ב"מ ח כז). חזקת חרסין הנמצאין בכל מקום טהורין חוץ מן הנמצאין בבית היצירה מפני שרובן מן הגסטראות (שם כלים ב"ק ג ח). — ג) "טבע הדברים: וכל כח וטבע שיש בו שלא תמצא כמוהו בבני אדם על פי חלוף יצירותם ושנוי תמונתם (רמב"ע, ערוג' הבשם, ליון ב). — "חכמת היצירה, חכמת הטבע: והחכמה מתחלקת לשלשה חלקים החלק הראשון חכמת היצירות שקורין לה בלשון ערב אלעלם אלטבע והיא חכמת טבעי הגופות ומקריהן (הקד' תו"ה). — ד) בחכמת הקבלה, "המדרגה השלישית של השתלשלות העולמות: עולם היצירה שם חיות הקודש שראה יחזקאל (גנזי הקבלה, מס' אצילות ה). האצילות והבריאה היצירה והעשיה יאמר להם גם כן רשימה חקיקה חציבה עשיה (פלח הרמון טז א). הא למדתה שהבריאה היא קודמת ליצירה אבל לא בזמן והעשיה היא מתאחרת לשתיהן (יסו"ע לר"י ישראלי א ב). הנה נתברר אצלינו כי ד' עולמות אבי"ע (אצילות בריאה יצירה עשייה) כלולים בהויה (מהרח"ו, ע"ח, היכ' אבי"ע יא). כי לעת עתה לא דברתי רק בענין האצילות לבד ואם נבא לבריאה יצירה עשיה ירבו למעלה קושיות ותמיהות עד אין קץ (רמח"ל, חוקר ומקובל 3). וכל גלוי נכלל מעשרה מדריגות והן הן העשר ספירות דבריאה יצירה ועשיה (שם 13).

"יְצִירִי, ת"ז, לנק' יְצִירִית, מ"ר יְצִירִיִּים, יְצִירִיּוֹת, — של יצירה: ואמר אריסטו השלמות על שני פנים יש ממנו שכלי ויש ממנו יצירי והחכמה והשכל והבינה שלמות שכלי והענוה והנדיבות שלמות יצירי וכו' והשלמות השכלי הויתו וגדולו יהיה על הרוב בלמוד ועל כן צריך להרגל גדול ואורך מהזמן והשלמות היצירי יהיה בהרגל ומזה יתבאר שלא יהיה דבר מהשלמויות היצירים בנו בטבע (המעל' לרש"ט פלקיירא ב). ראה והסתכל היאך רמז לאמצעות המעלות היצירית באל תהי צדיק הרבה ורמז לאמצעות המעלות השכליות באל תתחכם יותר (שם א). והמדות היצירית אין להם קיום אלא בגופות והנפשות במה שהוא חוץ מהם אבל החסיד החכם המצליח הוא משתמש בחכמה ובשכל ובעוד שהוא משתמש במדות היצירית תמנענה אותו מעשות עצתו על האמת (שם). וראה והסתכל היאך כללו כל אלו המדות בזה המאמר היצירית והשכליות כי שם חכמה פעם נאמר על חלק אחד מהחכמות ופעם נאמר על כל החכמות כולם וגבור ועשיר בוללים כל המדות היצירית (שם). שיהיה שלמותך במדות היצירית ואז תהיה מנהיג וזולתך ממה שצריך אל מנהיג (שם ב). מי שקנה כל המעלות הטובות היצירית ולא הגיע אל הצלחת האדם האמתי ותכליתו (שם).

[1]) עי' הערה לקמן. — [2]) כך בנוסח' הדפוס, ובכ"י אר"פ (הוצ' צוק"מ) יצידים, בדלת. והרשב"ם (ב"ב סז:) הביא תוספתא זו בגרסת יצרים במקום יצירים, ואמר שצ"ל נצרים, ובגוף הגמ' הובאה ברייתא זו ובמקום יצירים כתוב נסרים, ובכ"י כתוב סירים, ולא נתברר בודאות מה מהותו של כלי זה. ועי' עוד נסר.

יצע[1]), ממנו יָצוּעַ, יְצִיעַ, יָצֻעַ, מַצָּע.

יָצַע, — קל לא נהוג.

—הִפע׳, הִצִּיעַ, עת׳ אַצִּיעַ, אַצִּיעָה,—א) פ״ע, הִצִּיעַ, ירד למטה, sich herunterlassen; descendre; to go down : אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך (תהל׳ קלט ח).—ב) פ״י, הִצִּיעַ דבר, שָׂם אותו, niederlegen, poser; to set : הלכף כאגמן ראשו ושק ואפר יַצִּיעַ הלזה תקרא צום ויום רצון ליי׳ (ישע׳ נח ה). —*והציע את עצמו לפלוני, הכניע א״ע : אל תציע לנבל נפשך ואל תשא פני מושלים (כ״ס גני׳ ד כו). —ובתו״מ, *הציע מצע, סדין, וכדומה, שם את המצע, פשט אותו, עשה את המטה : אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה טוחנת ואופה ומכבסת מבשלת ומניקה את בנה ומצעת לו המטה ועושה בצמר (כתוב׳ ה ה). מקפלין את הכלים אפילו ארבעה וחמשה פעמים ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת (שבת טו ג). התחילו ישראל מתקנין כליהם ומציעין בהמתם לצאת (מכי׳ בשלח ב א). דרך מלכים להיות עומדים ואחרים מציעין להם תשמיש המרכבה ואוסרין אותה אבל פרעה הרשע הוא בידו אסרו והציע תשמישי רכבו וכיון שראו גדולי מלכות עמדו כולם ואסרו מרכבותיהם והציעו לעצמן (שם). יכול ממש שירד הכבוד והציעו על הר סיני ת״ל כי מן השמים מלמד שהרכין הקב״ה שמים התחתונים ושמי שמים העליונים על ראש ההר וירד הכבוד והציען על הר סיני כאדם שהוא מציע את הכר על ראש המטה (שם יתרו, בחדש ד). לא יקנב את הירק ולא יציע את המטות ולא ידיח את הכוסות (ספרא אחרי עג). יתום (שהוא) מבקש לישא שוכרין לו בית ומציעין לו מטה ואחר כך משיאין לו אשה (תוספתא כתוב׳ ו ח). סדין של פשתן הציעה (השונמית) על מטתו (של אלישע) ולא ראתה קרי עליו (ברכ׳ י.). לא יעלה עליך (בגד שעטנז) אבל אתה יכול להציעו תחתיך (כיל׳ לד:). (קונם) שלא אציע לך מטתך ושלא אמזוג לך את הכוס (נדר׳ פא:). המציע מצעות בנכסי הגר קנה (ב״ב נג:). נכנס (אצל הזונה) הציעה לו ז׳ מטות שש של כסף ואחת של זהב (מנח׳ מד.). תפש (טיטוס) זונה בידו ונכנס לבית קדשי הקדשים והציע ספר תורה ועבר עליה עבירה (גיט׳ נו:). למלך שנטל אשה וכו׳ ואמר כבדי את פלטין שלי והציעי את המטות שביום פלוני אבא אצלך (מד״ר שמות נב). הציעו לו (להזקיהו) טפטיות מפתח בתיהם עד קברי בני דוד וכו׳ אמר להם ירמיהו מה אם בשעה שהצעתם טפטיות מפתח בתיכם עד קברי בני דוד נתייחפו רגליכם (שם איכ׳, פתיח׳). ונוהגין כל ישראל בספרד ובמערב בשנער ובארץ הצבי להדליק עששיות בבתי כנסיות ול׳ הציע בקרקען מחצלאות כדי לישב עליהן (רמב״ם תפלה יא ה). —ועם ו ההפוך וַיַּצַּע : ויצע בכל ארץ ארם מצע גדולה של פגרים מתים (יוסיפון, פרק סג). — וגם במשמ׳ מֻרַח : מרקחת שמציעין על רקיקין דקין (הלבוש, או״ח ריב ב).—

ג) בהשאלה, *הִצִּיעַ ענין, הציע דבר למודי, קרא אותו לפני השומע, vortragen; exposer; pose : ר׳ יוסי אומר שונה הוא (הבעל קרי) ברגיליות ובלבד שלא יציע את המשנה ר׳ יונתן בן יוסף אומר מציע הוא את המשנה ואינו מציע את הגמרא ר׳ נתן בן אבשלום אומר אף מציע את הגמ׳ ובלבד שלא יאמר אזכרות שבו (ברכ׳ כב.). — והשתמשו הסופרים הרבה במלה זו במשמ׳ זו : אבל המשפט בהציע דברי השותפות שאמור בהם כי יטול שמעון לאמצע ק״נ וכו׳ (רסע״ג, תשו׳ גאוני מו״מ ל). ואנחנו מציעים בתשובה זו הצעה ונאמר כי החושים אינם משיגים מן המוחשים כ״א מקריהם (כוזרי ד ג). וכלל ההצעה היא כאשר נציע בקצור מה שנרצה להוכיח (נופת צופים ב י). ואציע כל ההקדמות וההצעות הראויות לאותו דבר כפי דעתי הצרה ולשוני הקצרה (יסו״ע לר״י ישראלי א א). — ובמשמ׳ הניח כאלו היה, setzen, annehmen ; suppose ; poser : נציע שמרכז העגולה הזאת הוא נעלם ממנו ונרצה להכירו (יסו״ע לר״י ישראלי א ב). ואציע להיות העגולה הנוכחית הזאת שאחוג אותה היא העוברת בשטחה על מרכז הירח (שם ג י). ועתה נציע משולש אב״ג שזויות ג׳ ממנו היא ניצבת (עמודי השמים על קדוה״ת כז). וכדי לבאר את זה נציע מרובע אבג״ד ומרובע הדב״ג בנוי על צלע אחת (שם טו).—והשתמשו הסופרים בזמן החדש בפעל זה במשמ׳ ערך דבר בעצה או בבקשה שיעינו

---

[1]) בערב׳ וצ׳ע a) במשמ׳ הניח שם וכדומה.

---

a) وصع

בו ויבדקוהו ויסכימו על הדבר, vorschlagen
proposer ; -pose.

—הפע׳, *הֻצַּע, הוצע, מוצע, מוצעת,—שהציעו אותו: אעפ״י שאמרו חייבי ערכין ממשכנין אותן נותנין לו מזון שלשים יום וכסות שנים עשר חדש ומטה מ ו צ ע ת וסנדלין ותפילין (ערכ׳ ו ג). ויצאה בת קול ואמרה להן הרי המקום פנוי לכם והטריקלין מ ו צ ע לכם אתם ותלמידיכם מזומנין לכת שלישית (ירוש׳ חגי׳ ב טו). וכשבא (האדם) לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מ ו צ ע ת מלאך טוב אומר יה״ר שתהא לשבת אחרת כך (שבת קיט:). אני ואתם בחלומי מסובין היינו על הר סיני וכו׳ ומצעות נאות מ ו צ ע ו ת לכם (חגי׳ יד:). ומעשה באיש אחד שנגנבה טליתו ובא לקבול עליה לדיין ומצאה מ ו צ ע ת על גבי מטתו (פסיק׳ דר״כ, איכה). הקורות ה מ ו צ ע ו ת על הקרקע (רגמ״ה ב״ב כ:). ויהיה שלחנו ערוך ומטה מ ו צ ע ת יפה ומפה פרוסה על הפת כמו בסעודת הלילה (טור או״ח, שבת רפט).—ובהשאלה לענין למודי: נרצה להקי׳ על קו זה ה מ ו צ ע ולעשות משולש (יסו״ע לר״י ישראלי א ב).

***יצף**, ממנו א. *יצף.

א. ***יָצַף**[1],—קל לא נמצא.

—פע׳, *יִצֵּף, פ״י,—יִצֵּף את פלוני, צער אותו, בלבל אותו בדבר מצער, beunruhigen, quellen; troubler, affliger; trouble, afflict: עם שהן הולכין בא השטן מימינו של יצחק ואמר אי עלוב בנה של עלובה כמה תעניות נתענה אמך עד שתבא והזקן בזקנתו והרי הוא הולך לשחוט אותך חזר יצחק ואמר לאביו ראה מה זה אומר לי אמר לו הוא בא ל י צ ף אותך אבל הקב״ה אל י צ ף לנו (תנחומא וירא מו).

ב. ***יָצַף**, פ״ע,—כמו צוף: שהעץ שהוא קל צלל במים והברזל שהיה כבד י צ ף למעלה (אברבנאל, מ״ב ו).

יצק[2], ממנו יָצַק, יְצֻקָה, מוּצָק, מוּצָקָה, *יְצִיקָה.

א. **יָצַק**, יצקת, יצקת, אצק, אצק, תצק, יצק, יצקו, יצק, צק, יצקם, צקת, לצקת, יצוק, יצוקים, יצקים,— א) פ״י, יָצַק מים וכיוצא בזה לתוך כלי, עשה שיעברו המים מהכלי שהיו בו לתוך הדבר הנצרך, giessen; verser; to pour: ואת הדם יָצַק אל יסוד המזבח (ויקר׳ ח יה). ויצק עליה (על המנחה) שמן (שם ב א). פתות אתה פתים ויצקת עליה שמן (שם ו). ולקחת פך השמן ויצקת על ראשו (מ״ב ט ג). ובאת וסגרת הדלת בעדך ובעד בניך ויצקת (מאסוך השמן שיש לך) על כל הכלים האלה (שם ד ד). שפת הסיר שפת וגם יצק בו מים (יחזק׳ כד ג). ומן השמן יצק הכהן על כף הכהן (ויקר׳ יד כו). וישם אתה (את האבן) מצבה ויצק שמן על ראשה (ברא׳ כח יח). ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו (ש״א י א). מלאו ארבעה כדים מים ויצקו על העלה ועל העצים (מ״א יח לד).—והתבשיל מהסיר לתוך הקערה וכדומה: ותקח (תמר) את המשרת ותצק (מהלביבות שעשתה) לפניו וימאן לאכול (ש״ב יג ט). ויצקו לאנשים לאכול וכו׳ ויאמר צַק לעם ויאכלו (מ״ב ד מ-מא). וצור יָצוּק עמדי[1]) פלגי שמן (איוב כט ו).—יָצַק מים על ידי פלוני, היה משרתו, תלמידו: אלישע בן שפט אשר יָצַק מים על ידי אליהו (מ״ב ג יא).—ובהשאלה במליצה, יָצַק את רוחו או את ברכתו על פלוני: כי אֶצָּק-מים על צמא ונוזלים על יבשה אצק רוחי על זרעך וברכתי על צאצאיך (ישע׳ מד ג).—יָצוּק בו דבר רע, זומם מזמה רעה: דבר בליעל יָצוּק בו ואשר שכב לא יוסיף לקום (תהל׳ מא ט).—ב) יָצַק מתכת, כסף, זהב, התיך אותו בחם, באש, giessen ; fondre ; cast: ויצקת לו ארבע טבעת זהב (שמות כה יב). ויצקת להם חמשה אדני נחשת (שם כו לז). ויצק להם ארבעה אדני כסף (שם לו לו). בככר הירדן יְצָקָם המלך במעבה האדמה (מ״א ז מו). ויהי מאת ככר הכסף לָצֶקֶת את אדני הקדש (שמות לח כז). ברזל מעפר יקח ואבן יָצוּק נחושה (איוב כח ב). שני טורים הפקעים יְצֻקִים ביצקתו (מ״א ז כד). שנים טורים הבקר יְצוּקִים במצקתו (דהי״ב ד ג). וארבעה פעמתיו כתפת להם מתחת לכיור הכתפות יְצֻקוֹת מעבר איש ליות (מ״א ז ל). — והעפר: בְּצֶקֶת עפר למוצק ורגבים ידבקו (איוב לח לח). — ובהשאלה: לבו יָצוּק כמו אבן ויצוק כפלח תחתית (שם מא טז). — צֶקֶת לחש לאלהים, התפלל: ותישן את לבך ב צ ק ת ך הלחש התרנגול הזה יהיה כפרתי ואני אוכלנו ואטהר מחטאתי (יל״ג, קריאת הגבר).—ג) פ״ע, יָצַק הדם, עת׳ יִצֹּק, וַיִּצֹּק, נשפך:

[1]) בארמ׳ יצף במשמ׳ של דאגה וצער. ית מן י צ פ ת (ת״י ישע׳ נז יא), תרגום את מי דאגתי ותיראי.
[2]) רק עברית. בערב׳ אין שרש זה במציאות.

[1]) המליצה קצת קשה, ועי׳ צור.

ואיש משך בקשת לתמו ויכה את מלך ישראל וכו' ויצק דם המכה אל חיק הרכב (מ"א כב לד-לה). — ובתו"מ: לא יצק לא בלל לא פתת (מנח' ג ב). היוצק והבולל והפותת (ספרא אחרי קד). לא יצק כהן אלא זר (מנח' יח.). — ואמר המשורר: בכוס שהם יצק יין כעין הדם אשר בסף, אשר יחזיק לבב חלש ;יבא בקרב עם סף (רמב"ע, תרשיש ב פה). — ועי' שפך.

—הפע', היציק, מיציק, מיצקת, מוצקת,—כמו יצק: ותסגר הדלת בעדה ובעד בניה הם מגישים אליה (את הכלים) והיא מיצקת[1]) (מ"ב ד ה).—ובתו"מ, כמו הפ"י: בתולה מציק שמן על ראשו (כרית' ה:). בתחילה נותנין לו שמן בין ריסי עיניו ואח"כ מציקין[2]) לו שמן על ראשו (הור' יב.).

ב.יצק[3]), ממנו ב.יצק.

ב.יצק[4]), —קל לא נמצא.

—הפע', הוציק[5]), מוציק, יוציק,— לא נמצא.

—הפע', הוצק, מוצק,— שיצקו אותו, א) שמן וכדומה: והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה (ויקר' כא י). — ונהר: אשר קמטו ולא עת נהר יוצק יסודם (איוב כב טז), עי' נהר.—ואמר בן סירא: מוצק לפניך אש ומים באשר תחפץ שלח ידיך (ב"ס גני' יה יו). — ובהשאלה, הוצק חן וכדומה: יפיפית מבני אדם הוצק[6]) חן בשפתותיך על כן ברכך אלהים לעולם (תהל' מה ג). — ב) מתכת: ושתי כתרת עשה לתת על ראשי העמודים מצק נחשת (מ"א ז טז). ויעש את הים מוצק עשר באמה (שם כג). ידותם (של האופנים) וגביהם וחשקיהם וחשריהם הכל מוצק (שם לג). — ובהשאלה: במשמ' חזק: והיית מצק ולא תירא (איוב יא טו). תרקיע עמו לשחקים חזקים כראי מוצק (שם לז יח).

ג.יצק, כמו יצג,— קל לא נמצא.

—[1]) כך הכתיב והקרי מוצקת.— [2]) כך בכ"י, ובנוסח' מוצקין, ועי' מצק.

[3]) אין רוב המדקדקים מודים בשרש מיוחד זה.

[4]) שרש נפ"י, במקום יצק הקדום, ועי' לקמן.—

[5]) כך ר"י חיוג, ועי' הערה לקמן. — [6]) אמר ר"י חיוג וז"ל: הוצק חן נהפכה בו היוד לוו נחה מונע אשר לפניה בשרק להוכיח עליה והוא נגזר מפועל כבד שהוא הוציק יוציק מוציק. ע"כ. ואין ספק בדבר, כי פעל זה אינו מן פ"י קדום אלא מן פ"ו קדום.

—הפע', הציק, הציקו, יציקו, ויציקו, ויציקם: צדוק וכל הלוים אתו נשאים את ארון ברית האלהים ויציקו את ארון האלהים (ש"ב יה כד). ויקחום מתוך האהל ויבאום אל יהושע ואל כל בני ישראל ויצקם לפני יי' (יהוש' ז כג).

יצקה, ש"נ, ככנ' יצקתו,— שה"פ מן יצק: שני טורים הפקעים יצקים ביצקתו (מ"א ז כד).

יצר[1]), ממנו יוצר, יצר, יצר, יצר, *יצור, א.*יציר, *יצירה, *יצורי, *יצירי.

יצר, פ"י, יצרת, יצרו, יצרו, יצר, יוצר, יצרים, איצר, ייצר, וייצר, יצרה, יצרתיך, יצרתיה, יצרתיו, יצרם, אצרך, אצורך, יצרך, יצרו, יצרהו,—א) יצר אלהים את האדם, תבל ומלאה, וכדומה, בראהו, עשהו אחר שלא היה, נתן לו צורה, schaffen, bilden créer, former; to create, form: וייצר יי' אלהים את האדם עפר מן האדמה וכו' וישם שם (בגן העדן) את האדם אשר יצר (בראש' ב ז-ח). וייצר יי' אלהים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים (שם יט). כי הנה יוצר הרים וברא רוח וכו' יי' אלהי צבאות שמו (עמו' ד יג). יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא רע אני יי' עשה כל אלה (ישע' מה ז). לויתן זה יצרת לשחק בו (תהל' קד כו). אשר לו הים והוא עשהו ויבשת ידיו יצרו (שם צה ה). כה הראני אדני יי' והנה יוצר[2]) גבי בתחלת עלות הלקש (עמוס ז א). היצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם (תהל' לג יה). הנטע אזן הלא ישמע אם יצר עין הלא יביט (שם צד ט). בטרם אצורך[3]) בבטן ידעתיך (ירמ' א ה). כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו (ישע' מג ז). ועתה אמר יי' יצרי מבטן לעבד לו (שם מט ה). — ובתו"מ: הרואה קברי ישראל אומר ברוך אשר יצר אתכם בדין וזן אתכם

[1]) דומה לו בערב' צור a).

[2]) לפי תרגום היוני זה שם, יצר, וכן ת"י: ברית, וריב"ג פרש עדה של גבי, אבל, פסוק ד: כה הראני אדני יי' והנה קרא לרב באש, מעיד כי גם בפסוק א' צריך להיות פעל בינ' ולא שם. — [3]) כך כתיב, אצרך קרי.

a) صور

בדין וכלכל אתכם בדין ואסף אתכם בדין (ברכ׳ נח:). ברוך אשר יצר את האדם בחכמה (שם ס:). אלהי נשמה שנתת בי טהורה אתה יצרתה בי אתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי (שם). אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו (כתוב׳ ח.). — ובדברים רוחניים, מפשטים: הלא שמעת למרחוק אותה עשיתי מימי קדם ויצרתיה עתה הבאתיה (ישע׳ לז כו). דברתי אף אביאנה (את עצתי) יצרתי אף אעשנה (שם מו יא). היחברך כסא הוות יצר עמל עלי חק (תהל׳ לד כ). — ויצר על פלוני רעה וכדומה, זמם וחשב ועשה: כה אמר יי׳ הנה אנכי יוצר עליכם רעה וחשב עליכם מחשבה (ירמ׳ יח יא). — ובהשאלה גם לדבר עשוי ונמצא, במשמ׳ פעל בו פעולה חדשה, הלבישהו צורה חדשה, יעדו לאיזה דבר: עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו (ישע׳ מג כא). זכר אלה יעקב וישראל כי עבדי אתה יצרתיך עבד לי (שם מד כא). — והשם יוצר, עי׳ ערך יוצר, משמ׳ א. — ב) עשה במלאכה, בפרט כלי חרס מחמר, וגם מדברים אחרים, מעץ, ממתכת: מי יצר אל ופסל נסך לבלתי הועיל (ישע׳ מד י). חרש ברזל מעצד ופעל בפחם ובמקבות יצרהו ויפעלהו בזרוע כחו (שם יב). יצרי פסל כלם תהו (שם ט). — והשם יוצר לעושה כלי חרס, עי׳ ערך יוצר, משמ׳ ב.

— נפע׳, נוצר, — שיצרו אותו: למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה (ישע׳ מג ג). — ואמר בן סירא: הוי יצר רע מדוע כן נוצרת למלא פני תבל תרמית (ב״ס גני׳ לז ג). והוא (ירמיהו) מרחם נוצר נביא (שם מט ו). — ובתו״מ: שעל כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת (אבות ד כב). אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת (שם ב ח). נוצר לז׳ ונולד לשמונה חיי כל שכן לתשעה נוצר לתשעה ונולד לשמונה אינו חי (ירוש׳ יבמ׳ ד ה ד). אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי (ברכ׳ יז.). מהיכן הולד נוצר מראשו (יומ׳ פה.). קודם עד שלא נוצרה מחשבה בלבו של אדם כבר היא גלויה לפניך (מד״ר בראש׳ ט). עד שלא נוצר יצור כבר מחשבתו גלויה לפניך (שם). א״ר אבהו הכל לא נוצר אלא בזכות יעקב (שם ויקר׳ לו).

— פע׳, יצר, — כמו נוצר: גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו ימים יצרו [1]) ולא אחד בהם (תהל׳ קלט יו).

— הפע׳, הוצר, יוצר, — כמו הקודם: כל כלי יוצר עליך לא יצלח (ישע׳ נד יז).

— נתפ׳, נתיצר, — כמו נוצר: כי באותה שעה (של הקנין) מתיצר החטא במחשבתו ובעת המכירה יולד (המאירי משלי כ כג).

יֵצֶר, ש״ז, מ״ר יצרים, — א) מה שיצר היוצר, הכלי שעשה: אם כחמר היצר יחשב כי יאמר מעשה לעשהו לא עשני ויצר אמר ליצרו לא הבין (ישע׳ כט יו). מה הועיל פסל כי פסלו יצרו מסכה ומורה שקר כי בטח יצר יצרו עליו לעשות אלילים אלמים (חבק׳ ב יח). — ושה״פ, כמו יצירה: כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו (תהל׳ קג יד), ר״ל הוא יודע איך ומהיכן נוצרנו. — ב) הדמיונות והמחשבות שנוצרות ברוחו של אדם ונטיית נפשו לדבר מהדברים, das Sinnen, die Neigung; méditation, inclination tought: וירא יי׳ כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל היום (בראש׳ ו ה). כי יצר לב האדם רע מנעריו (שם ח כא). כי כל לבבות דורש יי׳ וכל יצר מחשבות מבין (דהי״א כח ט). שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך (שם כט יח). כי ידעתי את יצרו אשר הוא עשה היום [2]) בטרם אביאנו אל הארץ אשר נשבעתי (דבר׳ לא כא). — ובמדרש: אתה יודע מחשבותיו של אדם ומה שהלבבות והכליות יועצות ויצרי בריותיך אתה מבין ואתה יודע מי חטא ומי לא חטא מי מרד ומי לא מרד (מד״ר במד׳ יח). — ואמר המשורר: קח לך שירים מתקו מצוף לא נשמעו מפי יצר, ירחיבו את צעד פתי יום מלכת בבין יצר, מנחה המה מפי רעיון ותשורת בין מאת יצר (רמב״ע, תרשיש י לה). — ואמר מתקן התפלות: כי זכר כל המעשים לפניך בא מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש (מוס׳ לר״ה, ועל המדינות). — ומצוי בבן סירא ותו״מ ובסהמ״א בפרט במשמ׳ הנטיה הטבעית של נפש האדם ותאותו לטובה או לרעה, שנמסרה להקדמונים כשתי בריות רוחניות חיות בקרב האדם, יצר טוב ויצר רע, gute und schlechte Neigung, Leidenschaft; bonne et mauvaise inclination; good a. bad passion: אלהים מבראשית

---

[1]) המליצה קשה, וי״א כי הכתוב משבש.

[2]) י״ם כי ארבע המלים האלה יתרות.

ברא האדם ויתנהו ביד יצרו אם תחפץ תשמר מצוה ואמונה לעשות רצונו (ב"ס גגי' יס יד-יה). איזהו גבור הכובש את יצרו (אבות ד א). ודע שהכל לפי החשבון ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנום לך (שם כב). שלא דיברה תורה (במה שאמרה כי תראה חמור אחיך אע"פ שגם לחמור השונא צריך לעזר) אלא כנגד היצר (ספרי דבר' רכה). והיה יצרו (של דוד כשהיה משכים לקום) מקטרגו ואומר לו דוד דרכן של מלכים להיות השחר מעוררן (ירוש' ברכ' א ב ד). חס ושלום לא עשיתי כן אלא כבשתי את יצרי ועשיתי רצונך (ירוש' תעני' ב סה ד). כל השומע ליצרו כאילו עובד עבודה זרה (שם נדר' ט מא:). אוי לי מיוצרי ואוי לי מיצרי (ברכ' סא:). אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא (מו"ק יז.). אמר רב יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום וכו' ואמר ר"ש בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו וכו' (קדוש' ל:). רועה הייתי לאבי בעירי והלכתי לשאוב מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי ופחז יצרי עלי ובקש לטורדני מן העולם (נזיר ד:). אמר רשב"ג יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת (סנה' קז:). א"ר אבין כל מי שמפנק את יצרו בנערותו סופו להיות מנון עליו בזקנותו וכו' ר"ח בר פפא אמר אם בא יצרך להשחיתך דחהו בדברי תורה וכו' רבי סימון אמר אם בא יצרך להשחיתך שמחהו בדברי תורה (מד"ר ברא' כב). א"ר אבא היצר הזה דומה ללסטים שפוף שהיה יושב בפרשת דרכים (שם). א"ר יוסי שלשה הן שתקף יצרן עליהם ונשבעו לו יוסף דוד ובועז יוסף וכו' נשבע ליצרו ואמר לאלהים אני חוטא ואיני עושה הרעה הגדולה וכו' ר' יודן אומר כל אותו הלילה היה יצרו (של בעז) מפתהו בדברים ואומר לו את פנוי והיא פנויה אתה מבקש אשה והיא מבקשת איש (שם ויקר' כג). את מוצא בדוד שנפל שאול בידו וכו' בא יצרו ואמר לו אלו נפלת אתה בידו לא היה מרחם עליך והרגך (שם במד' טו). שני יצרים ברא הקב"ה בעולמו יצר ע"ז ויצר זנות יצר ע"ז כבר נעקר ויצר זנות הוא קיים וכו' אמר כל מי שעומד ביצר זנות מעלים לו כאילו עמד בשתיהן (שם שה"ש, זאת קומתך). ועבד חפשי מאדוניו זה הוא שעושה רצון יוצרו ומכעיס את יצרו (שם רות, באשר תמותי). והלא דברים קל וחומר מה לפרתו אדם עושה דרבן ליצרו שמסיתו מן העולם הזה ומן העולם הבא עאכ"ו (שם קהל', דברי חכמים).—ואמר המשורר: ומה אמר ויצרי ירדפני כאויב מנעורי עד בלותי (ר"י הלוי, בקשה ליוה"כ, אדוני נגדך). מבשרי אחזה, יוצרי בלי עין, ואדע כי נבזה, אני וסופי אין, וכידעי רזה, ויצרי חגור זין (רמב"ע, האל התולה).—ויצר טוב ויצר רע: הוי יצר רע מדוע כן נוצרת למלא פני תבל תרמית (ב"ס גגי' לז ג). רבי יהושע אומר עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם (אבות ב יא). כל כך רדף הקב"ה אחרי יצר הרע שלא ליתן פתחון פה למצוא לו מקום התר (מכי' יתרו ו). יהי רצון מלפניך יי' אלהי שתתן לי לב טוב יצר טוב סבר טוב שם טוב (ירוש' ברכ' ד ז ד). יהי רצון מלפניך יי' אלהי ואלהי אבותי שתשבור ותשבית עולו של יצר הרע מלבינו (שם). אברהם אבינו עשה יצר הרע טוב וכו' אבל דוד לא היה יכול לעמוד בו והרגו בלבבו (שם ט יד:). שאין היצר הרע תאב אלא דבר שאסור לו (שם נדר' ט מא:). שני יצרים ברא הקב"ה אחד יצר טוב ואחד יצר רע (ברכ' סא.). לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע וכו' אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה (שם ה.). ותשים חלקנו בגן עדן ותקננו בחבר טוב ויצר טוב בעולמך (שם יז:). שתצילנו מעזי פנים ומעזות פנים מאדם רע ומפגע רע מיצר רע מחבר רע משכן רע (שם). ואל תביאני לידי חטא ולא לידי עון ולא לידי נסיון ולא לידי בזיון וישלוט בי יצר טוב ואל ישלוט בי יצר הרע (שם ס:). וכוף את יצרי להשתעבד לך ורחקני מאדם רע ומחבר רע ודבקני ביצר טוב ובחבר טוב (שם). יצר הרע דומה לזבוב ויושב בין שני מפתחי הלב (שם סא.). ת"ר קשה יצר הרע שאפילו יוצרו קראו רע (קדוש' ל:). דאין יצר הרע שולט אלא במה שעיניו רואות (סוט' ח.). ברא הקב"ה יצר הרע ברא לו תורה תבלין (ב"ב טז.). א"ר אסי יצר הרע בתחלה דומה לחוט של כוביא ולבסוף דומה לעבות העגלה (סנה' לט:). אמר להן נביא לישראל חזרו בתשובה אמרו לו אין אנו יכולין יצר הרע שולט בנו אמר להם יסרו יצריכם (שם קה.). אמר ר' אמי אין יצר הרע מהלך לצדדים אלא באמצע פלטיא (מד"ר ברא' כב).

אתה מוצא יצר הרע הוא מרגיל את האדם לחטוא והוא הורגו (שם שמות ל). ליצרו הרע נשבע חי ה׳ ולאשה אמר שכבי עד הבקר (שם ויקר׳ כג). אמר הקב״ה אחר שזה הנזיר אסר עצמו מן היין כדי להרחיק עצמו מן הזמה יגדל שערו שיתנבל ויצטער כדי שלא יהא יצר הרע קופץ עליו (שם במד׳ י). בשעה ששמעו ישראל לא יהיה לך נעקר יצר הרע מלבם באו אצל משה אמרו לו משה רבינו וכו׳ ומה הנייה יש באהבה שלנו מיד חזר יצר הרע למקומו (שם שה״ש, ישקני). והנה טוב זה יצר טוב מאד זה יצר הרע וכי יצר הרע טוב מאד אלא ללמדך שאילולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד בנים (שם קהל׳, את הכל). ׳מלך גדול זה יצר הרע ולמה הוא קורא ליצר הרע גדול שהוא גדול מיצר טוב שלש עשרה שנה (שם, ומלא בה). אמר הקב״ה בני לא יטעה אותך יצרך הרע לומר אינו מצוה אותנו כל שעה על הקרבנות אלא שיש אכילה (פסיק׳ רבתי, שור או כשב). שלשה מדות טובות ברא הקב״ה בעולמו ואלו הן יצר הרע וקנאה ורחמים אם אין יצר הרע אין כל בריה מתעסק בפריה ורביה אם אין קנאה אין כל בריה מתעסק בנטיעה אם אין הרחמים אין העולם עומד (מעשה תורה). וכה יאמר לו (ליצר הרע) מה לך יצרי תרדפני ולאויב לך תחשבני וכו׳ ואם תרצה עוד איעצך לטוב לך שתתחבר ביצרי הטוב להיותכם שותפים כשבת אחים גם יחד לעבוד לבוראנו (שבט מוסר יח).—וגם ״כח התאוה החמרי: ויעורר (הורד) היצר לשכבת הנשים (אסף הרופא 62).—ומ״ל: במה שהתיר לו מהשתמש באבריו והרשהו מהעברת מחשבותיו ביצריו הטובים והרעים (חו״ה, חשב׳ הנפ׳ ג). זה הגבר בהיותו מעיז פניו כל כך ועומד נוכח שאר היצרים הטובים אשר בו וכו׳ ולא יאבה ולא ישמע להם אבל הוא מחזיק ברשעתו לעשות חפצו וללכת אחר תאוותיו ויצריו הרעים (זרח׳ הלוי, פי׳ משלי ו). וזה טבע רוב היצרים הרעים כי המרגיל בהם הוא מתאוה להם יותר עד שהוא קשה עליו לפרוש מהם (שם כה).

יֵצֶר[1], ש״ז, מ״ר יצרים, יִצְרֵי,— אֵבֶר, Glied; membre; member: ותכה מכעש עיני וִיצֻרַי[2] כצל כלם (איוב יז ז).

יִצְרִי, ת״ז,—של היֵצֶר: והכח הזוכר השומר בו הענינים המושגים מהמורגשות והכח היצרי להקריב בו מה שנמנע מהזכרון והכח המחשבי לעמוד בו על בירור מה שיחדשהו היצרי (כוזרי ה יב). והמניע הוא עושה בממשלת המחשבי בהשתמש ביצרי והוא התכלית מהחי הבהמי וכו׳ אך החוש היצרי נקבע לו לתקן סבות התנועה (שם). בטל רצונך היצרי והתאוני מפני רצונו וקיום תורתו (ר״י אברבנאל, נחל׳ אבות ב). ואין לאחד ממנו יתרון על חברו בגבול היצרי (תולד׳ אלכסנדר, י׳ לוי 38). ואחרי שקנית (ההצעות) היִצריות קנה השכליות כי חיים הם למוצאיהן (המבקש לרש״ט פלקיירא).

יצת[1]), ממנו יָצַת, *הִצִּתָה.

יָצַת, פ״ע, עת׳ תִּצַּת, וַתִּצַּת, יִצַּתּוּ, תִּצַּתְנָה, — א) יצתה האש בהעץ, נדלקה, התחילה לבער בו, anzünden; s'allumer; to kindle: כי בערה כאש רשעה שמיר ושית תאכל וַתִּצַּת בסבכי היער ויתאבכו גאות עשן (ישע׳ ט יז). — ובתו״מ: הקומץ מאימתי מתיר שיריים באכילה וכו׳ משתיצת האור ברובו (סוט׳ טו). —ב) יָצַת דבר פלוני באש, נשרף, verbrennen; brûler; to burn: כה אמר יי׳ צבאות חמות בבל הרחבה ערער תתערער ושעריה הגבהים באש יִצַּתּוּ ויגעו עמים בדי ריק ולאמים בדי אש ויעפו (ירמ׳ נא נח). נהיתה (רבה) לתל שממה ובנתיה באש תִּצַּתְנָה (שם מט ב).

— נפע׳, נִצַּת, נִצְּתָה, נִצְּתוּ,— כמו קל משמע׳ א, ובהשאלה, החמה, החרון: כי גדולה חמת יי׳ אשר היא נִצְּתָה בנו (מ״ב כב יג). אשר עזבוני ויקטרו לאלהים אחרים למען הכעסני בכל מעשה ידיהם ונִצְּתָה חמתי במקום הזה ולא תכבה (שם יז). — ובמשמ׳ העקרית, נשרף: וחומת ירושלם מפרצת ושעריה נִצְּתוּ באש (נחמ׳ א ג). — ואמר בן סירא: בעדת רשעים יוקדת אש ובגוי חנף נצתה חמה (ב״ס גני׳ יו ו).

---

[1]) עי׳ הערה לקמן.—[2]) לא הסכימו המפרש׳ בפרוש מלה זו. התרגום היוני תרגמו באלו היה פה פעל במשמ׳ יצירה או קשירה. ת״י קלסתורי, צורתי. פשיטא תרעיתי, ר״ל רעיוני, כאלו קרא יִצְרִי. ולגתה במשמ׳ אֵבֶר, רסע״ג: מח׳אלקי, רש״י וראב״ע ורד״ק כמו ולגתה, אֵבֶר, רלב״ג: מחשבותי, וכן קצת החדשים. ובספרות השתמשו בו במשמ׳ אבר עפ״י רש״י, ראב״ע ורד״ק.

[1]) רק בעברית.

—הִפְע׳, הִצִּית, הִצַּתִּי, הִצִּיתוּ, מַצִּית, יַצִּית, וַיַּצֵּת, תַּצִּיתוּ, וַיַּצִּיתוּ, הַצִּיתוּהוּ.—א) הִצִּית דבר באש, שׂרפו: והיה כתפשכם את העיר תַּצִּיתוּ את העיר באש (יהוש׳ ח ח). ויבאו העיר וילכדוה וימהרו וַיַּצִּיתוּ את העיר באש (שם יט). וַיַּצִּיתוּ עליהם את הצריח באש (שופט׳ ט מט). לכו והוציתיה[1]) באש וַיַּצִּתוּ עבדי אבשלום את החלקה באש ויקם יואב ויבא אל אבשלום הביתה ויאמר אליו למה הִצִּיתוּ עבדיך את החלקה באש (ש״ב יד ל-לא). הִצִּיתוּ משכנתיה נשברו בריחיה (ירמ׳ נא ל). ובאו הכשדים הנלחמים על העיר הזאת וְהִצִּיתוּ את העיר הזאת באש ושרפוה (שם לב כט).—ואמר בן סירא: ויעזבו תורת עליון מלכי יהודה עד תמם ויתנו קרנם לאחר וכבודם לגוי נכרי ויציתו קרית קדש וישמו ארחתיה (ב״ס גני׳ מט ד-ו). —ואמר הפיטן: שמע יה יודעיך השליכו אך בך יהבם, יחי לבבם לעד וחבוש שבר מכאובם, הַצֵּת סלון ממאירם וכלה קוץ מכאיבם, וידעו הכל כי אתה אל חי בקרבם (סליח׳ יול׳ יוה״כ, אנא תעא). שמע מכסת פסחים, אשר כסו פסוחים, היא צמתה כסלוחים, להציתם כקוצים כסוחים (קרוב׳ שבת החדש, קיתת עלית). — ב) הִצִּית אש בדבר, על דבר, הדליק בו האש: לקול המולה גדלה הִצִּית אש עליה (ירמ׳ יא יו). וְהִצַּתִּי אש בחומת רבה ואכלה ארמנותיה (עמו׳ א יד). וְהִצַּתִּי אש בשעריה ואכלה ארמנות ירושלם ולא תכבה (ירמ׳ יז כז). וְהִצַּתִּי אש ביערה ואכלה כל סביביה (שם כא יד). וְהִצַּתִּי אש בבתי אלהי מצרים ושרפם (שם מג יב). וְהִצַּתִּי אש בחומת דמשק ואכלה ארמנות בן הדד (שם מט כז). כלה יי׳ את חמתו שפך חרון אפו וַיַּצֶּת אש בציון ותאכל יסדתיה (איכ׳ ד יא). הנני מַצִּית בך אש ואכלה בך כל עץ לח וכל עץ יבש (יחזק׳ כא ג).—ובתו״מ: ר״ש אומר משיצית האור ברובן (יומ׳ ו ז). וריוח היה בין הגיזרין שהיו מציתין את האליתא משם (תמיד ב ד). ירד (הכהן) והצית את האש באליתות (פרה ג ט). המצית גדישו של חבירו ביום טוב (ירוש׳ תרומ׳ ז מד ד). המצית את האור בחישת קנים (שם שבת ז י.). במצית את האור על כל שיבולת ושיבולת (שם ב״ק ב ג.). בשבעה (לחדש אב) נכנסו נכרים להיכל וכו׳ ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום כולו (תעני׳ כט.). כגון שהצית (האש) בגופו של עבד (ב״ק מג:). עכו״ם שהצית את האור באגם (ע״ז לח.). אלו שהציתו את האור בחורבן בית המקדש (מד״ר קהל׳, כי בא החלום).—ואמר הפיטן: סדר עצים והצית עליהם אש (סליח׳ ג׳ עפי״ת, איתן למד). — ובהשאלה להכעס: כלה כעסו והצית להבו, ובתכלית ששה מאורי אור כבו, כי לא ענה מלבו (ר״א קליר, קינ׳ לת״ב, איכה אספתו).—ובהשאלה, הצית אש בקרבו, העיר תאותו: והלחיים אשר יקוד גחליהם יצית אש במעי, והשנים אשר קפאו טורותם מבדלח דמעי (ר״י חריזי, תחכמ׳ ב).

[1]) כך כתיב, והציתוה קרי.

יקב[1]), ממנו יֶקֶב.

יֶקֶב[2]), ש״ז, בהפס׳ יָקֶב, בכנ׳ יִקְבְךָ, מ״ר יְקָבִים, יְקָבֶיךָ, סמי׳ יִקְבֵי[3]), המקום, הבית שידרכו בו הענבים ויעשו בו היין, Kelter; pressoir; winepress: כרם היה לידידי וכו׳ ויבן מגדל בתוכו וגם יֶקֶב חצב בו (ישע׳ ה א-ב). גרן וָיֶקֶב לא ירעם ותירוש יכחש בה (הוש׳ ט ב). ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן וכמלאה מן הַיָּקֶב (במד׳ יח כז). בא אל הַיֶּקֶב לחשף חמשים פורה והיתה עשרים (חגי ב יו). העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך וּמִיִּקְבֶךָ[4]) (דבר׳ יט יד). יין בַּיְקָבִים לא ידרך הדרך (ישע׳ יו י). ונאספה שמחה וגיל מכרמל ומארץ מואב ויין מִיְקָבִים השבתי (ירמ׳ מח לג). ומלאו הגרנות בר והשיקו הַיְקָבִים תירוש ויצהר (יוא׳ ב כד). באו רדו כי מלאה גת השיקו הַיְקָבִים (שם ד יג). בין שורתם יצהירו יְקָבִים דרכו ויצמאו (איוב כד יא). עד יִקְבֵי המלך (זכר׳ יד י). וימלאו אסמיך שבע ותירוש יְקָבֶיךָ יפרצו (משלי ג י).— ודבור, המן הגרן או מן הַיֶּקֶב: מאין אושיעך המן הגרן או מן הַיָּקֶב (מ״ב ו כז).— ובתו״מ: המוכר את בית הבד מכר את היצידין

[1]) בערב׳ וקב a), במשמ׳ עשיית נקרה.

[2]) בערב׳ וַקְבַה b), נקרה בסלע יקוו בה המים, ובכלל נקרה בגוף מהגופים. —[3]) במקום יַקְבֵי. —[4]) לפי דעת החדשים השוא של הקוף הוא נע, וראיה לדבר כי הבית רפה, ואומרים כי זו פעולת האות החכית, כמו בהשם בגד כמו״כ פעולת האות החכית, ולכן בגדו בדלת רפה. אבל, ההברה המסורה של הספרדים גם בהמלה בגד וגם בהמלה יקב היא בשוא נח, וכמו שכבר נזכר בכמה הערות בספר זה כי אין בגד כפת ראיה גמורה להשוא שלפניהן שהוא נע.

a) وَقْب   b) وَقْبَة

ואת היקבים[1]) ואת המפריכות (תוספתא כ"ע ג ב). כל מעשיהן של ישראל משונין מאוה"ע בחרישתן בזריעתן וכו' בדישן בגרניהן ביקביהן (מד"ר שה"ש, חכו).—ואמר המליץ: כעולל אחר הבוצר קמתי ובחסד אלהי כבוצר יקבי מלאתי (כ"ז, תרג' ב"ס לג טז).

*יָקַב, פ"י, — עשה ביקב: עד היקבין שיקבן מלך מלכי המלכים הקב"ה (מד"ר שה"ש, לוהרך). יקבים שיקבם המלך שלמה (פסיק' דר"כ, רני עקרה).

יקד[2]), ממנו יָקַד, יְקֹד, יָקוּד, מוֹקֵד, מוֹקְדָה, *יְקִידָה.

יָקַד, פ"ע, יֹקֵד, יֹקֶדֶת, עת' יֵקַד, תִּיקַד, — יָקְדָה האש, בָּערה, דָּלקה, brennen; brûler; to burn: עלה עשן באפי אש יֹקֶדֶת כל היום (ישע' סה ה). ותחת כבדו יֵקַד יקד כיקוד אש (שם י טז). כי אש קדחה באפי וַתִּיקַד עד שאול תחתית (דבר' לב כב). — ואמר בן סירא: בעדת רשעים יוקדת אש ובגוי חנף נצתה חמה (ב"ס גני' טז ו). — ועב' *יָקְדוּ: אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה אתמול יקדו גדישי ואתם באים להוסיף צרה (ילקוט דבר' תתח).—ואמר הפיטן: שקדו ויקדו גויל דת משנאי אוי איך נמשלת לפטיש תעודיך (ר"א קליר, קינ' לת"ב, ציון לפירת). פירוש שרפה דלתותי תשקוד, את מי ומי בדינה תפקוד, צוק אבר רותח ליקוד (אזהר' ר"א הזקן, קמ"ג 62). טלאיך הזהרת שקליהם להקדים, ידעת העתידות ודרשת נשקדים, כבוי להמציא ללהב יוקדים, לקוחים למות לתחי נפקדים (סליח' לתענית אסתר, אתה האל).— ופָעוּל *יָקוּד, יְקוּדָה, כמו יֹקֵד: מצות עשה להיות אש יקודה על המזבח תמיד (רמב"ם, תמיד' ומוספ' ב א). — ואמר המשורר: ואם קדה וקנמון וקנה עלי מתתות בבית משתה יקודים, ואם ריח לבונות ואהלים וריח אשכלות כופר חמודים (ר"מ דלעי, לקו"ק נג).

— הָפע', הוּקַד, יוּקַד, תּוּקַד, — כמו יָקַד: והאש על המזבח תּוּקַד בו לא תכבה (ויקר' ו ה). כי אש קדחה באפי עליכם תּוּקָד[3]) (ירמ' יז יד). כי אש קדחתם באפי עד עולם תּוּקָד (שם יז ד). — וכינו': האש המוקד על המזבח (תנחומא צו יד). המזבח היה מוקד באש (ילקוט דבר' תתח).

— פִּע', *יִקֵּד, פ"י, — יִקֵּד את האש: תויכת בתרי שקד, רשפי לוד ליקד, רחש ישנים בערב, דם תבוסה בעורב, קץ חש וקרב (שבת פרש' החדש, קיתת עלית).

— נִתפע', *נִתְוַקֵּד: קרוב למאה ושש עשרה שנה היתה האש מתוקדת בו (בהמזבח) עצו לא נשרף ונחשתו לא ניתך (מד"ר ויקר' ז).

— נִפע', *נוֹקַד, נוֹקְדוּ, — כמו הָפעל: מיקוד מעצבי נוקדו הצלעות, ומדמי הלבבות אדמו הדמעות (מטמוני המכורג, פזמ' לצו"ג, המגיד יז 425).

יְקֹד, ש"ז, סמי' יְקוֹד, — פעולת הבערה והשרפה, Brand, embrasement; burning: לכן ישלח האדון יי' צבאות במשמניו רזון ותחת כבדו יקד יְקֹד כִּיקוֹד אש (ישע' י טז). — ואמר הפיטן: זהרי גו מחוץ ומגו יקודי להבי רשפים, חקוקי הוד בלב ומאד תהלתך מטיפים (שבת א אחה"פ, ארוגי עוז). יקודי אש כידודי אש יצורי צור כרובים דר, עיניהם ומראיהם בעין סוחרת ובעין דר (שם, שבת ה, יקודי אש). צדיקים נכתבים לחיי עד שקודים, ורשעים נכתבים לתבערת יקודים, ובינונים עד יום כפור תלוים ועומדים (יוצ' ב ר"ה, אפר מי יעשה).—ואמר המשורר: כלם אצילים ונגידים, יפיצו מלשונם אמרי נגידים, ומליצותם כרשפי יקודים, בוערות במראה הלפידים (ר"י חריזי, תחכמ' ה). — ובהשאלה, יְקֹד האהבה, החרון וכדומה, ואמר המשורר: אריב יקוד אישי ואוכיח המון דמעי הכי בי משלוט נמנעו, ויענו גבר מאד השוד עדי חקם אשר לו נבראו פרעו (רמב"ע, קינ' על מות אחיו). והעפעפים אשר ירו ולא יחטיאו אל צלעי, והלחיים אשר יקוד גחליהם יצית אש במעי (ר"י חריזי, תחכמ' כ). והשופט לא יכבה יקודו, על המתנה אשר יצאה מידו, ולא יחדל שאונו, מעת הרעיף עננו (הוא, תחיתא' ת, העכד והספתה).— ויְקֹד הדברים, המליצות: נאם גבר אשר עלהוירד, בחוג השיר ואם שיאו במורד, והתלקח יְקֹד מלין בספרו כהתלקח יקוד להב בברד (הוא, הקד' תחכמ'). ותלך (הנשמה) ותשב לה מנגד, עד נברא הגוף ותלבש אותו כבגד, והפיצה חום יקודה בבשר ובגלד, ויחם בשר הילד (שם). ומזהר עיניה לפידים יהלוכו, ומנצוצי ניביה תשלח ברקים וילכו, ומלהט יקודיה אוחזות לבבות ובבות, בניבות ערבות, מלהבות תצובות (שם א). ואז התחילו העברים, להרגיל

---

[1]) נפרשו המפרשים כי כאן הכונה להסלים שמביאים בהם הזיתים מן השדה.

[2]) בערב' וקדa) ממש במשמ' זו.

[3]) כך למערבאי, למנדחאי תיקד כתיב, תוקד קרי.

a) وقد

לשונם בדרכי השירים, והתחילו יקודי המליצות את לבם להבעיר (שם יח).

יקה[1], ממנו יְקָהָה.

א. יְקָהָה[2], ש"נ, סמי' יִקְהַת, — משמעת ועשייה כמצות פלוני, Gehorsamkeit; obéissance; obedience: לא יסור שבט מיהודה ומחקק מבין רגליו עד כי יבא שילה ולו יִקְהַת[3] עמים (ברא' מט י). עין תלעג לאב ותבז לִיקְּהַת[4] אם יקרוה ערבי נחל ויאכלוה בני נשר (משלי ל יז).

---

[1]) בערב' וקה (a במשמ' שמיעה בקולו של פלוני ועשות כרצונו וכמצותו.

[2]) משק' דְּבָרָה, כך רד"ק. והחדשים קבעו צורה יְקָהָה, ועי' הערה לקמן. — [3]) ת"א: וליה ישתמעון עממיא. ע"כ. ואמר ריב"ג (הרקמה כב): ויש שידגשו גם כן העברים האות לבלי מה שזכרנו אך לצחצח האות ההיא הדגושה כאשר יראו שתתערב באות אחרת היא קרובה אליה במוצאה כדגשותם קוף ונתקנוהו מן העיר מיראתם שתדמה לכף וקוף ביקרותיך וקוף ולו יקהת עמים וקוף עקשות פה וקוף ועקבותיך לא נודעו וקוף אם יקרך עון וקוף מקדש ה' מיראתם בזה גם כן. ע"כ. ובהשרשים אמר: וקלנא אנ תרג'מה יקהת יקהה אי טאעה והו מג'אנש לקול אלערב איקה אלרג'ל עלי זנה אח'רג' במעני אטאע ותרג'מה קולה ותבוז ליקהת אם ותזדרי ביקהה אלאם אי תשתח'פ בטאעתהא ואשכנת יא' ליקהת אם וחולת חרכתהא עלי אללאם כמא צנע פי יא' בנות מלכים ביקרותך פי קרא'ה בן נפתלי וכו' ואמא אשתדאד קאפ יקהת עמים ליקהת אם פליקוי אלאעתמאד עליהא כילא תשתבה באלכאפ, ע"כ, ובעבר': ואמרנו שפירש יקהת עמים יקהה בערבי כלומר משמעת וקבול עבודה ומצוה והוא דומה למה שאומרים הערבים איקה אלרג'ל על צורת אח'רג' במשמ' עשה כמצותו ופרוש ותבוז ליקהת אם תבוז למשמעתה ועבודתה והונח יוד ליקהת אם והטילו את תנועתה על הלמד כאשר עשו ביוד בנות מלכים ביקרותך בגרסת בן נפתלי וכו' אבל דגשות קוף יקהת עמים ליקהת אם כדי שתחזק ההשענות עליה שלא תדמה לכף. וכן ראב"ע ורד"ק בפרוש המלה. וגם בדבר דגשות הקוף אמר רד"ק: וכן דרכם (של העברים) לחזק קריאת האותיות בדגש לתפארת הקריאה גם בלא הפסק והוא שתהיה האות שואית כמו מקדש וכו' ולו יקהת עמים אם יקרך עון (מכלול, שדה"פ), ורק רש"י פרש במשמ' אחרת, בענין קבוץ ואספה: יקהת עמים אסיפת עמים. — [4]) כך ברוב הספרים דפוס' זכ"י, ובקצת ספרים לִיקֲהַת, ובירוש' (פאה א' יה ד) לקהת בלי יוד, וכן בקצת כ"י לקהת. ות"י: לקשישותא דאמא, ר"ל זקנה, וכן פשיטא: סיבותא, וכן רש"י. אבל ריב"ג ורד"ק והחדשים במשמ' יקהת עמים. ועי' ג. ״יקהה.

(a وقة

יְקָהָה, ש"נ, — כמו יְקָהָה, עי' זה.

ב. ״יְקָהָה, ש"נ, — אספה, חברה[1]: אם ביקהת פראים עמדה רגלך נהק, ואם בלהקת חמורים נער (אסף מח כז). —

ג. ״יְקָהָה, ש"נ, — זקנה[2]: אל תבוז ליקהת[3] אביך כי לא לכבוד הוא לך (כ"ז, תרג' כ"ס ג ח). — ובמשמ' קמטי הפנים[4]: עוד יחליצו עצמותי היבשות יצהילו יפתחו יקהת פני אשר קמטו בלא עת (ר"מ כלון, הקד' שבי"ע, מכת' לרנ"ק). אך פארור ויקהת באה בשנים פני קבצו לכן עם חללים כמו שוכני קבר שאול רפידתי (הרתר, שיחה בארצ' החיים, בכה"ע תקפו). — ואמר המשורר: אלה מרשע כסל יתקוטטו, אלה למצוא כבוד והון יחלו, אלה חיק נכריות חבק החלו, ויקהת פניך יבזו כי קמטו (יל"ג, אחרי מות בד"ל).

יָקוֹד, ש"ז, — כמו מוֹקֵד, המקום ששם יוקדת האש: ולא ימצא במכתתו חרש לחתות אש מִיָּקוּד ולחשוף מים מגבא (ישע' ל יד). — ואמר הפיטן: דלג במחתה עד יעצר נגף בגשת זר מכהן יָקוּד לזכרון (מוס' ב ר"ה, הפחד במעשי).

יְקוּם, ש"ז, — כל מה שעומד וקים בעולם, כל הנמצא בעולם, Bestand, Wesen; existant: כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה ומחיתי את כל הַיְקוּם אשר עשיתי מעל פני האדמה (ברא' ז ד). וימח את כל הַיְקוּם אשר על פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים (שם כג). אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם ואת בתיהם ואת אהליהם ואת כל הַיְקוּם אשר ברגליהם בקרב כל ישראל (דבר' יא ו). — ואמר הפיטן: יען כאשר מדו מדד והטל, יקומם מחה וזכרם בטל (ר"א קליר, תפל' טל, אאגרה). — ואמר המשורר: אמת יום הכינותו (את ראש השנה) ואל דין היקום יעדתו, אדני למשפט שמתו, וצור להוכיח יסדתו (ר"י הלוי, יוצר, אסיר משחר). שחת כמו מכלא ומות כמו רועה וכל היקום כשבים, לאט אותם יהי נוהג לשחת וישים תעלולים בם כשבים (רמנ"ע, תרבית ח עה).

---

[1]) עפ"י פרוש רש"י לא. יקהה.

[2]) עי' הערה לא. יקהה. — [3]) ופרש שם ב"ן בעצמו זקנה. — [4]) עפ"י פרוש רש"י לא. יקהה.

איך יצפה, ברוח פה, ברא את העולם, ואיך תבל, בפיו סובל, ואת כל היקום כלם (הוא, נלג נר). שאול ואבדון דפקום, כי הם למחסה ליקום, ואחרון על עפר יקום (הוא, אס תסדיך). — ואמר המליץ: וכאשר השלימה המלכה דברי חכמתה תמהו כל העומדים לעומתה, ואמהר לקום, ובאתי בתוך היקום, ועמדתי לפניה (ר"י חריזי, אגר' לשון הזהב). — ומ"ר: בחון מעשה כל יום, גישת יקומים פני איום, דינם בו לפלס לפדיום (ר"א קליר, מוס' א ר"ה, אפד מאז). אל מלא רחמים, לפי מעשיו העצומים, יתהלל בצדקו בתמים, המתקן מזון לכל יקומים (שבת ה אחה"פ, אגורה). ומטרות עז שפך עליהם, וימח את כל יקומיהם, רמה רוח יושבי שנער, ולעלות לשחק לבם נבער (יוצ' אחרון פסח, מה מועיל).

יקוש[1], סת"ז, — כמו יוקש, המניח מוקש: נביא פח יקוש על כל דרכיו (הוש' ט ח).

יקוש, סת"ז, מ"ר יקושים, — א) כמו יקוש: כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות (תהל' צא ג). הנצל כצבי מיד וכצפור מיד יקוש (משלי ו ה). — ומ"ר: כי נמצאו בעמי רשעים ישור כשך יקושים הציבו משחית אנשים ילכדו (ירמ' ה כו). — ב) כמו מוקש: שהפח נקשר ותופס העוף וכן יקוש שפושטים לחיות לדוכדן ברגלים כשנוגעין בו קופץ ומתחבר מאליו ולוכד (רש"י שבת יח.).

*יקז, עי' יקיזה.

***יקידה**, ש"נ, מ"ר יקידות, — שה"פ מן יקד: לחתות אש ממיקידה גדולה (שבת פב.). מלאכי חבלה יורדין מפי הגבורה ונוטלין אותן ומשליכין אותן לתוך יקידת גיהנם (סדר אליהו רבה יח). והאש על המזבח תוקד בו רבה כאן יקידות הרבה (רש"י ויקר' ו ה). ואחרים הוסיפו (במעלות המרחץ) שישער המבעיר יקידתו בשעור מזג מי שירצה לבא בו (קאנון א ב ב יט). ורובם (של הדמעות) ומיעוטם כפי יקידת הלב (מוסרי הפלסופ' ב יז).

יקיזה[2], ש"נ, — שה"פ מן הקיז: אך בחור חזק טוב לו יקיזת דם וגאלינוס אסר יקיזת דם קודם י"ד שנה ואחר ע' שנה וזה יתאמת ביקיזה רחבה כמו שנהג בזמנו (ר"י זהלון, אוצה"ח ו ג ב). וכן נלמד שעור יקיזת דם מסיבות פנימיות או חיצוניות לחולה א' ממזגו (שם שם ג).

יקיצה, ש"נ, — שה"פ מן יקץ, במשמ' הויה בלי שנה, Wachen; veille; wakefulness: הכת השלישית יתחדשו להם דמיונות נפלאות וחלומות וטרופים בעת היקיצה כדמות מראה הנבואה (מו"נ ב לז). השינה דומה מאד למנוחה והיקיצה דומה מאד לתנועה (קאנון א ב ב יג). כי בשתי דרכים תבטל הרגשת האדם בעת היקיצה כמו בחולים ובזקנים וכו' אנורואים כי אלו הכחות יפעלו בעת השינה יותר מעת היקיצה (שער השמים י). שכאשר יישן תהיה שנתו מעוטה וכאשר ילאו כחותיו מרוב היקיצה ישכב מעט (רלב"ג משלי ו). ראה (עלי) ששמואל שמע הקול פעמים שלש והיה כבר ער וביקיצה שלימה היה שומע אותו (ר"י אברבנאל, ש"א ג). ומהשינה והיקיצה ראוי להרגילו השינה הרגילה אצלו (ספ' הקדחת, כ"י ברלין). יקיצה אשר היא באמצע גדרה מניעה לחושים וכחם מעירה (תרוזי אבן סינא, כ"י ברלין). והדברים הגורמים היקיצה הם הדברים החמים והיבשים (מ' אלדבי, ש"א ה). מהנטיה אל השינה תבהל הנפש ומהנטיה אל היקיצה תפסיד הכחות הטבעיות (רשב"ל דורן, מג"א, ח"י ד). הרופאים אמרו כי זמן השינה הטבעית שמנה שעות והוא שליש היום והיקיצה שני שלישים (שם). ויישמור עצמו מן (המאכלים) הגסים וכו' ומן הקור והחום והשינה והיקיצה יותר מדאי (א' מודינא, לב הארי' א ו). ורק הדמיון לבדו יפעל וילך וידמה ויצייר ענינים כפי מה שיזדמנו לו משארית מה שנצטייר בו בעת היקיצה (רמח"ל, דרך ה' ג א). — ובהשאלה: לפי שכמו שיושאל לשון שינה על הגוף בקבר ככה תאמר יקיצה על הנשמה בגן עדנה (ר"י אברבנאל, נחל' אבות ו). שאותו העולם הוא עולם היקיצה הטובה עם היות הנפש בו בפועל (מ' אלדבי, ש"א ט).

יקיר, ת"ז, מ"ר יקירים, יקירי, — כמו יקר: הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכר אזכרנו עוד על כן המו מעי לו (ירמ' לא יט). — ובתו"מ: מסרו (את שעיר המשתלח) למי שהיה מוליכו וכו'

---

[1]) הקדמונ' וגם קצת החדשים אמרו כי זה שם להבלי, או ש"ת להכלי, אך יותר נכון כדעת קצת החדשים כי הוא שת"ז להמניח המוקש.

[2]) מן יקז, שהגיתוהו קצת הסופרים שרש להפעל הקיז דם, אך דעת רוב חכמי הלשון, כי עקר השרש הוא נקז, עי' במקומו.

מיקירי ירושלם היו מלוין אותו עד סוכה הראשונה (יומ׳ ו ג-ד). מעשה ביקירי ירושלם שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב (סוכ׳ לז.). לבש (שמעון הצדיק) בגדי כהונה ונתעטף בבגדי כהונה ומיקירי ישראל עמו ואבוקות של אור בידיהן (יומ׳ סט.).—ואמר הפיטן: ישראל בנך יקירך בכורך, צעצועי שעשועיך זכור בזכרך (סליח׳ ג עי״ת, אנוב). אין כמוך בטהורי מעלה ואין כמעשיך ביקירי מטה (יוצ׳ יוה״כ, אין כמוך).

***יְקָם**[1]), ש״ז, מ״ר יְקָמִים, — מכלי המרחץ, כמין ספל שנוטלים בו מים רותחים לרחיצה: המוכר את המרחץ מכר את בית הנסרין ואת בית היקמין[2]) ואת בית הספלין ואת בית הוילאות אבל לא את נסרין עצמן ולא יקמין עצמן ולא ספלים עצמן ולא וילאות עצמן (ב״ב סז:). המוכר את המרחץ מכר את בית הנסרים שיושבין עליהן כשהן ערומים ואת בית היקמים שנוטלין בהן המים (רמב״ם מכיר׳ כה ט).

א. יקע[3]), ממנו א. יָקַע.

א. יָקַע, פ״ע, עת׳ יֵקַע, תֵּקַע, —א) יָקַע הדבר ממקומו, נשמט ויצא ממקומו, למשל האבר ממקום הפרק, : sich verrenken; se disloquer; be dislocated ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו וכו׳ וירא כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו וַתֵּקַע כף ירך יעקב בהאבקו עמו (ברא׳ לב כה-כו). —ב) בהשאלה, יָקְעָה הנפש מפלוני, נטתה ממנו, התרחקה ממנו, לא רצתה בו, sich v. jem. entfremden; se détourner de qqn. : be alienated הוסרי ירושלם פן תֵּקַע נפשי ממך (ירמ׳ ו ח). ויבאו אליה בני בבל למשכב דדים ויטמאו אותה בתזנותם ותטמא בם וַתֵּקַע נפשה מהם ותגל

---

1) לא נתברר מקורו, ועי׳ הערה לקמן.— 2) פרש הגאון: קידרא דמרתחין בה מיא למרחץ (תשוב׳ הגא׳, הרכבי קפט). והרמב״ם: ויקמים הם ספלאות של עץ שמשתמשין בהן בבית המרחץ ונותנין בהן מים לפני כל אחד ואחד. ע״כ. ורה״ג פרש: יקמים אלו בגדים שמעטפין ראשיהם במרחץ מפני החום שלא יזיק להם בראשם. ע״כ. אך פרושם של הגאונ׳ ושמושו של הרמב״ם מכריע. ולא נמצא לו דמיון בלשונ׳ האחיות.

3) בערב׳ וקע a) במשמ׳ נפל, אך משמ׳ זו רחוקה מהמשמ׳ שמשמש בה שרש זה בעברית.

a) وقع

תזנותיה ותגל את ערותה וַתֵּקַע נפשי מעליה (יחזק׳ כג יז-יח).—ועי׳ נקע.

ב. יקע[1]), ממנו ב. יָקַע, *הוֹקָעָה.

ב. יָקַע, —קל לא נמצא.

— הִפע׳, הוֹקִיעַ, צווי הוֹקַע, הוֹקִעֲנוּם, וַיֹּקִיעֵם,— הוֹקִיעוֹ, תלה אותו, צלב אותו, kreuzigen; crucifier; cruci-fix: קח את כל ראשי העם (שחטאו בבעל פעור) וְהוֹקַע אותם ליי׳ נגד השמש (במד׳ כה ד). ינתן לנו שבעה אנשים מבניו וְהוֹקַעֲנוּם ליי׳ בגבעת שאול (ש״ב כא ו). ויתנם (דוד את ילדי רצפה) ביד הגבענים וַיֹּקִיעֻם בהר לפני יי׳ ויפלו שבעתים יחד (שם ט). למלך שעשה סעודה והיה לו שני שונאים וזימן אותם וכו׳ הוציאם והוקיעם זה כנגד זה (פסיק׳ דר״כ, זכור).

— הָפע׳, הוּקַע, מוּקָע, מוּקָעִים,—שהוקיעו אותו: ויאספו את עצמות הַמּוּקָעִים (ש״ב כא יג).

א. יקף, —עי׳ נקף.

ב. **יקף, ממנו **יָקַף.

****יָקַף**, — קל לא נמצא.

— פִּע׳, **יִקֵּף, —כמו הקפיא: ירדו על מחנות צבא מחרפיך, יען כי רדפו אחר עם מצפיך, יקפת תהום בקרח וברוח אפיך (יוצ׳ אחר׳ פסח, אתה הארת).

יקץ[2]), ממנו יָקַץ, **יָקֵץ, **יְקִיצָה.

יָקַץ, פ״ע, עת׳ אִיקַץ, יִיקַץ, וָאִיקָץ, וַיִּיקַץ, וַיִּקַץ, וַיִּיקֶץ, בהפס׳ יִקָץ, מ״ר יִקְצוּ, —יָקַץ מִשְּׁנָתוֹ, עזבתהו השֵׁנה, שב להיות עֵר, erwachen; se réveiller; to awake: בחלמי הנני עמד על שפת היאר והנה מן היאר עלת שבע פרות וכו׳ ותאכלנה הפרות הרקות והרעות וכו׳ ומראיהן רע כאשר בתחלה וָאִיקָץ (ברא׳ מא יז-כא). וַיִּיקֶץ נח מיינו (שם ט כד). וַיִּיקַץ יעקב משנתו (שם כח יו). וַיִּיקַץ פרעה והנה חלום (שם מא ז). וַיִּיקַץ משנתו ויסע את היתד (שופט׳ יו יד). וַיִּקַץ משנתו (שם כ).

---

1) אין חכמי הלשון מודים בשרש מיוחד זה, ומביאים את שמוש הפעל הוקע בתוך שמושי השרש א. יקע, אך שני המושגים האלה כ״כ רחוקים שעל כרחנו אנו צריכים להניח שרש מיוחד, אעפ״י שגם לשמוש זה אין חבר לשרש זה בשאר הלשונות האחיות.

2) בערב׳ יקט׳ a), כמו קוץ, קיץ.

a) يقظ

וַיִּקַץ שלמה והנה חלום (מ"א ג יא). אולי ישן הוא וְיִקָץ (שם יח כז).—ובסהמ"א: בשעה שייקץ בסוף שנתו מברך והוא על מטתו (רמב"ם תפלה ז ג).—ובהשאל׳: וַיִּקַץ כישן אדני כגבור מתרונן מיין (תהל׳ עח סה), לאמר התעורר לעשות דבר. הלוא פתע יקומו נשכיך וְיִקְצוּ[1] מזעזעיך והיית למשסות למו (חבק׳ ב ז).—ואמר הפיטן: כגבור מתרונן מיין, יקץ והריק זין (יוצ׳ ב פסח, אפיק רנן).—ועי׳ קוץ, קיץ.

יָקֵץ, ת"ז, מ"ר יְקֵצִים, — עֵר, שאינו יָשֵׁן: א"כ היקיצה יותר מבשלת ומועלת משינה וזהו שהיקץ בלילה יחשוק יותר לאכול (ר"י זהלון, אוצה"ת א ג). ע"י שינה החום הולך למקום פרטי כמו לכבד ולב ואינו מתפשט בכל האיברים כמו היקץ (שם). ואם היקצים יהיו בלבד הצדיקים מישראל באמת מספר יהיו ונער יכתבם ואיך יאמר עליהם ורבים מישני אדמת עפר יקיצו (ר"י אברבנאל, נחל׳ אבות ד). שהתלמידים הגורסים שם (בבתי המדרש) קצתם גורסים וקצתם ישנים וכו׳ ולא הטריחו לשאר היקיצים להמתין עד שיכלה הריח (הלכוש, או"ח עט ט).

יקר[2], ממנו יָקָר, יָקַר, יָקָר, יְקָרֶת, *יֹקֶר, *יַקְרוּת, יִקְרָה, יַקְרָן.

יָקָר, ת"ז, סמי׳ יְקַר, לנק׳ יְקָרָה, סמי׳ יִקְרַת, מ"ר יְקָרִים, יְקָרוֹת — א) אבן יְקָרָה וכדומה, שצריך לשלם בעדה מחיר רב, theuer, edel; cher, précieux; dear, precious: ותבא (מלכת שבא) ירושלמה בחיל כבד מאד גמלים נשאים בשמים וזהב רב מאד ואבן יְקָרָה (מ"א י ב). וגם אני חירם אשר נשא זהב מאופיר הביא מאפיר עצי אלמגים הרבה מאד ואבן יְקָרָה (שם יא). בעדן גן אלהים היית כל אבן יְקָרָה מסכתך אדם פטדה ויהלם (יחזק׳ כח יג). לא תסלה בכתם אופיר בשהם יָקָר וספיר (איוב כח טז). — וגם שמלאכתם עולה במחיר רב: ויצו המלך ויסעו אבנים גדלות אבנים יְקָרוֹת ליסד הבית (מ"א ה לא). ומלמעלה אבנים יְקָרוֹת כמדות גזית וארז (שם ז יא). — והון יָקָר, שמחירו רב: כל הון יָקָר נמצא נמלא בתינו שלל (משלי א יג). ובדעת חדרים ימלאו כל הון יָקָר ונעים (שם כד ד).— ב) אדם יָקָר, טוב, יפה, נכבד, חשוב: בני ציון היקרים המסלאים בפז (איכ׳ ד ב). —ומ"ר לנק׳ יְקָרוֹת, יִקְּרוֹתֶיךָ: בנות מלכים בְּיִקְּרוֹתֶיךָ[1] (תהל׳ מה י). — ולנק׳ בסמי׳ *יִקְרַת: היה ירמיה הולך ובוכה וכך אמר חבל עליך יקרת המדינות (פסיק׳ רבתי כו). —יְקַר רוח, שרוחו יָקָר, טוב ומשבח: יְקַר[2] רוח איש תבונה (משלי יז כז). — וכמו שֵׁם, יָקָר, דבר יָקָר: ואם תוציא יָקָר מזולל (ירמ׳ יה יט). — ודבר יָקָר, גם מפשט, נחמד, חשוב, טוב מאד: יָקָר מחכמה מכבוד (קהל׳ י א). מה־יָּקָר[3] חסדך אלהים (תהל׳ לו ח). יָקָר בעיני יי׳ המותה לחסידיו (שם קטז טו). יְקָרָה היא (החכמה) מפניים (משלי ג טו). ואשת איש נפש יְקָרָה תצוד (שם ו כו). — ובמשמ׳ יפה ונהדר: וירח יָקָר הלך (איוב לא כו). — ג) דבר לא מצוי, לא תדיר, selten; rare; scarce: ודבר יי׳ היה יָקָר בימים ההם אין חזון נפרץ (ש"א ג א). —ובתו"מ, במשמ׳ שמחירו רב: פרה דדמיה יקרין (שבת נב.). ובדמו (של החלזון) צובעין תכלת לפיכך דמיו יקרים (מנח׳ מד.). — ואדם יָקָר, במשמ׳ נכבד וחשוב: ואינו דומה המתבייש מן היקר למתבייש מן הפגום (תוספתא ב"ק ט יב). עמדו יקרים עמודו שבו יקרים שבו (מגי׳ כג:). נשים יקרות שבירושלם היו מתנדבות ומביאות אותן

---

[1]) אמר ריב"ג: קד ד׳כר פי כתאב חרוף אללין פי וייקצו מזעזעיך אליא׳ פי וייקצו מוקפה דאלה עלי אנ בעדהא יא׳ והי פא׳ אלפעל קאל אבו אלוליד ואליא׳ ענדנה ע׳יר מוקפה ואלמסורת עליה לית כותיה וחטף, ע"כ, ובעבר׳: כבר נזכר בספר אותות הרפיון ואמר ר׳ יהודה בויקצו מזעזעיך היוד בויקצו מעמדת מורה שאחריה יוד והיא פא הפעל ואני אומר כי היוד אצלינו איננה מעמדת והמסרת עליו לית דכותיה וחטף. ורד"ק במכלול (שדה"פ), אמר וז"ל: והיוד בו מועמדת בגעיא להורות היוד פא הפעל כמו ויצקו על העולה. ע"כ. וכעין זה כתב גם בהשרשים. והביא מנחת שי: אפשר שיהיה בלא מאריך כמו שנמצא במקצת ספרים וכו׳ וכן נמצא במקצת ספרים בשני יודין.

[2]) בארמ׳ יקר. בערב׳ וקר a), במשמ׳ כבד, וגם באשור׳ אקר כמו בעברית.

a) وقر

[1]) כך פרשו רוב המפרשים, אך עי׳ בערך בִּקֹּרֶה, וב הערה שם בענין מלה זו. — [2]) כתיב וקר. — [3]) אמר ריב"ג: ואעלם אנ מה יקר חסדך קמוץ אליא׳ ואלקאף פאלאקרב ענדי אנ יכונ צפה וכו׳ אלא אנה ענד אבי זכריא פעל מאצ׳, ע"כ, ובעבר׳: ודע כי מה יקר היוד והקוף בקמץ, והוא לפי דעתי תאר, אלא שהוא אצל אבי זכריה (ר"י חיוג) פעל עבר. ורצה ריב"ג להוכיח מזה שבספרו של ר"י חיוג היה יקר פתוחה הקוף, אעפ"י שאפשר גם פעל עבר בשני קמצים.

לא התנדבו נשים יקרות משל מי וכו׳ משל צבור (סנה׳ מג.). וכן הנשים היקרות לא ויתר להם בדין זה רב אלפס אלא לשגר להם סופרי הדיינין ולטעון בפניהם (טוחו״מ קכד א). — וכנוי של כבוד לאיש ולאשה: באותה שעה בא היקר ה״ר שם טוב וכו׳ (שו״ת תמת ישרים א). היקרה מרת יוטא אשת מגדלין וכו׳ (פנק׳ הסקדש דק״ק וירמייזא 14). בפנינו עדים חתומי מטה באו היקרה מ׳ קלארה אלמנת ה״ר יוסף וארון ובנותיה וכו׳ והגיסים היקרים הר׳ שמואל לוי והר׳ שלמה ארזיק ונתפשרו ביניהם (שו״ת פרח מטה אהרן ז). באה היקרה דינה שמחה ובעלה וכו׳ והיקרה דונה (שם יג). נכנסנו לבקר את היקרה מ׳ ריינה (שם קכא). — ובמשמ׳ חביבה ואהובה: כי עתה הנה אשתי אהובתי יקרתי עמכם ואשת נעורים היא (יוסיפון, פרק ק).

יָקַר, פ״ע, יָקְרָה, יָקְרַת, עת׳ אִיקַר, תִּיקַר, וַיִּיקַר, וַיֵּקַר, — א) יָקַר בעיניו הדבר, היה הדבר יָקָר בעיניו, השוב ונכבד ואהוב, teuer, wert s.; être cher, précieux; be dear, precious: לא ארע לך עוד תחת אשר יָקְרָה נפשי בעיניך היום הזה (ש״א כו כא). ויתחנן אליו וידבר אליו איש האלהים תִּיקַר נא נפשי ונפש עבדיך אלה חמשים בעיניך (מ״ב א יג), ר״ל תחום נא עלינו. מאשר יָקַרְתָּ בעיני נכבדת ואני אהבתיך ואתן אדם תחתיך ולאמים תחת נפשך (ישע׳ מג ד). מתוך ומחמס יגאל נפשם וייקר דמם בעיניו (תהל׳ עב יד). — ואמר המשורר: ועוד אם תאחרנה עתים מזומנות, יבואון ותיקרנה קהלות הבחונות, ועולות תכשרנה וימחו עונות (ר״י הלוי, לבית ישראל). — ויָקַר לו במשמ׳ זו: ולי מה יָּקְרוּ רעיך אל (תהל׳ קלט יז). — ושמו יָקַר, היה גדול והשוב ונכבד: ויהי מדי צאתם שכל דוד מכל עבדי שאול וַיֵּיקַר שמו מאד (ש״א יח ל). — יָקַר מֵעַל פלוני, הרויח ממנו, verdienen; gagner; to gain: ואמר אליהם אם טוב בעיניכם הבו שכרי ואם לא חדלו וישקלו את שכרי שלשים כסף ויאמר יי׳ אלי השליכהו אל היוצר אדר היקר אשר יָקַרְתִּי מעליהם ואקחה שלשים הכסף ואשליך אתו בית יי׳ אל היוצר (זכר׳ יא יב-יג). — ב) יֵקַר הפדיון וכדומה, יהיה יקר, יעלה בדמים רבים: וְיֵקַר פדיון נפשם וחדל לעולם (תהל׳ מט ט). — ג) *יָקַר הדבר, היה כבד, schwer s.; peser; to weigh: אמרו יקרו ידיו של משה באותה שעה כאדם שתלויין לו כדין של מים (מכי׳ בשלח, עמלק ב). — ד) *יָקַר פלוני, חשב את עצמו יָקָר, נכבד, התנהג בכבוד: אשר יֵקַר וימנע לבקש לנפשו מבני איש מאויים, משבח מאשר ישאל אנשים אשר אינם לשלתו ראוים (ר״ש הנגיד, בן משלי א יב).

— הפע׳, הוֹקִיר אוֹקִיר, הֹקַר, — א) פ״י, עשה יָקָר, שיהיה רב המחיר: אוֹקִיר אנוש מפז ואדם מכתם אופיר (ישע׳ יג יב). — ב) עשה שיהיה לא מצוי, לא תדיר: הֹקַר רגלך מבית רעך פן ישבעך ושנאך (משלי כה יז). — ואמר המשורר: ומבית את שמור רגל והוקר, וסור מבעלי כזב ושקר (רה״ג, שירי מוסר השכל). — ג) פ״ע, *הוֹקִירָה הסחורה וכדומה, נעשתה יְקָרָה, עלה מחירה: שהוקיר המקח (ירוש׳ כתוב׳ יא לד:). היו בזול והוקירו בין שהוא גרם בין שהיא גרמה נותנין בזול (שם יב לד ד). ומי שהלוה את חבירו דינר ולאח״כ הוקירו (הדינרים) אסור ליטול ממנו דינר (הלכ׳ פסוק׳, ממונות). רב כהנא נתן מעות על פשתן לבסוף הוקיר פשתן מכרוהו לו בעלין (שם). המשיכו להן פירות ליתומים הוקירו לא יהא כח הדיוט חמור מן ההקדש הוילו זו היא של רב נהילאי בר אידי (שם).

— הפע׳, *הוּקַר, — כמו הוקיר, נעשה יקר, המקח, המחיר: שהיה רבן גמליאל מלוה את אריסיו חטין בחטין לזרע וכו׳ בזול והוקרו ונוטל מהן כשער הזול (ב״מ ה ח). לא תלוה אשה ככר לחברתה עד שתעשנו דמים שמא יוקרו חטים ונמצאו באות לידי רבית (שם ט). המוכר יין ושמן לחבירו והוקרו או שהוזלו (ב״ב ה ח). בין ביוקר והוזלו בין בזול והוקרו מוכרו בזול (ירוש׳ מע״ש ד נד ד). אומר אדם לחבירו הלויני כור חיטין וקוצץ לו דמים הוזלו נותן לו חיטים הוקרו נותן דמיהם (ב״מ עה.). א״ר חסדא מכר לו שוה חמש בשש והוקר ועמד על שמנה מי נתאנה לוקח (ב״ב פג:). שהוקר השמן ובאת לשאול אם תמכור (מד״ר ברא׳ לה). ר׳ יצחק אמר שמא הוקר השער (שם לב). אפילו שתק עד שהוקר השער (תוספ׳ גיט׳ ל.). ולעולם אינו משלם אלא לפי דמים שהיתה שוה בשעת אכילה בין שהוזלה בשעת תשלומין בין שהוקרה (רמב״ם תרומ׳ י כו). המוכר לחבירו שוה ארבע בחמש וכו׳ ולא הספיק להראות לתגר או לקרובו עד שהוקר ועמד בשבע (הוא, מכיר׳ יב יג).

ב. ״יְקָרָה, ש״נ, סמי׳ יְקֶרֶת, — דבר יקר: ויבואו לפשט החללים וימצאו זהב ואבני יקרה וארגמן לרוב (יוסיפון, פרק כד). — ובהשאלה ברוחניות, יְקֶרֶת הנפש, מעלתה וטובה: וגבהותה (של הנפש) מהדמות במדות פחותי בני אדם ביתרון הכמה ויקרת נפשו וידיעה ברורה במדות הטובות והמגונות (חו״ה, הכניעה כ). ויורנו על הזקת גופם ויקרת נפשם לעשותם מבצר חזק לעצמם (שם, הבחינה ה). — ״יְקֶרֶת רוח, התנשאות וכבוד: וכן צריך (הת״ח) לעטר עצמם במדת השירה ויקרת רוח מעט כדי שלא יהיה כבודם נקל בעיני ההמון (המאירי משלי יד כד).

***יַקְרוּת,** ש״נ, — א) סגולת דבר יָקָר, נכבד: מה היתה יקרותן (של בני ציון) עירוני שנשא ירושלמית היה נותן לה משקלה זהב וכן ירושלמי שנשא עירונית היו נותנין לו משקלו זהב (מד״ר איכ׳, בני ציון). דבר אחר מה היתה יקרותן שלא היה אחד מהן הולך לסעודה עד שהיה יודע עם מי סועד וכו׳ דבר אחר מה היתה יקרותן שהיו מוסרין הסעודה לטבח אם נתקלקל דבר בסעודה היו עונשין את הטבח (שם). — ב) ״כמו יֹקֶר: וכן היה שבאותה השנה היו חולשות גדולות ר״ל כשהי׳ יקרות בעולם בשנה אחת ואח״כ בימי הקיץ בעת גידול התבואה היה נראה להעולם שיהיה זול (מגיד ביתות קכט).

״יַקְרָן, ש״ז, — מי שלוקח בעד סחורתו ביֹקר, נהוג בדבור העברי.

יִקְרַת, ש״נ, — סגולת דבר יָקָר: הנני יסד בציון אבן אבן בחן פנת יִקְרַת [1]) מוסד מוסד (ישע׳ כח יו).

יקש [2]), ממנו יָקוֹשׁ, יָקוּשׁ, יָקֹשׁ, מוֹקֵשׁ, ״יֹקֶשׁ, ״יֻקָּשׁ, ״יַקְשׁוּת, ״יַקְשָׁן.

יָקַשׁ, פ״ע, עב׳ יָקַשְׁתִּי, יָקְשׁוּ, יִקְשׁוּן, — יקש לפלוני, שם לו מוקש: יָקֹשְׁתִּי לך וגם נלכדת בבל ואת לא ידעת (ירמ׳ נ כד). מחטיא אדם בדבר ולמוכיח בשער יְקֹשׁוּן ויטו בתהו צדיק (ישע׳ כט כא). שמרני מידי פח יָקְשׁוּ לי (תהל׳ קמא ט). — והשתמש בו הפיטן גם במשמ׳ נפעל: יקשו צרי עין בבצע, ומאנו פרוסה לרעב לבצע, והאריכו וקצרו את המצע (יול׳ אחרון פסח, מה מועיל). — וכמו פ״י, ״גרם לו שיוקש: טרדונו עונות, יקשונו זדונות, כסתנו כלימה, לכן קצרו לשונות (סמא״ל, נעי׳ יוה״כ, אשר לו). — ופָעוּל יוּקָשׁ: כי גם לא ידע האדם את עתו כדגים שנאחזים במצודה רעה וכצפרים האחזות בפח כהם יוּקָשִׁים בני האדם לעת רעה כשתפול עליהם פתאם (קהל׳ ט יב). — ובמליצה, ״יוּקָשׁ, כנוי ליצר הרע: יום יוקשי תכבוש ועצבי תחבוש, יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש (רסב״ג, רשות לנשמת, אלהים אלי). — ופָעוּל, ״יָקוּשׁ, יְקוּשָׁה: אמללנו

הד׳א קיל ללשחאב אלמת׳קל באלמא׳ אלמתראכם יקרות וקפאון והו צפה מקאם אלמוצוף כאנה קאל עבות יקרות ואמא וקפאון פהו אלמא׳ אלג׳אמד פי אלשחאב אעני אלברד ותלח׳יצ אלמעני לם יכנ צ׳יא׳ ונור בל ט׳למה אלשחאב אלמתראכמ אלמת׳קל באלמא׳ וג׳מודה, ע״כ, ובעבר׳: ומזה יאמרו לעננים כבדים במים נערמים יקרות וקפאון והוא תאר כאלו אמר עבות יקרות, וקפאון הוא המים הנגמדים בעבים והוא הברד, ותמצית פרוש הדברים הוא לא יהיה אור אבל יהיה אופל העננים הכבדים הטעונים מים. והסכים לפרוש זה בעקרו גם ראב״ע אלא בקצת שנוי ואמר: לא יהיה ישרת בעבור אחרת ומלת יקרות תואר והמתואר הם עבות וככה לא יהיה אור ולא יהיה עבות יקרות וקפאון דבר עב כדרך לא יום ולא לילה. ע״כ. והנה גם לפרושו של ריב״ג הקושי במקומו ע׳מד שחסרות המלים כי אם, ותקונו של ראב״ע הוא דחוק ואינו מתקן כלום. אבל, בעצם פרוש המלה יקרות בענין עננים כבדים יש לו על מה לסמך, כי אעפ״י שלא הזכיר זאת ריב״ג אין ספק כי פרש כך עפ״י הלשון הערבית, שהשרש וקר משמש בה, כמו בעבר׳, במשמ׳ של כבדות ושל כבוד וחשיבות, והשם וִקר a) פרשוהו המלונים הערבים: אלשחאב יחמל אלמא׳ אלד׳י אוקרהא, ע״כ, ובעבר׳: וקר הוא הענן הטעון מים המכבידים אותו. ואין יקרות מוסב לאור, שהפסיקו בעל הטעמים בטעם מפסיק, אלא הוא מוסב ליקפאון, והעקר בנוסח הכתוב לא הקרי וקפאון בוו בראש, אלא דוקא הכתיב יקפאון ביוד בראש, והוא עתיד קל רבים מהפעל קפא, והוא ספור ליקרות, ור״ל שהיקרות, שהם העננים הכבדים והחשכים, יקפאון ויקדירו את השמים, ולכן יהיה לא יום ולא לילה. והנה אין ספק בדבר כי הנביא תאר יום רעש, כמו שנאמר שם למעלה: ונבקע הר הזיתים וכו׳ ומש חצי ההר צפונה וחציו נגבה וכו׳ ונסתם כאשר נסתם מפני הרעש בימי עזיה, והתכון בהיקרות להעננים והאדים הממלאים את חלל האויר עפי״ר בעת הרעש.

a) وِقْر

[1]) אמר רד״ק: או יהיה יקרת שם בלי סמוך ואעפ״י שהוא פתוח כמו עגלת שלשיה, אל תתני פונת לך והדומים להם.

[2]) רק בעברית. דומה לשרש זה השרש נקש בעברית, עין שם.

בנפש יקושה, נאנחנו מעבודה קשה (רמב"ע, מוס' יוה"כ, אמללנו). יקוש בעניו, ולכוד בפח חבלו, וצבי עדיו, הורד ועגילו (שבת ה' אחה"פ, יקוש בעניו). קומי יונה יקושה, עורי אבן הראשה (ספ' פזמונ', תימנ' כט). —ואמר המליץ: תמול שאלוני ידועי זמני למי אוי ואבוי ואל מי פצעים, עניתים לטפשים אנושים יקושים בפח איש תככים ולשוא יגעים (שלמה בונאפיד, דברי חכמ' פז). שמע זעקת דל אסיר זקן ומחלה אשר רגלו בפח קלון יקושה (משלי ערב, דרך טובים). — ובהשאלה, במשמ' °זמם: יקש לץ לחרף צבאות, החתומי ברית בצבא ואות (שבת זכור, אלילי).

—נפע', נוקַש, נוקַשְׁתְּ, נוקְשׁוּ, תִּוָּקֵש,—שיקשו לו, שנלכד במוקש: בפעל כפיו נוקש רשע (תהל' ט יז). והיה וכו' לפח ולמוקש ליושב ירושלם וכשלו בם רבים ונפלו ונשברו ונוקשו ונלכדו (ישע' ח יד-יה). — ובהשאלה, נוקַש בדבר, נכשל בו: לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך פן תִּוָּקֵש בו (דבר' ז כה). — ונוקַש בדבריו, נאחז בענין ע"י דבריו: בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך נוקַשְׁתָּ באמרי פיך נלכדת באמרי פיך עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעיך (משלי ו א-ג). — ואמר בן סירא: בבתולה אל תתבונן פן תוקש בעונשיה (ב"ס גני' ט ה). רבים היו חבולי זהב והבוטח על פנינים כי תקלה הוא לאויל וכל פותה יוקש בו (שם לד ו-ז). דורש תורה יפיקנה ומתלהלה יוקש בה (שם לה יה). —ובסהמ"א: וכשתוקש הנפש אל רדיפת התאות אז תגלה תפארת גדלתה (מאזני צדק, אלגזלי 46).

יָקֹשׁ, ש"ז, — ש"מ, שה"פ של מי שנוקש: יתרעשו אופן וגלגל, יוקש עם זו להאפין ולגלגל, כרוב וחיה רופפים, בכנפי נשר מעופפים (ר"א קליר, מוס' יוה"כ, אז מלפני). בניך יחוסיך לקוחים לך לסגלה, יוקש מרים יוצלל במצולה, נצח להללך בכל מיני תהלה (סלית' צו"ג, אמנת).

יָקוּשׁ, ש"ז, — כמו הקודם: טמאים טבועי טמון תטליל טניפתם, יבשים ירודי יקש תיישר יציאתם (מחז' רומני, סלית' לר"ה, אסופים).

יַקְשׁוּת, ש"נ, — כמו יקש: ידענו רשענו סרבנים וסלונים, יקשות ערפנו חסון כאלונים, כרם נטענו סגסג נצנים, כסו פניו חרולים קמשונים (סלית' ער"ה, ה' אלהין).

יַקְשָׁן, ש"ז, — מי שמקשה תמיד קושיות: אם יחלוק בזה אקרא אותו יקשן או יקטן כי מי שאין לו פלפול בדבריו הוא הולך על דרך בלבול (ר"י פרובינצלו, שו"ת בלמוד החכמות).

יקת[1], ממנו אולי השמות הפרטיים יקותיאל ויקתאל.

י"ר,—ר"ת: יהי רצון.

א. ירא[2], ממנו א. יָרֵא, ב. יָרֵא, יִרְאָה, מוֹרָא, *יִרְאוּת.

א. יָרֵא, ת"ז, סמי' יְרֵא, לנק' יְרֵאָה, מ"ר יְרֵאִים, סמי' יִרְאֵי, בכנ' יְרֵאֶיךָ, לִירֵאֶיךָ, יְרֵאָיו, לִירֵאָיו,—מי שמפחד, שיחוש רגש של אימה שבגללו הוא נרתע לאחור, אינו מוצא את לבו לעשות דבר, fürchtend, craintif ; fearing: ויספו השטרים לדבר אל העם (היוצא למלחמה) ואמרו מי האיש הַיָּרֵא ורך הלבב ילך וישב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו (דבר' כ ח). — ובפרט ירא אלהים, מי שֶׁיָּרֵא מהאל ושומר מצוותיו ומקיים אותן, Gottesfürchtig, fromm ; craignant dieu, pieu; godferaring, pious: כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני (בראש' כב יב). מי בכם ירא יי' שמע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נגה לו יבטח בשם יי' וישען באלהיו (ישע' נ י). הולך בישרו ירא יי' ונלוז דרכיו בוזהו (משלי יד ב). אשרי כל ירא יי' ההלך בדרכיו (תהל' קכח א). כי ירא אלהים יצא את כלם (קהל' ז יח). והיה האיש ההוא תם וישר וירא אלהים וסר מרע (איוב א א). אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת (שמות יח כא). אז נדברו יראי יי' איש אל רעהו ויקשב יי' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי יי' ולחשבי שמו (מלא' ג טז). לכו שמעו ואספרה כל יראי אלהים אשר עשה לנפשי (תהל' סו טז). נבזה בעיניו נמאס ואת יראי יי' יכבד (שם יה ד). כי גם יודע אני אשר יהיה טוב ליראי האלהים אשר ייראו מלפניו (קהל' ח יב). שקר החן והבל היפי אשה יראת יי' היא תתהלל (משלי לא ל). — ירא מצוה: בז לדבר יחבל לו וירא

[1]) בערב' וקת a) במשמ' עת, זמן, והפעל וקת יעד לו זמן, והשם יקותיאל ויקתאל יהיה כמו יעדיה וכדומה.

[2]) בערב' ורע b), רוע c).

a) وقت b) ورع c) روع

מצוה הוא ישלם (משלי יג יג). — ויֵרא שמו: וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה (מלא' ג כ). כי אתה אלהים שמעת לנדרי נתת ירשת יראי שמך (תהל' סא ו). — וגם ירא בלבד, מ"ר יראים, וככנוי: יראיך יראוני וישמחו כי לדברך יחלתי (תהל' קיט עד). ישובו לי יראיך וידעו עדתיך (שם עט). מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך (שם לא כ). הנה עין יי' אל יראיו למיחלים לחסדו (שם לג יח). סוד יי' ליראיו ובריתו להודיעם (שם כה יד). אך קרוב ליראיו ישעו (שם פה י). — ובתו"מ: עשה מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא מבעט (ירוש' ברכ' ט יד:). שהוא חולק ליראיו מכבודו (מד"ר במד' טו). —*ירא חטא: אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד (אבות ב ה). ר' יוסי הכהן חסיד ר"ש בן נתנאל ירא חטא ור"א בן ערך כמעין המתגבר (שם ח). ברוך שלא עשני בור שאין בור ירא חטא (תוספתא ברכ' ז יח). כל מי שהיה כשר ויירא חט באותו הדור היה מביא את בכוריו ונותנן לתוך הסל ומחפ' אותן (ירוש' תעני' ד סח:). — ומ"ר: לשבת חשאים יראי חטא נותנים לתוכה בחשאי (שקל' ה ו). וחכמות סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת (סוט' ט טו). —ואמר הפיטן: יראי חטא נמאסו ונפסקו העוגן, נבזזו חנויות מיוזנות ואין מגין, פרחי ורבי ביד צרם מגן (סליח' מוס' יוה"כ, ברית כרותה). —*ירא שמים: לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי ומודה על האמת (ברכות השחר, לעולם). גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים (ברכ' ח.). למי שהוא ירא שמים בכל כחו (שם נו:). כל אדם שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים (סוכ' מט:). הכל יודעים שאביך ירא שמים הוא עכשיו יאמרו אמו גרמה לו (סנה' ע:). ש"מ ירא שמים הוא (נדה לג:). שהיה אברהם אבינו מתפחד ואומר תאמר אותן אוכלסין שהרגתי שהיה בהם צדיק אחד וירא שמים אחד (מד"ר ברא' מד). גוי שחייב כרת ובזכות מי ניצל בזכות ירא שמים אחד שמעמידין בכל שנה ושנה (שם פה"ב, מסכני). ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של הקב"ה רואה איזה צדיק ישר וכשר וירא שמים יש בהם ומסלקו מתוכן (שם, דוד' ירד). כבדרך כל ירא שמים שלא להשחית מדברי הקב"ה אפילו אות אחת (תשו' דונש על רסע"ג סא). — ואמר המליץ: ומשם באתי ארם נהרים, ומטוביהם רבי יפת הירא שמים, והחזן רבי יוסף תאוה לעינים (ר"י חריזי, תחכמ' מו). —ולנק': זה שעוזב צנועה או בת טובים ויראת שמים ולוקח אחרת בעבור ממון או בעבור יופי או כבוד משפחה (ספר חסידים, תתרלו). — ומ"ר: שכן אפילו יריאי שמים יוצאין בכך (ירוש' מגי' ג עד.). כיון ששמע אהרן שבניו יראי שמים הן שתק וקבל שכר על שתיקתו (מד"ר ויקר' יב). וכן בימי אליהו הנביא היו ישראל יראי שמים לאמיתם (תד"א יז). — ואמר המליץ: ומשם הלכתי לבלנה, ושם קהלה טובה, כלם חסידים ויראי שמים, אלו היו פורשי כנפים (ר"י חריזי, תחכמ' מו). — *יראי השם: כי ידוע ידעתי שהיו חכמים ויראי השם ממני (ראב"ע, יסוד מורא ב).

ב. **ירא**, פ"ע, יראה, יראה, יראת, יראתי, יראו, יראתם, יראתם, יראנו, ירא, לרא, יראה, ליראה, ירא, יראו, אירא, תירא, תיראי, תיראי, יירא, ויירא, וירא, נירא, תיראו, תיראו, תיראון, ייראו, ייראו, יראון, תיראנה, יראוני, יראוך, יראוהו, איראנו, ייראני, ייראך, תיראום, תיראם, ייראוך, —ירא לעשות דבר, היה ירא, to fear ; craindre ; fürchten : ויעל לוט מצוער וישב בהר ושתי בנתיו עמו כי ירא לשבת בצוער (בראש' יט ל). ויאמר אחתי הוא כי ירא לאמר אשתי פן יהרגני אנשי המקום (שם כו ז). איך לא יראת לשלח ידך לשחת את משיח יי' (ש"ב א יד). ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה (במד' ח יב). ואם ירא אתה לרדת רד אתה ופרה נערך (שופט' ז י). ויראו ארם להושיע עוד את בני עמון (ש"ב י יט). —ויֵרא מעשות דבר: ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים (שמות ג ו). ושמואל ירא מהגיד את המראה אל עלי (ש"א ג טו). אל תירא מרדה מצרימה (בראש' מו ג). אל תיראו מעבוד הכשדים (ירמ' מ ט). וייראו מגשת אליו (שמות לד ל). — ויֵרא מפלוני, מפני פלוני, מלפני פלוני, מדבר פלוני: כן יעשה יי' אלהיך לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם (דבר' ז יט). ואדניהו ירא מפני שלמה (מ"א א נ). וטוב לא יהיה לרשע וכו' אשר איננו ירא מלפני אלהים (קהל' ח יג). מלך בבל אשר אתם יראים מפניו (ירמ' מב יא). ויראת מאלהיך (ויקר' יט יד). סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי (תהל' קיט קכ). ויבאו מצרים כי יראו מפני כשדים (מ"ב כה כו). ויראו ממך (דבר' כח י). כי יראתם

מפני האש (שם ה ה). ויאסף שאול לרא מפני דוד עוד (ש"א יח כט). לא אירא מרבבות עם (תהל' ג ז). יי' אורי וישעי ממי אירא (שם כז א). לא תירא מהם (דבר' ז יח). אל תירא מפניהם (יהוש' יא ו). אל תירא מפני הדברים אשר שמעת (מ"ב יט ו). ולא תירא משוד כי יבוא (איוב ה כא). לא תירא מפחד לילה (תהל' צא ה). מי את ותיראי מאנוש ימות (ישע' נא יב). משמועה רעה לא יירא (תהל' קיב ז). ויירא שאול מלפני דוד (ש"א יח יב). אל תיראו מעבדי הכשדים (מ"ב כה כד). אל תיראו מהם כי לא ירעו (ירמ' י ה). אל תיראו מפניהם (נחמ' ד ח). ידעתי כי טרם תיראון מפני יי' אלהים (שמות ט ל). לא תערצון ולא תיראון מהם (דבר' א כט). ייראו מיי' כל הארץ (תהל' לג ח). אשר יהיה טוב ליראי האלהים אשר ייראו מלפניו (קהל' ח יב). גם מגבוה ייראו (שם יב ה). אתם עברים בגבול אחיכם בני עשו הישבים בשעיר וייראו מכם (דבר' ב ד). יפחדו ויראו ממך (מיכ' ז יז). וישמעו בני ישראל וייראו מפני פלשתים (ש"א ז ז). וייראו מפני המלך (מ"א ג כג). וייראו העם מפני יי' (חגי א יב). והאלהים עשה שייראו מלפניו (קהל' ג יד). — ירא לדבר, מדבר, ירא פן ירע להדבר מדבר: לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבש שנים (משלי לא כא). — וירא את פלוני, את דבר פלוני: ויאמר אלהם יוסף וכו' את האלהים אני ירא (בראש' מב יח). כי ירא העם את השבעה (ש"א יד כו). הנה אדניהו ירא את המלך שלמה (מ"א א נא). ועבדיהו היה ירא את יי' מאד (שם יח ג). אשרי איש ירא את יי' (תהל' קיב א). ירא אני את אדני המלך (דני' א י). כאיש אמת ויירא את האלהים מרבים (נחמ' ז ב). אינם יראים את יי' ואינם עושים כחקתם וכמשפטם (מ"ב יז לד). כי יראתי את העם (ש"א יה כד). כי יראו המילדת את האלהים (שמות א כא). וייראו אתו כאשר יראו את משה כל ימי חייו (יהוש' ד יד). לא יראו את יי' (מ"ב יז כה). ולמען ילמדו ויראו את יי' אלהיכם (דבר' לא יב). למען יראתם את יי' אלהיכם (יהוש' ד כד). כי לא יראנו את יי' (הוש' י ג). אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים (דבר' ד י). ליראה את השם הנכבד והנורא (דבר' כח נח). ונתתי להם לב אחד ודרך אחד ליראה אותי (ירמ' לב לט). עבדיך החפצים ליראה את שמך (נחמ' א יא). ללכת בדרכיו וליראה אתו (דבר' ח ו). ירא את יי' וסור מרע (משלי ג ז). את האלהים ירא (קהל' ה ו). ועתה יראו[1] את יי' ועבדו אתו (יהוש' כד יד). אך יראו[1] את יי' ועבדתם אתו באמת (ש"א יב כד). יראו[1] את יי' קדשיו (תהל' לד י). אל תירא אתו כי בידך נתתי אתו (במד' כא לד). למען תירא את יי' אלהיך (דבר' ו ב). לא תירא אותם (יחזק' ג ט). ואותי לא תיראי (ישע' נז יא). וייראו כל העם מאד את יי' ואת שמואל (ש"א יב יח). ויירא דויד את האלהים (דהי"א יג יב). ואתם אל תיראו את עם הארץ (במד' יד ט). לא תיראו את אלהי האמרי (שופט' ו י). את יי' אלהיכם תיראו (מ"ב יז לט). האותי לא תיראו נאם יי' (ירמ' ה כב). איך ייראו את יי' (מ"ב יז כח). יברכנו אלהים וייראו אותו כל אפסי ארץ (תהל' סז ח). ותיראן המילדת את האלהים (שמות א יז). — וירא את פלוני מעשות דבר: ויהי כאשר ירא את בית אביו ואת אנשי העיר מעשות יומם ויעש לילה (שופט' ו כז). — וירא דבר: החנם ירא איוב אלהים (איוב א ט). ולא יראו אלהים (תהל' נה כ). חרב יראתם וחרב אביא עליכם (יחזק' יא ח). יחד לבבי ליראה שמך (תהל' פו יא). גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי (שם כג ד). לא תיראו אלהים אחרים (מ"ב יז לה). אל תיראו חרפת אנוש (ישע' נא ז). איש אמו ואביו תיראו (ויקר' יט ג). ומקדשי תיראו (שם ל). — ובהחלט, ירא: מי ירא וחרד ישב ויצפר מהר הגלעד (שופט' ז ג). ולא שלף הנער חרבו כי ירא כי עודנו נער (שם ח כ). ולא אבה נשא כליו (של שאול להרגו) כי ירא מאד (ש"א לא ד). ולא יראה בגדה יהודה אחותה (ירמ' ג ח). ותכחש שרה לאמר לא צחקתי כי יראה (בראש' יח יה). ויען יעקב ויאמר ללבן (לכן ברחתי בסתר) כי יראתי כי אמרתי פן תגזל את בנותיך מעמי (שם לא לא). לא דכאו עד היום הזה ולא יראו ולא הלכו בתורתי (ירמ' מד י). שכור הוא למען אירא ואעשה כן וחטאתי (נחמ'

---

[1]) אמר רד"ק: אך יראו את יי' משפטו יראו אלא שנחה בו האלף כדי שלא ידמה למלת יראו מן ראה. ע"כ. והוסיף ע"ז ר"א בחור: משום שנאמר כי לא יראני האדם וחי לפיכך נחה האלף וכן היא נחה במלת לראובני השורק שבאלף קורין בריש ואין לריש נקודה וקורין אותו לראובני הלמד קמוצה והריש אינה נקודה, ע"כ, ואין טעמו של הרד"ק בנקוד יראו מספיק, כי כמו שיראו דומה לעתיד מן ראה, כן בדבור דומה יראו לצווי מן ירה. ואמרו החדשים כי סבת הנקוד הזה היא הנטיה לקרוא נל"א כמו נל"ה.

ו יג). באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה בשר לי (תהל׳ נו ה). לא תירא ולא תחת (דבר׳ לא ח). סורה אלי אל תירא (שופט׳ ד יח). שבה אתי אל תירא (ש״א כב כג). אל תירא כי יעשר איש (תהל׳ מט יז). אל תירא כי עמך אני (ישע׳ מא י). ואתה אל תירא עבדי יעקב (ירמ׳ ל י). מה לך הגר אל תיראי כי שמע אלהים אל קול הנער (ברא׳ כא יז). אל תיראי כי גם זה לך בן (שם לה יז). מבשרת ירושלם הרימי (קולך) אל תיראי (ישע׳ מ ט). ביום ההוא יאמר לירושלם אל תיראי ציון אל ירפו ידיך (צפנ׳ ג יו). אריה שאג מי לא יירא (עמו׳ ג ח). ויירא יעקב מאד (ברא׳ לב ח). וירא שאול את מחנה פלשתים ויירא ויחרד לבו מאד (ש״א כח ה). תרא אשקלון ותירא ועזה ותחיל מאד (זכר׳ ט ה). לא נירא בהמיר ארץ (תהל׳ מו ג). תראו חתת ותיראו (איוב ו כא). ולא ייראו עוד ולא יחתו (ירמ׳ כג ד). וכל העם ישמעו ויראו (דבר׳ יז יג). יראו רבים וייראו (תהל׳ מ ד). וייראו מאד ויצעקו (שמות יד י). ויחתו ויראו מאד (ש״א יז יא). ויראו את צררות כספיהם המה ואביהם וייראו (ברא׳ מב לה). וכל ישראל ישמעו ויראון (דבר׳ יג יב). — וכנוי׳: ולא יראוני אמר יי׳ צבאות (מלא׳ ג ה). חבר אני לכל אשר יראוך ולשמרי פקודיך (תהל׳ קיט סג). לכן יראוהו אנשים (איוב לז כד). ולא יכל עוד להשיב את אבנר דבר מיראתו אתו (ש״ב ג יא). מי לא יראך מלך הגוים (ירמ׳ י ז). ואתנם לו מורא וייראני (מלא׳ ב ה). לא תיראום כי יי׳ אלהיכם הוא הנלחם לכם (דבר׳ ג כב). ויי׳ אתנו אל תיראם (במד׳ יד ט). למען ייראוך כל הימים (מ״א ח מ). גוים עריצים ייראוך (ישע׳ כה ג). ייראוך עם שמש (תהל׳ עב ה). — ובמליצה לדברים לא בע״ח: ארץ יראה ושקטה (תהל׳ עו ט). אל תיראי אדמה גילי ושמחי כי הגדיל יי׳ לעשות (יוא׳ ב כא).

— נפע׳, נורא, נוראה, נוראות, נורא׳ת, תורא, — שיראו ממנו, שאפשר לירא ממנו, שהכל יראים ממנו: ויאמר מה-נורא המקום הזה (ברא׳ כח יז). אל גדול ונורא (דבר׳ ז כא). נורא יי׳ עליהם כי רזה את כל אלהי הארץ (צפנ׳ ב יא). כי עמך הסליחה למען תורא (תהל׳ קל ד). — ועי׳ עוד ערך נורא.

— פע׳, ירא, יראני, מיראים, ליראני, ליראם, — ירא אותו, הטיל עליו אימה ופחד, in Furcht setzen : faire craindre; to put in fear : ועתה אשר באתי לדבר אל המלך אדוני את הדבר הזה כי יראני העם (שימיתו את בנה) ותאמר שפחתך אדברה נא אל המלך אולי יעשה המלך את דבר אמתו (ש״ב יד יה). כי כלם מיראים אותנו לאמר ירפו ידיהם מן המלאכה (נחמ׳ ו ט). אגרות שלח טוביה ליראני (שם יט). ויקראו בקול גדול יהודית על עם ירושלם אשר על החומה ליראם ולבהלם למען ילכדו את העיר (דהי״ב לב יח). — ובתו״מ: יעקב היה מזכיר לעשו שמו של הקב״ה ליראו ולבהלו (מד״ר ברא׳ עה). כך הם ישראל כשהם חוטאים אין הקב״ה מעלה עליהם תדע לך שהוא כן שכן בימי הושע הכעיסו להקב״ה התחיל הקב״ה מיירא ן כי בני זנונים וגו׳ כי היא לא אשתי וגו׳ (שם במד׳ ב). אין מיראין את האדם אלא בדבר שהוא יגור ממנו (רש״י דבר׳ כח ס). כאשר אמר אדון הנביאים ע״ה על המצות המעשיות ויראת מאלקיך אני יי׳ שעל המצות המעשיות הוצרך ליראם מעונשי השם (ר״י א״ת, רות חן ג). יזלזל במצוה מן המצות המיראות האדם (מלמ׳ התלמיד׳, עקב).

— התפע׳, *התירא, *נתירא, — היה ירא, התחיל פתאם לירא: אל תהי כאריה בביתך ומוזר ומתירא בעבודתך (ב״ס גני׳ ד ל). וגם אם ישמע לך (השונא) ויהלך בנחת תן לבך להתירא ממנו (שם יב יא). המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני עכו״ם מפני לסטים מפני רוח רעה (שבת ב ה). וכשהגיע (אגריפס) ללא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות אמרו לו אל תתירא אגריפס אחינו אתה (סוט׳ ז ח). שכל העופות כלן נותנין את בניהם תחת רגליהם מפני שהן מתייראין מעוף אחר שהוא פורח על גביהם אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מאדם בלבד שלא יזרוק בו חץ (מכי׳ יתרו, בחדש ב). שהייתי סבור שהוא יום הדין ונתייראתי (ירוש׳ חגי׳ ב עז.). אם שמואל רבן של נביאים וכו׳ נתיירא מיום הדין אנו על אחת כמה וכמה (שם). ואמר לי היה לך להתפלל בדרך ואמרתי לו מתיירא הייתי שמא יפסיקו בי עוברי דרכים (ברכ׳ ג.). היה מתיירא מפני נכרים ומפני לסטים (שם יח.). ומה במקום חיותנו אנו מתייראים במקום מיתתנו עאכ״ו (שם סא:). שאלות הרבה יש לי לשאול ומתיירא אני שמא תכעוס (שבת לא.). אמר (משה) לפניו רבש״ע מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם (שם פח:). אמר להם מפני מה אתם מכניסין ראשי בין ב׳ הרים גדולים בין ב׳

מחלוקות גדולות בין בית שמאי ובין בית הלל מתיירא אני שמא ירוצו גלגלתי (יבמ׳ טו:). אחינו בית ישראל שמעו אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו ומתייראים אנו שמא יתערב זרעו בזרעינו (כתוב׳ כח:). לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה (סוט׳ כא.). עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת (מכות כד:). היה משכים לצאת לדרך ומתיירא שמא יאבדו (מנח׳ לו.). ויאמר שלחני כי עלה השחר אמר לו גנב אתה או קוביוסטוס אתה שמתיירא מן השחר (חול׳ צא:). אמרה לו אעפ״י שאנשי צדוקים הן (נשותיהם) מתיראות מן הפרושים ומראות דם להחכמים (נדה לג:). זה נתיירא מזה וזה נתיירא מזה (מד״ר בראש׳ מד). והגר שפחת שרי רואה ה׳ מלאכים בזה אחר זה ולא נתייראה מהם (שם מה). לאחד שהיה מהלך בדרך וראה כת של כלבים ונתיירא מהם וישב לו ביניהם (שם פד). שני בני אדם הבטיחן הקב״ה ונתייראו הבחור שבאבות והבחור שבנביאים (שם עו). אותה שעה נתברר משה על עסקיו שנתיירא אם ישאלו לו מה שמו מה יאמר להם (שם שמות ג). אמר לו הקב״ה למשה לך אמור לו לאהרן אל תתירא לגדולה מזו אתה מתוקן (שם במד׳ טו). בשעה שהיו הנביאים הולכים בשליחותו של הקב״ה רוח הקדש שהיתה שורה עליהם היתה נותנת להם אימה בעיני רואיהם שהכל מתיראים מהם שהיו דומין למלאכים (שם י). אותה שעה (שראה משה את עוג) נתיירא משה אמר הקב״ה אל תתיירא שאני מפילו לפניך (שם דבר׳ א). עד שלא חטא אדם הראשון היה שומע קול הדיבור עומד על רגליו ולא היה מתיירא כיון שחטא כששמע קול הדיבור נתיירא ונתחבא (שם שה״ש, סנה מטתו). למלך שדיבר כנגד בנו ונתירא ונשמטה נפשו ממנו (שם, תכו). באותה שעה נתיירא משה אמר בלבו תאמר רוח הקדש נסתלקה ממני (שם, יפה את). הלך ירמיה למערת המכפלה ואמר לאבות העולם עמדו שהגיע זמן שאתם מתבקשין לפני הקדוש ברוך הוא אמרו לו למה אמר להם איני יודע מפני שהיה מתירא שלא יאמרו בימיך היתה לבנינו זאת (שם איכ׳, פתיח׳). שלחו (כל בני הגולה למרדכי ואסתר) ואמרו לא דיינו צרותיו של המן אלא שאתם מטריחין עלינו לעשות שני הימים האלה ואמר להם אם מדבר זה אתם מתייראין והרי היא כתובה בין הכרכי׳ (שם רות, וסנה כועז). אין את בתו של אברהם וכו׳ ואת מתיירא מן ברייה ומן אנוש שהיום הוא חי למחר הוא מת (פסיק׳ רבתי לג). אתם רואים את השמים במקומם ואת הארץ במקומה ואתם מתייראים (שם).

בהלה. –*רחליל. – זְוָעָה. – זחל. – חגא. – חִתָּה. – חתת. – ירא. – יראה. – מגור. – מורא. – ערץ. – פחד.**

ב. **ירא**, עי׳ ירה.

יִרְאָה, ש״נ, סמי׳ יִרְאַת, בכנ׳ יִרְאָתִי, יִרְאָתְךָ, יִרְאָתֵךְ, יִרְאָתוֹ, יִרְאַתְכֶם — א) שה״פ מן יָרֵא, Furcht; crainte; fear: וייראו האנשים יִרְאָה גדולה (יונ׳ א י). ונתתי יִרְאָה בארץ מצרים והשמתי את פתרס (יחזק׳ ל יג-יד). יִרְאָה ורעד יבא בי ותכסני פלצות (תהל׳ נה ו). וגבה להם ויִרְאָה להם וגבתם מלאת עינים (יחזק׳ א יח). עבדו את יי׳ בְּיִרְאָה וגילו ברעדה (תהל׳ ב יא). וכל ההרים אשר במעדר יעדרון לא תבוא שמה יִרְאַת שמיר ושית (ישע׳ ז כה). היום הזה אחל תת פחדך ויִרְאָתְךָ על פני העמים (דבר׳ ב כה). הֲמִיִּרְאָתְךָ יכיחך יבוא עמך במשפט (איוב כב ד). — ובתו״מ: בפרקים שואל (אדם בשלום חברו) מפני הכבוד ומשיב ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב (ברכ׳ ב א). נאמנת אשה וקטן לומר מיכן יצא נחיל זה וכו׳ אימתי בזמן שהעידו על מעמדן אבל אם יצאו וחזרו אין נאמנין שלא אמרו מתוך הפיתוי אלא מתוך היראה (תוספתא כתוב׳ ג ג). כשם שניתנה (התורה) באימה ויראה כך אנו צריכין לנהוג בה באימה ויראה (ירוש׳ מגי׳ ד עד ד). עשה מאהבה ועשה מיראה עשה מאהבה שאם באתה לשנוא דע שאת אוהב ואין אוהב שונא עשה מיראה שאם באתה לבעט אין ירא מבעט (שם סוט׳ ה כ ג). נצור תורתי בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי (ברכ׳ יז.). מה להלן באימה וביראה ורתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע (שם כב.). פסק מחמת יראה (מו״ק יח:). גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה

שזה תלוי לאלף דור וזה תלוי לאלפים דור (סוט׳ לא.). העובד עכו"ם מאהבה ומיראה (סנה׳ סא:). הדר חכמה ענוה הדר ענוה יראה הדר יראה מצוה (דא"ז ה). אעפ"י שזרעו ובניו הם מבקשים לחם לא ראיתי לאותו צדיק אביהם נעזב מיראתו של הקב"ה (מד"ר ויקר׳ לה). אמר רשב"י עד שלא יחטא אדם נותנים לו אימה ויראה משהוא חוטא נותנים עליו אימה ויראה (שם במד׳ יא). כל המתגייר משום אשה אהבה משום יראה אין זה גר (מסכ׳ גרים א ז). — ובפרט יראת אלהים: כי אמרתי רק אין יראת אלהים במקום הזה (בראש׳ כ יא). חסן ישועת חכמת ודעת יראת יי׳ היא אוצרו (ישע׳ לג ו). ונחה עליו רוח יי׳ וכו׳ רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יי׳ (שם יא ב). והריחו ביראת יי׳ ולא למראה עיניו ישפוט (שם ג). יראת יי׳ ראשית דעת (משלי א ז). תחלת חכמה יראת יי׳ (שם ט י). הן יראת אדני היא חכמה (איוב כח כח). למס מרעהו חסד ויראת שדי יעזוב (שם ו יד). ביראת יי׳ מבטח עז (משלי יד כו). — ובכנ׳, במשמ׳ יראת יי׳: ואת יראתי אתן בלבבם לבלתי סור מעלי (ירמ׳ לב מ). כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו (שמות כ כ). הלא יראתך כסלתך (איוב ד ו). הקם לעבדך אמרתך אשר ליראתך (תהל׳ קיט לח). למה תתענו יי׳ מדרכיך תקשיח לבנו מיראתך (ישע׳ סג יז). ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלמדה (שם כט יג). — ואמר בן סירא: חיל וכח יגוללו לב ומשניהם יראת אלהים אין ביראת יי׳ מחסור ואין לבקש עמה משען יראת אלהים כעדן ברכה ועל כל כבוד חפתה (כ"ס גני׳ מ כו-כז). — ובתו"מ, *יראת חטא: משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא (סוט׳ ט טו). וענוה מביאה לידי יראת חטא ויראת חטא מביאה לידי חסידות (שם). ר"ח בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת (אבות ג ט). א"ר יהודה חס ושלום שעקביא נתנדה שאין העזרה ננעלת בפני כל אדם מישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל (עדי׳ ה ו). יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו שתתן לנו חיים ארוכים חיים של שלום וכו׳ חיים שיש בהם יראת חטא חיים שאין בהם בושה וכלימה (ברכ׳ טז:). למדנו יראת חטא מבתולה וקיבול שכר מאלמנה (סוט׳ כב.). אתה מוצא אדם שונה מדרש הלכות ואגדות ואם אין בו יראת חטא אין בידו כלום (מ"דר שמות ל). — *יראת שמים: שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים (ברכ׳ טז:). הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (שם לג:). אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים (שם). כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו (שבת לא:). כל המגדל כלב רע בתוך ביתו מונע חסד מתוך ביתו וכו׳ אף פורק ממנו יראת שמים (שם סג:). אוי לשונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בתורה ואין בהם יראת שמים (יומ׳ עב:). כל המונע תלמידו מלשמשו וכו׳ פורק ממנו יראת שמים (כתוב׳ צו.). — ב) *כנוי לאלהות, בפרט לעבודה זרה: אמר לו (המסית) יש יראה במקום פלוני כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה (סנה׳ ז י). שלא יהו השבויים אומרים יראתנו הביאה עליו את הפורענות קשה יראתן שעמדה על עצמן קשה יראתנו שלא שלטה בנו הפורענות (מכי׳ בא, פסח׳ יג). ובשם אלהים אחרים לא תזכירו שלא תשבע לגוי ביראתו (שם משפט׳, כספ׳ כ). מעשה בספינה אחת של גוים שהיתה פורשת מים הגדול והיה בה תינוק אחד יהודי עמד עליהן סער גדול בים ועמד כל אחד ואחד מהן והתחיל נוטל יראתו בידו וקורא ולא הועיל כלום (ירוש׳ ברכ׳ ט יג:). ואבן שישב עליה אביו לא ישב עליה מימיו וכיון שמת אביו עשה אותה יראה שלו (שם פאה א טו ג). מלמד שכל אחד ואחד עשה דמות יראתו ומניחה בתוך כיסו כיון שזוכרה מוציאה מתוך כיסו ומחבקה ומנשקה (שבת פג:). אליהו הצדיק היה מחזיר על תפוחי רעב שבירושלם פעם אחת מצא תינוק שהיה תפוח ומוטל באשפה וכו׳ אמר לו אמור בכל יום שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד אמר לו הס שלא להזכיר בשם ה׳ שלא לימדו אביו ואמו מיד הוציא יראתו מחיקו ומחבקו ומנשקו עד שנבקעה כריסו ונפלה יראתו לארץ ונפל הוא עליה (סנה׳ סד.). כיון ששתה (היין) בער בו אמר לה השמיעי לי הוציאה יראתה מתוך חיקה אמרה לו עבוד לזה (שם קו.). כיון שדברה (האתון) מתה שלא יהיו אומרים זו שדיברה ועושין אותה יראה (מד"ר במד׳ כ). כי לא שם היהודי ההוא כל כך נפשו בכפו אלא מטעם הדת והוא לבזות יראתנו ולהתיכה באש

(שבט יהודה סד). ואמר שולוני לאנשי אטיני שמינירבה יראתם נתנה אותם (את החקים) אליו כדי להכניסם בלב ההמון (יוסף הכהן, מליב גבול׳ ג כ יו). — ואמר הפיטן: לבטה יראתם (של מצרים) ולקה, בוקה ומבוקה ומבולקה (מעריב ב פסח, ליל שמרים). לפני בעל צפון הנשאר מכל אלילי פחזותם, ולמה נשאר הוא כדי להשיאם ולהטעותם, שיאמרו קשה יראתם שלא לקתה כמותם (יול׳ ז פסח, חסדי יי׳). שתו נכרים וזרים כמות יראתם ויגועו, שדי חלק יעקב חלקם בחיים נודעו (שבת נחמו, אל אל שדי). — ומ״ר *יראות[1]: בעל צפון נשתייר מכל היראות שלהן להטעותן שהוא הציל את עצמו (מכי׳ בשלח ב א).

***יראוי[2]**, ש״ז, — מי שהכל יראים ממנו: האל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעזוז ויראוי החזק והאמיץ (ברכ׳ לג:). כשם שאתה יראוי בן עברתך קשה ונפרע מן החוטאים (רש״י תהל׳ ל יא). ע״י שראיתם אותו (את הבורא) יראוי ומאוים תדעו כי אין זולתו ותיראו מפניו (הוא, שמות כ יז). ומתוך כך (שתהא פרנסתו של הת״ח בריוח) יהיה גדול ויראוי ומאויים בעיניהם (רע״ב אבות ד ה). והיראה הראשונה היא יראת ההגדלה ליראוי והתבייש ממנו והכיר הירא חסרונו בהקש היראוי (אמונה רמה 100).

ירב[3], ממנו לפי דעת קצת יריב.

***ירבוז[4]**, ש״ז, מ״ר ירבוזים, — מין ירק גני, נאכל, Erdbeerspinat; blette; blite: ואין מרכיבין כשות על גבי האיזמא ולא תרד על גבי ירבוז מפני שירק בירק (תוספתא כלא׳ א יא). — ומ״ר: הפיגם והירבוזין השוטים והחלגלוגות (שבי׳ ט א).

[1]) כך נראה מהכתיב בשתי יודים בתחלה.

[2]) במקום ירוא, עפ״י הנטיה לששלשות מוחשית של המלים ועפ״י הקש נפ״י.

[3]) אמר רד״ק: כי כן דרך העברים לאמר בענין אחד הפעל שידמו אותיותיו לאותיות פעל אחר אע״פ שהם הפוכים בסדר אותיותיהם יאמרו שניהם בענין אחד יבש בוש יטב טוב וכו׳ ירב רוב ירש רוש ישב שוב (מכלול, שדה״פ).

[4]) בסור׳ זרבוזא, ובערב׳ נקרא בקלה ימאניה, ירק תימני, אבל גם ארבוז, ג׳רבוז, וגם ירבוז a). ומקור השם בלשון פרסית.

a) يربوز

א. ירד[1], ממנו א. ירד, מורד, *ירידה, *ירוד, *יריד. **א. ירד**, וגם ירד[2]), פ״ע, בהפס׳ ירד, לנק׳ ירדה, ירדה, ירדת, ירדת, ירדתי (לנכחת), ירדתי (למדב״ע), ירדנו, ירדו, ירדתם, ירד, יורד, יורדה, ירדת, ירדים, ירדי, ירדות, יורדות, ירד, ירדי, מירדי, רדה (מקור), רדת, רדתי, רד, רדה, רדה, רדו, רדי, ארד, ארדה, תרד, ירד, וירד, וירד, תרד, תרד, תרד, ותרד, ותרד, נרד, ונרד, נרדה, ירדו, תרדנה, — ירד ממקום למקום נמוך, נעתק מלמעלה למטה, herabsteigen; descendre; to go down: אשר ירד עליו (מהשמים על הר סיני) יי׳ (שמות יט יח). והוא ירד והכה את האריה בתוך הבאר (ש״ב כג כ). ועל הר סיני ירדת (נחמ׳ ט יג). וירדו מעל כסאותם כל נשיאי הים (יחזק׳ כו יו). הנה עם יורד מראשי ההרים (שופט׳ ט לו). והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו (בראש׳ כח יב). היא רכבת על החמור וירדת בסתר ההר (ש״א כה כ). ויהי ברדת משה מהר סיני ושני לחת העדת ביד משה ברדתו מן ההר (שמות לד כט). לך רד כי שחת עמך (שם לב ז). אסר ורד ולא יעצרכה הגשם (מ״א יח מד). וידבר אליו (אל אליהו אשר ישב על ההר) איש האלהים כה אמר המלך מהרה רדה (מ״ב א יא). רדי ושבי על עפר (ישע׳ מז א). ואפן וארד מן ההר (דבר׳ ט יה). ארדה נא (משמים ארץ) ואראה (בראש׳ יח כא). המטה אשר עלית שם לא תרד ממנה (מ״ב א ד). יי׳ הט שמיך ותרד (תהל׳ קמד ה). וירד ברק מהר תבור (שופט׳ ד יד). ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו (ש״ב כב י). ותרד העינה ותמלא כדה ותעל (בראש׳ כד יו). ותמהר ותרד מעל החמור (ש״א כה כג). הבה נרדה (ארצה) ונבלה שם שפתם (בראש׳ יא ז). וישבו שני האנשים וירדו מההר (יהוש׳ ב כג). — והלך לארץ שהיא שפלה מהארץ שהיה בה: אנשים ירד עמי

[1]) בערב׳ משמש שרש ורד a) במשמ׳ הליכת הבהמה להבאר שמשקים אותה שם. ואמרו החכמים, כי זהו בעצם השרש ירד העברי, שנתיחד לענין הליכה מלמעלה למטה, אולי מפני שעכ״ר הבארות להשקות הבהמות וכדומה הן בעמק, בשפל הכפר. ויש בערב׳ עוד שרש אחד, שלפחות שנים מיסודותיו הם דלת וריש, כמו בהשרש ירד, והוא השרש חדר b), שמשמש במשמ׳ המיוחדה של ירידה.

[2]) עי׳ הערה לקמן.

a) ورد b) حدر

בראשנה לגור שם (ישע׳ נב ד). בשבעים נפש ירדו אבתיך מצרימה (דבר׳ י כב). הוי הירדים מצרים לעזרה (ישע׳ לא א). אל תירא מרדה מצרימה (ברא׳ מו ג). ירד ירדנו (מצרימה) בתחלה לשבר אכל (שם מג כ). לא נוכל לרדת (מצרימה) אם יש אחינו הקטן אתנו וירדנו (שם מד כו). ההלכים לרדת מצרים ופי לא שאלו (ישע׳ ל ב). כה אמר בנך יוסף שמני אלהים לאדון לכל מצרים רדה אלי אל תעמד (ברא׳ מה ט). הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה ושברו לנו משם (שם מב ב). ולכו משם חמת רבה ורדו גת פלשתים (עמו׳ ו ב). אנכי ארד עמך מצרימה (ברא׳ מו ד). לא ירד בני עמכם (שם מב לח). אם ישך משלח את אחינו אתנו נרדה ונשברה לך אכל ואם אינך משלח לא נרד (שם מג ה). וירדו אחי יוסף עשרה לשבר בר ממצרים (שם מב ג). —ולבית, לכרם, לגן, להמחנה, למלחמה, וכדומה: ולא ירד (אוריה) אל ביתו (ש״ב יא י). ומפיבשת בן שאול ירד לקראת המלך (שם יט כה). כי ירד היום (אדניהו אל עין רגל) ויזבח שור ומריא (מ״א א כה). בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו (שם כא יח). ואחזיהו בן יהורם מלך יהודה ירד לראות את יורם בן אחאב ביזרעאל (מ״ב ח כט). דודי ירד לגנו לערוגות הבשם (שה״ש ו ב). ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה זה ירדת וכו׳ למען ראות המלחמה ירדת (ש״א יז כח). תחזקנה ידיך וירדת במחנה (שופט׳ ז יא). ושמת שמלתיך עליך וירדתי [1]) הגרן (רות ג ג). אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל (שה״ש ו יא). אז ירדו לשערים עם יי׳ (שופט׳ ה יא). מני מכיר ירדו מחקקים ומזבולן משכים בשבט ספר (שם יד). ואם ירא אתה לרדת רד אתה ופרה נערך אל המחנה (שם ז י). ויאמר דוד לאוריה רד לביתך ורחץ רגליך (ש״ב יא ח). באו רדו כי מלאה גת (יוא׳ ד יג). וארד בית היוצר (ירמ׳ יח ג). וישאל שאול באלהים הארד אחרי פלשתים (ש״א יד לז). השב את האיש וכו׳ ולא ירד עמנו במלחמה (שם כט ד). ויקם שאול וירד אל מדבר זיף (שם כו ב). עתה ירדו פלשתים אלי הגלגל (שם יג יב).— ירד במצולות, ירד אל הקבר, הבור, השאול, וכדומה: ירדו במצולת כמו אבן (שמות יה ה). וירדו חיים שאלה (במד׳ יו ל). ירדו שאול חיים (תהל׳ נה יו). יעלו שמים ירדו תהומות (שם קז כו). מטעני חרב יורדי אל אבני בור כפגר מובס (ישע׳ יד יט). יי׳ העלית מן שאול נפשי חייתני מיורדי [1]) בור (תהל׳ ל ה). לא המתים יהללו יה ולא כל ירדי דומה (שם קטו יז). בדי שאל תרדנה (איוב יז יו). פדעהו מרדת שחת (שם לג כד). מה בצע בדמי ברדתי אל שחת (תהל׳ ל י). ביום רדתו שאלה האבלתי (יחזק׳ לא יה). רדה והשכבה את ערלים (שם לב יט).— ודברים לא בע״ח, ברד, גשם, שלג: ויירד עלהם הברד ומתו (שמות ט יט). כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים (ישע׳ נה י). ירד כמטר על גז (תהל׳ עב ו). ויעמדו המים הירדים מלמעלה וכו׳ והירדים על ים הערבה ים המלח תמו נכרתו (יהוש׳ ג יו). וברדת הטל על המחנה לילה (במד׳ יא ט). כטל חרמון שירד על הררי ציון (תהל׳ קלג ג).—ואש וכדומה: הנה ירדה אש מן השמים ותאכל את שני שרי החמשים (מ״ב א יד). אם איש האלהים אני תרד אש מן השמים ותאכל אתך ואת חמשיך ותרד אש אלהים מן השמים ותאכל אתו ואת חמשיו (שם י). וכל בני ישראל ראים ברדת האש וכבוד יי׳ על הבית (דהי״ב ז ג). והיה כבא משה האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל (שמות לג ט). — והחרב: כי רותה בשמים חרבי הנה על אדום תרד ועל עם חרמי (ישע׳ לד ה). — ודברים מפשטים, הדר, גאון, רעה, חמס, וכדומה: וירד הדרה והמונה ושאונה ועלז בה (ישע׳ ה יד). ונפלו סמכי מצרים וירד גאון עזה (יחזק׳ ל ו). כי ירד רע מאת יי׳ לשער ירושלם (מיכ׳ א יב). ועל קדקדו חמסו ירד (תהל׳ ז יז). — והרוח: מי יודע רוח בני האדם וכו׳ ורוח הבהמה הירדת היא למטה לארץ (קהל׳ ג כא). — ירדה העין דמעה, נתכו הדמעות מהעינים: פלגי מים תרד עיני על שבר בת עמי (איכ׳ ג מח). פלגי מים ירדו עיני (תהל׳ קיט קלו). תרדנה עיני דמעה לילה ויומם (ירמ׳ יד יז). — והיום ירד, וגם רד, קרב הערב: הם עם יבוס והיום רד [2])

—[1]) הצורה הקדומה לנכחת.

— [1]) כך הכתיב, ונראה כי הכונה היתה מיורדי, אך הקרי הוא מירדי, מקור כנוי, קמץ מתוג, ודעת רד״ק היא שזו קמץ ארוכה, אמר וז״ל: ונמשך הקמץ בטעם במלת תחת רדופי טוב וכן מירדי בור (מכלול, סדה״פ). אך החדשים אומרים כי הוא קמ״ח. — [2]) ת״י: ויומא מאך לחדא, ע״כ, והוא במשמ׳ ירידה. וכן גם שאר התרגומים הקדמונ׳ במשמ׳ ירידה ונטייה. ואמרו רוב הקדמונ׳ כי הוא משרש ירד ונחסרה י״פ, וכבר הביא ריב״ג עוד מלים אחדות שנחסרו מהם פ״פ בעבר: קח על מים רבים, תתה לי ערף (רקמה

מאד (שופט׳ יט יא). — וכבר השתמשו הפיטנים והמשוררים בעבר חסר זה גם לא לענין אור היום: אתה אהבת עמך, בעבורם ר ד ת ממרומך, גזרת להם ימך, דבקתם באהב לשמך (שבת שקל׳, אתה אהבת). אשכון והודי ר ד מאד דומם בלב זועף וסר (ר״י הלוי, לש״ת, ישן בכנפי). — והגבול, יָרַד הַגְּבוּל, נמתח קו הגבול מההר אל העמק: וְיָרַד הגבול הירדנה (במד׳ לד יב). וְיָרַד הגבול אל קצה ההר אשר על פני גי בן הנם אשר בעמק רפאים צפונה וְיָרַד גי הנם אל כתף היבוסי נגבה וְיָרַד עין רגל (יהוש׳ יח יו). — ובהשאלה, יָרַד פלוני, נהיה דל, שפל, נבזה: הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תֵּרֵד מטה מטה הוא ילוך ואתה לא תלונו (דבר׳ כח מג-מד). — ובענין מלחמה, במשמ׳ נלחם גם בלי המושג של ירידה ממשית או אפילו דמיונית: אז יְרַד [1]) שריד לאדירים עם יי׳ יְרַד [1]) לי בגבורים (שופט׳ ה יג). — ובתו״מ: פשט וקדש ידיו ורגליו י ר ד וטבל עלה ונסתפג (יומ׳ ג ו). בכל יום כהנים עולין במזרחו של

157), ואעפי״כ פקפקו החדשים אם זו צורה אמתית מהלשון החיה, הואיל והעבר י ר ד בא הרבה פעמים שלם ולא נפלה ממנו יפ״פ. בטכ׳ (Bö: § 435 f) מניח אפשרות זו כשלפני יוד פ״פ באה יוד אחרת כמו כאן במלת היום שלפני רד. אבל הלא אמרו ויונה ירד (יונ׳ א ה). ולכן החליטו רוב החדשים כי זה פשוט שבוש, וצריך לאמר היום ירד. וכבר העיר ריב״ג כי אולי רד זה משרש רוד. ואולי היה פעל רדד ששמש במשמ׳ זו. עכ״פ, אנו, שהתנ״ך הוא יסוד לשוננו, המליצה היום רד כשרה. — [1]) רוב המדקדקים והמפרשים הקדמונים שלנו ראו במלה זו עתיד מן רדה, כמו יְצַו מן צוה. מנחם חבר אותו במחברת עם ורדו בדגת הים, רדה באף גוים, ועוד. ר״י חיוג אמר בערך רדה: אז ירד שריד ירד לי בגבורים עקרו י ר ד ה. ע״כ. וכן הביאה ריב״ג בערך רדה ואמר: וליש ימתנע אן יכונ מן הד׳א אלמעני ירד לי בגבורים אי אנה יכשר האולא׳ אלג׳באברה אלמחארבינ לנא ויחטמהם, ע״כ, ובעבר׳: ואין מן הנמנעות שיהיה מזה הענין ירד לי בגבורים, ר״ל שהוא ישבר אלה הגבורים הנלחמים בנו וישמידם. וכך גם רש״י, שהוא מן רדה, אלא במשמ׳ שליטה: ירד (כמו) ירדה כמו לרד לפניו גוים שרידי ישראל רדו באדירי העובדי גלולים יי׳ ירד לי בגבורים ירדה לי את גבורי העובדי אלילים. ע״כ. וכך גם רד״ק בהשרשים ובפרוש, מענין ממשלה. אבל ת״י ראה בצורה זו עבר ופרש ירד ראשון גם בלשון ירידה וגם בלשון שבירה וירד השני בלשון שבירה: בכן נ ח ת חד ממשרית ישראל ו ת ב ר תקוף גברי עממיא וכו׳ יי׳ ת ב ר קדם עמיה תקוף גברי סנאיהון. וגם היוני והסורי והירונ׳ ראו בה עבר ותרגמו היוני והסורי במשמ׳ ירידה, והירונ׳ הראשון במשמ׳ הצלה והשני במשמ׳ מלחמה. והחדשים נתלבטו הרבה בצורה זו. קצתם (גזנ׳ ואחרים) ראו בו צווי, וקצתם אומרים, כי מליצת הכתוב דורשת פה עבר ולכן הם סוברים כי הנקוד ביוד שואית וריש פתוחה הוא שבוש, אולי בכונה מבעלי המסורה מפני שהם חשבו באמת כי הוא עתיד מן רדה, או שבוש פשוט של הסופרים. ויש סוברים שכל הכתוב משובש. ודר׳ א״ש יהודה (Dr. A. S. Jahouda, bibl. Exeg. 17) הגיה הנקוד בירד הראשון יֵרֵד, והשני יוֹרִיד, ופרש את המליצה עפ״י מנהגי הערבים במלחמה כי הרודף אחרי המנוצח קורא לו מרחוק לרדת מעל סוסו. והנה כבר העירותי כמה פעמים כי חזקה על בעלי המסורה שמסרו לנו את ה ק ר י א ה כמו שהיתה שגורה בפיהם ומסורה בקבלה מדור דור, ורק במקום שאין שום ספק בדבר ראים אנו להחליט שהם המציאו דבר מדעתם על פי סברהם. ובשירה קדומה זו שנשמרה בה הרבה מלים קדומות וגם צורות קדומות, לא רחוק הוא שנשמרה בה גם צורה קדומה של עבר פַּעַל כמו בארמ׳, שהיתה אולי נהוגה בזמן קדום גם בעבר׳, אולי במשמ׳ מיוחדה. ויש עוד ראיה לדבר כי יְרַד זה הוא עבר ולא עתיד, והוא דרך השמוש של המלה א ז בשירה זו, שהפעל בא אחריו בעבר ולא בעתיד, כמו פסוק יט: אז נ ל ח מ ו מלכי כנען, וכן פסוק כב: אז ה ל מ ו עקבי סוס, וכן פסוק יא: אז יָ ר ד ו, עפ״י הנקוד המסור. ולכן גם אז יְרַד הוא עבר. ובמשמ׳ הפעל הזה, אעפ״י שהוא הוא הפעל יָרַד המשמש במשמ׳ ירידה גם להליכה למלחמה, הנה נראה כי כאן, בפרט ירד השני, משמש במשמ׳ נרדפת להפעל ע ר ך מלחמה, בלי שום שתוף של ירידה אפילו דמיונית, וסמך לזה היא שמוש הפעל הערבי נ ז ל a) שהוא הפעל הרגיל למושג הירידה ומשמש בכל השמושים של ירידה שמשמש בהם הפעל ירד העברי, ומלבד זה משמש הבנין נאזל b) והשם מנאזלה c) במשמ׳ נ ל ח ם ומלחמה, גם בלי הכונה של ירידה, וכבר הוכיח דבר זה אבו ברי בראיות מדברי המשורר שתאר את טיב סוסו ואמר: ועלאם ארכבה אד׳א לם א נ ז ל, שאין ספק בדבר, כי כונת המשורר באנזל היתה אלחם עליו, כי אם נאמר שהכונה באנזל היא ארד, מה הוא משמיענו שירכב עליו אם לא ירד ממנו, כי הלא הוא פשוט שאם איננו יורד מעליו הוא רוכב עליו. והביא עוד בתי משוררים אחרים שמכלם נראה, כי הפעל נזל משמש במשמ׳ של מלחמה בלי משמ׳ ירידה: במעני אלמנאזלה (מערכות מלחמה) דונ אלנזול אלי אלארצ׳.

a) نزل b) نازل c) منازلة

כבש יורדים במערבו והיום כה"ג עולה באמצע ויורד באמצע (שם ה). כשהלכו להם ירד לחרוש בתוך חצי שדהו (ירוש' סוט' ג מח.). ורבותינו היורדין מארץ ישראל (ברכ' לח:). כשירדתי לנהרדעא לעבר השנה (יבמ' קטו.). — ומקו' לירד: עשה עובד כוכבים כבש לירד בו יורד אחריו ישראל (שבת יו ח). משהתחילו הגשמים לירד (סעו"ר ד). עלה אדם על מיטתו אין מטריחין אותו לירד (ירוש' ברכ' ד ז ג). כך היה יעקב אבינו ראוי לירד למצרים בשלשלאות (מד"ר בראש' פו). המתין לירד ולא ירד (שם קהל', לשחוק). — וירד אצל פלוני, בא אליו להתארח אצלו: והיה לו (לר' יהונתן) קרוב בעיר ירד אצלו (ילק' תהל' יב). — ודברים לא בע"ח: אמר קונם היורד לקדירה שאיני טועם (נדר' ו ב). נטף (הם) הענבים המחוברות בשדרה ויורדות (תוספתא פאה ג יא). כיון שיורדה טפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון (מד"ר בראש' לז). חכה יורדת לגרונו של דג וחונקתו (שם קהל', כי גם). — ופשט השמוש בפעל ירד בפעולות רבות בין אם יש בהן ירידה ממשית מלמעלה למטה או רק ירידה דמיונית וכדומה: ירדו להספד (תוספתא ברכ' ב יא). מעשה בר"א שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה ירד ר"ע אחריו ואמר אבינו מלכנו וכו' (תעני' כה:). שלשה שירדו לשום (כ"ב קז.). — וירד לנכסי פלוני ליחם ברשותו: היורד לנכסי שבויין ושמע עליהן שהן ממשמשין ובאין (ירוש' יבמ' יה טו). מי שנשתטה ב"ד יורדין לנכסיו וזנים ומפרנסים את אשתו (כתוב' מח.). מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות ב"ד יורדים לנכסיו וזנין ומפרנסין לאשתו (שם קז.). — ירד האריס למחצה, לשליש וכדומה, קבל עליו לעבד את השדה בכך וכך: אריס אומר למחצה ירדתי ובעל הבית אומר לשליש הורדתיו (ב"מ קי.). — ירד מנכסיו, נדלדל, נעשה עני: אמר ר"ע אפילו עניים שבישראל רואין אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב (ב"ק ח ו). כשהיה (ר' יונה) רואה בן טובים שירד מנכסיו היה אומר לו בני בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר טול ואת פורע (ירוש' שקל' ה מט:). פעם אחת ירד (אבא יהודה) מנכסיו וראה רבותינו ונתייאש מהן (שם סוט' ג מח.). כי מתו כל האנשים וכו' אמר

ר"ל שירדו מנכסיהן (נדר' סד:). ארבעה חשובים כמתים מצורע וסומא ומי שאין לו בנים ומי שירד מנכסיו (מד"ר בראש' עא). אלו בעלי בתים שירדו מכבודם ומנכסיהם (שם ויקר' לד). — וירד מגדולתו: אמר ר"י בן פרחיה בתחילה כל האומר עלה לה (להנשיאות) אני כופתו ונותנו לפני הארי עתה כל האומר לי לירד ממנה אני מטיל עליו קומקום של חמין (מנח' קט:). — ירד לחייו של פלוני, התחיל להזיק לו בחייו, בפרנסתו: בנוהג שבעולם אדם שאומר לו חבירו פלוני הכה לבנך יורד עמו עד לחייו (מד"ר שמות א). — ירד לו בדבר, הכהו בו: אמר ר"י בן קבסיו כל ימיי הייתי בורח מן השררה עכשיו שנכנסתי כל מי שהוא בא ומוציאני בקומקום הזה אני יורד לו מה הקומקום הזה כווה ומפציעו מפחם בו כך אני יורד לו (ירוש' פסח' ו לג.). — וירד דבר, הוזל, נתמעט מחירו: ואח"כ באו סוחרים אחרים ואמרו לו שגם באותו מקום ירדו האידרות ירידה גדולה באופן שאם יתעסק בעשייתם יתסכן (שו"ת תורת חסד רנו). — *ירוד, עי' ערך *ירוד. — ואמר הפיטן: טמאים טבועי טמון תטליל טניפתם, יבשים ירודי יקש תיישר יציאתם (מתז' רומ', כלית' ר"ה, הסופים).

—הפע', הוריד, הורד, הורדתי, הורידו, הורדו, הורדנו, הורדתם, מוריד, להוריד, הורד, הורידי, אוריד, תורד, ויורד, ותורד, ותרד, יורידו, ירדו, הורדתיך, הורדתנו, הורדתים, הורדהו, בהורידי, הורידהו, אורידך, אורידם, תורידני, תורידם, תורדם, יורדהו, ירדם, יורידך, ירדהו, ירידום, — הוריד את פלוני, עשה שירד: את תקות חוט השני הזה תקשרי בחלון אשר הורדתנו [1]) בו (יהוש' ב יח). וקבצתי את כל הגוים והורדתים אל עמק יהושפט (יואל ד ב). הישמעאלים אשר הורדהו (את יוסף) שמה (בראש' לט א). ומהרתם והורדתם את אבי הנה (שם מה יג). עוד העם רב הורד אותם אל המים ואצרפנו לך שם (שופט' ז ד). הורדהו (את בנימין) אלי ואשימה עיני עליו (בראש' מד כא). כעוף השמים אורידם (הוש' ז יב). כי תגביה כנשר קנך משם אורידך נאם יי' (ירמ' מט יו). ויאמר אליו דוד התורדני אל הגדוד הזה (ש"א ל טו).

— [1]) אמר רד"ק: אשר הורדתנו בו הצירי תחת חיריק כי הצירי והחיריק קרובים (מכלול, שדה"פ). ולא מצאו גם החדשים טעם לנקוד זה.

ויורד את העם אל המים (שופט׳ ז ה). אמר בלבו מי יורידני ארץ (עובד׳ א ג). ויקח אליהו את הילד וירדהו מן העליה הביתה (מ״א יז כג). ויתפשום (את נביאי הבעל) ויורדם אליהו אל נחל קישון (שם יח מ). ותרד מיכל את דוד בעד החלון (ש״א יט יב). ותורדם בחבל בעד החלון (יהוש׳ ב יח). וינקרו את עיניו ויורידו אותו עזתה (שופט׳ יו כא). וירידו את המלך מבית יי׳ (מ״ב יא יט). וישלח המלך שלמה וירדהו (את אדניהו) מעל המזבח (מ״א א נג).— והוריד אל הקבר, לשאול, לשחת, וכדומה: יי׳ ממית ומחיה מוריד שאול ויעל (ש״א ב ו). מקול מפלתו הרעשתי גוים בהורדי אתו שאלה (יחזק׳ לא יו). והורדתיך את יורדי בור אל עם עולם (שם כו כ). לשחת יורדוך ומתה (שם כח ח). ואתה אלהים תורדם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם (תהל׳ נה כד). — הוריד דמעה, בכה: בת ציון הורידי כנחל דמעה יומם ולילה (איכ׳ ב יח). — ודברים לא בע״ח: ואת הים הורד מעל הבקר (מ״ב יו יז). והלוים הורידו את ארון יי׳ ואת הארגז אשר אתו (ש״א ו יה). והורדו את פרכת המסך וכסו בה את ארן העדת (במד׳ ד ה). וכסף אחר הורדנו בידנו לשבר אכל (בראש׳ מג כב), ר״ל הבאנו אתנו מביתנו למצרים. והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה (שם לז כה). ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך (שמות לג ה), פשוט אותו. קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה (בראש׳ מג יא), הביאו אתכם מכאן להאיש במצרים. ותמהר ותרד כדה (מראשה) על ידה (שם כד יח). ובנסע המשכן יורידו אתו הלוים (במד׳ א נא). עבדי ירדו (עצי ארזים וברושים) מן הלבנון ימה (מ״א ה כג). ויקחו בידם מפרי הארץ ויורידו אלינו (דבר׳ א כה). צוה יהושע ויורידו את נבלתו מן העץ (יהוש׳ ח כט). ויהי לעת בוא השמש צוה יהושע וירידום (את חמשת המלכים) מעל העצים (שם י כז). — וגשם וכדומה: ויורד לכם גשם מורה ומלקוש (יואל ב כג). ויוצא נוזלים מסלע ויורד כנהרות מים (תהל׳ עח יו). והורדתי הגשם בעתו (יחזק׳ לד כו). — ודם, ריר, וכדומה: ואבוס עמים באפי ואשכרם בחמתי ואוריד לארץ נצחם (ישע׳ סג ו). ויורד רירו אל זקנו (ש״א כא יד).—ודברים מפשטים: כה אמר אדני יי׳ צר וסביב הארץ והורד ממך עזך (עמו׳ ג יא), יקחנו ממך. וירד עז מבטחה (משלי כא כב).—הוריד את שיבת פלוני וכו׳ שאולה, גרם לאיש זקן שימות: כי אחיו מת והוא לבדו נשאר וקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה והורדתם את שיבתי ביגון שאולה (בראש׳ מב לח).—והוריד את שיבתו בדם שאול, הרג אותו בזקנתו: ועתה אל תנקהו כי איש חכם אתה וידעת את אשר תעשה לו והורדת את שיבתו בדם שאול (מ״א ב ט).—הוריד את פלוני, ברוחנ׳, השפיל אותו, הכניע אותו: האל הנתן נקמת לי ומריד עמים תחתני (ש״ב כב מח). ואסיר גבלות עמים ועתידתיהם שושתי ואוריד כאביר יושבים (ישע׳ י יג). באף עמים הורד אלהים (תהל׳ נו ה). הגיעמו בחילך והורידמו (שם נט יב). — ובתנ״מ: נטל (אברהם את יצחק) והעלהו הרים והורידו גבעות והעלהו לראש הר אחד גבוה ותלול (מד״ר קהל׳, לך אכול). — הוריד מטר: בשעה שהשמים נעצרין מלהוריד טל ומטר דומה לאשה שמחבלת ואינה יולדת (תענ׳ ח.).—הורידו לנכסי פלוני, נתן לו רשות לשלט בהם: מורידין קרוב לנכסי שבוי (ב״מ לט:).—הורידו מגדולתו: אעפי״כ לא הורידו אותו מגדולתו אלא מינו אותו אב בית דין (ירוש׳ ברכ׳ ד ז ד). ושלח רבן גמליאל והורידוהו מגדולתו (ר״ה כב.). ר״א אומר אף מורידין אותו מגדולתו (סוט׳ יג:). שהוריד (יוסף) איצטגניני פרעה מגדולתן (שם). משפיל (הקב״ה) לזה ומרים לזה ומוריד לזה ומעלה לזה (מד״ר בראש׳ סח). —ודברים לא בע״ח: מעלין בקודש ואין מורידין (ברכ׳ כח.). —הורידו מנכסיו, עשהו עני ודל: ר״י בן חנינה אמר הורידן (את אוה״ע) מנכסיהן (ירוש׳ ב״ק ד ד:).—*לא מעלה ולא מוריד, אין הדבר פועל שום פעולה חשובה: מות זה אינו מעלה ואינו מוריד (חול׳ מה:). שדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין (תוספתא מע״ש ה ט). — ״הוריד כחות הכוכבים, עשה שכחות הכוכבים יפעלו פעולתם פה מתחת: ואחר כך נתבודד הוא בביתו להשקיף בחכמתו במוריד כחות הכוכבים לדעת האמת כמשפטו (יוסיפון, פרק ו).

— הפע׳, הורד, הורדת, תורד,—שהורידו אותו: ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר סרים פרעה (בראש׳ לט א). והורד המשכן ונסעו בני גרשון (במד׳ י יז). אל מי דמית ככה בכבוד ובגדל בעצי עדן והורדת את עצי עדן אל ארץ תחתית (יחזק׳ לא יח). — והורד

שאול: אך אל שאול תּוּרָד אל ירכתי בור (ישע׳ יד יה). — והגאון: הוּרַד שאול גאונך המית נבליך (ישע׳ יד יא). והבישו כל מצולות יאור וְהוּרַד גאון אשור ושבט מצרים יסור (זכר׳ י יא). — וכמו שלמים ״יְהוּרַד: וששה בצפון מול אחיהם בנגב זה למטה י ה ו ר ד[1]) כעלות זה במעלותיו (ר״ש הנגיד, כסס אל).

ב.**יָרַד**[2]), ממנו ב.יָרַד.

ב.**יָרַד**[3]), פ״ע, — כמו ר ו ד, התהלך הנה והנה, herumgehen; rôder; to walk: הרפה ממני שנים חדשים ואלכה ויָרַדְתִּי[4]) על ההרים ואבכה על בתולי (שופט׳ יא לז). כבהמה בבקעה תֵּרֵד (ישע׳ סג יד).

א.**ירה**[5]), ממנו א.יָרָה, א.מוֹרֶה, ״יְרִיָּה.

א.**יָרָה**, פ״י, יָרִיתִי, יֹרֶה, יוֹרִים, נִירֶה, יָרֹה, לִירוֹא[6]), לִירוֹת, יְרֵה, — יָרָה גוף לתוך מים וכדומה, זרק אותו, הטיל מידו בכח, schleudern; jeter; to cast: מרכבת פרעה וחילו יָרָה בים (שמות יה ד). וַנִּירָם[7]) אבד חשבון עד דיבן (במד׳ כא ל). —ואמר המשורר: נרוץ להלחם בצבאות חטא תמיד ואל נחדל עדי נ י ר ם (ר״י חריזי, הענק ג). — וליחיד ״אִירֵהוּ: ואם לא נאמנה רוחו בי א י ר ה ו ואמוגגנו ביד אולתו לכלותו (כ״ז, תרג׳ כ״ס ד יט). —וחֵץ, ואבן, וכדומה: הנער רץ והוא יָרָה החצי להעברו ויבא הנער עד מקום החצי אשר יָרָה יהונתן (ש״א כ לו-לז). ויאמר אלישע יְרֵה (מ״ב יג יז). כמתלהלה הַיֹּרֶה זקים חצים ומות (משלי כו יח). ותכבד המלחמה על שאול וימצאהו המורים בקשת ויחל מן הַיּוֹרִים (דהי״א י ג). ויֹרו הַיֹּרִים למלך יאשיהו (דהי״ב לה כג). כי הנה הרשעים ידרכון קשת כוננו חצם על יתר לִירוֹת במו אפל לישרי לב (תהל׳ יא ב). דרכו חצם דבר מר לִירֹת[1]) במסתרים תם (שם סד ה). להיות על המגדלים ועל הפנות לִירוֹא בחצים ובאבנים גדלות (דהי״ב כו יה). — יָרָה מַצֵּבָה: הנה הגל הזה והנה המצבה אשר יָרִיתִי ביני ובינך (בראש׳ לא נא). —ויָרָה אבן היסוד וכדומה: על מה אדניה הטבעו או מי יָרָה אבן פנתה (איוב לח ו). — וְיָרָה גורל: ואתם תכתבו את הארץ שבעה חלקים והבאתם אלי הנה וְיָרִיתִי לכם גורל פה (יהוש׳ יח ו). — ובתו״מ: יור ה בחץ (יבמ׳ סס. נדר׳ לא.). באותה שעה י ר ה בהן חיצים וחניתות (נדר׳ לט:). ולוי אחיו הגיע ובא ועמד אצלו ו י ר ה בחץ והרג לאילן מלך עש וכו׳ ו י ר ה יעקב חצים והרג לפרעתין מלך חצר (ילקוט וישלח קלג). והיה נוטל קשת וחצים והיה י ו ר ה אחרי העופות (פרקי ר״א ל). —ומקור: כי היה גבור בכוחו ל י ר ו ת בשתי ידיו (ילקוט וישלח קלג). ויחר לטיטוס על י ר ו ת היהודים חצים בשלישו (יוסיפון, פרק פב). והיה כי יבקשו הנלחמים להפיל את החומה יורו בחוזק את קורת האיל כ י ר ו ת רמת קטן (שם ע). כחצי גבור משכיל שלא ישובו ריקם ב י ר ו ת ו שלא יהרג (רד״ק ירמ׳ נ ט). וראה סוקרט מלמד ילמד לנערה הכתיבה אמר הוי המלמד לא ישקו החץ אלא ל י ר ו ת בו (מוסרי הפלסופ׳ ב א). —ופעול ״יָרוּי: ודרך המבקש חץ ה י ר ו י הולך עד מקום שרואה החץ (רש״י ש״א כ כא). כאשר תראה מן החץ ה י ר ו י אם יש בו עופרת שמרזב תנועת מרוצתו יתהמם העופרת ויותך (השמים והעולם לאבן סיני יג). — ולנוי לנקב׳ ״יְרִי: כי לא פני גדול פני רב תשאי לא תחניפי את גבול ארצמו, לא תחליקי לשונך חץ יְרִי תוך מורשי לבם וכליותמו (רע״פ, סקד׳ מתק שפת׳).

—[1]) כמו יְהוּדָה בהפעיל.

[2]) אין חכמי הלשון מודים בשרש מיוחד זה.

[3]) עי׳ הערה לקמן. — [4]) כבר העיר ריב״ג כי ירד זה אינו מלשון ירידה, כי אין יורדים על הר. אמר וז״ל: ומנ אשתעמאל אלעבראניינ אנ יצרפוא הד׳ה אללע׳ה פי עי׳ר אלהבוט איצ׳א בקולהם ואלכה וירדתי על ההרים במעני ועליתי וכו׳ וימכנ אנ יכונ וירדתי על ההרים פי מעני והלכתי אי אתג׳ול עלי אלג׳באל מג׳אנשא לקולהם כבהמה בבקעה ת ר ד אלד׳י הו במעני תהלך, ע״כ, ובעבר׳: וממנהג העברים שישתמשו בלשון הזה גם כן בזולת הירידה הידועה כאמרו ואלכה וירדתי על ההרים במשמ׳ ועליתי וכו׳ ויתכן להיות וירדתי על ההרים במשמ׳ והלכתי כלומר אשוט על ההרים דומה לאמרם כבהמה בבקעה תרד אשר הוא הענין תהלך.

[5]) אין לו חבר לא בארמ׳ ולא בערב׳ הכללית, רק בערב׳ הדרומ׳ נהוג פעל ורה [a]) במשמ׳ דומה לזה, וכן באתאפ׳.

[6]) עפ״י הקש נל״א. — [7]) נתלבטו המתרגמים והמפרשים הקדמונ׳ והחדשים בפרוש מלה זו. קצתם ראו בה את השם ניר בכנוי ופרשוה במשמ׳ ניר לבית דוד, וכן ת״א פסקת מלכותא, וקצתם ראו בה עתיד בכנ׳ מן ירה, וכך גם היב״ג, רד״ק, ואחרים. ובמשמ׳ זו השתמשו קצת המשוררים במלה זו. אבל, כל זה דחוק מאד, ורגלים לדבר כי הכתוב משבש.

[a]) ورى

— [1]) ס׳ לירות, מלא.

—ספע׳, הורה, מורה, עת׳ אורה[1]), יורה, ויור, ירו, וירו, הורני, הרני, וירם, —הורה חץ וכדומה, כמו ירה: ואני שלשת החצים צדה אורה לשלח לי למטרה (ש״א כ כ). ויאמר לנערו רץ מצא נא את החצים אשר אנכי מורה (שס לו). וימצאהו המורים אנשים [2]) בקשת ויחל מאד מהמורים (שס לא ג). מלך אשור לא יבוא אל העיר הזאת ולא יורה שם חץ (ישע׳ לז לג). ויפתח (את החלון) וכו׳ ויור ויאמר חץ תשועה ליי׳ (מ״ב יג יז). הלוא ידעתם את אשר ירו מעל החומה (ש״ב יא כ). ויראו [3]) המוראים אל עבדיך מעל החומה (שס כד). לירות במסתרים תם פתאם ירהו ולא ייראו (תהל׳ סד ה).—הורהו לטיט וכדומה, הטילהו לתוכו: הורני לחמר ואתמשל כעפר ואפר (איוב ל יט). — ובתו״מ: ליונה שברחה מבן נץ ונכנסה לטרקלין של מלך וכו׳ נכנס בן נץ אחריה נעל המלך בפניו את כל החלונות והתחיל המלך מורה בו בחצים (מכי׳ בשלח ג ו). שלש מאות חצים הורו בו (ביאשיהו) עד שנעשה גופו ככברה (מד״ר איכ׳, לדיק הוא). והיה רוכב על הסוס והיה מורה חניתו בשתי ידיו מעל הסוס לפניו ולאחריו וכו׳ והוא היה בא לקראת יהודה מקושט בכלי ברזל ומורה חניתות (ילקוט וישלח קלג).—ובהשאלה: ר׳ אבהו אמר מורה אני דברי לתוך פיך כמו חץ (מד״ר שמות ג).— ואמר המשורר: הורו בחץ לשון סגור לבות אבל הורום ידי האל להחטיאנו (רמב״ע, על אף). והעפעפים אשר יורו ולא יחטיאו אל צלעי, והלחיים אשר יקוד גחליהם יצית אש במעי (ר״י חריזי, תחכמ׳ כ).
—נפע׳ עת׳, יירה, —יירו אותו, יוטל, ישלך: סקול יסקל או ירה יירה אם בהמה אם איש לא יחיה (שמות יט יג).

ב.ירה[4]), ממנו ב.ירה, ב.מורה, תורה, *הוראה, °תורי, °תורני, °מורה, °מורות.

ב.ירה, —קל לא נהוג.

—הפע׳, הורה, הוריתי, הורתי, מורה, אורה, יורה, יורו, הורת, הורהו, הורתני, הורתיך, הורוני, הורני, הרני, אורך, תורם, יורני, יורנו, יורנו, יורהו, יורם, ירם, תורך, תרך, יורוך,—א) הורה את פלוני דבר, עשה לו אות באצבע וכדומה שיראה הדבר, Zeichen geben, zeigen; indiquer, marquer; to indicate: ויצעק אל יי׳ ויורהו יי׳ עץ וישלך אל המים (שמות יה כה). קורץ בעינו מולל ברגלו מרה באצבעתיו (משלי ו יג). ותורך נוראות ימינך (תהל׳ מה ה). — ובפרט הורה לפני פלוני או את פלוני את הדרך, או בהדרך, הראה לו אנה ילך, נהגו, הוליכו בדרך, אם במשמ׳ הפשוטה או במליצה בענין מוסרי: ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורת לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן (ברא׳ מו כח). והוריתי אתכם בדרך הטובה והישרה (ש״א יב כג). כי תורם את הדרך הטובה אשר ילכו בה (מ״א ח לו), ר״ל איך להתנהג בחיים. אשכילך ואורך בדרך זו תלך (תהל׳ לב ח). הורני יי׳ דרכך ונחני בארח מישור (שס כז יא). טוב וישר יי׳ על כן יורה חטאים בדרך (שס כה ח). מי זה האיש ירא יי׳ יורנו בדרך יבחר (שס יב). הורני יי׳ דרך חקיך (שס קיט לג). בדרך חכמה הרתיך הדרכתיך במעגלי ישר (משלי ד יא). — והורהו מדרכו: לכו ונעלה אל הר יי׳ אל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה בארחתיו (ישע׳ ב ג). —ובמנהגי האדם באכילה ושתיה וכדומה: כל המנהיג עצמו בדרכים אלו שהורינו אני ערב לו שאינו בא לידי חולי כל ימיו עד שיזקין (רמב״ם, דעות ד כ).—ב) הורה את פלוני, אמר לו מה לעשות, למד אותו, unterweisen, unterrichten; enseigner; to instruct: ואנכי אהיה עם פיך והוריתיך אשר תדבר (שמות ד יב). ואנכי אהיה עם פיך ועם פיהו והוריתי אתכם את אשר תעשון (שס יה). לשמר מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלוים (דבר׳ כד ח). ושמרת לעשות ככל אשר יורוך על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה (שס יז י-יא). יבוא נא (המלאך) עוד אלינו ויורנו מה נעשה לנער היולד (שופט׳ יג ח). — ובמדרש: מיד קפץ הדיבור על משה והוהו מה לעשות (מד״ר במד׳ ד). — ואמר המשורר: ולאל אשא עיני כשביר יקוה פעלו, ויורוני רעיוני להסתופף בצל אהלו (רמב״ע, מדי ימי). — ג) למד את פלוני מלאכה או חכמה וכדומה, lehren; enseigne; to teach: וימלא אתו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה וכו׳ ולהורת נתן בלבו (שמות לה לא-לד). ולהורת את בני ישראל את כל החקים אשר דבר יי׳ אליהם (ויקר׳ י יא).

—[1]) כבר העיר למבר (Lambert, REJ 1898,142) כי אפשר שזה עתיד קל בקיום הוו, כמו אוכל, יוכל, ועפ״י טעות הלשון נתהווה אח״כ הפע׳ מזה מורה בחצים.—[2]) יש מגיהים: אנשים המורים בקשת.—[3]) כך הכתיב, כמו נל״א, וירו קרי.

[4]) גם בארמ׳ משמש שרש זה קצת כמו בעבר׳, וי״א כי כך גם באשור׳ בבנין שפע׳.

ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם (שמות כד יב). יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל (דבר׳ לג י). הליכו שמה אחד מהכהנים אשר הגליתם משם וכו׳ וירם את משפט אלהי הארץ ויבא אחד מהכהנים וכו׳ ויהי מורה אתם איך ייראו את יי׳ (מ״ב יז כז-כח). את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה (ישע׳ כח ט). למשפט אלהיו יורנו (שם כו). הוי אמר לעץ הקיצה וכו׳ הוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף וכל רוח אין בקרבו (חבק׳ ב יט). ויעש יהואש הישר בעיני יי׳ כל ימיו אשר הורהו יהוידע הכהן (מ״ב יב ג). ראשיה בשחד ישפטו וכהניה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסמו (מיכ׳ ג יא). ואת עמי יורו בין קדש לחל (יחזק׳ מד כג). ממשפטיך לא סרתי כי אתה הורתני (תהל׳ קיט קב). — ד) הודיע לאדם מה שלא ידע, באר לו מה שלא הבין, belehren instruire; enleighten: בלעדי אחזה אתה הורני אם עול פעלתי לא אסיף (איוב לד לב). הורוני ואני אחריש ומה שגיתי הבינו לי (שם ו כד). הלא הם יורוך יאמרו לך (שם ח י). ואולם שאל נא בהמות ותרך ועוף השמים ויגד לך או שיח לארץ ותרך ויספרו לך דגי הים (שם יב ז-ח).—ה) *הורה כך וכך, בעניני הלכה ופסקי דינים, החליט כי כך הוא הדין: הורו ב״ד לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה (הור׳ א א). הורו בית דין וידעו שטעו וחזרו בהן (שם ב). הורה כהן משיח לעצמו (שם ב א). הורוה ב״ד לינשא והלכה וקלקלה (יבמ׳ י ב). חרב בא לעולם על ענוי הדין ועל עוות הדין ועל המורים בתורה שלא כהלכה (אבות ה ח). אמרו לו (לר׳ יוסי) אחר שהוריתה לנו על אוצר יבנה שלפנים מן החומה שהוא דמאי (תוספתא דמאי א יג). תלמיד אחד בא לכאן והורה לנו על מי ביצים שאין כשירין וכו׳ מאותה שעה גזרו שלא יהא תלמיד מורה הורייה (ירוש׳ שבי׳ ו לו ג). תלמיד שהורה אפילו כהלכה אין הוראתו הורייה וכו׳ מעשה בתלמיד אחד שהורה לפני ר״א רבו אמר לאימא שלום אשתו אינו יוצא שבתו וכו׳ אסור לתלמיד להורות הלכה בפני רבו עד שיהא רחוק ממנו שנים עשר מיל (שם). מורה הלכה בפני רבך את וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה (ברכ׳ לא:). הורה רבי יוסי בר חנינא כרבי ישמעאל (שבת יט:). לא מתו בני אהרן עד שהורו הלכה בפני משה רבן (ערוב׳ סג.). כל המורה הלכה בפני רבו ראוי להכישו נחש (שם). זה ת״ח שהגיע להוראה ואינו מורה (סוט׳ כב.). אר״א בר׳ יוסי דבר זה הוריתי בעיר רומי לאיסור וכשבאתי אצל חכמים שבדרום אמרו לי יפה הוריתה (ניד׳ נח.). וכל זקן שמורה הוראה אם ירצה שיקבלו אחרים הוראתו צריך הוא לקיימה תחלה (מד״ר שמות מג).—ובמשמ׳ סימן ואות: היוד בויקצו מעמדת מורה שאחריה יוד והיא פא הפועל (הפרש׳ לריב״ג, יקן). השמים בהא הידיעה להורות כי על אלה הנראים ידבר (ראב״ע ברא׳ א א). והנה הכתוב אומר ברקיע השמים שיורה שיש שמים למעלה ממנו (שם יד). גם יורה זה הסוד שיש יכולת באדם שיחיה לעולם (שם ג כד). ויורה על אמתת זה הפרוש הפסוק הבא אחריו (שם ד יג). אם יוחש (הנפח) ירחיי התבנית מורה שהוא בכבד עצמו והיותו ארוך או על תבנית אחרת מורה שהוא בזולתי הכבד (קאנון ג יד א א). — ובחכמת הלשון, מלה מורה כך וכך, כונתה של המלה היא כך: סוף דבר גדולת זה השם (שם המפורש) והשמירה מלקרות אותו להיותו מורה על עצמו יתעלה מאשר לא ישתתף אחד מן הברואים בהוראה ההיא (מו״נ א סא). כי כן היא הוראת כל שם נגזר כי הוא מורה על ענין ועל נושא (שם סב). ויזדמן במקרה שתהיה המלה ההיא בלשון השומע מורה על הפך העניין ההוא אשר רצהו המדבר (שם ב כט). כי לא מצא מהלשון הזה מה שיורהו על מהות פאו (ר״י א״ת, הקד׳ הפרפים לריב״ג). זה הוא אשר יורה עליו הדבור ושמוש הלשון (שם, או). ויורה על זה אמרו אחרי זה הנה אתם בטחים וכו׳ (שם, אלס). ויש מלה אחרת בזה השרש מורה על הודעת הרבים (פרפי רד״ק, אלה). מלה מורה על המדבר בעדו (שם, אן).

*ירואר[1], ירואר, ש״ז, — שם צמח, שמשתמשים במיץ החלבי שלו לרפואה, Ferula spec: ר׳

[1]) כך נקוד בוקשד׳, וכך הקריאה הרגילה של הספרדים והאשכנזים, ועמנ׳ לו נקד ירואר. בסור׳ ירורא, ואמר בר עלי: ירורא אילנא הו דאית להו חלבא דמתחשה באסותא ואית לה עקרא ומתקרא עקרא דירורא והו (בערבית) אלגאקשירa), ע״ב, והנה מלה ערבית זו שאולה מפרסית ומבארים המלונים

a) جاوشير

מאיר אומר אף עסוום וטורא ומר ירואר [1]) א"ל ר' יוסי עסוום וטורא אחד הוא ומר זה הוא ירואר [1]) (פסח' לט.).

א.*יָרוּד, ת"ז, לנק' יְרוּדָה, מ"ר יְרוּדִים, יְרוּדוֹת,—מי שירד ממדרגתו, במושג רוחני ומוסרי, שָׁפָל, קל הערך, niedrig, wertlos ; bas, méprisable ; low, common: שלא היתה מלכות ירודה משל מצרים אלא שנטלה שררה לשעה בשביל כבודן של ישראל (מכי' בשלח, שיר' ו). שכל אחד ירוד מחבירו (מד"ר בראש' סח). אין לך גדול משבט יהודה ואין לך ירוד משבט דן שהיה מן הלחינות (שם שמות מ). מה הסנה שפל מכל האילנות שבעולם כך היו ישראל שפלים ירודים למצרים לפיכך נגלה אליהם הקב"ה וגאלם (שם ג). פעם אחת אמר לו עקילם לאדריינוס המלך רוצה אני להתגייר ולהעשות ישראל אמר לו וכו' לירודה שבאומות אתה מבקש להתערב מה ראית בהם שאתה רוצה להתגייר (שם ל). בשעה שהיה אחד מהן (מבני ציון) נושא אשה גדולה ממנו היה עושה שולחנות יותר מן היציאות ירודה ממנו היה עושה הוצאות יותר מן השלחנות (שם איכ', בני ציון). אמר הקב"ה לא מן הבנים הגדולים של יעקב אלא מן הבנים הירודים של יעקב מי היה ירוד מכל השבטים וקטן מכלם זה יוסף ובנימן אמר הקב"ה ביד הירודים וביד הקטנים של יעקב אני מוסר את המלכות הרשעה (פסיק' רבתי יג). א"ר אליעזר הגדול הירוד שבישראל הוציא ממצרים תשעים חמורים טעונים כסף וזהב (ילקוט תהל' קה). הירוד שביעקב מאבד את כולם והירוד שבבניך מזדווג כנגד עשו אף עובדיה הירוד שבכל הנביאים נפרע ממנו (אגד' בראש' נח). שאין דרך החכמים לצאת עם עמי הארץ ירודים ונבזים (ערוך, ערך אוכלסא).—ואמר הפיטן: ענה ירודים ממעש ומהגיון שיח, משולים בערבה לא טעם ולא ריח (רסע"ג, סוטענ', ענה). טובת חן שאמרתם מצאתיה ערומה, ירודה עד עפר פרועה פרומה (יוצ' שבה"ג, אזכארשת). שלטון בידך ירודיך להקים, תקפך בשחק וממשלתך בארקים (סלית' יוס ב, אויתיך). — וגם לדברים לא בע"ח: אין לך אומנות ירודה אלא גרדי ואין לך מקום בזוי בירושלם כשער האשפות (תוספתא עדי' א ג). הכסף קונה את הזהב וכו' זהו כללו של דבר כל הירוד מחבירו קונה את חבירו (ירוש' ב"מ ד ט ג). ומה מים אינם מתקיימים בכלי כסף ובכלי זהב אלא בירוד שבכלים כך תורה וכו' אלא במי שעושה עצמו בכלי חרם (ילקוט תהל' קה).

ב.*יָרוּד[1]), ש"ז,—חלי בעין, קרום שעלה על העין, Ulcus cornae[2]): את עין עבדו שומע אני אפילו העלת ירוד[3]) תלמוד לומר ושחתה לא אמרתי אלא מכה שיש בה השחתה (מכי' משפט', מס' נזיק' ט). דם כדי לכחול בו עין אחת שכן כוחלין ליירוד[4]) (שבת פח.).—ועין עין.

ג.*יָרוּד,— עי' *יָרוֹר.

א.יָרוֹק, ש"ז, — דבר יָרֹק, דשא עשב, וכיוצא בזה, Grünes; verdure: יתור הרים מרעהו ואחר כל יָרוֹק ידרוש (איוב לט ח).

הערבים כי משמעתו בפרסית היא חלב הבקר, וקראו הצמח הזה כך ע"ש לבנת מיצו. ולא נתברר הדבר, אם גם השם הסורי והתלמודי מקורו בפרסית, או ממקור אחר יצא. ולכן אין לברר גם משקלו, ואין במה"ש דמיונו אלא בהשמות המורכבים כמו ירואל וכדומה. — [2]) כך בנוסח' הדפוס שלפנינו, ובכ"י ובדפוסים ישנים נוסח' מתחלפות, ובקצתם מר וירואר, ובקצתם במקום ירואר ירוואר, ובקצתם זרור, ובקצתם אלאי (ד"ס).

[1]) לא נתברר מקורו. ועי' הערה לקמן.—[2]) תרגום ד"ר מזיא. — [3]) כך הגרסה כאן בכל הדפוס'. ובילקוט הביא הלכה זו בגרסת חורד, אך אפשר שהוא שנוי בכונה על פי התוספתא בשבת שהביא רש"י בגמ' שבת במקום המובא בפנים. ועי' עוד הערה לקמן. — [4]) בנוסח' הדפוס יארוד, ובקצת כ"י יירוד (ד"ס), ובערוך ברוב הדפוס' וגם בכ"י ירוד. ובקצת דפוסי הערוך וכ"י ירור בריש בסוף, ויש עוד שנויי נוסח'. והנה הביא רש"י כאן גרסת התוספתא לחורור, ובנוסח' הדפוס' של התוספתא חרוד, ובכ"י א"פ הוצ' צוק"מ חוורואר, והוא מום העין שנזכר בבכור' לח:, ושם הגרסה חורוור. וגם בר"ח כאן כתוב חוורוור שמלבין שחור שבעין, ע"כ, אך לא ידוע אם המלה חוורוור שבכאן היא מעצם נוסח' הגמ' או אין זו אלא פרוש השם ירוד. והנה, אם לא נשבש את כל הספרים, המכי', התלמוד והערוך לגרוס גם כאן כמו בבכור' חרור ונגיה פה הגרסה ירוד או יארוד או ירור כמו שהוא במכי' ובספרי התלמוד כאן ובערוך, אין ספק בדבר שאין ירוד וחורור שבבכור' דבר אחד, הואיל והם בעצמם השתמשו בשני שמות מתחלפים זה מזה. ומלשון המכי' העלת ירוד נראה, כי הכונה היא לדבר העולה על העין, וזה מה שפרש הערוך: שעלתה קרמית על גב עינו.

ב. ירוק, — עי׳ ירק.

***ירוקה**, ש״נ, — א) כעין צמח ירק שעולה על פני מים עומדים: אין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן ולא בכלך ולא בפתילת האידן ולא בפתילת המדבר ולא ב י ר ו ק ה[1]) שעל פני המים (שבת ב א). — ב) כמו ירקון: אוכל אדם לרפואה וכל המשקין שותה חוץ ממי דקלים וכוס עיקרים מפני שהן ל י ר ו ק ה (שבת יד ג). — ג) ב״מ, מראה ה י ר ק: אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן יהושע שיעור י ר ו ק ת ן (של בני מעים שנחמרו באש) כשיעור נקובתן מה נקובתן במשהו אף י ר ו ק ת ן במשהו (חול׳ נו:). — ד) ״מרה י ר ו ק ה: והמרבה להקיץ מגדיל ה י ר ו ק ה והמפליג מגדיל השחורה (ר״י עמדין, ביר׳ מגד׳ עוז לז.). מיעוט הצטערות ורוב התענוג מוליד י ר ו ק ה ומיעוט תענוג ובפרט בהיותו בלי הפעלות מצער יוליד הלבנה ובתענית תגבר ה י ר ו ק ה וכו׳ וכל טעם מר חם ויבש מוסיף ב י ר ו ק ה וכו׳ ושמועות רעות וקול עצב יעוררו ה י ר ו ק ה (שם:). — *ירוקת[2]) חמור, מין ירק: האירום והקיסוס ו י ר ו ק ת[3]) חמור ודלעת יונית (אהל׳ ח א). — ועי׳ קשוא.

*ירוקות, — עי׳ *ירקות.

*ירוקי, — עי׳ *ירקי.

***ירור[4])**, ש״ז, מ״ר ירורים, — עוף דומה ליענה: כלב כופרי מין חיה ה י ר ו ר י ן[5]) והנעמיות הרי הן בעופות (תוספתא כלא׳ ה ח).

[1]) ופרש הרמב״ם: כמין צמר המתהווה בצדי הספינות כשמאריכים ימים במים. — [2]) ופרש רה״ג: קשואי חמורים. אבל כבר הטיל ספק בפרוש זה ע׳ לו, ואמר אולי זו השערה בלבד עפ״י השם חמור. — [3]) כך גרסת רה״ג, ובנוסח׳ י ר ק ו ת.

[4]) בסור׳ ירורא, ועי׳ הערה לקמן. — [5]) כך בתוספתא. ובירוש׳ (כלא׳ ח לא ג) הגרסה ירודות, אך בקצת דפוסי הירוש׳ י ר ו ר ו ת. ובארמ׳ נמצא בתרגום (מיכ׳ א ח, איוב ל כט) ירודין או ירורין תרגום להשם העברי תנים וציים, וכבר ברר פלישר (הער׳ ללוי, ב, 446), כי העקר הוא ירור, ירורין, בריש בסוף, וכן הוא בסורית ירורא, ותרגמו המלונים הסורים, ב״ב וב״ע, באבנ אוי a) בערב׳, והוא שועל הבר. אבל אין ספק, כי בהתוספתא ובירוש׳ הכונה למין עוף גדול דומה ליענה שאינו יכול להשתמש בכנפיו לעוף ודומה קצת לגמל, ואעפי״כ הם בענין כלאים כעוף לכל דבר, מפני שבאמת הם מין עוף ולא מין חיה.

a) ابن اوى

ירושה, ש״נ, — עי׳ ירשה.

ירח[1]), ממנו ירח, ירח, *ירחי, *ירחון.

ירח[2]), ש״ז, בכנ׳ ירחו, ירחך, — המאור הסובב סביב הארץ ברקיע בלילה ושצורתו מתחלפת ומאורו הולך ופוחת והולך ומרבה בכל ארבעה שבעות, Mond; lune; moon: השמש והירח ואחד עשר כוכבים (ברא׳ לז ט). שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון (יהוש׳ י יב). חשך השמש בצאתו וירח לא יגיה אורו (ישע׳ יג י). יי׳ נתן שמש לאור יומם חקת ירח וכוכבים לאור לילה (ירמ׳ לא לד). לפניו רגזה ארץ רעשו שמים שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם (יוא׳ ב י). שמש בענן אכסנו וירח לא יאיר אורו (יחזק׳ לב ז). לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך (ישע׳ ס יט). כי אראה שמיך מעשה אצבעתיך ירח וכוכבים אשר כוננתה (תהל׳ ח ד). את השמש (עשה) לממשלת ביום וכו׳ את הירח וכוכבים לממשלות בלילה (שם קלו ח-ט). יומם השמש לא יככה וירח בלילה (שם קכא ו). זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי כירח יכון עולם (שם פט לז-לח). הן עד ירח ולא יאהיל וכוכבים לא זכו בעיניו (איוב כה ה). אם אראה אור

[1]) בערב׳ ארח׳ a), ורח׳ b), במשמ׳ צין הזמן של דבר מהדברים, אך יש סוברים כי אין זה אלא פעל נגזר מהשם ירח להלבנה, אעפ״י שזה השם להלבנה איננו נהוג בלשון הערב׳. ועי׳ עוד בהערה להערך.

[2]) בערב׳ קמר c), וזה אחד מהמושגים הקדומים הטבעיים שהלשונות השמיות לא הסכימו בהם כלן בקריאת שמם, בעוד שלמאור היום כל הלשונות השמיות השתמשו בשם האחד שמש. אבל, הפעל ארח׳, ורח׳, שמשתמשת בו הלשון הערב׳ לצין הזמן של דבר, שהכל מסכימים כי הוא נגזר מהשם ירח, ירח, מעיד, כי היו נהוגים השמות האלה גם בערב׳. וכבר נתקשו חכמי הערבים בעצמם בשאלה זו מאין בא ללשונם הפעל הזה ארח׳, ורח׳, והשם תאריח׳ d), תוריח׳ e), שאין להם מקור באוצר המלים של הלשון הערבית כעת, ומפני הדחק אמרו קצתם, כי השם תאריח׳ נגזר מן השם ארח׳ לולד בקר היערי, ממושג החדוש כאלו נולד הדבר בזמן הקבוע. אבל, גזרה זו דחוקה מאד, ואין ספק, כי עקר מקורו הוא מן השם ירח העברי והארמי. ואמרו חכמי הערבים כי הירח נקרא בערב׳ קמר ע״ש גון הלבן של אור הירח, והוא איפוא כמו השם לבנה בעבר׳,

a) أرخ b) ورخ c) قمر d) تاريخ e) توريخ

כי יהל וירח יקר הלך (שם לא כו), עי' יקר. לא יבוא עוד שמשך וירחך לא יאסף (ישע' ס כ).— ובהו"מ: אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח (שבוע' ט.). אמרה ירח לפני הקב"ה רבש"ע אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד אמר לה לכי ומעטי את עצמך וכו' (חול' ס:). — וככנ' ירחי, ואמר המליץ: מה ארכו רגעי לילי אשר לא נקבע בם שחר גם ירחי הועם בעבי מאפל וכוכבי נשפי אספו נגהם (אגר' מנח' כ"ס להסגן חסדאי).—ומ"ר ירחים: ובאצבע אלהים תפרטי בנבל, תוציאי קול בהדד קול בחיל, וירחים ושמשות במבוסת תבל, אל עיני יעברון כרסיסי ליל (יל"ג, חנה).— והירח המתחלף שלפיהו מונים זמנים ומועדים: עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו (תהל' כד יט).— ואמר בן סירא: מה נהדר בהשגיחו מאהל בצאתו מבית הפרכת ככוכב אור מבין עבים וכירח מלא בימי מועד (ב"ס גני' נ ה-ו), ועי' לבנה.— ובמליצה, ביחס לגוף האדם: וזכר את בוראך בימי בחורתיך עד אשר לא יבאו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ עד אשר לא תחשך השמש והאור והירח והכוכבים (קהל' יב א-ב).— ירח בן יומו, צורת אחת הנגינות המשרתות: ירח בן יומו נקרא כן כי הוא חצי עגול כדמות ירח בלתי שלמה ונגינתו כנגינת השופר ישר לשרת קרני פרה (מקנ"א, שער בטעמי המקר').

יֶרַח[1], ש"ז, מ"ר ירחים, סמי' ירחי,—חֹדש, מדת זמן שבו הירח משלים תקופתו, Monat; mois; month: בשנה הרביעית יסד בית יי' בירח זו ובשנה האחת עשרה בירח בול הוא החדש השמיני כלה הבית (מ"א ו לז-לח). ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל בירח האתנים בחג הוא החדש השביעי (שם ח ב). ואכחד את שלשת הרעים בירח אחד (זכר' יא ח).—וירח ימים: ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים (דבר' כא יג). וימלך ירח ימים בשמרון (מ"ב יה יג).—ומ"ר: ותצפנהו שלשה ירחים ולא יכלה עוד הצפינו (שמות ב ב-ג). הלילה ההוא יקחהו אפל אל יחד בימי שנה במספר ירחים אל יבא (איוב ג ו). תספור ירחים תמלאנה (שם לט ב). כן הנחלתי לי ירחי שוא ולילות עמל מנו לי (שם ז ג). מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני (שם כט ב). — ועי' חֹדש. — ובמשמ' זמן השנה: וממגד תבואת שמש וממגד גרש ירחים [1] (דבר' לג יד).

יַרְחוֹן[2], ש"ז, — ספר או עתון יוצא לאור פעם בחדש, נהוג בדבור העברי בא"י והשתמשו בו גם בספרות החדשה.

יַרְחִי, ירחי, ת"ז, לנק' ירחית, מ"ר ירחיים ירחיות,— א) של הירח, lunar; lunaire; mond-: מה שתחת הגלגל הירחי (העקרים ב יב). אם יוחש (הנפח) ירחיי התבנית מורה שהוא בכבד עצמו (קאנון ג יד א א). שהירח כדורי התמונה בעבור שאורו יצמח בתמונה הירחית (כל מלאכ' ההגיון, מופת). החדש הירחי (מקור חיים, תרגום לרשב"ג ה ט). ובסבובים הירחיים (שם א). הלקויות הירחיים (שם יג). הירח יגדל אורו בתמונה ירחית ומי שיגדל אורו בתמונה ירחית הנה הוא כדורי התמונה (ר"א ביבאגו, דרך אמונה ד). ואין להם (להנוצרים המתחשבים לחמה) חדש ירחי וכו' והישמעאלים חדשיהם הם ירחיים ואין להם שנה שמשיית (רשב"ל דורן, מגן אבות, חלק שוסינו ג). — ב) נפעל

— [1]) ת"א ורוב הקדמונ' פרשו ירחים זה במשמ' חדש, וכן גם החדשים. וקצת הקדמונ' פרשו ירחים רבוי מהשם ירח, בהקבלה לשמש שבחציו הראשון של הכתוב. ואמר רד"ק: ולפי שהירח מתחדש פעמים רבות קראו בלשון רבים ואעפ"י שאינו אלא אחד ואמר גרש ירחים פירוש כי הירח יבשל הפירות. ע"כ. ולפי"ז היה צריך להיות ירחים, ריש צרויה. אך י"א כי משקל ירח היה נרדף עם ירח.

[2]) יצר שם זה דר' קלויזנר במחברתו שפה עברית שפה חיה.

ולכן רגלים לדבר כי גם בלשון השמית הקדומה היו שני שמות למאור הלילה הזה, שם קדום ירח, ע"ש דבר שלא נתברר לנו, ושם משנה, ע"ש גון הלבן של אורו, ונשמר בעבר' גם השם הקדום וגם השם המשנה, ובערב' נאבד השם הקדום ולא נשאר אלא השם המשנה לפי הגון.

[1]) מן ירח. גם בכנעני' ירח: בירח בל בשנת עשר וארבע למלכו מלך אשמנעזר מלך צדנים (כתב' אשמנעזר). ובארמ' ירחא. וגם במושג זה נבדלה הלשון הערבית מהן, והשתמשה בשם אחר, שהר a), ונראה כי גם למושג זה השתמשו הלשונות השמיות בשני שמות, האחד העקרי ע"ש הירח והשני ע"ש מושג אחר, בעבר' חֹדש, ע"ש התחדשות הירח, או התחדשות הזמן, ובערב' ע"ש מושג שלא נתברר לנכון.

a) شهر

מהירה, -tic ; lunatique ; mondsüchtig : למה קוראים לאיזה מזג מזג ירחיי רצונם לומר שטבע הירח הוא קר ולח וכל אדם או בע"ח שנמצא בהם הרבה רטיבות וקרירות מתיחסים אל הירח (מעשה טוביה, העולם ח). החולאים הירחיים כמו חולי השקוי והשתוק והדומה להם כלם יכבד חליים בסוף החדש וכו׳ מפנימה חולאים הירחיים עיקר סבת תחלואיהם מרגישים בירח לפי שכבר הם חלושי המוח (שם). ואני אומר שהדמיונות הירחיים בעת שנתם נמשלו לבהמות וכו׳ (שם).

ירט[1]), ממנו א. ירט, ירוטה.

א. ירט[2]), פ"ע, עת׳ ירט [3]), לווי ירט[4]),—א) ירט הדרך, היה הדרך נשחת, מקלקל, שאי אפשר ללכת בו, ובהשאלה ירט הדרך לנגדו, היה לא רצוי בעיניו, verdriesslich sein; déplaire ; be vexatious : הנה אנכי יצאתי לשטן כי ירט [5]) הדרך לנגדי (במד׳ כב לב). — ואמר המשורר: זממי הה הר בסל נבוכים ועיני ירטו נגדם דרכים, ומה יתרון באור שמש בעיני ולבי יהלוך נגדו חשוכים (רשב"ג, זממי). — ירטני, עי׳ רטה. — ובסהמ"א, במשמ׳ העקרית: ופרות המהלכות על התבואה לפי שירט להן הדרך אינו עובר עליהן משום בל תחסום (רמב"ם שכיר׳ יג ד).—ואמר המשורר: אבל ירט לי דרכי בית המון אלכה (הדס, הו"ה, מחזה ד). הבט מסביביך חפש חפש, איפה המכשול מה ירט דרכך, הרם החמר הסירה הרפש, האוחזים כמשמרות את גלגליך (יל"ג, משל׳ ג יה). — ב) ירט פלוני הדרך, נטה מהדרך: בראות רבקה איש הולך לקראתה בשדה שירט הדרך והלך בשדה לעומתם (רמב"ן ברא׳ כד סה). דעו מי הוא אשר זמה אחוז מסלול ולא ירט, ולשון לו כעט סופר אדונים הוא בנו לברט (הקד׳ ספ׳ הגלוי לרי"ק). ובמעשה בראשית והמרכבה והנבואה והמלאכים בכל פרט ופרט, מן הדרך לא ירט, והמקצרים תלו סרחונם באחרים (אגר׳ אחוז לר"א דלמדיגו). — ואמר הפיטן: איש איש חלקו בתר, ולדרכו חיש ירט (רבי ושמתי, פיוט׳, משגיח ומופיע). — ובמשמ׳ נטה מן דבר, התרחק ממנו, נמנע מלעשותו: ידי השבתי מכתוב דת ותפלין קשור, ירטתי שופר סוכה לולב וצום העשור (כנף רננ׳, וידוי ליוה"כ). — ג) פ"י, השחית וקלקל הדרך: בהשתחותו (תגלת פלאסר) לנסרוך דרכו ירט, ובניו הכוהו בזין ממורט, והמה נמלטו ארץ אררט (רשב"י, ז׳ פסח, אמרו לאלהים). — ירט את פלוני, השחיתו, הפילו: ושועטי ובועטי ושוחטי ומורטי ויורטי וחורטי ושולטי (רשב"ג, מנח׳ יוה"כ, מזופי). אהבתיהו ואם ענה לבבי ואמש על ידי פרוד ירטו, הלא שב מעונו לי ונסלח ומדת היצור מצא וחטא (ר"י הלוי, אסר פזר בדולח).

ב. ירט[1]), פ"י,— ירט דבר, רצה ורדף אחרי הדבר: גביר בן לברט, אשר חכמות ירט [2]), ודרכו לא ירט, כדרך הסרים (תשו׳ תלמידי דונש 4).

יריב[3]), ש"ז, מ"ר יריבים, בכנ׳ יריבך,—אויב, שונא, Feind; ennemi; foe : ואת יריבך אנכי אריב ואת בניך אנכי אושיע (ישע׳ מט כה). ריבה יי׳ את יריבי לחם את לחמי (תהל׳ לה א). — ואמר הפיטן: ולעפה אחזה ציון והיכליה, חרדה רוחה נמוגו חיליה, טורף לבה עת קרוא אליה, אסוף נתתיה אליה, יריביה אעניק שבי ומלקוח, כהניה ומרקחיה אשר רקחה רקוח, לשבי עולם מאין פקח קוח, מבחר הצאן לקוח (סלית׳ י׳ טבת, אז כנוה).

---

[1]) בערב׳ ורט a).

[2]) בערב׳ ורט, במשמ׳ השלכה והשחתה, ועי׳ לקמן. —[3]) פקפק ריב"ג (במשתלחק) אם העתיד הוא יירט כמו ייבש, או ירט כמו ירד, וכן רד"ק. ובשרשים אמר ריב"ג, כי אפשר עוד שיהיה ירוט כמו יאות.—[4]) רד"ק.—[5]) ת"א לא תרגם אלא פרש: ארי גלי קדמי דאת רעי למיזל באורחא לקבלי. ע"כ. השבעים תרגמו במשמ׳ נאה ורצוי, וכעין זה הפשיטא: דתרצת אורחא, היתה ישרה; ולג׳ pervers, נשחתה. רסע"ג תרגם במלה הערב׳ הדומה לזו: אד׳ תורטת אלטריק. וריב"ג ורד"ק פרשו במשמ׳ שטה, אמר רד"ק: פרושו (של ירט) שטה ופרוש הפסוק כן אמר המלאך הנה אנכי יצאתי לשטן כי אמרתי האיש הזה ירט הדרך ובלבו לקלל ואינו הולך בדרך ישרה. ע"כ. ונראה כי בכונה זו פרש גם רשב"ג, ובמשמ׳ זו השתמש בשירו בהבית המובא בפנים.

a) ورط

---

[1]) עי׳ הערה לקמן.— [2]) אין ספק כי הכונה בירט חכמות היא רצה והשיג החכמות, ונראה כי הוא עפ"י קצת התרגו׳ הקדמונ׳ שתרגמו ירט הדרך במשמ׳ של רצון.

[3]) י"א שהוא מן שרש ירב כמו רוב, וי"א משקל יפיל, וי"א במקום ריב.

***יָרִיד**[1], ש"ז, מ"ר יְרִידִים, — שוק גדול, שמתקבצים שמה מוכרים וקונים מסביב, fair ; foire ; Jahrmarkt : הולכין ליריד של גוים ומתרפאין מהן (תוספתא ע"ז א ח). תגרין שהקדימו זמנו של יריד או שאיחרו זמנו של יריד (שם ט). בפרגמטיא שנכנסה קודם ליריד (ירוש' שם א לט ד). הולכין ליריד של נכרים ולוקחים בהמה עבדים ושפחות (מו"ק יא.). עכו"ם ההולך ליריד בין בהליכה בין בחזרה (ע"ז לג.). — ומ"ר: ג' ירידין הן יריד עזה יריד עכו ירידה של בוטנה והמחוור שבכולן יריד בוטנה (ירוש' ע"ז א לט ד). את יש לך ירידים [שווקים] והוא יש לו שווקים (מד"ר ברא' סז). — ובסהמ"א: שהיריד עשוי למכור ולקנות תשמישי ע"ז (התרומה, ע"ז קלו). ראובן הלך ליריד ואמר לשמעון הולך לי עמך אלו המנעלים (טותו"מ רלא ג, בשם הרא"ש). על מה שנוהגין בעיר לובלין שיש שם יריד גדול והעיר מוקפת חומה ומתקבצים שם הרבה ישראלים ג' פעמים בשנה (ש"ת רמ"א קיט). שאתם רואים ושותקים ולא תגערו בבנות ישראל נשים יוצאניות שביניכם היוצאות יחידות לשווקים ולכל יריד ויריד ברוכלי העיירות (שו"ת הר"י מינץ כו). בירידים בלובלין וביערסלאב ושאר ירידים אם יהיו שם שני רבנים מקהילתנו יהיה נעשה בפניהם כנ"ל (פנק' קראקא, שנת שסד). וגם גוזרים אנחנו בחרם גם על פרנס יריד שמחויב להחזיק הפסק ההוא (פנק' ליטא, הוסיף תרנ"ד). — ובכנ' ⁺ירִידוֹ: וההמון ללקחו שח כאגמון ואליו רץ כסוחר אל ירידו (ר"י ור"ע פרנסים, לבי מודת 106).

***יְרִידָה**, ש"נ, מ"ר יְרִידוֹת, — א) שה"פ מן יָרַד: היה יורד בסולם ונפל עליו והרגו וכו' כל שבדרך ירידתו גולה ושלא בדרך ירידתו אינו גולה (מכות ב א). ילמד ירידתו מן הכבש ליציאתו מן ההיכל מה יציאתו מן ההיכל בסמוך לו אף ירידתו מן הכבש בסמוך לו (זבח' נג.). ירידה שהיא צורך עלייה (מכות ז:). — וירידת גשמים: וצדקה תצמיח יחד זו ירידת הגשמים (ירוש' ברכ' ט יד.). כשם שתחיית המתים חיים לעולם כך ירידת גשמים חיים לעולם (שם תענ' א סג ג). יחזקאל אבא (היה) מברך על ירידת גשמים (שם סד :). — — ובהשאלה, ברוחניות ומוסריות, ירידת האדם ממעלתו וכדומה, שנהיה ירוד, נבזה: אפילו ישראל נתונין בירידה התחתונה הוא קורא אותם אחי וריעי (ירוש' ברכ' ט יג:). כהן משיח שחטא מלקין אותו בבית דין של ג' נמצא עלייתו ירידה לו (שם הור' ג מז.). ירידה היא לו שנשא לגויה ירידה היא לו שקבר את אשתו ובניו (מד"ר ברא' פה). ירידה היא לנו בארצינו היינו מפרנסים לאחרים עכשיו צריכין אנו לפרנסותך (שם לג). כל זמן שישראל בירידה התחתונה הם עולים (שם שמות א). כשיהיו בניך צדיקים הם מתרוממים בעולם ועולים וכן שלוחיהם מתעלים עמהם וכשהם יורדים הם ושלוחיהם בירידה (שם מב). באותה שעה נתיירא יעקב אבינו ואמר שמא חס ושלום כשם שלאלו ירידה אף לי כן אמר לו הקב"ה ואתה אל תירא אם אתה עולה אין לך ירידה עולמית (שם ויקר' כט). שמעלתן של צדיקים מעלה שאין לה ירידה אבל מעלתו של עשו מעלה שבולה ירידה היא (שם במד' טו). ג' ירידות ירד שלמה ירידה ראשונה מאחר שהיה מלך גדול מסוף העולם ועד סופו נתמעטה מלכותו ולא היה מלך אלא על ישראל וכו' ירידה שנייה מאחר שהיה מלך על ישראל נתמעטה מלכותו ולא היה מלך אלא על ירושלם וכו' ירידה השלישית מאחר שהיה מלך על ירושלם נתמעטה מלכותו ולא היה מלך אלא על ביתו (שם שה"ש א א). — ובסהמ"א: העלייה אל הגדולה קשה והירידה אל הבוז קלה (מוסרי הפלסופ' א י). בעתים הללו קשה מאד שיהיה מעות לאיש כשר כי צריך שיהיה לו ירידה גדולה מאד ח"ו עד שישיג מעות (מגיד שיחות מה). ירידה המיועדת לנפשות הרעות כי יחטאו (אוה"ת, ברא' כו). — ב) ברפואה, ⁺ירִידַת החולה, שכחותיו הולכים ופוחתים: ועת הירידה היא אשר יתחיל בו החסרון ויתחיל הדפק ישתוה ויתישר (קאנון ד א ד). עתות החולי הכללים הם ד' התחלה ותוספת ועמידה שנקרא תכלית והירידה (פרקי משה יא). ידוע הוא שהמות הזה פתאום בלתי בחראן אי אפשר שיהיה בעת ירידת

---

[1]) לא נתברר מהו מקור שם זה. הגזרה מן ירד, במשמ' ירד מלמעלה למטה, דחוקה. ואולי מקורו בהפעל הערבי ורד a) במשמ' בא למקום, ובפרט באו לעיר חבורות חבורות.

---

a) ورد

החולה (שם ג). — ג) °לחות היזרדות מהראש וכדומה: היותר רע שבמיני השעול והיותר מסוכן הוא מה שמתחדש בסבת י ר י ד ו ת שיורד מן הראש או בסבת נגע באחד מכלי הנשימה (מ׳ אלדכי, ש״א ד). ופעמים יהיה (נזילת הדם מהנחירים) לטוב כמו עריפה שתקרה בקדחת שורפת וחולי מורסת הראש על הנקיון או מהכאת הראש ולבעלי היר ידות החמות וזה יהיה מתנועת הדם שידחנו הטבע (שם). — ד) במסחר, °ירידת השער והמקחים: וצופה עניני השער והוקר אל יוקר הסחורות וזלותם עולתם וי ר י ד ת ם בכל קצוי הארץ (חו״ה, תקון הנפש ג). הן אמת כי בדבר זה שאירע שנת השמ״ב ב י ר י ד ת חשיבות הגרושוש והזהובים נמשכו מריבות וקטטות וכו׳ כי מי שנתחייב לחברו גרושוש או זהובים בזמן העליה בין דרך מקח וממכר ובין דרך הלואה יפרע עתה בעת ה י ר י ד ה אותו סכום מגרושוש או מזהובים ולא יותר (שו״ת מהרשד״ס, חו״מ עה). ואחר כך באו סוחרים אחרים ואמרו לו שגם באותו מקום ירדו האידרות י ר י ד ה גדולה באופן שאם יתעסק בעשייתם יתמסכן ולא ירויח בהם כמו שחשב (שו״ת תורת חסד רכו). הנה באמת בענין חלוף המטבעות וי ר יד ת ן ועלייתן יש לשאת ולתת הרבה (שו״ת תורת אמת כ).

°**יְרִיטָה**, ש״נ, — שה״פ מן ירט: וכל אויל יתגלע ענינו הירי טה[1]) (ר״י א״ת, הפרש׳ לריב״ג, גלע).

*__יְרִיָּה__, ש״נ, מ״ר יריות, — שה״פ מן יָרָה חצים: והשמש חשך עליהם מפני קליעת אבנים וי ר י ית חצים ובלסטריאות שהיו משליכים עליהם (ילקו׳ שמעוני, ויגלח קלג). הלכלבים תחשבונו כי נירא מ י ר י י ת אבניכם וחציכם (יוסיפון, פרק פז).

יְרִיעָה[2]), ש״נ, מ״ר יריעות, יריעֹת, בכנ׳ יריעותי, יריעֹתי, יריעותיהם, — א) חתיכה ארוכה וצרה של עור, של בגד, וכדומה, לעשות בזה אהל, בגד, וכדומה, Blatt eines Zeuges; lé, pan; width: ואת המשכן תעשה עשר יריעֹת שש משזר ותכלת וארגמן וכו׳ מעשה חשב תעשה אתם ארך היריעה האחת שמנה ועשרים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לכל היריעֹת חמש היריעֹת תהיין חברת אשה אל אחתה וכו׳ ועשית ללאת תכלת על שפת היריעה האחת מקצה בחברת וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה (שמות כו א-ד). ועשית יריעֹת עזים לאהל על המשכן (שם ז). וסרח העדף ביריעֹת האהל חצי היריעה העדפת תסרח על אחרי המשכן (שם יב). הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותיך יטו אל תחשכי (ישע׳ נד ב). כאהלי קדר כיריעות שלמה (שה״ש א ה). פתאום שדדו אהלי רגע יריעֹתי (ירמ׳ ד כ). אין נטה עוד אהלי ומקים יריעותי (שם י כ). אהליהם וצאנם יקחו יריעותיהם וכל כליהם וגמליהם ישאו להם (שם מט כט). — ובתו״מ, בכלל אריג שלם של צמר: הנודר מן הכסות מותר בשק וב י ר י ע ה ובחמילה (נדר׳ ז ג). תנור שחצצו בנסרים או ב י ר י ע ו ת (כלים ח א). א״ר פינחס מתופרי י ר י ע ו ת למדו נפסק היה קושרו (ירוש׳ שבת ז יג). י ר י ע ה שנפל בה דרנא קורעין בה ותופרין אותה (בבלי שם עה.). שכן אורגי י ר י ע ו ת שנפסקה להן נימא קושרין אותה (שם עד:). שכן אורגי יר יע ו ת זורקין מחטיהן זה לזה (שם צו:). לא היתה שם תקרה אלא אבנים מלמטן וי ר י ע ו ת מלמעלן (זבח׳ קיח.). — ובבלל °ארג: נתן לו מאה י ר י ע ו ת במאה דינרים (רמב״ם שלוח׳ ז ג). בטליתות שלהם שלא היו אלא י ר י ע ה אחת מרובעת (הלבוש או״ח סא לא). — ויריעות של נוי, כמו שטיח: ראובן שאמר לשמעון קנה לי ירי ע ה אחת של צמר מהנוצרי שאני חייב אותה לישמעאלי אחד (תשב״ן ח״ד ג ה). וחייב לנאותה (את הסוכה) ויפה מנהג אשכנז שפורסין י ר י ע ו ת לנוי (מהרי״ל, הלכ׳ סוכה). הרבה בתי מלאכות שמה יעשו הי ר י ע ו ת היותר יפות (שבי״ע ג, תורקיה באזיא). י ר י ע ה ירוקה היתה פרושה על רצפת בהט ושש (גוטלבר ממלרים 37). — ובהרחבה, יריעה במקום כל האהל: ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים ישב בתוך היריעה (ש״ב ז ב). עטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה (תהל׳ קד ב). תחת און ראיתי אהלי כושן ירגזון יריעות ארץ מדין (חבק׳ ג ז). — ב) *יריעה של מגלה, של ספר, קלף או ניר ארוך וצר, יכתבו עליו עמודים אחדים: י ר י ע ה של ששה חולקין אותה לשנים (מס׳ סופר׳ א יב). אין פוחתין ב י ר י ע ה פחות משלשה דפין ולא מוסיפין על שמנה (שם ב ו). אם סיים כל הספר ושייר בה דף אחד עושה י ר י ע ה קטנה (שם ג טו). אבל אם יש

---

[1]) בגוף הערבי א ל ת ו ר ט, ור״ל נפילה פתאמית בבה, למעמקים.

[2]) מן א.ירע.

לכם יכולת להחזיר את יריעות לבתי מיתות ולהעביר עליהם מעט סיד לשמה הרי יצאתם לידי עיבוד לשמה (תשו' הגא', הרכבי תלג). — ובמליצה: אמר רב אם יהיו כל הימים דיו ואגמים קולמוסים ושמים יריעות וכ' בני אדם לבלרין אין מספיקין לכתוב חללה של רשות (שבת יא.). אמרו עליו (על ריב"ז) שאמר אם יהיו כל השמים יריעות וכל האילנות קולמוסין וכל הימים דיו אין כדי לכתוב את חכמתי שלמדתי מרבי (מס' סופרים יו ח).—"ודף אחד גדול של נייר, Bogen ; feuille ; sheet: שהרי"א ז"ל מלא יריעות רבות וחקר על הידיעה ועל הבחירה והביא דעות שונות שנמצאו למחברים ז"ל בענין זה (הקד' יין לבנון על אבות).

*יְרִיקָה, ש"נ, — כמו יֶרֶק. —*יריקת חמור, עי' *ירוקת חמור.

ירך[1]), ממנו יָרֵךְ, יֶרֶךְ, יַרְכָה.

יָרֵךְ[2]), ש"נ, בכנ' יְרֵכִי, יְרֵכוֹ, יְרֵכָהּ, מ"ז יְרֵכַיִם, יְרֵכֶיךָ, — החלק העליון הבשרי של השוק העליון, באדם ובבע"ח, Hüfte ; hanche ; haunch, באדם: שים נא ידך תחת יְרֵכִי (בראש' כד ב). ויגע בכף יְרֵכוֹ (שם לב כו). והוא צלע על יְרֵכוֹ (שם לב). בתת יי' את יְרֵכֵךְ נפלת ואת בטנך צבה ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן ולנפל יָרֵךְ (במד' ה כא-כב). וצבתה בטנה ונפלה יְרֵכָהּ (שם כז). ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה ממתנים ועד יְרֵכַיִם יהיו (שמות כח מב). חמוקי יְרֵכַיִךְ כמו חלאים (שה"ש ז ב). — ומקום חגירת החרב: שימו איש חרבו על יְרֵכוֹ (שמות לב כז). חגור חרבך על יָרֵךְ גבור (תהל' מה ד). — ובתו"מ: במדה שאדם מודד בה מודדין לו וכו' היא גלתה את עצמה לעבירה המקום גלה עליה בירך התחילה בעבירה תחלה ואחר כך הבטן לפיכך תלקה ירך תחילה ואחר כך הבטן (סוט' א ז). מאתים וארבעים ושמונה אברים באדם שלשים בפיסת הרגל וכו' כ' בשוק חמשה בארכובה אחד בירך וכו' וד' בכתף (אהל' א ח). ואיזהו בניינו (של מת) השוקים והירכים והצלעות והשדרה וכו' (תוספתא שם ג ד). אשה ירך מכאן וירך מכאן והולד באמצע (סוט' יא:). בדקה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה ולמחר מצאה עליה דם (נדה יד.).—ומשל: אין אשה מתקנאת אלא בירך חבירתה (מגי' יג.), ר"ל אלא אם היא חוששת שבעלה יחשק בחברתה. — ומ"ר *יַרְכוֹת: יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו (יבמ' קט:). כגון שהיתה קלתה מונחת לה בין יריכותיה (ב"ב פה:). בשעה שכורעת (האשה) לילד יריכותיה מצטננות כאבנים (מד"ר שמות א).—ואמר המשורר: צביה בעלת פנים כשמש ומתן דק עלי ירך מאדעב (רמב"ע, תרשיש ד). וחמוקי הירכים ודלות המתנים (ר"י חריזי, איתיא' י).—"נתן יַרְכוֹתָיו על פניו, התאמץ התאמצות גדולה מאד: עם תתם (הנשים המכשפות הזקנות) ירכותיהם על פניהם (ספ' התמר, שטינשנידר). — הכה את האויב שוק על יָרֵךְ, הכהו מכה שלמה, גדולה: ויך אותם שוק על יָרֵךְ מכה גדולה (שופט' יט ח).—ספק על יָרֵךְ ואל יָרֵךְ, לסימן של חרטה וצער: כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על יָרֵךְ בשתי וגם נכלמתי (ירמ' לא יח). זעק והילל בן אדם כי היא היתה בעמי וכו' לכן ספק אל יָרֵךְ (יחזק' כא יז). — "יֹצְאֵי יְרֵכוֹ של פלוני, ילדיו וילדי ילדיו: כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי יְרֵכוֹ מלבד נשי בני יעקב כל נפש ששים ושש (בראש' מו כו). ולגדעון היו שבעים בנים יצאי יְרֵכוֹ כי נשים רבות היו לו (שופט' ח ל).—ובמשנה: בן קודם לבת וכל יוצאי יריכו של בן קודמין לבת בת קודמת לאחין וכל יוצאי ירכה של בת קודמין לאחין וכו' זה הכלל כל הקודם בנחלה יוצאי יריכו קודמין והאב קודם לכל יוצאי יריכו (ב"ב ח ב).—ובבע"ח: על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הַיָּרֵךְ עד היום הזה (בראש' לב לג). אסף נתחיה אליה כל נתח טוב יָרֵךְ וכתף (יחזק' כד ד).—ובתו"מ: ונוהג (גיד הנשה) בבהמה ובחיה בירך של ימין ובירך של שמאל (חול' ז א). שולח אדם לנכרי ירך שגיד הנשה בתוכו מפני שמקומו ניכר (שם ב). שרוע שנשמטה יריכו פוקה יוצא מגודלו (ספרא אמור מט). סימני כלב שוטה פיו פתוח רירו יורד אזניו סרוחות זנבו נתון בין שתי יריכותיו מהלך לצדדין (ירוש' יומ' ח מא:). (הולך אדם) אצל טבח הרגיל אצלו ואומר לו

---

[1]) בערב' ורכ a), כמו בעברית.
[2]) בערב' וַרִכ b).

---

a) ورك b) وَرِك

תן לי כף אחת או ירך אחת (כ״ל׳ כט:). אבל שני גידין משתי ירכות משתי בהמות (חול׳ פג.). — ומשל: ירך מתוכה מסרחת (טלטי הגבוריס מג). — כַּף הירך, עי׳ כַּף — *קרדום הַיָּרֵךְ, עי׳ קרדום. — ובדברים לא בע״ח, בכלים, חלק דומה לירך בע״ח: מקשה תיעשה המנורה ירכה וקנה (שמות כה לא). וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה הוא (במד׳ ח ד). — ובתו״מ: כירה שנשמטה אחת מירכותיה מותר לטלטלה (שבת קלח:). — ובהאבנים של היוצר: יוצר זה ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע (סוט׳ יא:). — וירך של סכין: א״ר חמא בר חנינא אין סכין מתחדדה אלא בירך של חבירתה (מד״ר ברא׳ סט). — ובאותיות, *רגל האות: ניקב נקב בירכו של הא אם גרדו ונשתייר שם ירך קטנה כשר (ירוש׳ מגי׳ א עא ג). היה הג׳ מכלה את הגויל אם גורדו ונשתייר שם ירך קטנה וכו׳ הדיו אוכל הגויל ומכלה את הירך של תבה (ר״י ברצלוני, הלכ׳ ס״ת כג). ודינר זהב היריכות (של הכתב) בולטות ותוכן חקוקות (ערוך, ערך תך).

יֶרֶךְ, ש״נ, סמי׳ יֶרֶךְ, — כמו יָרֵךְ: וישם העבד את ידו תחת ירך אברהם אדניו (ברא׳ כד ט). ותקע כף ירך יעקב (שם לב כו). ויחגר אותה מתחת למדיו על ירך ימינו (שופט׳ ג טז). — ויצאי ירך: ויהי כל נפש יצאי ירך יעקב שבעים נפש (שמות א ה). — ובדברים לא בע״ח, בבנין, ירך המשכן, קצהו: ויתן את השלחן באהל מועד על ירך המשכן צפנה (שמות מ כב). נכח השלחן על ירך המשכן נגבה (שם כד). ושחט אתו על ירך המזבח צפנה לפני יי׳ (ויקר׳ א יא).

יַרְכָה[1], ש״נ, בכנ׳ יַרְכָתוֹ, מ״ז יַרְכָתַיִם, סמי׳ יַרְכְּתֵי, — כמו יָרֵךְ, ובהשאלה לארץ, להר, לבית, וכדומה, קצה הארץ, רגלי ההר וקצהו, קצה הבית ואחוריו, עמק הבור: זבולן לחוף ימים ישכן והוא לחוף אנית וירכתו על צידן (ברא׳ מט יג). הנה עם בא מארץ צפון וגוי גדול יעור מירכתי ארץ (ירמ׳ ו כב). וקבצתים מירכתי ארץ (שם לא ז). ואשב בהר מועד בירכתי צפון (ישע׳ יד יג). ויהי איש לוי גר בירכתי הר אפרים (שופט׳ יט א). אני עליתי מרום הרים ירכתי לבנון (מ״ב יט כג). — וירכתי הבית: ושני קרשים תעשה למקצעת המשכן בירכתים (שמות כו כג). לקרשי צלע המשכן לירכתים ימה (שם כז). והנה שם מקום בירכתים ימה (יחזק׳ מו יט). ולירכתי המשכן ימה תעשה ששה קרשים (שמות כו כב). ויבן את עשרים אמה מירכתי[1]) הבית בצלעות ארזים (מ״א ו טז). ואמר לאשר בירכתי הבית העוד עמך (עמו׳ ו י). אשתך כגפן פריה בירכתי ביתך בניך כשתלי זיתים סביב לשלחנך (תהל׳ קכח ג). ודוד ואנשיו בירכתי המערה ישבים (ש״א כד ד). אך אל שאול תורד אל ירכתי בור (ישע׳ יד טו). — ובתו״מ: משמים נשקפה הומיה בירכתי ביתה (ירוש׳ מו״ק ג פא ג).

יָרַם[2], ממנו שמות הפרטים יְרֵמוֹת וִירֵמוֹת.

א. יָרַע[3], ממנו יְרִיעָה.

---

[1]) המדקדקים הקדמונ׳ וגם רד״ק לא גלו דעתם בדבר היחיד במוכרת מה צורתו. הראשון במדקדקינו שכתב שם צורתו בפרוש הוא רח״ק בעל המסלול: וכן לירכתים ימה מהנפרד ירכה. ע״כ. וכן בן זאב בתל״ע: וכן ירכתים מן ירכה אף שלא נמצא (תל״ע קפה), והעיר שם בעל ההערות בפרוש: הכף רפויה כמו ירכתים הכף רפויה. ע״כ. גזני׳ Thesaurus הניח צורת היחיד יְרֵכָה, נקב׳ מן יָרֵךְ, ובמלון הקצר יַרְכָּה, וערער בטכר (Bö. §331, 783, 809) על שתי הצורות האלה, על ירכָּה בכף דגושה מפני ירכתו בכף רפויה, ועל ירכָה בכף רפויה מפני שלפי הדקדוק צריך להיות בכף דגושה כמו מלכָּה, אעפ״י שהוא בעצמו הניח שם צורת עַגְבָה ולא עֲגָבָה. וכן דחה את הצורה יַרְכָה גם בעל תה״ש, והחליט כי ירכתו הוא מן ירכה, כמו נבלתו מן נבלה, וכן קניג (Kö. II, 174), וקויץ (Gesk. § 122 u) הניח אפשרות שתי הצורות. ובדבר השוא שתחת הריש של ירכה, ירכתו, ירכתים, לא אמרו הקדמונים בפרוש אם הוא נח או נע, אך לפי הקריאה המסורה של מלכי שהעיד הרד״ק בפרוש שהוא מל-כי ולא מ-לכי, אין ספק בדבר, כי גם כאן השוא נח וצריך לקרא יר-כה יר-כתו, אעפ״י שהכף רפה. בטכר (במקום המובא למעלה) העתיק השוא כמו נע, וכן דעת בעל תה״ש, וקניג (467) אומר, כי הצרוף רכ נהגה היטב בלשון. — [1]) כך הקרי, והכתיב מירכותי, כמו זרוע׳תים.

[2]) בערב׳ משמש שרש ורם [a]) במשמ׳ נפח וצביית הבשר, וגם בענין התרוממות והתגאות, וגם בענין התאדמות הצמח, ורגלים לדבר כי על שם אחד מאלה המושגים נקראו המקומות יַרְמוּת וִירֵמוֹת, ואולי גם השם ירמיהו.

[3]) אין בשאר הלשונות האחיות שרש דומה לזה

---

a) ورم

ב. ירע[1]), ממנו א.ירע.

א. ירע[2]), פ"ע, עת׳ אירע[3]), תירע,—ירעה לו נפשו, היתה מלאה פחד וחרדה, לא היה בה יותר שום כח, verzagen; être abbatu; to despond: ותזעק חשבון ואלעלה עד יהץ נשמע קולם על כן חלצי מואב יריעו נפשו ירעה לו (ישע׳ יה ד). — ובהשאלה, במשמ׳ רעד ורעש, גם להארץ וכדומה: י ר ע ה[4]) הארץ ותחץ לשונות במספר לאמיה לא נשאר לשון הקודש רק בפי בני עבר לבדם (רסע"ג, הקד׳ עברית להאגרון, הוצ׳ הרכבי).

ג. ירע, כמו רוע, ממנו ב.ירע.

ב. ירע, עת׳ ירע, — היה רע: וירע בעיני יי׳ אשר עשה (אונן) וימת גם אתו (בראש׳ לח י). — ירע הדבר בעיניו: וירע הדבר מאד בעיני אברהם (בראש׳ כא יא).—וירע בעיניו על הדבר: אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך (שם יב).— ירע לבבו בדבר, הצטער עליו: נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו (דבר׳ יה י).—ירעה לו רעה, הצטער על דבר: וירע להם רעה גדלה אשר בא אדם לבקש טובה לבני ישראל (נחמ׳ ב י).—וירעה עינו בפלוני, קנא בפלוני, הצטער שיש לו לפלוני דבר: האיש הרך בך והענג מאד תרע עינו באחיו ובאשת חיקו וביתר בניו אשר יותיר (דבר׳ כח נד).—ירע הדבר לפלוני, הזיק לו הדבר: ויאמר דוד אל אבישי עתה ירע לנו שבע בן בכרי (שמרד בדוד) מן אבשלום (ש"ב כ ו). — ופעל סתמי, ירע לפלוני, באה עליו רעה: ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם (תהל׳ קו לב). — ירעו פניו, היו פניו רעים, דלים, כחושים: ויאמר לי המלך מדוע פניך רעים ואתה אינך חולה וכו׳ ואמר למלך המלך לעולם יחיה מדוע לא ירעו פני אשר העיר בית קברות אבתי חרבה ושעריה אכלו באש (נחמ׳ ב ב-ג). — ירע שריד, עי׳ ב.רעה.

שמשמש במשמ׳ שיהיה אפשר להניח שממנה נסתעף המושג שבו משמש השם יריעה, וגם בעברית אין מקור נכון לשם זה.

[1]) בערב׳ ירע a), במשמ׳ פחד ומרך לב.

[2]) עי׳ הערה להשרש, ועי׳ הערה לקמן.—[3]) כך ר"י חיוג, וזו ראיה שלפי דעתו הוא מן פ"י ולא פ"ו. ורד"ק הניח עתיד ירע, מפני שסבר כי זה שרש פ"ו והכנים הנה גם הפעל ירע לכם, ובאמת זה שרש אחר. ואולם גם משמ׳ שרש ורע b) בערב׳ דומה קצת למשמ׳ שרש ירע, ועקר משמ׳ היא ירא השם וכדומה.—[4]) ובהערה שם: עפ"י פרוש רסע"ג בישע׳ פרוש מלת ירע היא ח ר ד ה.

a) يرع b) ورع

***ירענה[1]**), ש"נ, מ"ר ירענים,—שם צמח ממין האהל וכדומה, שמשתמשים בו לכבוס: הלשישית והלביצין ו היר ענה והבורית והאהל (תוספתא שבי׳ ח ו). ה י יר ע נ י ן והבורית והאהל (ירוש׳ שם ז לז:). — ועי׳ צמח.

א. ירק[2]), ממנו ירוק, ירק, ירק, ירקון, ירקרק, *ירוקה, *יר׳ק, א.*ירק, *ירקר׳קת, *ירקוני, *ירקות, *ירקי, *ירקי, *ירקרק.

ירק[3]), ש"ז, סמי׳ ירק, וגם ירק, מ"ר ירקים, ירקות,—א) עלה רך יר׳ק של הצמחים, של העשבים, האילנות, grün. Blatt; feuille verte; green leave: ויאכל (הארבה) את כל עשב הארץ ואת כל פרי העץ וכו׳ ולא נותר כל ירק בעץ ובעשב השדה (שמות י יה). כי יבש חציר כלה דשא ירק לא היה (ישע׳ יה ו). עתה ילחכו הקהל את כל סביבתינו כלחך השור את ירק השדה (במד׳ כב ד). כירק עשב נתתי לכם את כל (בראש׳ ט ג). כי כחציר מהרה ימלו וכירק דשא יבולון (תהל׳ לז ב). היו עשב שדה וירק דשא חציר גגות ושדמה לפני קמה (ישע׳ לז כז).— ובתו"מ, כמו ירק: אין מביאין אילן באילן י ר ק[4]) ב י ר ק ולא אילן ב י ר ק ולא יר ק באילן (כלא׳ א ז). חרדל ואפונים השופים מין זרעים אפונים הגמלנים מין י ר ק (שם ג ב). וכן אגודה של י ר ק (שנטמאה) וכן ערימה (תרומ׳ ב א). הנודר מן הירק מותר בדלועין ור"ע אוסר אמרו לו לר"ע והלא אומר אדם לשלוחו קח לי י ר ק והוא אומר לא מצאתי אלא דלועין וכו׳ שהדלועין בכלל ירק וקטנית אינו בכלל ירק (נדר׳ ז א). שתי גנות זו על גבי זו ו הי רק בינתים וכו׳ אמר ר׳ מאיר אם ירצה העליון ליקח את עפרו אין כאן ירק אמר ר"י

[1]) לא נתברר מקורו ומשמעתו בדיוק.

[2]) בארמ׳ כמו בעבר׳, ובערב׳ ורק a) בקצת משמ׳ דומה למשמ׳ בעברית.

[3]) בערב׳ ורק b) עלי האילן והצמח. —[4]) כך הקריאה המקובלה בשש נקודות.

a) وَرَق b) وَرَّق

אם ירצה התחתון למלאת את גינתו עפר אין כאן ירק אמר ר"מ מאחר ששניהן יכולין למחות זה על זה רואין מהיכן ירק זה חי (ב"מ י ו). אני ראיתי את ר' מאיר לוקח ירק מן הגינה בשביעית (ירוש' דמאי ב כב ג). כל הירק את יכול לעמוד עליו אם חדש הוא אם ישן הוא (שם שבי' ט לח ד). שאמר ליקח לו ירק מן השוק (שם ב"מ ה יד). כל ירק חי מוריק (ברכ' מד:). כל ירק מר יש לו שרף (פסח' לט.). לאחד שהיתה לו ערוגת ירק מלאה השכים בבקר ומצאה שהוריקה (מד"ר ויקר' יח). — ובכנ': מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו (תוספתא שבי' ב ו). מעשרין מזרען על ירקן ומירקן על זרען (שם ז). משל לגנת ירק שהמעין לתוכה כל זמן שהמעין לתוכה ירקה משחיר פסק המעיין הלבין ירקה (מד"ר ויקר' טו). — ומ"ר *ירקות: שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ ועל הירקות הוא אומר בורא פרי האדמה (ברכ' ו א). כל מין זרעים אין זורעין בערוגה וכל מין ירקות זורעין בערוגה (כלא' ג ב). ואלו ירקות שאדם יוצא בהן חובתו בפסח בחזרת בעולשין ובתמכא ובחרחבינה ובמרור (פסח' ב ו). וזורעין תחתיה (תחת האשרה) ירקות בימות הגשמים (ע"ז ג ח). לא יהא לוקט ירקות ומוכרן לשוק (תוספתא שבי' ה י). מרביצין שדה בערב שביעית כדי שתעלה ירקות בשביעית ולא עוד אלא אפילו בשביעית מרביצין אותן כדי שתעלה ירקות למוצאי שביעית (שם ב א). חמשה ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח כולם מותרין ליזרע בערוגה (ירוש' כלא' א כז.). יצאו ירקות שגדילין על מי שנה הבאה (ר"ה יד.). מנכשי זרעים ועודרי ירקות בזמן שבעה"ב מקפיד עליהן יש בהן משום גזל (ב"ק קיט:). — *ירקות השדה: ולא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק (שבי' ז ג). (הנודר) מן הירק מותר בירקות השדה מפני שהוא שם לווי (נדר' ו ט). החציר וירקות שדה שליקטן להטיל בהן רשאי להטיל בהן (תוספתא שבי' ה יו). ושאר ירקות וירקות הגינה מין במינו אינן כלאים זה בזה (שם כלא' א א). הנודר מן הירק בשאר שני שבוע אסור בירקות הגינה ומותר בירקות השדה (נדר' נג.). באומר ירקי קדירה עלי (שם נד.). — ומשל: לעיר[1]) של ירק ירק הביאה (מד"ר במות ט). — ואמר המליץ: אכול עם קנך ירק ואזור שק היה חוגר, ותעב פת נקיה עם חגור משי ואתה גר (ר"ש הנגיד, בן משלי א לח). אכול ירק במבטחים ולא בשר בסכנה, וקח אחת בחק מקח ולא אלף במתנה (שם לט).

יָרָק, ש"ז, — שם כללי למיני פרי אדמה כמו בצלים, קשואים, וכיוצא בהם, Gemüse; légume; greens: תנה לי את כרמך ויהי לי לגן ירק כי הוא קרוב אצל ביתי (מ"א כא ב). והשקית (את הארץ) ברגלך כגן הירק (דבר' י יא). — ומשל: טוב ארחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו (משלי יה יז).

***יָרֹק**[1]), ירוק, ת"ז, לנק' ירקה, ירוקה, מ"ר ירקים, ירוקים, ירקות, ירוקות, — שיש לו צבע של ירק, של עשב, של דשא, grün; vert; green: אתרוג הכושי וכו' והירוק ככרתי (סוכ' ג ו). — וגם הגון הנוטה קצת לגון החלמוני, gelb; jaune; yellow: הוא היה מטמא שער הפקודה ודם הירוק (עדי' ה ו). כתם ירוק (נדה יט:). — ולנק': היתה (הסוטה) מלובנת עושין אותה (המים) שחורה (היתה) מאדמת עושין אותה ירוקה (מד"ר במד' ט). — ומ"ר: נפלה (העוף) לאור ונחמרו בני מעיה אם ירוקים פסולים אם אדומים כשרין (חול' ג ג). הבגדים מטמאין בירקרק שבירוקים ובאדמדם שבאדומים (נגע' יא ד). פניו (של המת) ירוקין סימן רע לו פניו צהובין ואדומים סימן יפה לו (כתוב' קג:).

א. ***יָרַק**, פ"ע, מקו' לירק, — היה ירק: לפלוף שבעין לח אינו חוצץ יבש חוצץ אימתי נקרא יבש משעה שמתחיל לירק (נדה סז.).

— הפע', *הוריק, — א) פ"ע, הוריקו הפנים, נהיו ירוקים: אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות ועיניה בולטות והיא מתמלא גידין (סוט' ג ד). העבירום (את הבתולות) לפני הציץ כל שפניה מוריקות בידוע שהיא ראויה ליבעל כל שאין פניה מוריקות בידוע שאינה ראויה ליבעל (יבמ' ס:). היא קשתה לו פניה לפיכך פניה מוריקות היא כחלה לו עיניה לפיכך עיניה בולטות (סוט' ט.). לשעבר היו פניה מאדימות מכח מאכל ומשתה ועכשיו פניה מוריקות מן רעבון (מד"ר רות, ותלכנה). זה שמיסב ואינו אוכל צערו כפול ומכופל ופניו

—[1]) גוף המשל בארמ': למתא ירקא ירקא שקול.

[1]) כמו אדֹם, אדמה.

מוריקות (שם קהל׳, בכל עת). — והלב והקרקבן וכדומה: אדומין שהוריקו וירוקין שהאדימו טרפה (חול׳ נו:). אדומים שהוריקו ושלקן וחזרו והאדימו (שם). עוף שנפל לאור והוריק לבו או כבדו או קרקבנו (רמב״ם שחיט׳ ז כ). — והצמח, העשב, וכדומה, נעשה יר״ק כברתי, או קצת נוטה לחלמוני: בצלים שירדו עליהם גשמים וצמחו אם היו העלין שלהן שחורין אסורין הוריקו הרי אלו מותרין (שבי׳ ו ג). לאחד שהיתה לו ערוגת ירק מלאה השכים בבקר ומצאה שהוריקה (מד״ר ויקר׳ יח). — והלֵחה וכדומה: לפלוף שבעין אם היה יבש והוא שהתחיל להוריק חוצץ בנדה (רמב״ם מקוא׳ ב כ). — ב) פ״י, הפך אותו יָר״ק: כל ירק חי מוריק (ברכ׳ מד:), עושה את פני אוכליו קצת ירקים. תקופת טבת שהיא מורקת את פירותיה (מד״ר בראש׳ יג).

— נתפ׳, נִתְיָרֵק, — כמו הוריק: וידיו ורגליו (של הנשוך) יזיעו ואחר יתירקו (ר״י חריזי, אסור הקבורה לגלינוס).

ב. ירק, כמו רקק, ממנו ב. יָרַק.

ב. יָרַק, פ״ע, לנק׳ יִרְקָה, מקו׳ יְר״ק, — כמו רקק: ואביה יָר״ק יָרַק בפניה הלא תכלם שבעת ימים (במד׳ יב יד). וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו (דבר׳ כה ט).

ג. *יָרַק, פ״י, — כמו רוק: אמרו אותו מלאך שיצא לסעד את אברהם לילה שמו ובמה ירק אותם (את חניכיו) בכסף וזהב ובאבנים טובות (סה״ר ו).

ירקוד[1], ש״ז, — מין עוף דומה לקורא. וגם אחד ממיני היתושים (המליצה לר״ש כר״ש 60).

יֵרָקוֹן, ש״ז, — א) לקוי הצמחים, שנהפכים ליר״ק כמו עלה נֹבל: רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה שדפון ירקון ארבה חסיל (מ״א ח לז). הכיתי אתכם בשדפון ובירקון הרבות גנותיכם וכרמיכם ותאניכם וזיתיכם יאכל הגזם (עמו׳ ד ט). — ובתו״מ: על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון על הארבה ועל החסיל ועל החיה רעה (תעני׳ ג ה). הושע עמך ישראל מן הדבר ומן החרב ומן הביזה ומן השדפון ומן הירקון ומכל מיני פורעניות המתרגשות ובאות לעולם (כתוב׳ ח:). כל העולם כולו (לקה) בשדפון ושלו בירקון (ב״מ קו.). — ב) השתנות גון

---

[1]) משק׳ יעקב, כנראה מן רקד, הביא שב״ש מלה זו בספ׳ המליצה שם ותרגמה בפרסית בשתי המשמ׳ שבפנים, אך לא נודע איה מצא מלה זו.

הפנים מפחד ומורא וכדומה: מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולדה ונהפכו כל פנים לירקון (ירמ׳ ל ו). ומזה (מעליית המרה למעלה) יהפך מראה האדם לירקון (אסף הרופא 25). — וגם *מחלה שמשנה גון פני האדם ליר״ק: סילון החוזר מביא את האדם לידי ירקון (ברכ׳ כה.). סימן לשנאת חנם ירקון (שבת לג.). מי שאחזו ירקון מאכילין אותו בשר המור (יומ׳ פד.). שהירקון האדומיי אם שתהיה לרוב הולדו האדומה או להמנע הרקתה (קאנון ג טו א ג). האזוב יש לו סגולה להועיל מן הירקון ההווה בסתימה (פרקי משה כ). ומרבוי המרה יקרה הירקון (מ׳ אלדכי, ש״א ד). — ואמר המליץ: ותתהפך כמו חולה בירקון ודלקת, כאלו היא גליל כסף ובזהב מחושקת (רשב״ג, חידה על התפוח, אכול גזה).

יֵרָקוֹנִי, ת״ז, — של ירקון: כי ההרקה יעזר אותה כח רצוני כמו שיקרה בקולנג הירקוני (קאנון א ב ב יז). — ובמשמ׳ נוטה ליר״ק: ואם יהיה השתני רקוני בקדחת יורה זה על מורסא (שם ד א ב ז).

ירקוע[1], ש״ז, — מכלי מלאכת האופה, כעין מקל שמשוה בו פני הקמח (המליצה לשב״ש 60).

יֵרָקוּת, ש״נ, — סגולת דבר יָר״ק: ודע שאין אנו משגיחין בשינוי מראות האברים הפנימיים מן העוף המשתנה מן האדמימות אל הירקות זולתי בלב ובכבד ובקורקבן בלבד (פי׳ המשנ׳ לרמב״ם, חול׳ ג ג). ירקות דכבד להורות על לקות בני מעיים שכנגדן (הרא״ש, חול׳ סי׳ מט). שאין ירקות פוסל אלא מטעם נקב ונקב אינו פוסל בכבד וכו׳ שהרי הירקות מצוי תמיד בכבד מחמת חולי (ר״נ על הרי״ף, חול׳ יח.). בין האדמימות בין הירקות ניכר ע״י שלק (שם). הוריקה כבד והגיעה ירקותה כירקות בני מעים (מ״מ, רמב״ם שחי׳ ז כא). שהעשן עושה לירוקים אדומים וכשנשלקו יצא העשן מהם וחזרו לירקותם (שם כ).

יְרַקִּי, ירוקי, ת״ז, — קצת יָר״ק: וכל הגולה ונודד ממקומו אפילו אינו נודד ללחם הוא ירוקיי שחוריי בערך השקט על שמריו (ר״י עמדין, ביר׳ מגד׳ עז לז.). מראהו (של בשר הדגים) שחרחר וכו׳ וצוארו ירוקי[2] בפצלות שחרחרי כהה ולבנות עליהם (תוה״א לשינהק, העוף קיד). השחור ארכו כששית האמה

---

[1]) משק׳ ילקוט וכדומה, כנראה מן רקע, הביאו שב״ש בספר המליצה ולא נודע איה מצא מלה זו.

[2]) ותרגם שם: געלבליך.

ראשו גבו וצוארו ירוקי כהה (שם קכז). גרגירו שחרחר ירוקי ונאכל למרקחת (הוא, הצמח׳ שלב).

ירקי, ת״ז, — של ירק, מטבע הירק: צמח ירקי בשרשים עבים ויפים אשר יקחום לרפאות בם נשוך נחש (תוה״א לשינהק, הצמח׳ קלו). לשבלתו הירקי ריח נעים וטוב בטעם מרירי (שם עד).

ירקיק[1]), ש״ז, — מכלי מלאכת האופה, מערוך שבו הוא מרקק הבצק (המליצה לר״ש בר״ש 60).

ירקרק, ת״ז, לנק׳ ירקרקה, ירקת, מ״ר ירקרקות, — שגונו קצת ירק, greenish, verdâtre ; grünlich : והיה הנגע ירקרק או אדמדם (ויקר׳ יג מט). והנה הנגע בקירת הבית שקערורת ירקרקת או אדמדמת (שם יד לז). — ולמראה הזהב: כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ (תהל׳ סח יד). — ובתו״מ : הבגדים מיטמאים בשני שבועות ובשלשה סימנין בירקרק ובאדמדם ובפסיון (נגע׳ ג ח). היה ירקרק ופשה אדמדם (או שהיה) אדמדם ופשה ירקרק (שם יא ד). — ובספה״א לגון ירק הצמחים : ומעבר יריחו והלאה שבה הטבע ורפאה לה לבשו הרריה ירקרק התאנה תתן חילה למחית בני הכפר (מא״ג, דכיר, משא במדבר ערב). — ואמר המליץ : אכול גזה משחקת כמו ברק וברקת, אשר תראה אדומה עת ועת אחר ירקרקת (רשב״ג, חידה על התפוח, אכול גזה).

ירקרק, פ״ע, — יהפך לירקרק : ודע כי הצואה השחורה ההוה בשביל שרפה אם תטה ותפנה להוריק הנה התחיל הטבע לפגוע וירקרק ואחר יכרכם ואחר יעמד (קאנון ג יו א ב).

***ירקרקת**, ירוקת, — א) ת״נ, כמו ירקרקה : אסתר ירקרוקת היתה וחוט של חסד משוך עליה (מגי׳ יג.). — ב) ש״נ, כמו ירוקה שעל פני המים: (המים) הנקוים יחד וגדל עליהם ירקרוקת עבה ונוחה כשמן (רש״י שבת קמ:). — וכמו ירקון : עצלות האיברים והתהפך האיברים לירקרוקת מעורב עם לובן (מ׳ אלדכי, ש״א ד).

ירש[2]), ממנו יורש, ירש, ירשה, ירשה, מורשה, ירשי.

ירש[1]), פ״ע, וגם ירש, ירשת, ירשנו, ירשו, וירשתם, ירש, יורש, ירשים, ירשת, אירש, תירש ויירש, ירש, נירש, נירשה, תירשו, תירשו, תירשון, יירשו, רש, רשו, וירשתה, וירשתם, אירשנו, תירשנו, יירשך, יירשך, יירשם, ירשנה, וירשוה, ויירשוך, יירשום, יירשם, ירש, רשת, לרשתו, לרשתך, לרשתה, ירשה, — ירש את פלוני, היה יורשו, לקח הרכוש שהניח לו פלוני במותו, inherit ; héritier ; erben : ויאמר אברם הן לי לא נתתה זרע והנה בן ביתי יורש אתי (בראש׳ יס ג). — וירש את הרכוש : איש כי ימות ובן אין לו וכו׳ ונתתם את נחלתו לשארו הקרב אליו ממשפחתו וירש אתה (במד׳ כז ח-יא). וכל בת ירשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה (שם לו ח). ויהי כשמע איזבל כי סקל נבות וימת ותאמר איזבל אל אחאב קום רש את כרם נבות היזרעאלי אשר מאן לתת לך בכסף וכו׳ ויהי דבר יי׳ אל אליהו התשבי לאמר קום רד לקראת אחאב וכו׳ ודברת אליו לאמר כה אמר יי׳ הרצחת וגם ירשת (מ״א כא טו-יט). גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק (בראש׳ כא י). למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבתיו (במד׳ לו ח). לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך (בראש׳ יס ד). — ובתו״מ : מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מרובין הבנים יורשין והבנות נזונות (כתוב׳ יג ג). הבנים יירשו והבנות יזונו (שם ד ו). האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום (כ״ב ח ה). האומר איש פלוני ירשני במקום שיש בת בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום (שם). האומר לבנו קונם אי אתה נהנה משלי אם מת ירשנו בחייו ובמותו אם מת לא ירשנו ויחזיר לבניו או לאחיו (כ״ק ט י). מה בין הנותן מיד לנותן אחר זמן שהנותן מיד אם מתה אביה יורשה

---

[1]) משק׳ יפעיל, הביאו שב״ש בספר המליצה וכנראה נגזר מן רקיק במשמ׳ דק, ואינו אומר מאין לקח מלה זו.
[2]) בערב׳ ורת׳ a), במשמ׳ מה שאדם מניח אחר

a) ورث

מותו לזרעו וכדומה.

[1]) בערב׳ ורת׳ a), ואין ספק בדבר, כי נתמזגו בפעל זה שני פעלים משני שרשים ומשתי צורות קדומות, ירש במקום ורת׳, וירש במקום ורת׳, וממנו הצורות וירשתם בריש חרוקה, רש, ועוד ירש משרש קדום ירת׳ וממנו הצורות תירש, יירש, כמו נפ״י, וכמו״כ ירשה.

a) ورث

והנותן לאחר זמן אם מתה בעלה י ו ר ש ה (תוספתא כתוב׳ ג ו). אמר יואב מוטב שאיהרג בבית דין ו י ר ש ו נ י בני ואל יהרגני המלך ו י י ר ש נ י (ירוש׳ מכות ב לא ד). כל מי שאינו מניח בן ל י ו ר ש ו הקב״ה מלא עליו עברה (כ״ב קטז.). זה לוט שנפשו שוקקה עליו ל י ו ר ש נ י (מד״ר ברא׳ מד).— ובהרחבה, ירש ארץ וכדומה, לקחה מידי מי שהיו אדוניה קודם: ובאת וירשת את הארץ הטבה אשר נשבע יי׳ לאבתיך להדף את כל איביך מפניך (דבר׳ ו יח-יט). עד אשר יניח יי׳ לאחיכם ככם וירשו גם המה את הארץ אשר יי׳ אלהיכם נתן להם (יהוש׳ א יה). הכינו לבניו מטבח בעון אבתם בל יקמו וירשו ארץ (ישע׳ יד כא). ואת הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא מערער אשר על נחל ארנן (דבר׳ ג יב). למען תחיו ובאתם וירשתם [1]) את הארץ אשר יי׳ אלהי אבתיכם נתן לכם (דבר׳ ד א). ושבתם לארץ ירשתכם וירשתם אותה (יהוש׳ א יה). וירשתם את ארצם כאשר דבר יי׳ אלהיכם לכם (שם כג ה). את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך את שער שנאיו (ברא׳ כד ס). ויכהו ישראל לפי חרב ויירש את ארצו מארנן עד יבק (במד׳ כא כד). אתם תירשו את אדמתם (ויקר׳ כ כד). שמרו ודרשו כל מצות יי׳ אלהיכם למען תירשו את הארץ הטובה (דהי״א כח ח). וילחמו אתכם ואתן אותם בידכם ותירשו את ארצם (יהוש׳ כד ח). ודם תשפכו והארץ תירשו (יחזק׳ לג כה). והארכתם ימים בארץ אשר תירשון (דבר׳ ה ל). ויבאו ויירשו את הארץ (שם י יא). ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ (ישע׳ ס כא). וקוי יי׳ המה יירשו ארץ (תהל׳ לז ט). וגלת ירושלם אשר בספרד ירשו את ערי הנגב (עובד׳ א כ). ויכו אתו ואת בניו וכו׳ ויירשו את ארצו (במד׳ כא לה). וילך ויך את ישראל ויירשו את עיר התמרים (שופט׳ ג יג). וילכדו ערים בצורות ואדמה שמנה ויירשו בתים מלאים כל טוב (נחמ׳ ט כה). מלכי הארץ אשר הכו בני ישראל ויירשו את ארצם (יהוש׳ יב א). ויבאו וירשו אתה ולא שמעו בקולך (ירמ׳ לב כג). אשר אמרו נירשה לנו את נאות אלהים (תהל׳ פג יג). ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו (יהוש׳ כד ד). הגוי המר והנמהר ההולך למרחבי ארץ לרשת משכנות לא לו (חבק׳ א ו). ותאמר להם לבוא לרשת את הארץ אשר נשאת את ידך לתת להם (נחמ׳ ט יה). ותביאם אל הארץ אשר אמרת לאבתיהם לבוא לרשת (שם כג). ראה נתן יי׳ אלהיך לפניך את הארץ עלה רש כאשר דבר יי׳ אלהי אבתיך לך (דבר׳ א כא). ואת ארצו (של סיחון) החל רש והתגר בו מלחמה (שם ב כד). ראה החלתי תת לפניך את סיחן ואת ארצו החל רש לרשת את ארצו (שם לא). — וצווי שלם ירש, ירשה: ולנפתלי אמר נפתלי שבע רצון ומלא ברכת יי׳ ים ודרום ירשה (דבר׳ לג כג). — ומ״ר: באו ורשו את הארץ אשר נשבע יי׳ לאבתיכם (שם א ח).—ובכנ׳ רשתו את הארץ, שהוא יירש אותה: לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגריך (ברא׳ כח ד). —ובכנוי הדבר: אני יי׳ אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה ויאמר (אברהם) אדני יי׳ במה אדע כי אירשנה (ברא׳ יה ז-ח). המה יבאו שמה (לארץ ישראל) ולהם אתננה והם יירשוה (דבר׳ א לט). ויתן יי׳ לישראל את כל הארץ אשר נשבע לתת לאבותם וירשוה וישבו בה (יהוש׳ כא מא). אתה זקנתה באת בימים והארץ נשארה הרבה מאד לרשתה (שם יג א). ויקם אחאב לרדת אל כרם נבות היזרעלי לרשתו (מ״א כא יו).—ובתו״מ: העיר האבילה והחריבה וההרוסה והשוממה הנתונה ביד זרים הרמוסה ביד עריצים ו י י ר ש ו ה לגיונות ויחללוה עובדי פסילים (ירוש׳ ברכ׳ ד ח.). — וירש גוי במשמ׳ זו, לקח את ארצו: מדוע ירש מלכם את גד ועמו בעריו ישב (ירמ׳ מט א). וירשתם גוים גדלים ועצמים מכם (דבר׳ יא כג). הגוים האלה אשר אתה יורש אותם (שם יח יד). אבד תאבדון את כל המקמות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם ירשים אתם (שם יב ב). ובשעיר ישבו החרים לפנים ובני עשו יירשום [1]) וישמידום מפניהם וישבו תחתם (שם ב יב). וישמידם יי׳ מפניהם ויירשם וישבו תחתם (שם כא).—ובמליצה: ושפחה כי תירש גברתה (משלי ל כג), תקח את מקומה. —ובהשאלה, לקוצים שצמחו בשדה: קימוש יירשם [2]) חוח באהליהם (הוש׳ ט ו).

—פע׳, ירש, עת׳ יירש.— כמו קל ירש, ובהשאלה: כל עצך ופרי אדמתך יירש הצלצל (דבר׳ כח מב).

—הפע׳, הוריש, הורשת, הורישו, הורשתם, מוריש, הורש, להוריש, אוריש, תוריש, יוריש, ויורש, הורשתים,

— [1]) מן ירש, שהוא במקום ירש הקדום, ובאה צורה זו בספר דברים עוד חמש פעמים (ד כב, ח א, יא ח, שם כג, שם לא).— [1]) לפי המליצה צריך להיות ירשום.— [2]) בקצת ספרים ירשם, חסר.

מורישם, הורישו, הורישם, אורישנו, תורישני, יורישך, יורישנו, יורישם, תורישמו, — א) הוריש אחזת נחלה וכדומה, כמו ירש, בן מאבותיו: והביאתיו (את כלב) אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורישנה (במד׳ יד כד). —ובכלל הוריש עיר, לקח אותה ברשותו: ולא הוריש מנשה את בית שאן ואת בנותיה ואת תענך ואת בנתיה (שופט׳ א כז). ואתם תקמו מהאורב והורשתם את העיר ונתנה יי׳ אלהיכם בידכם (יהוש׳ ח ז). ולא יכלו בני מנשה להוריש את הערים האלה ויואל הכנעני לשבת בארץ הזאת (שם יז יב). ויהי יי׳ את יהודה וירש את ההר (שופט׳ א יט). אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי (שמות יה ט). — ב) פ״י, הוריש את פלוני, נתן לו דבר, מסרו לו ברשותו: הלא את אשר יורישך כמוש אלהיך אותו תירש (שופט׳ יא כד). לגרשנו מירשתך אשר הורשתנו (דהי״ב כ יא). —ובתו״מ: ולישראל עמך נתתה (את ארץ ישראל) נחלה ולזרע ישורון ירושה הורשתה כי באש היצתה ובאש אתה עתיד לבנותה (ירוש׳ ברכ׳ ד ח.). — ואבות לבניהם, עשום ליורשיהם: למען תחזקו ואכלתם את טוב הארץ והורשתם לבניכם עד עולם (עזר׳ ט יב). — ובתו״מ, רוב שמושו במשמ׳ זו: נפל הבית עליו ועל אביו או עליו ועל מורישיו והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב (כ״ב ט ח). מלמד שנשא אלעזר אשה ומתה בחיי מורישיה ומתו מורישיה וירשה פנחס (גמ׳ שם קיג.). ירושה לכם מאבותיכם ומורישין ואינן יורשין (שם קיט:). — ודברים מפשטים: שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו (כתוב׳ מג.). מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו (שבוע׳ מז.). —ובמליצה: כי תכתב עלי מררות ותורישני עונות נעורי (איוב יג כו). —ואמר בן סירא: שם רע חרפה וקלון תוריש כן איש רע בעל שתים (ב״ס גני׳ ו א). ורוממתהו (החכמה) מרעהו ובתוך קהל תפתח פיו ששון ושמחה ימצא ושם עולם תורישנו (שם יה ה-ו). — ג) הוריש גוי מארצו וכדומה, עשה שלא יהיה יותר בארץ, השמידו מן הארץ, vertreiben, vertilgen; expulser, exterminer; expulse, exterminate: והוריש יי׳ את כל הגוים האלה מלפניכם (דבר׳ יא כג). ובגלל התועבת האלה יי׳ אלהיך מוריש אותם מפניך (שם יח יב). ויי׳ אלהיכם הוא יהדפם מפניכם והוריש אתם מלפניכם (יהוש׳ כג ה). הלא אתה אלהינו הורשת את ישבי הארץ הזאת מלפני עמך ישראל (דהי״ב כ ז). ולא הורישו בני ישראל את הגשורי ואת המעכתי וישב גשור ומעכת בקרב ישראל (יהוש׳ יג יג). ולא הורישו את הכנעני היושב בגזר וישב הכנעני בקרב אפרים (שם יו י). ואת היבוסי ישב ירושלם לא הורישו בני בנימן וישב היבוסי את בנימן בירושלם (שופט׳ א כא). כי אוריש גוים מפניך והרחבתי את גבלך (שמות לד כד). כי תוריש את הכנעני (יהוש׳ יז יח). ואם לא תורישו את ישבי הארץ מפניכם והיה אשר תותירו מהם לשכים בעיניכם ולצנינם בצדיכם (במד׳ לג נה). כי אל חי בקרבכם והורש יוריש מפניכם את הכנעני (יהוש׳ ג י). ויורש יי׳ מפניכם גוים גדלים ועצומים (שם כג ט). להוריש גוים גדלים ועצמים ממך מפניך (דבר׳ ד לח). כי לא להוריש את ישבי העמק (שופט׳ א יט). לא אוסיף להוריש איש מפניהם מן הגוים אשר עזב יהושע וימת (שם ב כא). —ואמר בן סירא: כן זעמו גוים יוריש ויהפך למלחמה משקה (ב״ס גני׳ לט כג). — ובכב׳: עד הורישו את איביו מפניו (במד׳ לב כא). הוא ישמידם (את הגוים) והוא יכניעם לפניך והורשתם והאבדתם מהר (דבר׳ ט ג). כי אתה שמעת ביום ההוא כי ענקים שם וכו׳ והורשתים כאשר דבר יי׳ (יהוש׳ יד יב). כל ישבי ההר וכו׳ אנכי אורישם מפני בני ישראל (שם יג ו). וברשעת הגוים האלה יי׳ מורישם מפניך (דבר׳ ט ד). ויתנו (בני ישראל) את הכנעני למס והורש לא הורישו (יהוש׳ יז יג). רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם (דבר׳ ז יז). ואת היבוסי יושבי ירושלם לא יוכלו בני יהודה להורישם וישב היבוסי את בני יהודה בירושלם (יהוש׳ יה סג). ויכם משה (את הרפאים) וירשם (שם יג יב). —ובתו״מ: הוא (דוד) לא עשה כן אלא חזר וכיבש ארם נהרים וארם צובה ואת היבוסי שהיה סמוך לירושלם לא הוריש אמר לו הקב״ה סמוך לפלטירי׳ שלך לא הורשת היאך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים וארם צובה (ספרי דבר׳ נא). — ובהרחבה, הוריש דבר, גרש אותו ממקומו: חיל בלע ויקאנו מבטנו ירשנו[1] אל (איוב כ יה).

— נפע׳, *נורש, נורשים, — שהורישו אותו, שגרשוהו, אבדוהו: ולא חמל על גוי חרם הנורשים[2]

— [1]) בס״א יורשנו, ובס״א יורישנו. — [2]) בגוף

בעונם (כ"ס גני׳ יו ט).

ב. ירש, כמו רוש, ממנו ב. ירש.

ב. ירש,— קל לא נמצא.

— נפע׳, נורש, עת׳ אורש, תורש, — נהיה רש, עני ודל: וכלכלתי אתך שם כי עוד חמש שנים רעב פן תורש אתה וביתך וכל אשר לך (ברא׳ מה יא). אל תאהב שנה פן תורש פקח עיניך שבע לחם (משלי כ יג). הטריפני לחם חקי פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי יי׳ ופן אורש וגנבתי (שם ל ט). כי סבא וזולל יורש וקרעים תלביש נומה (שם כג כא).

— הפע׳, הוריש, מוריש,— עשהו רש: יי׳ מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם (ש"א ב ז). ותבן צור מצור לה ותצבר כסף כעפר וחרוץ כטיט חוצות והנה אדני יורישנה והכה בים חילה (זכר׳ ט ג-ד).

יר"ש,— ר"ת: ירא שמים.

ירשה, *ירושה, ש"נ, סמי׳ ירשת, ככנ׳ ירשתו, ירשתכם, — מה שאדם מניח במותו לזרעו וכדומה, Erbe héritage; inheritance: קנה נא את שדי אשר בענתות אשר בארץ בנימן כי לך משפט הירשה ולך הגאלה (ירמ׳ לב ח). — ובהרחבה, מה שנתן לאדם להיות ברשותו, שיהיה רכושו ונחלתו, Besitz; possession: כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר (דבר׳ ב ה). כי לא אתן לך מארצו ירשה כי לבני לוט נתתי את ער ירשה (שם ט). ויתנה משה עבד יי׳ ירשה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה (יהוש׳ יב ו). כאשר עשה ישראל לארץ ירשתו אשר נתן יי׳ להם (דבר׳ ב יב). ושבתם איש לירשתו אשר נתתי לכם (שם ג כ). ושבתם לארץ ירשתכם (יהוש׳ א ט). לבוא לגרשנו מירשתך אשר הורשתנו (דהי"ב כ יא).— ובהרחבה, כמו שארית: ויאמרו (כל הקהל צריך לתת) ירשת[1] פליטה לבנימן ולא ימחה שבט מישראל (שופט׳ כא יז). — ובתו"מ, במשמ׳ העקרית, מה שהאבות מורישים לילדיהם: המחלק נכסיו לבניו על פיו ריבה לאחד ומיעט לאחד והשוה את הבכור דבריו קיימין ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום (ב"ב ח ה). כשם שבודקין אותו (את העד) בגיטין ג׳ פעמים כך בודקין אותו בירושות ובמקח וממכר ובמתנות (ירוש׳ גיט׳ ז מח ד). נכסי לך ואחריך לפלוני וראשון ראוי ליורשו אין לשני במקום ראשון כלום שאין זה לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לה הפסק (ב"ב קכט:). בכל מקום אין לנקבה עם הזכר ירושה אם אין לו בנים יירשנו אביו (רמב"ם נחלה א א). והבעל יורש את כל נכסי אשתו מדברי סופרים והוא קודם לכל בירושתה (שם ח). ובעלי חובות אומרים האב מת תחלה וזכה הבן בירושתו ויש לנו לגבות מחלקו (שם ה ח). העכו"ם יורש את אביו דבר תורה אבל שאר ירושותיהן מניחין אותו לפי מנהגם (שם ו ט).—ובדברים מפשטים: והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך (אבות ב יב). ומפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן א"ר יוסף שלא יאמרו תורה ירושה היא להם (נדר׳ פא.). —ולקיחת ארץ וכדומה: מקיש ירושתך לירושת אבותיך מה ירושת אבותיך בחידוש כל הדברים הללו אף ירושתך בחידוש כל הדברים הללו (סדר עו"ל ל). ולישראל עמך נתתה (את ציון) נחלה ולזרע ישורון ירושה הורשתה (ירוש׳ ברכ׳ ד ח.). ללמדך שכל מקום שנאמר בו מושב אינו אלא לאחר ירושה וישיבה (קדוש׳ לז.). —ובטבעים ותכונות הנפש, באה לו תכונה מהתכונות בירושת אבות, ר"ל מפני שהיתה תכונה זו לאבותיו ומהם באה בטבע גם לזרעם: אולם סבות המזג בטבע ובתולדה הם על כמה פנים הרוב בא מירושת אבות המחלקים לזרעם טבעם (ר"י עמדין, מגד׳ עוז ק:).— ובהשאלה, כמו מסורה, קבלה: וכן כתב רבינו האיי גאון זצ"ל ירושה לנו מאבותינו שלא ישיח עד שיגמור כדי שלא יסיח דעתו כי כשהוא נמנע מן השיחה לבו מוכן למעשה (שבלי הלקט, פסח סו).

ירשה, ש"נ, —כמו ירשה: והיה אדום ירשה והיה ירשה שעיר איביו (במד׳ כד יח), שעם אחר יירש את ארץ אדום.

ירשי, ירושי, ת"ז, לנקב׳ ירושית, מ"ר ירושיים, ירושיות, — של ירשה, שבא בירשה: שהחולאים הבאים על האדם הוא לא׳ משלש סבות א׳ ירושה שהוא חולי ירושיי מאב לבן כחולי פודגרה כמו שאמרו חכמי הטבע וכו׳ כנגד הא׳ אמר בת בתואל שהוא חולי ירושיי (תולד׳ יצחק לר"י קארו, חיי שרה).—

הכ"י נודשים, ד במקום ר, והיה אפשר לאמר כי הוא מן דוש, וצ"ל נדושים, אך הנוסחה היונית מעידה, כי היתה הכונה במשמ׳ של גרוש. והסכימו החכמים כי זה נפעל מן ירש במקום הפעל.

[1]) יש מגיהים בכתוב זה הגהות מתחלפות.

ומ"כ: ויש מהם חליים ירושיים מהזרע כמו הנתק הטבעי (קאנון א ב א ח). — ולנק׳: וחכמות אלו היו ירושיות אצלם מאבותם (ר"י הכהן, מגיב גבולות, אשור ומדותס).

יש[1], ובקצת מקומות אמרו גם אש, בשאלה היש, בסמי׳ יש־, וגם יש־, בכנ׳ ישך, ישכם, ישכם, ישנו, — מלה מורה המציאות, שהדבר נמצא בעולם בזמן הנכחי כמו היה, יהיה לזמן העבר והעתיד, ומשמשת א) בעצם משמ׳ זו, ההפך מן אין, es gibt; il y a; there is: אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר (ברא׳ יח כד). אכן יש יי׳ במקום הזה (שם כח יו). וירא יעקב כי יש־שבר במצרים (שם מב א). אם יש אחינו הקטן אתנו וירדנו (שם מד כו). ואם ידעת ויש־בם אנשי חיל ושמתם שרי מקנה על אשר לי (שם מז ו). לו יש־חרב בידי כי עתה הרגתיך (במד׳ כב כט). פן יש בכם איש או אשה וכו׳ אשר לבבו פנה היום מעם יי׳ אלהינו וכו׳ פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה (דבר׳ כט יז). הידעתם כי יש בבתים האלה אפוד ותרפים (שופט׳ יח יד). וגם תבן גם מספוא יש לחמורינו וגם לחם ויין יש־לי (שם יט יט). וידעו כל הארץ כי יש אלהים לישראל (ש"א יז מו). ואם יש־בי עון המיתני אתה (שם כ ח). ועתה מה־יש תחת ידך חמשה לחם תנה בידי (שם כא ד). ויאמר דוד לאחימלך ואין יש־פה תחת ידך חנית או חרב (שם ט). ויאמר דוד הכי יש־עוד אשר נותר לבית שאול ואעשה עמו חסד (ש"ב ט א). ומה־יש־לי עוד צדקה ולזעק עוד אל המלך (שם יט כט). חי יי׳ אלהיך אם יש־גוי וממלכה אשר לא שלח אדני שם לבקשך (מ"א יח י). הנה נא יש־את עבדיך חמשים אנשים בני חיל (מ"ב ב יו). יבא נא אלי וידע כי יש נביא בישראל (שם ה ח). חפשו וראו פן יש־פה עמכם מעבדי יי׳ (שם י כג). כי אמרתי יש־לי תקוה (רות א יב). וגם יש גאל קרוב ממני (שם ג יב). שוטטו בחוצות ירושלם וכו׳ אם תמצאו איש אם יש עשה משפט מבקש אמונה (ירמ׳ ה א). ואם נבאים הם ואם יש דבר יי׳ אתם יפגעו נא ביי׳ צבאות (שם כז יח). מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעלתך וכו׳ ויש תקוה לאחריתך (שם לא יה־יו). הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאבי (איכ׳ א יב). יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה (שם ג כט). וארור נוכל ויש בעדרו זכר ונדר וזבח משחת לאדני (מלא׳ א יד). אם עשיתי זאת אם יש־עול בכפי (תהל׳ ז ד). אך יש־אלהים שפטים בארץ (שם נח יב). איכה ידע אל ויש דעה בעליון (שם עג יא). אל תאמר לרעיך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך (משלי ג כח). יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות (שם יד יב). יסר בנך כי יש תקוה (שם יט יח). יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת (שם כ יה). היאכל תפל מבלי מלח אם יש־טעם בריר חלמות (איוב ו ו). ובטחת כי יש תקוה (שם יא יח). גם אנכי ככם אדברה לו יש נפשכם תחת נפשי (שם יו ד). כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזקו (שם כח א). אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו (שם לג כג). אם יש מלין השיבני דבר כי חפצתי צדקך (שם לב). נינוה העיר הגדולה אשר יש־בה הרבה משתים עשרה רבו אדם (יונ׳ ד יא). אנחנו מעלנו באלהינו וכו׳ ועתה יש־מקוה לישראל על זאת (עזר׳ י ב). כי מעתה יש עמך מלחמות (דהי"ב יו ט). ויאמר איש האלהים יש ליי׳ לתת לך הרבה מזה (שם כה ח). וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות (קהל׳ ב יג). יש רעה אשר ראיתי תחת השמש ורבה היא על האדם (שם ו א). כי יש־דברים הרבה מרבים הבל (שם יא). כי לכל חפץ יש עת ומשפט (שם ח ו). כי מי אשר יבחר אל כל החיים יש בטחון (שם ט ד). — ובתו"מ: כל מקום שיש שם חבר עיר יחיד פטור מתפלת המוספין (ברכ׳ ד ז). המעמר לגדיש יש לו שכחה ממנו ולגורן אין לו שכחה (פאה ה ה). כל מיתה שיש בה שריפה יש בה ע"א ושאין בה שריפה אין בה ע"א (ע"ז א ג). אין מוכרין להן דובין ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים (שם ז). אמרה נשביתי וטהורה אני יש לי עדים שאני טהורה (תוספתא כתוב׳ ב ב). אין ממון אצל מיתה ויש ממון אצל מכות (ירוש׳ שם ג כז:). יש לי חמור שאני נותן לך (ב"מ מז.). יש דחוי אצל מצות או אין דחוי (ע"ז מז.). — ובשאלה: הגידי נא לי היש בית אביך מקום לנו ללין (ברא׳ כד כג). שאול שאל האיש לנו ולמולדתנו לאמר העוד אביכם חי היש לכם אח (שם מג ז). אדני שאל את

---

[1]) במקום יש הקדום, ונשמרה הברה זו עוד בהמלה אש, והוסיפו עוד לאמר בסמי׳ יש־, ובכנוי ישכם וכו׳ ביוד חרוקה גם כאשר כבר אמרו יש במוכרת, ובזמן מאוחר נטה קול החירק גם בסמי׳ וכנוי מגונו הקדום, ונקדוהו בסגול. והנה לפי דעת החדשים בעקרו הוא שם ונגזר מהשרש ישה, אשו, באשורית המשמש שם

עבדיו לאמר היש לכם אב או אח (שם מד יט). מה לעשות לך היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא (מ"ב ד יג). היש בהבלי הגוים מגשמים (ירמ' יד כב). היש אלוה מבלעדי ואין צור בל ידעתי (ישע' מד ח). קרא נא היש עונך ואל מי מקדשים תפנה (איוב ה א). היש בלשוני עולה אם חכי לא יבין הוות (שם ו ל). היש מספר לגדודיו (שם כה ג). היש למטר אב או מי הוליד אגלי טל (שם לח כח). יי' משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דרש את אלהים (תהל' יד ב).— ושאלה היש, ובתשובה יש: ויאמרו להן (להנערות) היש בזה הראה ותענינה אותם ותאמרנה יש הנה לפניך (ש"א ט יא-יב). וישאלהו המלך בביתו בסתר ויאמר היש דבר מאת יי' ויאמר ירמיהו יש (ירמ' לז יז).— ובשאלת היש ותשובת הנגודים: היש יי' בקרבנו אם אין (שמות יז ז). ומה הארץ השמנה הוא אם רזה היש בה עץ אם אין (במד' יג כ). אם איש יבא ושאלך ואמר היש פה איש ואמרת אין (שופט' ד כ).— והמלה יש אחרי הדבר: אין לחם חל אל תחת ידי כי אם לחם קדש יש (ש"א כא ה). הוציא עם עור ועינים יש (ישע' מג ח).— ועם מלת השלילה לא, לא יש, במקום אין: לא יש בינינו מוכיח ישת ידו על שנינו (איוב ט לג).— ובתו"מ: בבקשה ממך תן דעתך עליה ושמור אותה כראוי שאם תאבד לא יש לי אחרת כיוצא בה (מד"ר דבר' ח). והכל רואין את כליו (של המצורע) כשהן גורין ומוציאין לחוץ ומפרסמין את כליו והכל אומרים לא היה אומר לא יש לי מגל לא יש לי קרדום הרי יש לו חפץ פלוני ופלוני (תנחומא מצורע י). אי אפשר שלא יש אלא שתי חלוקות או ינצלו הרשעים עם הצדיקים או ימותו הצדיקים עם הרשעים (תולד' יצחק לר"י קארו, וירא). והטעם שלא יש חלוקה שלישית (שם).— וגם אחרי אין, אין יש: אף אין יש-רוח בפיהם (תהל' קלה יז).— יש לפלוני דבר, הדבר הזה הוא שלו, er hat; il a; he has: ויאמר עשו יש-לי רב (ברא' לג ט). כי חנני אלהים וכי יש-לי כל (שם יא). ויפקדהו על ביתו וכל יש-לו נתן בידו (שם לט ד). הן אדני לא ידע אתי מה בבית וכל אשר יש-לו נתן בידי (שם ח). ונאמר אל אדני יש-לנו אב זקן (שם מד כ). חי יי' אלהיך אם יש-לי מעוג (מ"א יז יב). הגידי לי מה-יש-לכי בבית (מ"ב ד ב). אל תמתנו כי יש-לנו מטמנים בשדה (ירמ' מא ח). יש-לי סגלה זהב וכסף (דהי"א כט ג).— יש לאל ידו, עי' אל. — יש את נפשו לעשות דבר, הוא רוצה לעשות: אם יש את נפשכם לקבר את מתי מלפני (ברא' כג ח). ויאמר יהוא אם יש נפשכם אל יצא פליט מן העיר (מ"ב ט טו).—ועם כנוי ישנו[1], הוא יש, ישך, אתה יש: כי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני יי' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום (דבר' כט יד). חי יי' המושיע את ישראל כי אם ישנו ביונתן בני כי מות ימות (ש"א יד לט). והיה אם ישנו בארץ וחפשתי אתו בכל אלפי יהודה (שם כג כג).—ועם הדבר אחריו: ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד מפזר ומפרד בין העמים (אסת' ג ח). —ובתו"מ: כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא (קדוש' א י). כל שישנו בביאה ישנו בהבאה וכל שאינו בביאה אינו בהבאה (חגי' ד:). (אמר) משה לישראל ישנו לאותו אדם ששנותיו ארוכות כעץ ומגין על דורו כעץ (ב"ב טו.). — ועם ל אחריו: ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף (קדוש' מח:). אמר רבי יצחק עדיין ישנה לאותה משפחה בין גדולי רומי (חול' פז.). ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף (כ"ק עב.).— ב) יש, במשמ' לפעמים: ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על המשכן וכו' ויש אשר יהיה הענן מערב עד בקר (במד' ט כ-כא). יש מפזר ונוסף עוד (משלי יא כד). יש בוטה כמדקרות חרב (שם יב יח). יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב (שם יג ז). רב אכל ניר ראשים ויש נספה בלא

במשמ' הויה, ואש, אשו משמש כמו יש בעבר': לא אשו, לא היה לי, נשה שנב לא אשו, אנשים שלא יש מספר להם.— [1]) נתקשו החדשים בצורה זו במקום ישנו שהיה ראוי להיות לפי הדין, וכבר גזר שטדה, כדרכו, כי גם זה הוא ממה שבדו בעלי הנקוד לפי סברתם, וגזר שצריך לקרא ישנו (St. § 370 b). והסכים לזה גם גזנ' קויץ (GesK. § 100 o), רק קניג (Kö. ll, 444) הניח אפשרות אמתות צורה זו בדבור החי, אלא שאין זו הצורה הקדומה, כ"א שנית בזמן (secundär). אבל, כבר העיר הוא בעצמו בחלק השלישי (§ 325 i) על המלה איתני בארמ' וכן ליתני. עכ"פ, אין שום ספק בדבר, כי בדבור החי אמרו ישנו, אף שלא נתברר סבת הנטייה הזאת מהדין הדקדוקי, וככר דמו קצת המדקדקים לצורה זו את הצורה קבנו, ועי' ערך קבב. וסבר רד"ק כי אפשר לאמר גם ישו, וגם ישו, ישי, ע"מ בן (מכלול, שער דה"פ קעט:).

משפט (שם כג). איש רעים להתרועע וְיֵשׁ אהב דבק מאח (שם יח כד). יֵשׁ דבר שיאמר ראה זה חדש הוא כבר היה לעלמים אשר היה מלפנינו (קהל׳ א י). כי יֵשׁ אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו (שם ב כא). יֵשׁ צדיק אבד בצדקו וְיֵשׁ רשע מאריך ברעתו (שם ז טו). יֶשׁ־הבל אשר נעשה על הארץ אשר יֵשׁ צדיקים אשר מגיע אלהם כמעשה הרשעים וְיֵשׁ רשעים שמגיע אלהם כמעשה הצדיקים (שם ח יד).— ובמשמ׳ קצת: ותהי צעקת העם ונשיהם גדולה אל אחיהם היהודים וְיֵשׁ אשר אמרים בנינו ובנתינו אנחנו רבים ונקחה דגן ונאכלה ונחיה וְיֵשׁ אשר אמרים שדתינו וכרמינו ובתינו אנחנו ערבים ונקחה דגן ברעב וְיֵשׁ אשר אמרים לוינו כסף למדת המלך וכו׳ והנה אנחנו כבשים את בנינו ואת בנתינו לעבדים וְיֵשׁ מבנתינו נכבשות ואין לאל ידנו (נחמ׳ ה א־ה). כל אלה נשאי נשים נכריות וְיֵשׁ מהם נשים וישימו בנים (עזר׳ י מד). — ובתו״מ: יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו (ב״ק ג י). יש מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן (יבמ׳ ט א). יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין (מכות ג ט). יש שותה יין וטוב לו יש שותה יין ורע לו (ירוש׳ מע״ש ד נה ג).—ועם לך: יש לך קשרים שאין חייבין עליהן כקשר הגמלין וכקשר הספנין (שבת יה ב).— וְיֵשׁ: ויש שאמרו במדה דקה מדות הלח והיבש שיעורן באיטלקי זו מדברית ויש שאמרו הכל לפי מה שהוא אדם וכו׳ ויש שאמרו במדה גסה (כלים יז יא־יב). א״ר יודן יש שהוא בורר צרורות כל היום ואינו מתחייב יש שהוא נוטל כגרוגרת ומיד מתחייב (ירוש׳ שבת ז י:). עד שאדם הראשון מוטל גולם הראה לו הקב״ה כל צדיק וצדיק שעתיד לעמוד ממנו יש שהוא תלוי בראשו של אדם זיש שהוא תלוי בשערו ויש שהוא תלוי במצחו (מד״ר שמות מ). —*יֵשׁ לו על פלוני, פלוני חייב לו סכום: עובד אלילים שנמצא עומד בצד הבור של יין אם יש לו עליו מלוה אסור (ע״ז ד י). בא לעשות עמו חשבון על הפת ועל הבשר אמר לו יש לי עליך כך וכך מן הבשר שאכלת (מד״ר במד׳ ב). ונמצא בחשבונו ופנקס שלו שיש לי על פלוני כך וכך ויש לפלוני עלי כך וכך (רה״ג, תשו׳ גאו׳ מו״מ ב).— ובמשמ׳ יֵשׁ לו טענה לטעון עליו או תרעומת: אמר לו הקב״ה משה אבות העולם מה יש להם עלי אם באתי לדקדק אחריהם אני יש לי עליהם אברהם יש לי עליו שאמר במה אדע כי אירשנה יצחק יש לי עליו שנאמר ויאהב יצחק את עשו ואני שנאתיו וכו׳ יעקב יש לי עליו שאמר נסתרה דרכי מה׳ (מד״ר קהל׳, וטוב מכניכס). למלך שעשה סחורה על ידי סרסור והפסיד על מי יש לו להתרעם לא על הסרסור (שם ברא׳ כז).— וְיֵשׁ לו לעשות וכדומה, יכול לעשות, או צריך לעשות: אמר לו הקב״ה הא משה מפיג חמתך בלוחות הברית מבקש את שאפיג את חמתי ואת רואה שאין העולם יכול לעמוד אפי׳ שעה אחת אמר לו ומה יש לי לעשות אמר לו לתת עליך קטריקי (מד״ר דבר׳ ג). כיון שעמד לילך אמר לאילן מה לי לברכך ומה יש לי לומר לך (שם במד׳ ב).— ובמשמ׳ ראוי שיעשה כך וכך, או חייב שיעשה כך וכך: ומטריד (היצר) לבך בדברי העולם בסחורות ומקח וממכר וריוח והפסד ויאמר לך אח״כ יש לך לקבל עת הפנאי הזה בשמחה ושעת הבטלה הזאת וכו׳ (חו״ה, יחוד המעש׳ ה). יש לו להלך למחר מאותו מקום אלפים אמה לכל רוח (רמב״ם ערוב׳ ז א).—ושאלה, *מה יֵשׁ לך, במשמ׳ מה קרה לך: כביכול מסלק שכינתו ועולה לשמים והמלאכים אומרים לו רבון העולם מה יש לך והוא אומר להם ראיתי את הדיין שהוא נושא פנים (מד״ר שמות ל).— ג) עם שֵׁם ותאר אחריו משמשת המלה יֵשׁ כמו מלת הקשר: ויאמר אליו הֲיֵשׁ את לבבך ישר כאשר לבבי עם לבבך ויאמר יהונדב יש ויש (מ״ב י טו).— וגם בכנוי עם פעל בזמן בינוני, יֶשְׁךָ עֹשֶׂה, אתה עֹשֶׂה: אם יֶשְׁךָ משלח את אחינו אתנו נרדה ונשברה לך אכל (ברא׳ מג ד). ויאמר גדעון אל האלהים אם יֶשְׁךָ מושיע בידי את ישראל כאשר דברת וכו׳ (שופט׳ ו לו). ועתה אם יֶשְׁכֶם עשים חסד ואמת את אדני הגידו לי (ברא׳ כד מט). לדעת הֲיִשְׁכֶם[1]) אהבים את יי׳ אלהיכם (דבר׳ יג ד).—ועם נא אחריו: יי׳ אלהי אדני אברהם אם יֶשְׁךָ־נא מצליח דרכי אשר אנכי הלך עליה (ברא׳ כד מב).— אִשׁ, במקום יֵשׁ, עי׳ אִשׁ.—ד) כמו שֵׁם, במשמ׳ הון, רכוש: להנחיל אהבי יֵשׁ ואצרתיהם אמלא (משלי ח כא). —ואמר בן סירא: על חשבון חובר וארח ועל מחלקות נחלה ויש[2]) על שחק מאזנים ופלס ועל תמהות איפה ואבן

— [1]) היוד בחירק, עי׳ הערה למעלה בראש הערך.
— [2]) כך בגוף הכ״י, ויש מפקפקים ומגיהים לפי תרגום

(כ"ס גני' מב ג-ד).—ה) בלשון המחקר, כמו עצם, "דבר הנמצא במציאות, ההויה, העולם ומלואו: אתה חכם ומחכמתך אצלת חפץ מזומן כפועל ואומן למשך משך הי ש מן האין כהמשך האור היוצא מן העין (רשב"ג, כתר מלכות). כי מאש הנשמה נברא הגוף ויצא מאין לי ש (שם). שהבריאה להוציא י ש מאין (ראב"ע בראש' א א). אמר אברהם המחבר כל י ש על שני דרכים האחד י ש שהוא גוף שיש לו אורך ורוחב ועומק וכו' ויש י ש שאינו גוף והם מלאכי השם הקדושים וכו' ואין יכולת בנברא לברוא עצם שיהיה גוף אף י ש שאיננו גוף שהוא נכבד יותר גם אין בו כח להכחידו עד שיעדר ולא יהיה י ש ויש דבר סמוך על י ש ונשען עליו ולא ימצא לבדו והיא הצורה (הוא, שמות כה מ). כל י ש על ב' חלקים האחד י ש שאיננו עומד בעצמו כי אם על עצם וכו' והנה כל העצמים והמקרים צריכים למעמידו ושיהי' לנצח ככה בלא שנוי כי הוא ה י ש באמת וכל זולתו הוא י ש בעבורו וכו' ובעבור היות כל י ש זולתו בעבורו הנה הוא כדמות פועל או תואר השם (הוא, ספר השם ח). כי בחום הנשמה יצא האדם מאין ויהי י ש (ר"י חריזי, הקד' תחכמ'). גבהת מכל י ש התרוממת מכל נמצא (כתי' עולם יג). ואולם כל יצא אל ה י ש אתה יצרתו וכל אשר אתה רואה לך הולך (שם). מי שלא יאמין בחדוש העולם חדוש מוחלט שהוא הוצאת הי ש מן האין המוחלט אין לו חלק כלל בתורת משה וכופר בעקר (מנח' קנא' לר"י מפיסא 100). ואולם מי שהניח העולם הווה י ש מאין יש לו גם כן פנים מן ההראות (רלב"ג, מלחמ' ה' ו א ג). כי כל הנסים והנפלאות שבאו בתורה בשינוי טבעו ומנהגו של עולם לא היו יצירה י ש מאין אלא י ש מ י ש (העקרים א יב). שאין לומר שלא יפול תחת היכולת לברוא י ש מאין אלא יש מ י ש וכו' ואיך יהיה השכל הנבדל עלה למציאות החומר אם אי אפשר להמצא י ש מאין אין לך י ש מאין גדול מזה (שם א כג). ובועז נשבע להוציא הדבר אל ה י ש (ר"י דון יחייא, הקד' שה"ש). ההפרש העיוני שבין י ש למצוי יש בו עיון דק (ר"י אבן לטיף, רב פעל' מד). אחרי הדברים והאמת האלה

היוני נחלת איש, אבל הגהה זו מקלקלת משקל הפסוק שהוא מרכב מבית וסוגר וכ"א מרכב משני חצאים מקבילים שבכ"א מהם שני דברים: חובר וארח, מאזנים ופלס, איפה ואבן, ולכן צ"ל גם כאן נחלה ועוד דבר.

כל משכיל על דבר יבין לאשורו איך שכל נברא ו י ש הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח הפועל (בעה"ש לר"א אירירו, מבוא).—ואמר הפיטן: אשר זרחה שכינת אל בפניו ומשפטיו עלי לבו חרושים, אשר עבר באותיות אל לפרעה והוא גבור על כל י ש בלי שים (סמא"ל, פזמ' לפסח, אהלל).—ובכנ' ישך, מציאותך, מהותך: דמו אותך ולא כפי י ש ך, וישווך לפי מעשיך (שיר הכבוד, אנעים).—ומ"ר ישים: כי כל ה י ש י ם יתסרו ויחזרו לאין והתורה והחכמה תעמד בישותה כל ימי עד (רד"ק, סרש ישה). יולד מזה שאותם הצורות אינימו י י ש י ם בעצמם באמת אך יאמר שאליהם יבוא שום יש (תגמ' הנפש יז:).

י"ש,— ר"ת: ירא שמים, יין שרף.

ישב[1]), ממנו ישב, מושב, תושב, שבת, *ישוב, *ישוב, *ישיבה, "ישובי, "התישבות, "מושבה.

ישב, פ"ע, בהפס' ישב, ישבתי וכו', ישבתם, וישבתם, ישב, יושב, ישבה, ישבת, יושבת, ישבת, ישבתי, ישבה, ישבות, ישבת, ישב, שבת, שבת, לשבת, *לישב, שב, שב-, שבה, שבו, שבו, שבי, אשב, אשבה, אשבה, תשב, תשבי, תשבי, ישב, ישב, וישב, וישב, תשב, תשב, נשב, נשב, תשבו, תשבו, ישבו, ישבו, תשבו, תשבנה, תישבנה, — א) ישב על כסא, על מטה, היה על הכסא בישיבה, נשען ונסמך על הכסא בנגיעת שתו, sitzen; être assis; to sit: והוא ישב פתח האהל (בראש' יח א). מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך (שמות יח יד). ועלי הכהן ישב על הכסא על מזוזת היכל יי' (ש"א א ט). ולכל העם הגידו לאמר הנה המלך יושב בשער ויבא כל העם לפני המלך (ש"ב יט ט). וילך אחרי איש האלהים וימצאהו ישב תחת האלה (מ"א יג יד). והוא ישב בתוך האפר (איוב ב ח). ודוד ואנשיו בירכתי המערה ישבים (ש"א כד ג). והנה שם כל השרים יושבים (ירמ' לו יב). שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך הישבים לפניך (זכר' ג ח). הכלי אשר הוא ישבת עליו (ויקר' יט כג). והיא יושבת

---

[1]) גם בכנענית ומואבית. בארמית יתב. בערב' ות'ב a), שרוב שמושו בלשון זו הוא בענין קפיצה ודלוג, משמש גם בענין ישיבה על מטה, על כסת. בערב' הדרום' משמש שרש ותב כמו ישב בעברית.

a) وثب

תחת תמר דבורה (שופט׳ ד ה). היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך (שה״ש ח יג). והנה שם הנשים ישבות מבכות את התמוז (יחזק׳ ח יד). וישבה לפתח ביתה על כסא מרמי קרת (משלי ט יד). וישבת על מטה כבודה (יחזק׳ כג מא). על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון (תהל׳ קלז א). ויאמרו אליו שב נא וקראנה (את המגלה) באזנינו (ירמ׳ לו יה). קום נא שבה ואכלה מצידי (ברא׳ כז יט). רדי ושבי על עפר בתולת בת בבל שבי לארץ אין כסא (ישע׳ מז א). כי תשב ללחום את מושל (משלי כג א). וכל הכלי אשר ישב עליו (הזב) יטמא (ויקר׳ יה ד). ישב בדד וידם (איכ׳ ג כח). וישב על הבאר (שמות ב יה). וישב משה לשפט את העם (שם יח יג). וישב העם לאכל ושתו (שם לב ו). ויקם מהארץ וישב אל המטה (ש״א כח כג). ויקם המלך וישב בשער (ש״ב יט ט). וישאהו (את הילד החולה) ויביאהו אל אמו וישב על ברכיה (מ״ב ד כ). וכל הכלי אשר תשב עליו טמא יהיה (ויקר׳ יה ו). ותלך ותשב לה מנגד הרחק כמטחוי קשת (ברא׳ כא יו). ותשב מצד הקצרים (רות ב יד). ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון (איכ׳ ב י). וישבו לאכל לחם (ברא׳ לז כה). וישבו לפניו הבכר כבכרתו (שם מג לג). וישבו ויאכלו שניהם יחדו וישתו (שופט׳ יט ו). וישבו אתו לארץ שבעת ימים (איוב ב יג). על הארץ ישבו וחרדו לרגעים ושממו עליך (יחזק׳ כו יו). טוב שבת על פנת גג (משלי כה כד). אתה ידעת שבתי וקומי (תהל׳ קלט ב). ושבתך וצאתך ובאך ידעתי (ישע׳ לז כח). נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ (משלי לא כג). שבתם וקימתם הביטה (איכ׳ ג סג). — ומקו׳ *לישב: כשהנשיא נכנס כל העם עומדין מפניו ואין רשות לאחד מהן ל י ש ב עד שיאמר להם שבו (ירוש׳ ביכור׳ ג סה ג). נכנס (בסוכה) לי ש ב בה אומר ברוך אקב״ו ל י ש ב בסוכה (שם סוכ׳ א נג:). השכים ל י ש ב בקרון או בספינה (ברכ׳ ל). שהם מבקשים ל י ש ב בשלוה בעולם הזה (מד״ר ברא׳ פד). — וגם לדברים לא בע״ח: שולי קורפיות ושולי קוסים הצדונים אע״פ שאינם יכולים ל י ש ב שלא מסומכין (כליס ד ג). ולא היו לבזיכין שוליים רחבין מלמטה אלא חדין תחתיהם כדי שלא יוכלו ל י ש ב על הקרקע (רש״י פסח׳ סד.). — ובפרט ישב המלך על הכסא, מלך: ושלמה ישב על כסא דוד אביו (מ״א ב יב). ואקם תחת דוד אבי ואשב על כסא ישראל (שם ח כ). שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על כסאי (שם א יג). וישב על כסא המלכים (מ״ב יא יט). בני רבעים ישבו לך על כסא ישראל (שם י ל). ותתן לו בן ישב על כסאו ביום הזה (מ״א ג ו). לא יכרת לך איש מלפני ישב על כסא ישראל (שם ח כה). ובאו בשערי העיר הזאת מלכים ושרים ישבים על כסא דוד (ירמ׳ יז כה), ועי׳ כסא. — ועל כסא משפט: מלך יושב על כסא דין (משלי כ ח). ישבת לכסא שופט צדק (תהל׳ ט ה). — ישב בצלו: בצלו חמדתי וישבתי (שה״ש ב ג). וזרעו ישבו בצלו (יחזק׳ לא יז). — ובתו״מ: לא י ש ב בצילה (של האשרה) ואם י ש ב טהור (ע״ז ג ח). שכל מי שהוא עוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה ל י ש ב בצילו של הקב״ה (ירוש׳ מגי׳ ג עד:). התפוח הזה הכל בורחין ממנו בשעת השרב ולמה כן לפי שאין לו צל ל י ש ב בצילו (מד״ר שה״ש, כתפוח), ועי׳ צל. — ישב תחת גפנו ותאנתו: וישבו איש תחת גפנו ותחת תאנתו ואין מחריד (מיכ׳ ד ד), ועי׳ גפן, תאנה. — ישב במארב: ישב במארב חצרים במסתרים יהרג נקי (תהל׳ י ח). ישבו בסכה למו ארב (איוב לח מ). — וישב לו במשמ׳ זו, גם בלי השם מארב: והארב ישב לה בחדר (שופט׳ יו ט). — ואשה ישבה בפתח עינים, לזנות: ותכס בצעיף ותתעלף ותשב בפתח עינים אשר על דרך תמנתה (ברא׳ לח יד-יה). שאי עיניך על שפים וראי איפה לא שגלת על דרכים ישבת להם כערבי במדבר ותחניפי ארץ בזנותיך (ירמ׳ ג ב). — וישב במקום, שהה שם מבלי לעשות דבר: למה ישבת בין המשפתים לשמע שריקות עדרים (שופט׳ ה יו). על מה אנחנו ישבים האספו ונבוא אל ערי המבצר (ירמ׳ ח יד). — ושהה זמן: ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה (ויקר׳ יב ד). וישבת עמו ימים אחדים (ברא׳ כז מד). שבי עד גמלך אתו וכו׳ ותשב האשה ותינק את בנה עד גמלה אתו (ש״א א כג). הכבד ושב בביתך ולמה תתגרה ברעה (מ״ב יד י). ואבוא אל הגולה וכו׳ ואשב שם שבעת ימים משמים בתוכם (יחזק׳ ג טו). — ישב לפלוני, המתין לו: ימים רבים תשבי לי לא תזני ולא תהיי לאיש (הוש׳ ג ג). — ישב עם פלוני, היה במגע ומשא אתו, התחבר אליו: לא ישבתי עם מתי שוא ועם נעלמים לא אבוא שנאתי קהל מרעים ו ע ם רשעים

לא אשב (תהל׳ כו ד-ה). — ישב בסוד משחקים וכדומה, היה עמהם : לא ישבתי בסוד משחקים ואעלז (ירמ׳ יט יז). ובמושב לצים לא ישב (תהל׳ א א). — ב) ישב בבית, בארץ, דר בו, גר שם : wohnen; demeurer; to dwell, inhabit : אברם ישב בארץ כנען ולוט ישב בערי הככר (ברא׳ יג יב). וישב בעיר ההיא עד עמדו לפני העדה למשפט (יהוש׳ כ ו). והביאותיו (את הנער אל המשכן) ונראה את פני יי׳ וישב שם עד עולם (ש״א א כב). והסירה את שמלת שביה מעליה וישבה בביתך (דבר׳ כא יג). רדה אלי אל תעמד וישבת בארץ גשן והיית קרוב אלי (ברא׳ מה ט-י). וירשת אתם וישבת בארצם (דבר׳ יב כט). וירשתם (את הגוים) וישבת בעריהם ובבתיהם (שם יט א). ובתים טבים תבנה וישבת (שם ח יב). וירשתה (את הארץ) וישבתה בה (שם יז יד). האמים לפנים ישבו בה (שם ב י). בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם (יהוש׳ כד ב). ובנו בתים וישבו ונטעו כרמים ואכלו פרים (ישע׳ סה כא). וישבו על אדמתם (ירמ׳ כג ח). ארץ מצרים אשר ישבתם בה (ויקר׳ יח ג). וישבתם על הארץ לבטח ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע וישבתם לבטח עליה (שם כה יח-יט). אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים (דבר׳ כט יה). והכנעני והפרזי אז ישב בארץ (ברא׳ יג ז). והוא ישב בסדם (שם יד יב). עמלק יושב בארץ הנגב והחתי והיבוסי והאמרי יושב בהר והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן (במד׳ יג כט). ולא תטמא את הארץ אשר אתם ישבים בה (שם לה לד). וישמעו כי קרבים הם אליו ובקרבו הם ישבים (יהוש׳ ט יז). בית ישראל ישבים על אדמתם ויטמאו אותה בדרכם (יחזק׳ לו יז). בני עשו הישבים בשעיר (דבר׳ ב ד). מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען (ברא׳ יו ג). כי ירא לשבת בצוער (שם יט ל). כי הוא חייך וארך ימיך לשבת על האדמה אשר נשבע יי׳ לאבתיך (דבר׳ ל כ). ויגרש זבל את געל ואת אחיו משבת בשכם (שופט׳ ט מא). כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור בארם (ש״ב יה ח). ולבלתי בנות בתים לשבתנו וכרם ושדה וזרע לא יהיה לנו (ירמ׳ לה ט). אשר לא שבתה (הארץ) בשבתתיכם בשבתכם עליה (ויקר׳ כו לה). ויהי בתחלת שבתם לא יראו את יי׳ (מ״ב יז כה). כל מעלם אשר מעלו בי בשבתם על אדמתם לבטח (יחזק׳ לט כו). הנה ארצי לפניך בטוב בעיניך שב (ברא׳ כ יה). אל תיראו מעבדי הכשדים שבו בארץ ועבדו את מלך בבל (מ״ב כה כד). שובו נא איש מדרכו הרעה ומרע מעלליכם ושבו על האדמה אשר נתן יי׳ לכם (ירמ׳ כה ה). בנו בתים ושבו ונטעו גנות ואכלו את פרין (שם כט ה). יתנו לי מקום באחת ערי השדה ואשבה שם ולמה ישב עבדך בעיר הממלכה עמך (ש״א כז ה). בית תבנה ולא תשב בו (דבר׳ כח ל). עמך ישב בקרבך במקום אשר יבחר באחד שעריך (שם כג יז). כי עם בציון ישב (ישע׳ ל יט). לא יבנו ואחר ישב לא יטעו ואחר יאכל (שם סה כב). לא ישב שם (באדום) איש ולא יגור בה בן אדם (ירמ׳ מט יח). וישב בארץ נוד (ברא׳ ד יו). ויבא (אברם) וישב באלני ממרא אשר בחברון (שם יג יח). וישב ישראל בכל ערי האמרי (במדב׳ כא כה). אמרים אתם לא נשב בארץ הזאת (ירמ׳ מב יג). ונשב במצרים ימים רבים (במד׳ כ יה). ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן (יהוש׳ ז ז). ואת בנתינו תקחו לכם ואתנו תשבו והארץ תהיה לפניכם (ברא׳ לד ט-י). בעבור תשבו בארץ גשן (שם מו ד). לא ישבו (הגוים) בארצך פן יחטיאו אתך לי (שמות כג לג). האנשים האלה שלמים הם אתנו וישבו בארץ ויסחרו אתה (ברא׳ לד כא). ויבנו את הערים וישבו בהם (שופט׳ כא כג). וישבו בערי חברון (ש״ב ב ג). ותאמר (האשה השונמית) בתוך עמי אנכי ישבת (מ״ב ד יג). — ישב, ישבים, מי שישב בארץ, Einwohner; habitant; inhabitant, ויחיד במשמ׳ שם הקבוץ לרבים, יושב הארץ, כל היושבים בה : וירא יושב הארץ הכנעני את האבל בגרן האטד ויאמרו אבל כבד זה למצרים (ברא׳ נ יא). ועתה יושב ירושלם ואיש יהודה שפטו נא ביני ובין כרמי (ישע׳ ה ג). פחד ופחת ופח עליך יושב הארץ (שם כד יז). ואת ערי יהודה אתן שממה מאין ישב (ירמ׳ לד כב). וזעקו האדם והילל כל יושב הארץ (שם מז ב). שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען (שמות יה יד-יה). השלימו ישבי גבעון את ישראל (יהוש׳ י א). וישב האשרי בקרב הכנעני ישבי הארץ כי לא הורישו נפתלי לא הוריש את ישבי בית שמש ואת ישבי בית ענת וישב בקרב הכנעני ישבי הארץ וישבי בית שמש ובית ענת היו להם למס (שופט׳ א לב-לג). כל ישבי תבל ושכני ארץ (ישע׳ יח ג). דמו ישבי אי סחר צידון (שם כג ב). נתך

אפי וחמתי על ישבי ירושלם (ירמ' מב יח). הנני מביא רעה אל המקום הזה ועל ישביו (מ"ב כב יו). ארץ אכלת ישביה הוא (במד' יג לב). והארץ חנפה תחת ישביה (ישע' כד ה). היו לי כלם כסדם וישביה כעמרה (ירמ' כג יד). וישביהן קצרי יד חתו ובשו (ישע' לז כז). צהלי ורני יושבת ציון (שם יב ו). כלי גולה עשי לך יושבת בת מצרים (ירמ' מו יט). כי הנה ישבות הארץ אשר מעולם (ש"א כז ח).— ג) ישבה הארץ, היתה הארץ מלאה יושבים, לא תהיה חרבה ושממה: ובאו בשערי העיר הזאת מלכים ושרים וכו' וישבה העיר הזאת לעולם (ירמ' יז כה). וחרם לא יהיה עוד וישבה ירושלם לבטח (זכר' יד יא). בהיות ירושלם ישבת ושלוה ועריה סביבתיה והנגב והשפלה ישב (שם ז ז). לא תשב (בבל) לנצח ולא תשכון עד דור ודור (ישע' יג כ). מקצף יי' לא תשב (בבל) והיתה שממה כלה (ירמ' נ יג). ולא תשב עוד לנצח (שם לט). לא תעבר בה רגל אדם ורגל בהמה לא תעבר בה ולא תשב ארבעים שנה (יחזק' כט יא). ויהודה לעולם תשב וירושלם לדור ודור (יוא' ד כ). ואבד מלך מעזה ואשקלון לא תשב (זכר' ט ה). יושבת לבטח כמשפט (שופט' יח ז). זאת העיר העליזה היושבת לבטח (צפנ' ב יה).— ד) העיר וכדומה ישבת במקום פלוני, היא נמצאת שם: ואמרת לצור הישבת [1] על מבואות ים רכלת העמים אל איים רבים (יחזק' כז ג). — ובתו"מ, במשמ' העקרית: אין מחייבין אותו להיות י ו ש ב ומלקט אחת אחת (תרומ' יא ו). לא י ש ב אדם לפני הספר סמוך למנחה (שבת א ב). יצאת בת הראשונה ו י ש ב ה לה בהר הבית (פסח' ה י). י ש ב לו בתוך ביתו חייב הלך לו למדינת הים פטור (הור' א ב). כשהנשיא נכנס כל העם עומדים ולא י ש ב ו עד שיאמר להם ש ב ו וכו' חכם שנכנס אחד עומד ואחד י ו ש ב עד שנכנס ו י ש ב במקומו (תוספתא סנה' ז ח). הוציאה לו מטה אמרה לו ש ב אמר לה איני י ו ש ב עד שתגביהי את המטה (ברכ' ח:). עמדו יקרים עמודו ש ב ו יקרים ש ב ו (כ"ב ק:). למלך שקנה לו שתי שפחות וכו' על אחת גזר שלא תזוז מפלטין ועל אחת גזר טירודין י ש ב ה לה אותה השפחה תוהא ובוהא (מד"ר בראש' ב).— וישב ב י ש י ב ה: אין כל ישיבה וישיבה יושבת עד שיהיו הבריות מרננות אחריו ואומרים מה ראה איש פלוני ל י ש ב ומה ראה איש פלוני שלא ל י ש ב (ספרי דבר' יג). הבא לקבל עליו (להיות חבר) אפילו ת"ח צריך לקבל עליו אבל חכם ש י ש ב בישיבה אין צריך לקבל עליו (תוספתא דמאי ב יג). מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מ י ו ש ב י בית המדרש (ברכ' כח:). יצחק אבינו זקן ו י ו ש ב בישיבה היה (יומ' כח:). בשעה שהיה (דוד) י ו ש ב בישיבה לא היה יושב על גבי כרים וכסתות (מו"ק טז:). שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא חנניא בר חמא י ש ב בראש (כתוב' קג:). מלמד ש י ש ב להן (משה לבנות יתרו) בדין אמר דרך אנשים דולים ונשים משקות וכאן נשים דולות ואנשים משקים (מד"ר שמות א).— *ישב בתענית, התענה: כיון שראה (אדה"ר) שנקנסה מיתה על ידו י ש ב בתענית מאה ושלשים שנה (ערוב' יח:).— ישב בתחבולות וכדומה, שהה שם לראות את החזיון: שלא י ש ב בתחבולות (ע"ז יח:).— ודברים לא בע"ח: חבית שהיא י ו ש ב ת על שוליה באויר (אהל' ט טו). חביות שהן י ו ש ב ו ת על שוליהן או מוטות על צידיהן באויר (שם יה ג). הדקין שבכלי חרס וקרקרותיהן ודפנותיהן י ו ש ב י ן שלא מסומכין (כליס ב ב). עיר ש י ו ש ב ת על שפת הנחל אם יש לפניה דקה ארבעה מודדים לה משפת הנחל (ערוב' סא.). כל היישוב כולו תחת כוכב אחד י ו ש ב (פסח' לד.). כגון כסא של ברזל והקדירה י ו ש ב ת עליה (ר"ח שבת לז.). כי רגלים היו לארון כי דרך בזיון הוא ש י ש ב הארון בארץ (רמב"ע תרומ' כה יב). ומסדר ג' (קנים) על ראש כל לחם ש י ש ב לחם האחד על גבי אותן הקנים (רש"י שמות כה כט).— ישב לו קוץ, נתחב הקוץ בבשר: י ש ב לו קוץ בוושט אין חוששין שמא הבריא (חול' מג:). י ש ב לו קוץ בפני ע"א לא ישחה ויטלנה מפני שנראה כמשתחוה לע"א (ע"ז יב.). י ש ב לו קוץ בכריסו לא יטלנו (נדה יג:). — וישב במשמ' לא עשה דבר, ודבור רגיל שב ואל תעשה בנגוד לקום ועשה: ש ב ואל תעשה שאני (ברכ' כ.) ש ב ואל תעשה עדיף (ערוב' ק.).— ובחכמת הכוכבים, יושבת על הכסא, שם לאחת הצורות של הכוכבים: ה י ו ש ב ת על הכסא וכוכביה י"ג (רמב"ע, רמב"ם תכמה). והנה הי"ב מזלות כבר הם מבוארים וע"כ ראיתי לבאר במקום הזה שמות השלשים וששה צורות הנוספות ואוציא במספר צבאם ואלו הן

---

[1]) כך הקרי, הכתיב הישבתי.

היושבת על כסא הדוב הק ן וכו' (נחמ' וגעיס כה). — ובחכמת החשבון, °עמוד ישב וכדומה: וזה דבר ברור הוא כי העמוד אשר הוצאנו והוא עמוד ט"מ הוא יושב על מחצית קו א"ד אחרי שהוא יוצא מקו א"ד על זוית נצבה (ספ' התחבורת לר"א בר"ח הנשיא א לג).

—נפע', נושב, נושבה, נושבת, נושבת, נושבו, נושבות, — ארץ נושבה, שישבו בה אנשים, bewohnt; habité inhabited: ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד באם אל קצה ארץ כנען (שמות יו לה). הוסרי ירושלם פן תקע נפשי ממך פן אשימך שממה ארץ לוא נושבה (ירמ' ו ח). גלעד אתה לי ראש הלבנון אם לא אשיתך מדבר ערים לא נושבה [1]) (שם כב ו). בתתי אתך עיר נחרבת כערים אשר לא נושבו (יחזק' כו יט). והרביתי עליכם אדם כל בית ישראל כלו ונושבו הערים והחרבות תבנינה (שם לו י). למען תשם ארצה ממלאה מחמס כל הישבים בה והערים הנושבות תחרבנה והארץ שממה תהיה (שם יב יט-כ). להשיב ידך על חרבות נושבות [1]) ואל עם מאסף מגוים (שם לח יב). — ואמר בן סירא: כשופט עם כן מליציו וכראש עיר כן יושביה מלך פרוע ישחית עמו ועיר נושבת בשביל שריה (כ"ס גני' י ב-ג). —עיר נושבה מימים, עיר עתיקה: ונשאו עליך קינה ואמרו לך איך אבדת נושבת מימים [3]) העיר ההללה (יחזק' כו יז).

—הפע', הושיב, הושבתי, מושיב, מושיבי, הושב, אושיב, יושב, ויושב, וישב, הושבתיך, אושיבך, תושיבני, יושיבני, יושיבום, וישיבם, — הושיב את פלוני, עשה שישב: קראו צום והשיבו את נבות בראש העם והושיבו שנים אנשים בני בליעל נגדו (מ"א כא ט-י). — הושיבו על כסא, בפרט נתן לו את המלוכה: חי יי' אשר הכינני ויושיבני על כסא דוד אבי (מ"א ב כד). ויושיבו את המלך על כסא המלוכה (דהי"ב כג כ). לא יגרע מצדיק עיניו ואת מלכים לכסא וישבם לנצח ויגבהו (איוב לו ז). —הושיבו במקום, עשה שישהה שם: אלהים מושיב יחידים ביתה (תהל' סח ז). מושיבי עקרת הבית (שם קיג ט). במחשכים הושיבני כמתי עולם (איכ' ג ו). — והושיבו עם פלוני, שיהיה אצלו, יחד אתו: מקים מעפר דל מאשפת ירים אביון להושיב עם נדיבים (ש"א ב ח). להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו (תהל' קיג ח). — ואמר בן סירא: סלסלה ותרוממך ובין נגידים תושיבך (ירוש' ברכ' ז יא: בשם כ"ס). — הושיבו במקום, הניחו שם לזמן מה: ויבא דוד אל מאתים האנשים אשר פגרו מלכת אחרי דוד וישיבם בנחל הבשור (ש"א ל כא). — הושיבו באהל, בסכה וכדומה, עשה שידור בו: כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים (ויקר' כג מג). עד אושיבך באהלים כימי מועד (הוש' יב י). — והושיבו בארץ, עשה שיגור בה, שיחיה בה: ארץ מצרים לפניך הוא במיטב הארץ הושב את אביך (בראש' מז ו). ויושב יוסף את אביו ואת אחיו ויתן להם אחזה בארץ מצרים (שם יא). ויגל (מלך אשור) את ישראל אשורה וישב אותם בחלח ובחבור (מ"ב יז ו). וישב (את הכותים) בערי שמרון (שם כד). והערים אשר נתן חורם לשלמה בנה שלמה אותם ויושב שם את בני ישראל (דהי"ב ח ב). ישם מדבר לאגם מים וארץ ציה למצאי מים ויושב שם רעבים ויכוננו עיר מושב (תהל' קז לה-לו). והושבתי אתכם כקדמותיכם (יחזק' לו יא). הנני מקבצם מכל הארצות וכו' והשבתים אל המקום הזה והשבתים לבטח (ירמ' לב לז). יחרדו כצפור ממצרים וכו' והושבתים על בתיהם נאם יי' (הוש' יא יא). הגוים אשר הגלית ותושב בערי שמרון (מ"ב יז כו). וישלח יי' את משה ואת אהרן ויוציאו את אבותיכם ממצרים וישיבום במקום הזה (ש"א יב ח). —הושיב ארץ, עיר, עשה שיהיו בה יושבים: וזרעך גוים יירש וערים נשמות יושיבו (ישע' נד ג). והושבתי את הערים ונבנו החרבות (יחזק' לו לג). — ובהשאלה, הושיב אשה, נשאה לו לאשה: וימצא מבני הכהנים אשר השיבו נשים נכריות (עזר' י יח). גם בימים ההם ראיתי את היהודים השיבו נשים אשדודיות (נחמ' יג כג). וכל אשר בערינו ההשיב נשים נכריות יבא לעתים מזמנים (עזר' י יד). ויכלו בכל אנשים ההשיבו נשים נכריות עד יום אחד לחדש הראשון (שם יז). אנחנו מעלנו באלהינו ונשב נשים נכריות מעמי הארץ (שם ב). אתם מעלתם ותשיבו נשים נכריות להוסיף

—[1]) כך הכתיב, והקרי נושבו. —[2]) על ערים חרבות שנושבו מחדש. — [3]) נקוד מלה זו עפ"י המסורה הוא מימים, כאלו היה זה מ"ר מן ים, ולכן התקשו המפרשים הקדמונ' והחדשים בבאור כתוב זה מפני קושי מליצת עיר נושבה מהים, וקצת החדשים הגיהו נשבת מים, אך אולי צריך לנקד מימים והוא מ"ר מן יום, ור"ל עיר עתיקה, נושבה מימים קדמונים.

על אשמת ישראל (שם י).—ובתו"מ, במשמ' העקרית: אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מעלין אותו ומושיבין אותו ביניהם (סנה' ה ד). פרקוהו (את הלל מתחת השלג) והרחיצוהו וסכוהו והושיבוהו כנגד המדורה (יומ' לה:). אמר בן עזאי בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך ומשלך יתנו לך (שם לח.).— והושיבו בישיבה, בבית דין: מקובל אני מפי שבעים ושנים זקנים ביום שהושיבו ראב"ע בישיבה (זבח' יא ג). א"ר יוחנן אין מושיבין בסנהדרי אלא בעלי קומה ובעלי חכמה (סנה' יז.). וכבוד עשו לו (לחזקיהו) במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו (ב"ק טז:). אמר להן (רבי לחכמי ישראל) אל תספדוני בעיירות והושיבו ישיבה לאחר שלשים יום (כתוב' קג.).—והושיב חנוני וכדומה, שם אותו בחנות לעסק בה: אין מושיבין חנוני למחצית שכר (ב"מ ה ד). -- והושיב מלמד: התקינו שיהיו מושיבין מלמדים תינוקות בירושלם וכו' מי שאין לו אב לא היה עולה ולמד התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך וכו' ומי שהיה רבו כועס עליו מבעיט בו ויצא עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר (ב"ב כא.). —ובע"ח, הושיב תרנגלת, שתהא ישבת ודוגרת על הביצים לחממם ולהוציא אפרוחים: ותרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה ואם מתה מושיבין אחרת תחתיה (פסח' ד ז). המושבת אפרוחים אמרה איני מושבתן אלא בתרי וכו' (תוספתא שבת ז יז). —ודבורים בכורת וכדומה, שיעשו שם דבשם: ועור שחוסמין בו פי הבהמה ועור שמושיבין בו הדבורים בשעה שלוקחין הדבש (רמב"ם כלים ז ג).—ודברים לא בע"ח, קבע שם: מושיבין שובכין לתרנגולים בארבעה עשר (פסח' ד ז). ערים הללו אין עושין אותן לא טירים קטנים ולא כרכין גדולים אלא עיירות בינונית ואין מושיבין אותן אלא במקום מים וכו' ואין מושיבין אותן אלא במקום שווקים ואין מושיבין אותן אלא במקום אוכלוסין (מכות י.). ביצים גסות הנתנות ע"פ כלי חלול וכו' אין מושיבין את הכלי תחלה ואח"כ יסדר עליו אלא יאחזנו בידו ויושיב הביצה עליו ואח"כ יושיב הכלי על הגחלים וכן קדרה שמושיבין על ב' חביות לא יקיפנה

תחלה ואח"כ יושיב הקדרה עליהם (רש"י ביל' לג.). וישמוט ידיו בנחת מתחת המחתה ויושיב המחתה על הרצפה (תוספ' יומ' מז.). שבן דרך להושיב קורות מעמוד לעמוד לבנות עליהם תקרת האכסדרה (הס, סוכ' יח:).

—פע', ישב, ישב, ישבו,— א) ישב אהלו במקום פלוני, נטהו, קבע אותו, כונן אותו, aufstellen (ein Zelt) établir (tente); establish (tents): לכן הנני נתנך לבני קדם למורשה וישבו טירותיהם בך ונתנו בך משכניהם (יחזק' כה ד). — *ישב העולם, הרבה בו יושבים, עשה שיהיה מתקן: וכי מבלי עולם הן והלא מיישבי עולם הן (סוט' כב.). אמר דוד רבון העולם ישב עולמך (מד"ר שמות לא). ואולם הרשעים הגמורים כגון המינים והמלשינים אינם מיישבי העולם (ספ' תגון, יתרו לד). — ישב מקום, עשהו נושב ומתקן: מה הר ציון עתיד הקב"ה להחזירו ולייִשבו [1] אף בתיהן של צדיקים עתיד הקב"ה להחזירן ולייִשבן [1] (ברכ' נח:).—*ישב את הארץ, עשה שתהיה נושבת, ובפרט כונן בה ישובים, bevölkern; peupler; to people, kolonisieren; coloniser; -nise.—ויִשב עם, הניחו במקום, ואמר המשורר: ועד אן בשביו תישב, עם את רגעיו יחשב, שמע צעקתו והקשב (ר"י הלוי, סליחה, חדרי לב).—ישב בית, הרבה בו יושבים: אדם יחיד ואשה יחידה והוא מזווגם יחד ומיישב מהם בית (רש"י סוט' ב.).— ואת הכוורת בדבורים: נוטל נחיל ומניח נחיל כדי ליישב את הכוורת (רמב"ם מכיר' כג יג). — והשבך ביונים: מפני שהאמהות בורחות נמצא שהחריב כל השובך אלא מניח מהן כדי ליישב השובך (שם יא).— ב) *ישב עצמו, סדר דעתו: אמר ר"א בר נגרי וי ישב עצמו לתפילה (ירוש' פסח' ה לב ד).—ודברים לא בע"ח, ישב אבן וכדומה, קבע אותה היטב: הבנאי שיישב את האבן בראש הדימום (ירוש' שבת ז י ד). שעשו את המשכן ולא היו יודעין ליישבו מה עשו נטלו כל אחד ואחד מלאכתו ובאו להם אצל משה ואומרים הרי קרשים הרי בריחים וכו' (מד"ר שמות נב). נסתלק הענן והיו כולם מתקינין ליסע ומיישבין כליהם מי שהיה לו בהמה ואם לא היה לו הענן נוטל את השאר (תנחומא במד' יג).—ובמלאכת האריגה, ישב החוטים

—[1]) כך בכ"י, ובדפוס' לישובו, לישובן.

בתוך האריג, שיהיו קבועים: השובט והמקמקט על האריג הרי זה חייב מפני שהוא כמיישב בידו (ירוש' שבת יג יג ג).— וישב בין אנשים, סדר ביניהם מה שצריך: יעקב תבע את החולי אמר לפניו רבון העולמים אדם מת בלא חולי ואינו מיישב בין בניו מתוך שהוא חולה שנים או שלשה ימים הוא מיישב בין בניו (מד"ר בראש' סה).— ישב את הקמטים, תקן אותם שיהיו כראוי: כשמקפלין אותן (את הבגדים) אז מיישבין את קמטיהן (רש"י ור"נ על הרי"ף, שבת מה.).—ובדברים מפשטים, ישב הלב, הדעת, הנפש, הניח אותם, עשה שיהיו במנוחה: שהחומץ מיישב את הנפש (ירוש' שבת יד יד ג). וידבר על לב הנערה וכו' דברים שמיישבים את הלב (מד"ר בראש' פ). וענייני ארבעה פרקים אלו יכו' ראויין הן להקדימן שהן מיישבין דעתו של אדם תחלה (רמב"ם יסוה"ת ד יג). מפני שהנפש דואבת ליציאת שבת משמחין אותה ומיישבין אותה בריח טוב (שם, שבת לה כח). מי שנשכו עקרב או נחש מותר לחוש על מקום הנשיכה ואפילו בשבת כדי ליישב דעתו ולחזק לבו (שם, שכו"ס יא יא).—ודבר מפשט, קבע, באר: אמר לו הקב"ה (למשה) את ישבת לבני סבלותם הייך שאתה עתיד ליישב ולפרש לבני נדריהם (מד"ר ויקר' לו). הנני מקדים הקדמה שצריכה מאד להישיר אל הענין העצום והמופלג שאנו עתידים להעיר עליו בפרקים אלו וליישב דעת המעיין הזך בו (בעה"ב לתכן לטיף ג ג).— ישב את הדברים, פרש וסדר אותם כראוי: שמא יבא אחד מן הכלבים ויזדווג לי ואעפי"כ עלי ליישב הדברים (מד"ר רות, ויהי כשכנו). ואני אומר ליישבו (את הפסוק) על אפניו כפשוטו (רש"י שמות כג ב). שאינו מיישב בדין אלא עושה פשרה ברצון (שם, אבות ו ו). ואמוראין שבארץ ישראל לא היו בני מחלוקת ונוחין זה לזה כשמן ומיישבין את הטעמים בלא קושיות ופירוקין (שם, ב"מ פה.). אלא בא לומר שיש ליישב הברייתא בע"א (תוספ' ב"ק יח.). ומה שאמרתי ליישב התוספ' איני צריך לכך (תשו' מהר"י קולון קנב). מי יתן והיה שתוכל להשלים דבריך בכל הדברים הקשים והזרים שמצאתי על זה היסוד וליישבם כי עדיין איני רואה להם פתח להכניסם בו (רמח"ל, חוקר ומקובל 10). ולכן יש לדעת ולהבין כי כל זה וכיוצא בו אי אפשר להלמו וליישבו על אופנו כ"א בדרך ה' סלולה היא החכמה הנאמנה (עבוה"ק לר"מ גבאי, סתרי תורה יט).— ויש לישב, דבור רגיל במפרשי התלמוד מהרש"א וכדומה, אפשר לפרש את הדבר שלא יהיה בו קושיה. — ישב הבגד, שיהיה מונח כהגן: המקום המתוקן לבית צואר שממנו יוכל אדם ללבוש את המלבוש ועל ידי הכנסת ראשו כפי הבגד יתכן לו ליישבו על עצמו (נפולות יהודה יח).— ישב עצמו, חשב בדעתו מה ואיך לעשות: צריך לזה זכיה גדולה שיזכה ליישב עצמו שעה אחת ביום (מגיד מישרים סז.)

—פע', *ישב, מישב, מיושב,— שישבו אותו, א) במשמ' העקרית, מיושב, במשמ' בישיבה: אדם מעיד עדותו מיושב (ירוש' גיט' ו מח ד). דבר צניעות ראה בה (בועז ברות. שבלים) עומדות (לוקטת) מעומד (היו) נופלות (לוקטת) מיושב (שבת קיג:). לא יפרע עצמו מעומד אלא מיושב (אדר"נ מ). בשעה שהקב"ה דן את ישראל דן אותם מעומד מקצר בדין ומפשר בדין אבל כשהוא דן את אוה"ע דן מיושב מדקדק בדין ומאריך בדין (מד"ר בראש' פג). ונופלים על פניהם ומתחנן ומגביה ראשו הוא והם ומתחנן מעט מיושב כדרך שעשה בשחרית ועומד ואומר קדיש (רמב"ם תפלה ט ח).— ב) *בית מיושב, לא חרב: שהראהו (הקב"ה למשה) בית המקדש מיושב על שלוותו (ספרי דבר' שנז).— וארץ מיושבת: שהראה ארץ ישראל מיושבת על שלוותה (שם). אם מוקפת (העיר) חומה ואינה מיושבת כולה כשבא למדוד תחומה לא ימדוד לה מן החומה אלא מן הבתים (רש"י עירוב' כו.).— ואדם מיושב, שמעמדו טוב, שלא נחרב ביתו: וכן איוב ראה א"ע מיושב וחרב ומיושב (רש"י יחזק' יד יד).— ובהשאלה, *אדם מיושב, מתון, לא בהול: למדינה שמרדה על המלך שלח המלך לפולימרכוס ואמר להחריבה היה אותו פולימרכוס בקי ומיושב אמר להם טלו לכם ימים ואם לאו הריני עושה לכם בדרך שעשיתי למדינה פלונית ולחברותיה (ספרי במד' קלא). שיהא אדם ממתין בדין שכל הממתין בדין מיושב בדין (אדר"נ א). למלך שנטל אשה היה אומר אין נאה הימנה אין משובחת הימנה אין מיושבת הימנה (מד"ר במד' ג).— ובסהמ"א: מואס בגדולה ושונא השררה מיושב זכרן מודה (חו"ה, הפרישות ד). מצוה מן המובחר לעמוד כשהוא מהלך לפי שאינו מיושב כל כך ואינו

יכול לכוין כשהוא מהלך כאשר היה עומד (תוספ׳ ברכ׳ יג:).— ולבו מיושב, בטוח, אינו מפחד: היה רכוב על החמור אם יש לו מי לאחוז בחמורו ירד ומתפלל למטן ואם לאו מתפלל במקומו רבי אומר בין כך ובין כך מתפלל במקומו שכך לבו מיושב (ירוש׳ ברכ׳ ד ח:).— ודעתו מיושבת, במשמ׳ זו: האומנים קורין בראש האילן וכו׳ ובעה״ב בין כך ובין כך יורד למטה ומתפלל לפי שאין דעתו מיושבת עליו (ברכ׳ יו.). אפילו אוכל (הנחש) כל מעדני עולם אין דעתו מיושבת עליו עד שיאכל עפר (יומ׳ עה.). בזמן שאדם ענוותן ובני ביתו ענוותנין והלך לו למדינת הים וכו׳ לבו אין מתפחד עליו ודעתו מיושבת במקומו עד שעה שיחזור (אדר״נ ז). כשנכנסתי לראשונה לא היתה דעתי מיושבת עלי (מד״ר במד׳ יא). חולה מוטל במטה ודעתו מיושבת עליו ולשונו ודבורו מכוונים בפיו (תשו׳ הגא׳, הרכבי 186). לפי שמחמת אפי ולא מדעת מיושבת נשבעתי (רש״י תגי׳ י.). — *חלום מיושב, לא מבהיל: חלומותיו מיושבים עליו (ברכ׳ סב.). —־פרגש מיושב, נאה לפי הענין: ורבותינו דרשו לצד אחר במסכת הוריות ואינו מיושב לי על שיטות דבור שסיים החכם לומר שגם זה הבל (רש״י קהל׳ ח יד).—־טעם מיושב על הלב, שמתקבל: יש בפסיקתא שזה דואג ואינו מיושב על לבי (רש״י ש״ב א ב). אף הטעמים המיושבים על הלב אינם חשובים עליו (הוא, משלי כו).— ג) ־בנגינה, נעימה מיושבת, בקול בינוני: ושופר מורם ושופר מרכב ולשון מיושב שהמלה תצא בו בנעימה מיושבת לא למעלה ולא למטה (הוד׳ הקורא 87). ואם היה בין המארכה והטפחה שני מלכים אחד במלת המארכה ואחד במלת הטפחה תצא נעימת המארכה מיושבת בלא התזה (שם 102).— ־שופר מישב, עי׳ שופר, ועי׳ ־מישב.

—נתפע׳, *נתישב, — א) נתישב פלוני במקום, קבע מושבו במקום, sich niederlassen ; s'établir ; to establish o. s.: שמעשיהם של כנענים מקולקלים מכל האומות ואותו המקום שנתישבו בו ישראל מקולקל מכולם (ספרא אחרי קלח). — ובמשמ׳ נח: כיון שנתישבו תקעו בחצוצרות ונסע יהודה ודגלו תחלה (תנחומא במד׳ יג). — ונתישבה הארץ, נעבדה ונבנו בה ערים וכדומה: כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב נתישבה וכל ארץ שלא גזר עליה אדה״ר לישוב לא נתישבה (ברכ׳ לא).— ב) *נתישב דבר, נתחזק, נתקים: אמר רבי ברכיה בשם ר״א אע״פ שמעולם אתה לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה (מד״ר שמות כג). אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבש״ע הופר ברית של אברהם אביהם שעל ידו מתיישב העולם ועל ידו הכירוך בעולם (שם איכ׳, פתיח׳).— ג) בהשאלה, נתישב לבו, נתישבה דעתו, נתחזק, נח, שקט מעצבו ורגזו: מעמידו על האמת מעמידו על השלום מתישב לבו בתלמודו שואל ומשיב (אבות ו ו). לאחר שנתיישבה דעתו (של ר״א) אמר יהי רצון שיחזרו עיני יוסי למקומן וחזרו (תגי׳ ג:). עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ומניחין לה על פיה אם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין אותה רוטב עצמו ואם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין אותה שומן עצמו (יומ׳ פב.). בכל עת הייתי אומר אימתי אראה אותה שעה שאכנס באחרונה ועכשיו שנכנסתי מיד נתישבה דעתי עלי (מד״ר במד׳ יד). ועשו סעודה גדולה ושכרתו יותר מדאי כיון שנתיישבה דעתו עליו אמר לה בתי ראי כל חפץ טוב שיש לי בבית וטלי אותו ולכי לבית אביך (שם שה״ש, נגילה). וכיון שיצאו הכתבים והבולדרין נתישבה דעתו עליו ואמר הכבוד הזה שחלקתי לחזקיהו לא חלקתי לו אלא בשביל אלהיו (שם אסת׳, והשתיה). אפי׳ סומה מחללין עליה את השבת לפי שתתישב דעתה בכך שאומרת חברותיי רואות ועושות כל צורכי (והזהיר, שמות קכז). אין שואלין את הרב כשיכנס למדרש עד שתתישב דעתו עליו (רמב״ם ת״ת ד ו). מצא דעתו משובשת ולבו טרוד אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו לפיכך הבא מן הדרך והוא עיף או מיצר אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו (הוא, תפלה ד טו). אין צרין על עיירות של עכו״ם פחות משלשה ימים קודם השבת כדי שתתישב דעת אנשי המלחמה עליהן ולא יהיו מבוהלין וטרודים בשבת (הוא, שבת ל יג). מפני שדעתו (של הילד) נוחה אחר המעות ועדיין לא נתיישבה דעתו בדרכי העולם (הוא, מכיר׳ כט יג).—ונתישבה הנפש: עד כמה מתישבת נפש ר׳ אומר כבותבת ר׳ חנניה אומר כגרוגרת (מד״ר איכ׳, כל עמס). כללו

של דבר יענה גופו וייגע כל יום בבקר עד שיתחיל גופו לחום וישקוט מעט עד שתתישב נפשו ואוכל (רמב"ם, דעות ד ב). וישהא אחר שיצא עד שתתישב נפשו וינוח גופו ותסור החמימות ואח"כ יאכל (שם יז). — נִתְיַשֵּׁב הדבר, נקבע בסדר נכון, התפירה וכדומה: שאין הבגד שוה ובולט בבגד כמין כיס וצריך לקרוע הבגד למטה ומולל לפניו והתפירה מתיישבת (רש"י שבת קה:). שמתוך כך הוא (הסנדל) מתקצר ומתיישב למדת רגלו (תוספ' יומ' עת:). — ודברים מפשטים: כי מן הנמנע ממנו שתתישב אהבת הבורא בלבינו עם התישב אהבת העולם בנו וכאשר יהיה לב המאמין ריק מאהבת העולם וכו' תתישב אהבת הבורא בלבו ותהיה תקועה בנפשו (חו"ה, אהב' ה', פתח השער). שתחשוב עם נפשך ותתבעיה על כל ענין שנתישב אצלה מעניני ידיעת האלהים ותורתו (שם, חשב' הנפ' ג). וברוך השם אשר לו נתכנו עלילות אשר סבב להיות הימים האלה מיוחדים לימי תשובה והקדים לנו דברים עד שהתישב בלב העם שהוא זמן תשובה (מלמד התלמיד', שבת שובה). תהיה האמנתו יותר מתקבלת ומתישבת בלב ותפול האמונה בו בתכלית החוזק (העקרים א כ). חכמת הילד לא נתישבה כל צרכה ואין דבריו מתקבלים ומתישבים על הלב (רע"ב אבות ד כ). — והתישב בדבר, נתחזק בו, נהיה לו הדבר ברור ונכון: ומה שיתברר אצלך תזכרנו ותתישב בו ומה שתסתפק בבירור תחקור עליו מחכמי דורך (חו"ה, חשב' הנפ' ג). הכניעה היא שפלות הנפש ושחותה ומעוט ערכה אצלה והיא מדה ממדות הנפש וכאשר תתישב בה יראו אותותיה על האברים מהם הלשון הרכה והקול הנמוך וכו' (שם, הכניעה, פתח השער). טובים דבריך ומתיישב אני בזה הענין ומה גם שאפילו ההקדמות האלו מוכרחות הן ודאי שאי אפשר להכחישם (רמח"ל, חוקר ומקובל 10). — והתישב הלב, הסכים, התרצה: ורבותינו דרשוהו על נדב ואביהוא ואין לבי מתיישב לפרשו כן (רש"י תהל' עח סג). — נִתְיַשֵּׁב הדבר, נעשה נאות לפי הענין והכונה: ויונתן תרגם על ששאלו להם מלך והמליכו את שאול ואינו מתיישב לי אחר לשון העבריות (רש"י הוש' י ט). הנה העצה שלימה שתתישב לו בזה תכין לו המחשבה הצודקת (רלב"ג משלי כ יח).

אמר טומאש יוכל אדוננו לנסותו יקראו לפניו שלשה מהם מהיותר טפשים ויראה תשובתם מתישבת בכל דבר (שבט יהודה סד). ועל זה באו שתי תשובות וכו' והתשובה השנית והיא עקר ויותר מתישבת (מנח' קנא' לר"י מפיסא 95). עתה נתישבו שני הכתובים של אולם שנראים שסותרים זה את זה (ר"א מבלגנלי, יחזק' מ ט). — ד) נִתְיַשֵּׁב על דבר, בדבר, נמלך בלבו, נתיעץ: וכיון שיצאו הכתבים נתישב (מרודך) על דעתו אמר לא עשיתי כהוגן הקדמתי שלומו של חזקיהו לאלוהו (מד"ר שה"ש, מלאוני). בשנה שעברה ישבו זקני קהלינו ונתיישבו בדבר ונמנו וגמרו שלא להחליף אותן הפטרות (מעש' הגאו', תשו' ר' משולם כז). בית דין שנראה להן לגזור גזירה או לתקן תקנה או להנהיג מנהג צריכין להתיישב בדבר ולידע תחלה אם רוב הצבור יכולין לעמוד (רמב"ם, ממרים ב ה). צריכין בית דין להתיישב בדיני נפשות ולהמתין ולא יאיצו (הוא, סנה' יד י). הנכפה בעת כפייתו פסול (לעדות) ובעת שהוא בריא כשר וכו' וצריך להתיישב בעדות הנכפין הרבה (הוא, עדות ט ט). ואף במטלטלין לא יתקיימו מעשיו (של החרש) עד שבודקין אותו בדיקות רבות ומתישבין בדבר (הוא, מכיר' כט ג). וכתב רבינו משה שם שמענו וקבלנו מזקנינו שלא יניח פחות מארבע שערות ואומר אני שיש להתיישב בדבר משום דתניא בתוספתא דמכות יש תולש שתי שערות וחייב משום נזיר (סמ"ג, סי' נא). ולמעלה הבאנו דבר זה מלא תחום עיניך וצריך להתיישב בדבר כי לפי הנראה יש כאן שני לאוין בדבר זה (שם קסה). יש לכל ב"ד וכו' להתיישב בדבר ולחקור הרבה ולתת לב בכל איסורין שיראה שהדור נוהג בו שלא לפרוץ ולהורות עלין להקל (ספ' החנוך תלה). החכם המתישב בדעתו ובלתי נמהר להשיב יניח רגזו (המאירי, משלי יס). ומתחלה היה רצונו להנהיג את העולם במדת זהב אח"כ התיישב כביכול ברצונו וראה שטוב לפני עולמו שיתנהג במדת הכסף (קדושת לוי, פקודי). ועת לו להתיישב ולבור את בחירי אפני הדבור ולהרחיק את אשר איננו נעים ומתקבל העולה על רוחו (מא"ג, הקד' קרית ספר). — נִתְיַשְּׁבוּ זה עם זה, באו לכלל פשרה ביניהם, השלימו: שנים שהיה להם מריבה זה עם זה ואח"כ נתיישבו יחד אין לשום אחד מהם לדבר אתה עשית לי כך ולכן עשיתי לך כך (ראש' חכמה, שע' הקדושה יא).

ישה[1], ממנו אולי יש, ״ישות, ״ישנית, ואולי גם תושיה. יש״ו,— ר״ת: ימח שמו וזכרו.

***ישוב**, ש״ז, מ״ר ישובים,—א) מקום שישבים עליו בני אדם ועֹבדים אדמתם ועֹסקים במקנה וקנין, bewohnt. Land; pays habité; inhabited land: הגוזל את חבירו או שלוה הימנו או שהפקיד לו ביישוב לא יחזיר לו במדבר (ב״ק י ו). אלו שעורותיהן כבשרן עור האדם ועור חזיר של ישוב ר״י אומר אף עור חזיר הבר (חול׳ ט ב). לעזאזל למקום הקשה בהרים יכול (שהמקום הוא) בישוב ת״ל המדברה (ספרא אחרי קנט:). כל (חיה) שיש בישוב יש במדבר הרבה יש במדבר שאין ביישוב (תוספתא כלא׳ ה ט). אין מביאין תרומה מן הגורן לעיר ולא מן המדבר ליישוב (ירוש׳ דמאי א כא ד). לא בא הכתוב אלא להשוות להן את הדרך ולומר בדרך ילכו ולא בשדות ביישוב ילכו ולא במדבר בערבה ילכו ולא בהרים (שם סוט׳ ז כא ג). כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב נתישבה וכל ארץ שלא גזר עליה אדה״ר לישוב לא נתישבה (ברכ׳ לא.). אמר רב אמי ביישוב אסור (לעשות מלאכה ביו״ט שני) במדבר מותר (פסח׳ נב.). רבי נתן אומר כל היישוב כולו תחת כוכב אחד יושב וכו׳ עגלה בצפון ועקרב בדרום וכל היישוב כולו אינו יושב אלא בין עגלה לעקרב וכל היישוב כולו אינו הוה אלא שעה אחת ביום שאין חמה נכנס ליישוב אלא שעה אחת ביום (שם לד.). בארבעה שבילין חמה מהלכת ניסן אייר וסיון מהלכת בהרים כדי לפשר את השלגין תמוז אב ואלול מהלכת ביישוב כדי לבשל את הפירות (שם:). ע״י שהיה זבולן מפרש מיישוב ועוסק בפרקמטיא ובא ונותן לתוך פיו של יששכר נותן לו שכר בעמלו (מד״ר ויקר׳ כה). הצביים במדבר הם ישנים אין דרכם ליכנס לישוב בני אדם (שם במד׳ ת). המדבר שהוא חוץ לישוב (שם שה״ש, מי יתנך). העולם הזה (שאחרי המות) דומה למדבר ועולם שבאת ממנו דומה ליישוב אם אין אדם מתקן בישוב מה יאכל במדבר (שם רות, באשר תמותי). חייך אני פורע לבניך במדבר ובישוב ולעתיד לבא (שם קהל׳, באת לחמך). ודרש שבע ארצות הוא שהיישוב נחלק על שבעה ובית המקדש היה באמצע היישוב כי רחוק הוא מאמצע הארץ (ראב״ע בראש׳ א א). — ואמר הפיטן: אתנו במדבר נלחמו, ואתך בישוב נתלחמו (שבת זכור, אלהים אל דמי).— ישוב כרמים, ישוב שבבים: רב יוסף אמר בישוב כרמים רבה אמר בישוב שובבין (ב״ק פג.).— ב) ש״מ, *ישוב העולם, שה״פ, לעשות את העולם מישב ומתקן בכל הצריך לבני אדם: אני ה׳ בראתיו לכך בראתיו לתיקונו ולייִשובו של עולם (ירוש׳ תענ׳ א סד:). משיב רבי יוסי לחכמים (כמו שיש לכם) יישוב העולם בבורות (אף אני יש) לי יישוב העולם באילנות (שם ב״ב ב יג ג). לפי שאין (המשחקים בקוביא) עסוקין ביישובו של עולם (סנה׳ כד:). אמר הלה זיתיי אני נוטל אין שומעין לו מ״ט א״ר יוחנן משום ישוב א״י (ב״מ קא.). הטובה הגדולה שהשפיע הקב״ה לישוב העולם הזה כדי לנחול חיי העוה״ב (רמב״ם, יסודה״ת ד יג). ונטע הבורא יתברך בנפשו מדות וכחות יכסוף בהם לדברים כאשר יתנהג בם האדם יגדל בהם גופו ויתחזק על ישוב העולם הזה וישאר המין האנושי על ענינו (חו״ה, עבוד׳ ה׳ ג). והענינים שנעזרים בהם קצת בני אדם בקצתם על ישוב העולם שיאהב להם מה שיאהב לנפשו מהם וישנא להם מה שישנא לו מהם (שם, חשב׳ הנפ׳ ג). ואין תקנת העולם שיהיו כל אנשיו נוהגים בפרישות כי זה מביא לעזיבת ישוב העולם ולהפסק הזרע (שם, ספריש׳ א). וכל אשר נוסף העולם יישוב נוסף שכלם חורבן עד אשר חשבו דרכו הרעה כי היא הטובה (שם ב). שלא נאמרו אלו הדברים אלא בתגרים לתיקון העולם וליישובי הארצות (ספ׳ החנוך שלז).— *אין פלוני מן הַיִשּׁוּב, איננו אדם של תרבות: וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב (קדוש׳ א י).—ישובו של בית וכדומה, ההפך מחרבן: הרואה בתיישראל בישובן אומר ברוך מציב גבול אלמנה (ראה אותם) בחורבנן אומר ברוך דיין האמת (ברכ׳ נח:). מיום שחרב ביהמ״ק נגזרה גזרה על בתיהן של צדיקים שיחרבו וכו׳ וא״ר יוחנן עתיד הקב״ה להחזירן לישובן (שם). וכשם שנוהגין בהן (בבתי הכנסיות) כבוד ביישובן כך נוהגין בהן בחורבנם (רמב״ם תפלה יא יא).— ״ישובה של עיר פלונית, קיומה ועשרה: לפי שישובה (של צור) היה מסחורת הים ודרך הים היה בא אליה כל הטוב

[1]) עי׳ הערה לערך יש.

(פרשי רד"ק, ישנ).— ג) *מספר מועט של בני אדם שיושבים במקום אחד, ובפרט יהודים מועטים שדרים בכפרים של לא יהודים: מעשה בא לידינו על עסק ראובן ושמעון שמעון היה תקוע במקומו ובא ראובן לשוכרו ולהביאו בישובו ללמד לבניו נתיישב שמעון עם ראובן ועסק עם בניו חמש שנים ועוד לבסוף נתקוטטו ביניהם וכו׳ אמר ראובן לשמעון צא מישובי אשר דרשתי ותיקנתי לעצמי השיב לו שמעון אתה לא תיקנת את הישוב אחרים תקנוהו וכו׳ ועוד מה כחך יפה בישוב יותר ממני אין חרם בישוב לכל הרוצה להתיישב בו וכו׳ ונגמר הדין ונפסק והחזקנו שמעון בישוב (תשו׳ ר"ת, ספ׳ הישר עח). מעשה היה והלכו היהודים מישוב אחד למניין ביוה"כ והניחה יהודית מפתח המרתף ביד שכינתה גויה (סמ"ג, סי׳ קמח). דודי מה אעשה ובישובינו אין עדים כשרים אך שני נכרים אביא שם מישוב אחר (שערי תשו׳ למהר"מ מרוטנ׳ ג מח). ראובן הדר בישוב מרשות הקהל מתירים לו מזמן לזמן וכבר דר בישוב כמה שנים (שם רמד). אדם ההולך מישובו ויש לו חובות בעיר (שם ד שמ). והיכא ששנים דרים בישוב ואין להם עדים (ובא) אחד וצוות על חבירו (שמסרו) לכותים והלה אומר להד"מ (מרדכי ב"ק קפח). ואל יסמוך על השליח ציבור כי הוא אינו מוציא רק עמי הארצות ובני הכפרים ויישובים שאינם יודעים להתפלל (מהרי"ל, הלכ׳ ר"ה). בני אדם הדרים בישוב ואחד יכול להתפרנס באותו יישוב (ספר חסידים, תתתקה). בני אדם שמהלכין בארץ למצוא מקום לגור שם יעיינו ביושבי הארץ באותה העיר מה עניין הגוים אם גדורים בערוה (שם תתתקא). שהיו שם כבר יהודים אחרים דרים שם ועד היום היה להם כח ביישוב כמו ראובן וכו׳ שזכה ראובן ביישוב מכח קניינו מן השר לדחות כל יהודים מעליו וכו׳ שמאחר שהוחזק ראובן בישוב תחילה ויעקב ובנו שמעון באו בגבולו (תשו׳ מהר"י קולון קפז). כל ראשי ב"ד מחויבים להתעסק ולטרוח בגביית המסים והנתינות מהישובים (תקנות ליטה, סי׳ תלו, האסיף תרנד). לאשר כמה קהלות וישובים אף שיש להם רבנים ואף שיש לאל ידם לעשות מונעים א"ע מלהחזיק ישיבות (שם, סי׳ תכב). הפנקס הזה מיוחד להמשולחים הנזכרים בגוף כתב הבקשה מקהילות וישובים ומדינות לבקש סיועה לצורך בנין ק"ק ווירמש החריבה (שם, שער פנק׳ ק"ק וירמייזא, סי׳ תנח). והנה נפשו היפה בשאלתו אדות ישוב אחד חוץ לגליל שלו אשר כמה שנים חילו פניו וכו׳ שיהיה להם לאב ולרב ולצרפם עם שאר ישובים אשר הם תחת דגלו (שו"ת חת"ס, יו"ד רכז). הגיעני שאלת חכם תשובה שלימה היא בישוב שצריכות הנשים לידע מהלך ג׳ שעות לטבול במקוה טהורה (שם קלז). בני היישובים שאין להם מנין בעיר ורצונם לילכת אל הקהילות הסמוכות להם לימי הפורים (שו"ת תרומ׳ הדשן קח). ומה יעשה היחיד הדר בישוב (דרך ישרה, הנהג׳ הבקר).— ובמשמ׳ הרשות לדור במקום: והנה מימי קדם קדמתה הסכימו קצת מהיהודים לבקש מאת שר המלך בזמן ההוא בעיר מנטובא שיתן להם היישוב ושיתן להם רשות לשמור תורת מרע"ה בפרהסיא ולדון דיני ישראל (שאלת יעבץ א עח).— ד) *ישוּב, דעת צלולה, לא מבֻלבלה: והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים בלימוד בשמיעת האוזן וכו׳ ובפלפול התלמידים בישוב במקרא (אבות ו ה). חבר שמת והניח מגורה מלאה פירות אפילו בו ביום הכניסן הרי אלו בחזקת מתוקנים ואיפשר שלא נטרפה דעתו שעה אחת א"ר בון בר"ח תיפתר שמת מתוך יישוב (ירוש׳ מעשר׳ ג ג ג). בני אדם מתוך הקפדתן הן נודרין וכו׳ וזה מתוך יישוב נדר ופיו ולבו שוין (שם נזיר א נא ג). מת מתוך היישוב סימן יפה לו מתוך הטירוף סימן רע לו (אדר"נ כה).— ובספהמ"א: מי שכעסו במחשבה ייראה עליו היישוב וההדר ומי שכעסו שלא במחשבה תיראה עליו השטות (תקון מדות הנפ׳ מ). גדר הגבורה האומץ והיישוב כפי מה שמחייבת החכמה (שם מו). המתון והיישוב והמדות הולכות אחרי המזג (כוזרי ה י). וזה יהיה בשיקבץ כל אלו המחשבות ויברור הצודק מהבלתי צודק בחקירה שלמה וביישוב רב (רלב"ג משלי כ יח). ושינהגו עם יהושע הלורקי וכן עם ההגמונים ביישוב ומוסר ולא יתקצף שום אחד מהם אף אם יחרפוהו (שבט יהודה סד). אמר המלך אעפ"י שיש קצת ישוב בדבריך טומאש מכל מקום לבי נבהל לכן נלכה נא אל הפרדס הגדול ונטייל ונשמת (שם). למה לא למדתם הטוב מהם מישובם והנהגתם ומוסרם (שם ז).— *ישוּב הדעת, מחשבה ועיון נעצה: רבי שמלאי אומר בישוב הדעת באת

עליו אמרה לו מה את סבור שאני מתה וחוה אחרת נבראת לך (מד"ר בראש' כ). ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד לפי רוחב שיש בלבו ו י י ש ו ב דעתו (רמב"ס ת"ת א יב). ונקראת זאת המלאכה נחמת הנפש ו י י ש ו ב הדעת (ספ' מוסר לר"י בן עקנין, אבות ג טז). עתה אני צריך י י ש ו ב הדעת שאני עוסק לשום ספרים וכו' ובעל הספרים עני שמא אומר בפחות משוויין ונמצא העני יפסיד על ידי (ספ' חסידים, תתתכו). מי שעוסק ברצון בדינין שהוא מבית דין ועוסק בדין ב י י ש ו ב הדעת אל ישאל לו אדם בדברי תורה באותה שעה (שם, תתתקי). ויהי הם היו הולכים הלוך ודבר בלי י ש ו ב הדעת ועל רגל אחת עלו לביתו והתפללו בו (הקד' ספ' חברה דק"ק רומא, כספ' סריד מעיר).— ה) *ישוב עיוני, באורו ותקונו, שיהיה מכון לפי הענין: ויש בזה מדרשי אגדה אך זה ישובו של מקרא (רש"י בראש' ד ח). אבל לפי י ש ו ב המקראות הראשון הוא פשוטו של מקרא (הוא, ש"ב כג ג). כך פירשו חכמים אבל לפי י ש ו ב המקרא משמע הנה לשלום מר לי מר כשנתבשרתי מאתך להושיעני מיד סנחריב (הוא, ישע' לח יז). לא הייתי מקדים להתחכם מהראשונים לדעת הערותיהם ו י ש ו ב י ה ם ואבנים טפח ואפריש פירוש ממוצע מביניהם (הקד' אור החיים על התורה).

*ישׁוּב, ת"ז, מ"ר ישובים,— לא חרב: לא מכר לו את מחיצת הקנים וכו' ולא את הבור ולא את הגת ולא את השובך בין חרבין בין י ש ו ב י ן [1] (ב"ב ד ט).

*ישׁוּבִי, ת"ז,— מן ה י ש ו ב, לא מהמדבר: מין שיש בו מדברי ו י ש ו ב י כגון שור הבר עם השור והרמך עם הסוס מותר להרכיבן זה עם זה (רמב"ם כלא' ט ה). וכל שהן מין אחד אעפ"י שהאחד מדברי והאחד י ש ו ב י מותרין אבל אווז ישובי ואווז הבר אינו בהיתר זה לפי שהן שני מינין ש ה י ש ו ב י ביציו מבפנים והמדברי ביציו מבחוץ (ספ' החינוך רמד). בהמה הם מאוכלים עשב בין י ש ו ב י בין מדברי (תולד' יצחק לר"י קארו, בראש').

*ישׁוּן, ש"ז,— שה"פ מן ישן: העקלין של נצרין וכו' ושל חשיפה ושל גמי צריך לישן וכמה י ש ו נ ן שנים עשר חודש (תוספתא ע"ז ח ג).— ובסהמ"א: יש מי שהורה שצריך להתיר קשרים ויש מי שהורה להקל ונראין דבריו ש ה י ש ו ן מכלה לחלוחית כל מקום שהיא (רשב"א, תורת הבית ה ו). אעפ"י ש י ש ו ן מועיל אפילו לכלים המכניסן לקיום (שו"ת ריב"ש תלג).

*ישׁוּעַ, ש"ז,— משמש בפרט בהדבור ישוע הבן, כנוי לפדיון הבן [1]: ומיום שפשטה מלכות שגוזרת עלינו גזירות קשות ומבטלות ממנו תורה ומצות ואין מנחת אותנו ליכנס לשבוע הבן ואמרי לה ל י ש ו ע הבן [2] דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים (ב"ב ס:).— ועי' *שבוע הבן.

ישׁוּעָה, ש"נ, בישועה, לישועה, בכנ' ישועתי, ישעתי, ישועתך, ישעתך, ישועתך, ישועתו, ישעתו, בישועתו, מ"ר ישועות, ישעות,— עזרה שחולצת את האדם מצרתו, נצחון במלחמה וכדומה, Hilfe, Sieg aide, triomphe; help, victory: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה (שמות יה ב). אם תחזק ארם ממני והיתה לי לישועה (ש"ב י יא). ויאמר העם אל שאול היונתן ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל (ש"א יד מה). בעת רצון עניתיך וביום ישועה עזרתיך (ישע' מט ח). וילבש צדקה כשרין וכובע ישועה בראשו וילבש בגדי נקם תלבשת (שם נט יז). התיצבו וראו את ישועת יי' אשר יעשה לכם היום (שמות יד יג). חשף יי' את זרוע קדשו לעיני כל הגוים וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו (ישע' נב י). הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד (שם יב ב). יי' חננו לך קוינו היה זרעם לבקרים אף ישועתנו בעת צרה (שם לג ב). לישועתך קויתי יי' (בראש' מט יח). רחב פי על אויבי כי שמחתי בישועתך (ש"א ב א). יי' בעזך ישמח מלך ובישועתך מה יגיל מאד (תהל' כא ב). והרק חנית וסגר לקראת רדפי אמר לנפשי ישעתך אני (שם לה ג). ויטש אלוה עשהו וינבל צור ישעתו (דבר' לב יה). זה יי' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו (ישע' כה ט).— ועזרה לאדם בצרתו: גם הוא לי לישועה כי לא לפניו חנף יבוא (איוב יג יו). אך אל אלהים דומיה נפשי ממנו ישועתי אך הוא צורי וישועתי

---

[1]) כך בקצת כ"י, וכן במשנ' שבגמ'. ובקצת כ"י ובמשנ' נאפולי ש ל מ י ן, וכן בירוש' ובריה"ף.

[1]) כך פרשו הגאונים: מאי פירושה ומאי הוא ישוע הבן ושבוע הבן ישוע פדיון הבן ושבוע הבן המילה (תשו' הגאו', הרכבי 138). והובא פרוש זה בהערוך, ולא נתברר מה מקור שם זה ולמה קראו זה כך.— [2]) ובסגנון ארמי: רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן ואמרי לה לבי י ש ו ע הבן (ב"ק פ.).

משגבי לא אמוט (תהל׳ סב ב-ג). ואני עני וכואב ישועתך אלהים תשגבני (שם סט ל).— ובכלל דבר עזרה שמביא לאדם אשר וגדולה וכדומה, Heil salut; welfare: מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אמר לציון מלך אלהיך (ישע׳ נב ז). נקוה למשפט ואין לישועה רחקה ממנו (שם נט יא). רחוק מרשעים ישועה כי חקיך לא דרשו (תהל׳ קיט קנה). קול רנה וישועה באהלי צדיקים (שם קיח יה). שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות (ישע׳ נו א). ארך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי (תהל׳ צא יו). למען ציון לא אחשה ולמען ירושלם לא אשקוט עד יצא כנגה צדקה וישועתה כלפיד יבער (ישע׳ סב א). מגדיל ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו (ש״ב כב נא). אתה הוא מלכי אלהים צוה ישועות יעקב בך צרינו ננגח (תהל׳ מד ה-ו). מי יתן מציון ישעות ישראל בשוב אלהים שבות עמו (שם נג ז).— ובמליצה, מעיני ישועה, כוס ישועה: ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה (ישע׳ יב ג). כוס ישועות אשא ובשם יי׳ אקרא (תהל׳ קיו יג).— ובמשמ׳ מעשה גדול: ישועת בל נעשה ארץ (ישע׳ כו יח). ואלהים מלכי מקדם פעל ישועות בקרב הארץ אתה פוררת בעזך ים שברת ראשי תנינים על המים (תהל׳ עד יב-יג).

ישועתה[1], ש״נ,— כמו ישועה: ואני בקול תודה אזבחה לך אשר נדרתי אשלמה ישועתה ליי׳ (יונ׳ ב י). רבים אמרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים (תהל׳ ג ג). עוררה את גבורתך ולכה לישעתה לנו (שם פ ג).

ישור, ש״ז, מ״ר ישורים,— שם״פ מן ישר: וראיתי מהשלמת התועלת והישור לך אחי שאקבץ ראשי עניני ספרי זה בעשרה בתים עבריים (חו״ה, הקד׳ ה׳ ז).

ישות, ש״נ, מ״ר ישויות,— סגולת דבר יש, שישנו במציאות: שהאחד המספרי שהוא במחיקה הוא יותר אמתי מכל שאר האחדים הגרמיים שזכרו אך מפני שאינו נופל תחת גדר הישות ואינו יכול לעשות מעשה וכו׳ לכן אין אחדותו אמתית (כהל בן תמים, פי׳ יצירה). וב׳ חקירות האלה מעידים על ישותו ועל המצאו (שם). היות לנפש יחס מה עצמי אל הגוף להיותה נותנת ישות עצמי ומיניי לגוף (מאמ׳ הנפש לרשב״ג). כל מה שאינו תולה מדבר אחר לפי ישותו אפשר התחלתו בהעדר התחלת אותו הדבר (שם). קצר השכל מהשיג ישות הראשונה כי אין קוצר השכל להשיג הבורא מפני חסרון מציאות הבורא (רמב״ע, ערוג׳ הבשם, ציון ב). כי אין בעולם השפל דבר עומד אלא היא (החכמה) לפיכך נקראת תושיה שעומדת בישותה לעולם (רד״ק מיכ׳ ו ט). ונקרא הזקן ישיש לפי שעמד הישות בו זמן רב (הוא, שרש ישש). נמצא חבור האדם לאשתו כשהוא כראוי שהוא סוד בנין העולם וישותו ובו נעשה שותף להקב״ה במעשה בראשית (רמב״ן, אגר׳ הקדש ב). אשר יתאר כל דבר בסגולותיו וכפי ישותו (באור ספ׳ השירים לאריסטו). אבל מהותה (של הנפש) או ענייני ישותה הם מאמינים בדרך קבלה (שער השמים יא). הנמנע יתיחס אל ההעדר כשההעדר הוא נמנע מבוא אל ישות מן הצד שהוא בו העדר (מ׳ אלדבי, ש״א ב ב). ולכן ראוי לנו לחקור ולבקש בדרך המחקר ישות נפשנו ונחקור תחלה אם היא גוף או בגוף או חוץ לגוף (שם ו). כי הכלי להמצאת ההויות היא החכמה היינו לערך היות להם גילוי וישות אמנם מקום צביעתם להיות להם גוונים שהם סוד ההנהגות (אילימה לרמ״ק עין כוא׳ ו כט). תהו מורה על דבר שאין ניכר בו לא ממש ולא צורה ובהו מורה על וישות אף כי שניהם רוחניים (הריקנטי, ברא׳ א). דבר שיש לו ישות ר״ל נצחיות (המאירי, משלי יו). ירמוז שישות התורה ועצמותה והוא הצפון ליחידים בכוונותיה ובטעמי מצוותיה (שם ג). הבל יקרא דבר שיש בו ישות ואין בו תועלת (ר״א בדרשי, חות״כ, הבל). ויורה שם העצם על ישותו (רשב״ל דורן, מג״א, אלוה ממעל ה). כי מציאותו (של האדם) וישותו בלעדי המעשה הוא ישות בכח (יוסף כספי, ספ׳ מוסר ט, כ״י וטיקן). וישיג כל חכם שם ליאותו (של הבורא) בהשקיפו מדע דרך ישבון אור מהותו אשר הוא ישותו (מ׳ ריאטי, מקדש מעט ב). וההתפעלות בהשכלה זו אינו כך מצד ישות השכל הזה בנפשו (מאמ׳ יקר׳, ברכ׳ חתג׳ א). ואולם המתהווה על דרך היצירה הוא הויית הישויות מאין (ר״א חסדאי, תרג׳ ספ׳ יסודות לר״י ישראלי). כי מחויב שיהיה לדברים ההוים ישות קודמת יחויב מאותם הישויות יציאתם בלי ספק אל הפועל (ר״מ נרבוני, המאמ׳ בבחירה).

[1]) מלעיל, בנגינה תחת העין, ואמרו החדשים כי זו צורת יחס הפעול הקדום, ונהיה אח״כ לשם ישר.

יֹשׁח[1]), ממנו יֶשַׁח, ״יֹשָׁה.

יֶשַׁח[2]), ב״ז, בכנ׳ יֶשְׁחֲךָ,— חלי של חלשה וקלקול הגוף, Schwäche; débilité; debility: אתה תאכל ולא תשבע וְיֶשְׁחֲךָ[3]) בקרבך ותסג ולא תפליט ואשר תפלט לחרב אתן (מיכ׳ ו יד).

---

[1]) בערב׳ ושח׳ a), במשמ׳ חלשה וקלקול.

[2]) עי׳ הערה לקמן.—[3]) כבר החליט ריב״ג שהוא שֵׁם משרש ישת, אמר וז״ל: ואלאשם וישחך בקרבך עלי זנה וישעך תתן לנו ותפשירהא וד׳ליב ואנח׳פאצ׳ב פי ד׳אתכ אי באד עליב ט׳אהר פיב מתמכנ מנב ע׳יר מפארק לב (מצתלחק 52), — ובעבר׳: והשם (מן השרש ישת) וישחך על משקל וְיִשְׁעֲךָ, ופרושו זלותך ושפלותך בך בעצמך, ר״ל נראה עליך, ניכר בך, ולא נפסק ממך. והביא שם ריב״ג דעת אחרים שראו במלה זו, וישחך, פעל עתיד משרש שחה, ואמרו שבאה בהמלה וישחך היוד סגולה במקום יוד פתוחה, והביא ראיה לזה אל תמחי, שהתו סגולה והיתה צריכה להיות פתוחה, והתפלפל שם ריב״ג בדעה זו ואמר כי אעפ״י שאינה רחוקה מאד, אעפ״י כן הוא רואה יותר הסברה הראשנה. וכן רד״ק בהשרשים: וישחך בקרבך שם בפלס וישעך תתן לנו ועניננו והכנעתך וכו׳ ויש אומרים כי שרש אלו שחה וישחך פעל ולא שם ומשפטו וישחך בפלס ויפרך. ע״כ. השבעים תרגמו מלה זו במשמ׳ חשך, כנראה עפ״י נוסחה מוטעה או עפ״י סברה. הירונ׳ כמו ריב״ג humiliatio. וכל זה אינו מישב מליצת הכתוב יפה. קצת המפרשים הקדמונ׳ והחדשים מפרשים וישחך לפי ענין הכתוב במשמ׳ רעב, אך כבר העירו קצת החדשים שלפי פרוש זה אין טעם להכנוי, ומלבד זה, להשם רעב אין כאן שום צרך והוא מחליש את המליצה, כי הלא זה פשוט שאם לא ישבע ירעב. פרוש יותר נאות גם לפי הענין וגם לפי חקרי הלשון פרש דודילין עפ״י השם הערבי ושח׳ b) במשמ׳ לכלוך וטנפת, ואמר כי הכונה כאן שהמזון ישאר בגופו של האוכל. ואעפי״כ, יותר נראה לפרש ישחך עפ״י המלה הערבית ושח׳, שהובאה בהערה להשרש, מפני שהוא נאות לפי הענין ויש לו גם סמך מהקדמונים, תרגום יונתן ותרגום הסורי, ששניהם תרגמו ישחך במשמ׳ מחלה. יונתן תרגם: ויהא למרע במעך. והפשיטא תרגמה: ועברתא תהוא בגוך. שני התרגומים האלה פרשו איפוא ישחך במשמ׳ מחלה. יונתן במשמ׳ מחלה סתם, מרע, והפשיטא במשמ׳ מחלה מיוחדה, עברתא, שהוא חלי השלשול בדם, dysenteria. עכ״פ, שני התרגומים מסכימים בפרוש המלה ישחך במשמ׳ מחלה, המקור האחד שאפשר למצא למשמ׳ זו בערב׳ היא המלה ושח׳ הנ״ל, במשמ׳ חלשה ורפיון בה. ואעפ״י שעפי״ר להשין הערבי מקבלת בעברית שין שמאלית, בכ״ז יש מלים שבשתי הלשונות יש אותה השין, ומלבד זה בערב׳ יש גם שרש ות׳ח כמו ושח, ולהת׳ הערב׳ מקבלת עפי״ר בעברית שׂ.

a) شَخ b) وسخ

״יָשַׁח[1]), פ״ע, עתי׳ יֵשַׁח, צווי שַׁח, לנק׳ שְׁחִי,— פעל נגזר מן השם יֶשַׁח הקדום.

ישט, ממנו, יָשַׁט, *הוֹשָׁטָה.

יָשַׁט,— קל לא נהוג.

— הִפע׳, הוֹשִׁיט, עתי׳ יוֹשִׁיט,— הוֹשִׁיט את ידו לפלוני, וכדומה, פשט ידו לעומת פלוני, ausstrecken; étendre; stretch out: כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך אל החצר הפנימית אשר לא יקרא אחת דתו להמית לבד מאשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב וחיה (אסת׳ ד יא). ויהי כראות המלך את אסתר המלכה עמדת בחצר נשאה חן בעיניו וַיּוֹשֶׁט המלך לאסתר את שרביט הזהב אשר בידו ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט (שם ה ב).— ואמר בן סירא: וגם לאביון הושיט יד למען תשלם ברכתך (כ״ס גני׳ ז לב). רעה רעך כנפשך ובכל ששנאת התבונן מקום יביט אל תושיט יד ואל תיחד עמו בטנא (שם לד יד). וגם אם בין רבים ישבת לפני רע אל תושט יד (שם יח).— ובתו״מ: בהמה שמת עוברה בתוך מעיה והושיט הרועה את ידו ונגע בו (חול׳ ד ג). שתי גזוזטראות זו כנגד זו ברשות הרבים המושיט והזורק מזו לזו פטור היו שתיהן בדיוטא אחת המושיט חייב והזורק פטור (שבת יא ב). שתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים מושיטין הקרשים מזו לזו אבל לא זורקין (שם). כאדם שמושיט אצבעו לתוך עינו ומחטטה (ספרי במד׳ פד). לא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו (תוספתא דמאי ב כד). כדי שתושיט ידיה ותטול העד מתחת הכר וכו׳ (שם נדה ג ו). אבל אסור להושיט אצבעו בחמין (תענ׳ יג.). והלא אדם מושיט אצבעו באור בעולם הזה מיד נכוה (סנה׳ ק:). הושיט ידו לקן ושחט מיעוט סימנים (חול׳ קמ:). כל מה שעמלתי שבע שנים בא זה והושיטו לי בקנה אחד (מד״ר בראש׳ ב). היו מכסין השלחן וכל הכלים

---

[1]) פעל קבע ריב״ג (מסתלחק 52), וכן הזמנים עתיד וצווי.

אשר עליו בכיסוי עור תחש והיו מושיטין בדיו לישא אותו בהם (שם במד׳ ד). ולמה את מושיטו בקנה (שם קהל׳, טוב אחרית). לשנים שהושיטו הדסים למלך אחד הושיטה לשמו ויצאת לשם זקנו ואחד הושיטה לשם זקנו ויצאת לשמו (פסיק׳ דר״כ, סליחות). לאחד שהיה מושלך לתוך המים הושיט הקברניט את החבל אמר לו תפוש את החבל הזה בידך ואל תניחהו שאם תניחהו אין לך חיים (תנחומא, שלח לא).

—הָפע׳, *הוּשַׁט, מוּשָׁט, מוּשֶׁטֶת,— שהושיטו אותו, ידו מוּשטת: אל תהי ידך מושטת לקחת ובעת השב קפוצה (ב״ס גני׳ ד לא).

***ישִׁיבָה**, ש״נ, מ״ר ישיבוֹת,— א) עצם שה״פ: מקום ישיבת הבלן מקום ישיבת הצובע מקום ישיבה של שולקי זיתים (כליס ח ח). לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד וא״ר אמי בשם רשב״ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה (ירוש׳ יומ׳ ג מ:). אל תרבה בישיבה שישיבה קשה לתחתוניות ואל תרבה בעמידה שעמידה קשה ללב (כתוב׳ קיא.).— וישיבה בארץ: אמרו ישיבת א״י שקולה כנגד כל המצות שבתורה (ספרי דבר׳ פ). למדנו שאין ישיבת חוצה לארץ עולה להן מן המנין (תוספתא יבמ׳ ח ד).— ובמשמ׳ הויה יחד עם אדם: כי ישבו אחים יחדו שהיתה להם ישיבה אחת בעולם פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו (יבמ׳ יז:).— ואמר החכם: ירא מישיבת הכסיל כאשר תבטח בישיבת הדעתן (מבחר הפנינ׳ לרשב״ג 60). הזהר מישיבת אצל מי שלא תלמוד ממנו טוב ואמר (החכם) ישיבת הבורה רעה מקנה המדות הרעות (שם 36).— ״ואיש יְשִׁיבָתוֹ של פלוני, שהוא ישֵׁב אתו במסבה, בחברה: כשתשב שב עם הנדיבים כי אין כבודו של אדם וקלונו אלא באיש ישיבתו (שם).—ב) מקום ישיבת הכמים לדרש ולחקר בדברי הכמה, Academie: שמעו למודי במספר ורב כסף וזהב תקנו בו תשמח נפשי בישיבתי ולא תבושו בשירתי (ב״ס גני׳ נא כח-כט). אמר שמעון בן עזאי מקובל אני מפי שבעים ושנים זקנים ביום שהושיבו רבי אלעזר בן עזריה בישיבה (זבח׳ א ג). מרבה תורה מרבה חיים מרבה ישיבה מרבה חכמה מרבה עצה מרבה תבונה (אבות ב ז). רשב״ג אומר אין כל ישיבה וישיבה יושבת עד שיהיו הבריות מרננות אחריו ואומרים מה ראה איש פלוני לישב ומה ראה איש פלוני שלא לישב (ספרי דבר׳ יג). חכם שישב בישיבה אין צריך לקבל עליו (תוספתא דמאי ב יג). הלכו ומינו את ר״א בן עזריה בישיבה בן שש עשרה שנה (ירוש׳ ברכ׳ ד ז ד). שאל ר׳ מתיה בן חרש את ראב״ע בישיבה אמר לו שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה ר׳ ישמעאל דורש (שם יומ׳ ח מה:). והחולק על ישיבתו של רבו והאומר דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל (ברכ׳ כז:). מלמד שחלה חזקיה והלך ישעיהו והושיב ישיבה על פתחו מכאן לת״ח שחלה שמושיבין ישיבה על פתחו (ערוב׳ כו.). זה המכיר מקום חבירו בישיבה וכו׳ זה המקבל פני חבירו בישיבה (פסח׳ קיט.). אין לך נאה בישיבה אלא זקן ואין לך נאה במלחמה אלא בחור (חגי׳ יד.). מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם היו במצרים ישיבה עמהם וכו׳ היו במדבר ישיבה עמהם (יומ׳ כח:). יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה היה וכו׳ יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה (שם). אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל בשביל משנתו שאינה סדורה עליו וכו׳ ירבה בישיבה (תעני׳ ח.). בשעה שהיה (דוד) יושב בישיבה לא היה יושב על גבי כרים וכסתות (מו״ק טז:). בישיבה הלך אחר חכמה במסיבה הלך אחר זקנה (ב״ב קכ.). הלך אחר חכמים לישיבה אחר ר״א ללוד אחר ריב״ז לברור חיל (סנה׳ לב:). א״ר יוחנן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו (מכות י.).—ובסהמ״א: שאלה זו יצאה לפנינו אל שער הישיבה שבגולה לפני אדוננו האיי ראש ישיבת גאון יעקב חמודו (תשו׳ הגא׳, הרכבי קלח). אלו השאלות ששאלו בני ואדי אלקרי מלפני אדוננו שרירא ראש הישיבה זצ״ל (שם רא). וכך מנהג בישיבה שלנו ובבית רבינו שבבבל (סדר רע״ג, שבת ד). עד שחוזרין למוטב ומקבלין עליהם שנוהגים מנהג של שתי ישיבות שכל מי שאינו נוהג מנהג שלנו לא יצא ידי חובתו (שם, סדר פסח פ). מעשה בדיין שעשה כר׳ אלעזר היה תלמיד חכם בעירו אמר לו אלך לישיבה ואביא איגרת שאין הלכה כר׳ אלעזר (הלכ׳ פסוק׳ 96). נסמכתי בישיבה להקרות רב ובזה השם אני ידוע (ר״ח פסח׳ פו:). מנהג שתי ישיבות (שבבבל) שאע״פ שאין גובין

קנס בבבל מנדין אותו (הרי"ף, ב"ק ל:). שאין האשה נזונת ממטלטלין אלא בתקנת **ישיבות** אבל לא מן התלמוד ואין בתקנת **הישיבות** כח להוציא ממון מתחת יד יורשים (הוא, שו"ת מו). מנהג **הישיבות** בחוצה לארץ אעפ"י שאין גובין שם קנס מנדין אותו (רמב"ם סנה' ה יז).—"ומקום ללמודי חכמות חיצוניות: ויש כתות גדולות של תלמידים ההולכים אחרי עקבותיו (של אפלטון) כידוע למי ששמש האקדמיצי ונכנס **בישיבות** שיש בכל מדינה מהם (יש"ר מקנדיא, מלרף לחכמה כח.). — ואמר המליץ: בשבת חכמים **בישיבה** וזה ישאל וזה ישיב תשובה, לשונותם תעוררנה פליאות כמו שנאה מעוררת מריבה (ר"ש הנגיד, בן משלי ג מה). פניתי מכל מעשי לשבת עם המבינים בבתי **ישיבתם**, ולשמע דברי חכמים וחידותם (ר"י חריזי, תחכמ' ט). — *יְשִׁיבָה של מעלה, מסבת המלאכים והאלהים: המטיל מלאי לכים תלמידי חכמים זוכה ויושב **בישיבה** של מעלה (פסח' נג:). רבה בר נחמני נתבקש **בישיבה** של מעלה (ב"מ פו.), נקרא השמימה.

"יְשִׁימָה, ש"נ, מ"ר יְשִׁימוֹת,—כמו יְשִׁימוֹן: אני גבר אשר צלח **ישימות** בחזק יד ואזרוע נטויה, והיו לי שני רעים בעירי יהושע ויחיי בן אחיה (ר"ש הנגיד, הרכבי א ד).

יְשִׁימוֹן[1], ש"ז,— מדבר, שממה, Wüste; désert waste: ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הַיְשִׁימֹן (במד' כא כ). בגבעת החכילה אשר מימין הַיְשִׁימוֹן (ש"א כג יט). אף אשים במדבר דרך בִּישִׁימוֹן נהרות תכבדני חית השדה תנים ובנות יענה כי נתתי במדבר מים נהרות בִּישִׁמֹן להשקות עמי בחירי (ישע' מג יט-כ). אלהים בצאתך לפני עמך בצעדך בִּישִׁימוֹן סלה ארץ רעשה אף שמים נטפו (תהל' סח ח-ט). כמה ימרוהו במדבר יעציבוהו בִּישִׁימוֹן (שם עח מ). ויתאוו תאוה במדבר וינסו אל בִּישִׁימוֹן (שם קו יד). תעו במדבר בִּישִׁימוֹן דרך עיר מושב לא מצאו (שם קז ד).

יָשִׁישׁ, ש"ז, מ"ר יְשִׁישִׁים,—א) אדם זָקֵן מאד, Greis, vieillard; old man: גם שב גם יָשִׁישׁ בנו כביר מאביך ימים (איוב טו י). צעיר אני לימים ואתם יְשִׁישִׁים על כן זחלתי ואירא מחות דעי אתכם (שם לב ו) ראוני נערים ונחבאו וִישִׁישִׁים קמו עמדו (שם כט ח). בִּישִׁישִׁים חכמה וארך ימים תבונה (שם יב יב).— ובתו"מ: גזע **ישישים** עלה מבבל ועמו ספר מלחמות (מו"ק כח:). ברוך בן נריה אדם גדול **וישיש** היה (מד"ר שה"ש, קמתי אני).— ובספה"מ"א: וגם אמרו לנו **ישישי** הדור קדמוני (מכת' ר' חסדאי להכוזרי). **והישישים** אשר עברו שנות הזקנה הנה הם הפכי למדות הבחורים (כופ' לופיס ג יו).— ואמר המשורר: נטוי גרון אחי שכל מהלך ואט עבר ברגל בין וגם טף, עדי קמו לפניו כל **ישישים** ונחבאו אחי נער וכל טף (רמב"ע, תרשיש י).— ואמר הפיטן: בחדש זה בחדש הגאולה אשר נקרא שמו ראש החדשים, בחדש נעשו בו הפלאות לישראל קטנים עם **ישישים** (סמא"ל, פזמ' לפסח, אהלל).—וככנ': וישטום שטימת **ישישו** המחובא, החל לבא מראש במחבא (שכת זכור, תמימים). מה אעידך **ישישך** עם גוריך בוססו, אומרים על סוס ננוס על כן נסו (ר"א קליר, קינות, איכ' תפארתי).— ולנק' "יְשִׁישָׁה: ובת האשישה, היא ביפיה נערה ובאורך ימיה **ישישה**, ואקח אותה לי לאשה (ר"י חריזי, תחכמ' ה). — ב) "שם תאר כבוד לראש יועצי רומא לפנים, Senatus: ויקיימו היהודים כל אשר גזר ובקש **הישיש** ושלש מאות ועשרים יועציו (יוסיפון, פרק כג). ואלה דברי האגרת ששלח הורקנוס מלך יהודה אל **הישיש** המושל ברומא (שם כח). והם דברי ברית שלום ואמת כאשר גזר **ישישנו** עם ש"ב יועציו (שם). **הישיש** שמפורש בספר יוסיפון שנשבעו רומיים שלא להמליך עליהם עוד מלך בשביל אחד שלקח אשה אחת בחוזקה אלא שהיו ממנים **ישיש** אחד ולו שלש מאות יועצים (תוספ' ע"ז י:).

"יְשִׁישׁוּת, ש"נ,— סגולת אדם ישיש: ומפלאות תכונותיהם שטבעיהם לא ימהרו אותם אל הזקנה **והישישות** (רלב"ע, אגר' חי בן מקיץ). כי מצד היושר בדעות ובמדות ומצד **הישישות** אשר יחובר עמהם יגדל מדרגת האיש ומעלתו בחכמה (רלב"ג משלי טז). שלרוב **הישישות** וחולשת הכח תתבטל פעולתם (הוא, קהל' יב). מה זה שהתפארת **בישישות** וזקנה האם נבראת קודם אדם הראשון וכו, שאם תטעון כי בעבור **ישישותך** יתכן שתהיה חכם יותר הנה גם שב גם ישיש בנו כביר ימים

[1]) מן ישם, עי"ש.

מאביך (הוא, איוב טו). לפי ששם זקנה חומר על התחלת הישישות והזוקן (ר"י אברבנאל, ויראה). אחר כך היו שנות הזקנה עם השארות הכח ושבע שנים האחרונים היו ימי הישישות ואלו הם גבולי חיי האדם (שם, חיי שרה א). והסתיו הוא כנגד הישישות וחולשת הכח ואפיסתו (הוא, כסוף זבח פסח). ימי האדם ו׳ ימי הטפות נערות בחרות זקנה שיבה ישישות (נוה שלום י ח). רבוי האחים והבנים והעושר והאותות הפעל והכבוד והישישות המשובח ומעלות הגוף כמו הבריאות והיופי והאמיצות והעריצות (גופ׳ לופיס ב יח). כי הישישות המשובח הוא התמדה הגדולה בהעדר התוגה (שם). וגם ימי האדם הם נחלקים לאלה הזמנים והם זמן הילדות וזמן הבחרות וזמן הישישות וזמן הזקנה וכו׳ וזמן הישישות הוא מארבעים שנה עד ששים (מ׳ אלדבי, ש"א ד א).

ישישי, ת"ז, לנק׳ ישישיה, — כמו ישיש, ישישה: בכו בכה לרב האי אשר היה כלא חיה, וכו׳ ועל דעת שלישיה ומחשבה ישישיה, ועל תלמוד ועניניו ועל קושיא ועל סוגיא (ר"ש הנגיד, הכמות פליליס).

ישם, כמו שמם, ממנו ישימון, ישם, ישימה.

ישם, פ"ע, עת׳ תישם, לרבות נסתר׳ תישמנה, בהפס׳ תיש־, — כמו שמם: ותן זרע ונחיה ולא נמות והאדמה לא תשם (ברא׳ מז יט). לחמם בדאגה יאכלו ומימיהם בשממון ישתו למען תשם ארצה ממלאה (יחזק׳ יב יט). וידע אלמנותיו ועריהם החריב ותשם ארץ ומלאה מקול שאגתו (שם יט ז). בכל מושבותיכם הערים תחרבנה והבמות תישמנה למען יחרבו ויאשמו מזבחותיכם (יחזק׳ ו ו).

א. **ישן**[1], ממנו ישן, ישן, *יושן, *ישן.

ישן, א) ש"ז, מ"ר ישנים, — דבר לא חדש, בפרט תבואה מהשנה שעברה, vorjährige Früchte fruit de l’année passée ; fruits of the past year: וזרעתם את השנה השמינת ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעת עד בוא תבואתה תאכלו ישן (ויקר׳ כה כב). וישן מפני חדש תוציאו (שם כו י). — ב) ת"ז, לנק׳ ישנה, מ"ר ישנים, ישנות, שאינו חדש, שאינו מזמן קרוב, alt; ancien; ancient: ומקוה עשיתם בין החמתים למי הברכה הישנה (ישע׳ כב יא). הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך (שה"ש ז יד). — ובתו"מ: החמרים שנכנסו לעיר אמר אחד שלי חדש ושל חבירי ישן שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן (דמאי ד ז). וורד חדש שכבשו בשמן ישן ילקט את הוורד (שבי׳ ז ז). חרובין חדשים שכבשן ביין ישן וישנים בחדש חייבין בביעור (שם). הפיים השלישי חדשים לקטורת בואו והפיסו והרביעי חדשים עם ישנים (יומ׳ ב ד). על החדשים אנו בושין אלא שאתם מגלגלים עלינו את הישנים (כתוב׳ ח א). אמר לו יין מבושם אני מוכר לך חייב להעמיד לו עד העצרת וישן משל אשתקד (ב"ב ו ג). הסיק בהן את התנור אם חדש יותץ ואם ישן יוצן (ע"ז ג ט). אמר לו נטלתים (את הפירות) והנחתי לך ישנים תחתיהם (תוספתא דמאי ד כב). כל הירק את יכול לעמוד עליו אם חדש הוא אם ישן הוא (ירוש׳ שבי׳ ט לח ד). כתוב אחד אומר ששת ימים תאכל מצות וכתוב אחד אומר שבעת ימים מצות תאכלו הא כיצד ששה מן החדש ושבעה מן הישן (שם פסח׳ ו לג.). חצי שמינית טברנית הישנה (שם שבת ח יא.). המקדיש את השדה לא הקדיש החרוב המורכב ושקמה הישנה (שם ב"ב ד יד ד). עד כאן הן מתמצות לילד מן הישנות מכאן ואילך הן מתחילות לילד מן החדשות (שם שקל׳ ג מז:). ראו דברים ישנים מפי זקן חדש (מד"ר ברא׳ סג).

ישן, פ"ע, — קל לא נהוג.

— נפע׳, נושן, נושן, נושנת, נושנתם, — נהיה ישן: ואכלתם ישן נושן (ויקר׳ כו י). צרעת נושנת הוא בעור בשרו (שם יג יא). — נושן בארץ, חי בה שנים רבות, זמן רב: כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ (דבר׳ ד כה).

— פע׳, *ישן, — עשה ישן: העקלין של נצרין וכו׳ ושל חשיפה ושל גמי צריך לישן וכמה ישונן שנים עשר חודש (תוספתא ע"ז ח ג). (עקל) של חוטין של גמי מיישנן כל שנים עשר חדש (ירוש׳ שם ה מה:). ואין לי אלא דברים שדרכן ליישנן דברים שאין דרכן ליישנן מניין (ב"ב לא:). מן היין הזה אני מיישן לשמחתו של בני (מד"ר דבר׳ ט). גזל מעות חדשים וישנם קנה שאם יחדשם פנים חדשות הן (רמב"ם גזלה ב יג).

— פע׳, *יושן, מישן, מיושן, — היה ישן מאד: אמר לו יין

[1]) רק בעברית במשמ׳ זו.

מבושם אני מוכר לך חייב להעמיד לו עד העצרת וישן משל אשתקד ומיושן משל שלש שנים (ב"ב ו ג). קונם יין שאיני טועם שהיין רע למעים אמרו לו והלא המיושן יפה למעים (נדר' ט ח). מלמד שכל המיושן מחבירו הוא יפה מחבירו (ב"ב לא:).

— נתפ', *נתישן, — נתישן פלוני בדבר, שהה בדבר זמן רב: בני עמוד בחוקך ובו התהלך ובמלאכתך התישן (ב"ס גני' יא כ). — והיין וכדומה, נהיה ישן: ומה יין אתה טועם טעם יין מתחילתו וכל זמן שהוא מתיישן בקנקן סופו להשביח אף ד"ת כל זמן שהם מתיישנים בגוף סופם להשביח (ספרי דבר' מח). מתיישן חייב באחריותו עד החג (ירוש' גיט' ג מה:). ולמה נקרא שם הצרעת נושנת שגרמו עונותיו שנתישנה הצרעת זמן מרובה (מדר' תדשא יג). צריך שיהא (היין) של ג' שנים שלימות ושיתקיים ויתיישן עד גמר שנה שלישית (רש"י ב"ב לח:). הגוזל מעות ישנות ושפן והדשן לא קנה שהרי מתיישנין והוזרין כשהיו (רמב"ס גזלה ב יג).

*ישן, פ"ו, בכנ' ישנו, יושנו, — סגולת דבר ישן, מעמד קדום של דבר מהדברים: ריבה (השוק של הפירות) ונתמעט חוזר השוק ליושנו אמר ר' יוסי מעשה שנכנסה גרן אחת של פול במירון ובאו ושאלו את ר"ע והתיר להן את השוק אמר להן נתמעט וחזר השוק ליושנו (תוספתא דמאי ד יג). אמר ר' חנינא בראשונה היו משפחות עומדות ואבלים עוברין משרבת תחרות בציפורין התקין ר"י בן חלפת' שיהו המשפחות עוברות והאבלים עומדין א"ר שמעון דתוספת' חזרו הדברים ליושנן (ירוש' ברכ' ג ו:). למה נקרו אנשי כנסת הגדולה שהחזירו הגדולה ליושנה (שם ז יא ג). שהחזירו (אנשי כנה"ג) עטרה ליושנה (יומ' סט:). י' כוסות תקנו חכמים בבית האבל וכו' הוסיפו עליהם ארבעה וכו' התחילו היו שותין ומשתכרין החזירו הדבר ליושנה (כתוב' ח:). ויהרגו כל חכמי ישראל והיה העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח והחזיר את התורה ליושנה (קדוש' סו.). כל ימיו של ר' אליעזר היו עושין כרבי יהושע לאחר פטירתו של ר' אליעזר החזיר רבי יהושע את הדבר ליושנו (נדה ז:). המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה (רמב"ם מלכ' יא א). — ואמר המליץ: דבקי לב שנים הם ביושנם להחליפם באחר אל תשחר (ר"ש הנגיד, בן משלי 123).

ב. ישן, ממנו ישן, שנה.

ישן, פ"ע, ישנתי, ישנו, אישן, אישן, אישנה, תישן, יישן, ויישן, ישנו, לישן, לישון, ובינ' ישן, ישנה, ישנים, ישנות, — ישן, נח בשנה, בפסיקה לזמן קצר של התנועה והחושים של האברים, schlafen dormir ; to slup: ויפל יי' אלהים תרדמה על האדם ויישן (בראש' ב כא). ויישן ויחלם שנית (שם מא ה). וישכב ויישן תחת רתם אחד (מ"א יט ה). אין עיף ואין כושל בו לא ינום ולא יישן (ישע' ה כז). בשלום יחדו אשכבה ואישן (תהל' ד ט). אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי יי' יסמכני (שם ג ו). כי לא ישנו אם לא ירעו ונגזלה שנתם אם לא יכשולו (משלי ד יו). והנה שאול שכב ישן במעגל (ש"א כ"ו ז). קראו בקול גדול וכו' אולי ישן הוא ויקץ (מ"א יח כז). ותקם בתוך הלילה ותקח את בני מאצלי ואמתך ישנה ותשכיבהו בחיקה (שם ג כ). אני ישנה ולבי ער (שה"ש ה ב). ואין ראה ואין יודע ואין מקיץ כי כלם ישנים (ש"א כו יב). וחכך כיין הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים (שה"ש ז י). והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון (קהל' ה יא). — ובהשאלה למות: וישנו שנת עולם ולא יקיצו (ירמ' נא לט). למה לא מרחם אמות מבטן יצאתי ואגוע וכו' כי עתה שכבתי ואשקוט ישנתי אז ינוח לי (איוב ג יא-יג). האירה עיני פן אישן המות (תהל' יג ד). ורבים מישני אדמת עפר יקיצו (דני' יב ב). — ובמליצה: עורה למה תישן אדני הקיצה (תהל' מד כד), למה אינך עושה מה שצריך לעשות. ויקץ כישן אדני כגבור מתרונן מיין ויך צריו אחור (שם עח סה-סו). — ובתו"מ, במשמ' העקרית: הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו אמר ר' יהודה נוהגין היינו שהיינו ישנים תחת המטה בפני הזקנים ולא אמרו לנו דבר (סוכ' ב א). אמר שבועה שאתן לאיש פלוני ושלא אתן שנתתי ושלא נתתי שאישן ושלא אישן שישנתי ושלא ישנתי (שבוע' ג ה). וכל משמר שאינו עומד אומר לו איש הר הבית שלום עליך ניכר שהוא ישן חובטו במקלו וכו' ובגדיו נשרפין שישן לו על משמרו ר"א בן יעקב אומר פעם אחת מצאו את אחי אמא ישן ושרפו את כסותו (מדות א ב). דרכן של מלכים להיות ישינין עד שלש שעות (ירוש' ברכ' א ב ד). בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש לא אוכלין ולא שותין בהן ולא מטיילין בהן ולא ישנים בהן (שם

נגי' ג עד.). והבריות י ש נ י ן על מטותיהן והקב"ה משיב רוחות ומעלה עננים ומגדל צמחים (מד"ר ויקר' ת).— ומקו' *לִישַׁן: חנות שבחצר יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול ל י ש ן מקול הנכנסין ומקול היוצאין וכו' אבל אינו יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול ל י ש ן לא מקול הפטיש ולא מקול הריחיים (ב"ב כ ג). אם היה אחד מהן ישן ובא חבירו ל י ש ן אצלו זה שבא ל י ש ן אצלו הוא המועד (ירוש' ב"ק א ג.). אמר שמואל מותר ל י ש ן בכילת חתנים בסוכה לפי שאין לה גג (סוכ' יא.). א"ר יהודה נוהגין היינו ל י ש ן תחת המטה בפני הזקנים (שם). כך היא דרכה (של הצאן) לרעות בשדה כל היום ולערב לבוא ל י ש ן בתוך הדיר (מד"ר במד' ח).— ולִישׁוֹן: אין מניחין אותו ל י ש ו ן אלא מוליכין אותו לבית מדרשו של שם ושל עבר (מד"ר קהל', מתוקה שנת).—*יָשֵׁן לו: הקב"ה מראה להן לצדיקים מתן שכרן בעולם הזה ונפשם שביעה והן י ש י נ י ן להן (ירוש' ע"ז ג מב ג). למלך שעשה סעודה וצר כל מיני סעודה במפה כיון שנכנסו האורחין ראו אותו ונפשם שביעה ו י ש נ ו להן (שם). למחר אני מכנים לכם את אמת המים י ש ן לו ולא עמד (תנחומא חקת ה).— ובכנ' *יְשֵׁנֵיכֶם, כמו שֵׁם: הלא מיום באתי בצל קורתכם, עבדתי בכל לב אתכם, וכל הלילה אעיר י ש נ י כ ם, להתפלל לאלהיכם (ר"י חריזי, תחכ' י).— ומשל: אל תפיחי את הישן (ילקוט תהל' ג).— ובהשאלה, *יָשֵׁן לו מדבר, אינו עושה הדבר: אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע לשעבר היית מאיר לי בין לילות ללילות וכו' ועכשיו ש י ש נ ת י לי מן התורה ומן המצות נסמכו לי לילות ללילות (מד"ר שה"ש, על משכבי). דן אותם בלילה אימתי כשהם י ש נ י ם מן העבירות שביום הם עוברים עבירות וגוזלים והומסים לפיכך הוא דנם בלילה בזמן שהם ישנים באותה השעה שהם בטלים מן העבירות (פסיק' רבתי מ).— ובמליצה, יָשֵׁן, בכונה שקוע בהבלים: י ש ן מתי תקיץ מחשק נשפך, הלא תדע כי נגשים מאד אצים להדפך (ר"י הלוי, סליחה, ישן). י ש ן בכנפי הנדוד נרדם בפאתי מאסר, אשכון והודי רד מאד דומם בלב זועף וסר (הנ"ל, מחזור לש"ת, ישן בכנפי).— *ישני בִין, ישני דֵעָה, וכדומה, שאינם עוסקים בדעת: עלם משכיל יתור אחר חכמה עד כי אותה יקיץ, ובכל רגע יוסיף לקח עד קץ חתום רעו יקיץ, אז ימית כל שונא שכל ו י ש נ י ב י ן פיהו יקיץ (רמח"ע, תרשים י מה).

מתי י ש נ י ד ע ה יעורו משנתם, מתי שוכחי נסיעה יבינו לאחריתם (הנ"ל, תוכחה, מתי).

— פִע', יִשֵּׁן, פ"י, תִּישְּׁנֵהוּ, — יִשֵּׁן את פלוני, עשה שיישן: וַתְּיַשְּׁנֵהוּ (דלילה את שמשון) על ברכיה ותקרא לאיש ותגלח את שבע מחלפות ראשו (שופט' טז יט).

— נִתְפ', *נִתְיַשֵּׁן,—נשקע בשנה: קומי בעוד ליל ואל ת ת י ש נ י ותתעצלי (רשב"ג, שה"ש, ג).

יֶשְׁנִיּוּת, ש"נ, מ"ר יֶשְׁנִיּוֹת,—דבר שישנו במציאות, עצם, Substance: ואם אתה מדמה חבורם לשמש ולצל שהם מחוברים בלי מפריש ביניהם ואינם דבר אומר לך אינך מדמה זה על נכון כי שני היוצאים שאתה רוצה למצוא צריך שיהיה שני י ש נ י ו ת יכולים לעשות מעשה ולברוא בריות והצל והאויר אינם י ש נ י ו ת יכולין לעשות מעשה אך הם מקרים יוצאים מכח גלגלם (סהל בן תמים, פי' ספ' יצירה).

ישע[1], ממנו יְשׁוּעָה, א.יֵשַׁע, יֶשַׁע, תְּשׁוּעָה, מוֹשִׁיעַ, מוֹשָׁעָה, *הוֹשָׁעָה, *הוֹשַׁעְנָא.

א.**יֵשַׁע**, יֶשַׁע, ש"ז, בכנ' יִשְׁעִי, יִשְׁעֲךָ, — כמו ישועה: יצאת לְיֵשַׁע עמך לְיֵשַׁע את משיחך (חבק' ג יג). עתה ידעתי כי הושיע יי' משיחו יענהו משמי קדשו בגבורות יֵשַׁע ימינו (תהל' כ ז). אראנו בְּיֵשַׁע אלהים (שם נ כג). ירחקו בניו מִיֶּשַׁע וידכאו בשער ואין מציל (איוב ה ד). לשום שפלים למרום וקדרים שגבו יֶשַׁע (שם יא). תפתח ארץ ויפרו יֶשַׁע וצדקה תצמיח יחד (ישעי' מה ח). קרוב צדקי יצא יִשְׁעִי וזרעי עמים ישפטו (שם נא ה). יי' אורי וְיִשְׁעִי ממי אירא (תהל' כז א). אך קרוב ליראיו יִשְׁעוֹ לשכן כבוד בארצנו (שם פה י). אמרו לבת ציון הנה יִשְׁעֵךְ בא (ישע' סב יא). השיבה לי ששון יִשְׁעֶךָ ורוח נדיבה תסמכני (תהל' נא יד). הראנו יי' חסדך וְיֶשְׁעֲךָ תתן לנו (שם פה ח).—אלהי יִשְׁעִי: ואני ביי' אצפה אוחילה לאלהי יִשְׁעִי ישמעני אלהי (מיכ' ז ז). ביי' אעלוזה אגילה באלהי יִשְׁעִי (חבק' ג יח). כי שכחת אלהי יִשְׁעֵךְ וצור מעזך לא זכרת (ישע' יז י). ישא ברכה מאת יי' וצדקה מאלהי יִשְׁעוֹ (תהל' כד ה). שובנו אלהי יִשְׁעֵנוּ והפר כעסך עמנו (שם פה ה).

---

[1]) בערב' ושע a), במשמ' רחב, ומזה בהשאלה בעבר' המושג של יציאה מצרה, לאמר ממעמד צר ומעיק.

(a وسع

הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים (דהי״א יו לה). — צור ישעי: חי יי׳ וברוך צורי וירם אלהי צור ישעי (ש״ב כב מז). לכו נרננה ליי׳ נריעה לצור ישענו (תהל׳ לה א). — בגדי ישע: שוש אשיש ביי׳ תגל נפשי באלהי כי הלבישני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני (ישע׳ סא י). אביוניה אשביע לחם וכהניה אלביש ישע (תהל׳ קלב יה-יו). ותתן לי מגן ישעך (ש״ב כב לו). — קרן ישע: אלהי צורי אחסה בו מגני וקרן ישעי משגבי ומנוסי (שם ג).— אשית בישע, עי׳ שות.--כל ישעי וכל חפץ (ש״ב כג ה), עי׳ הערה לערך ב. ישע.

ב. ישע[1], ש״ז, ככנ׳ ישעו,— נרדף עם חפץ, תשוקה, ומשמש רק בצרוף עם השם חפץ בהדבור כל ישעו [2]) וכל חפצו של פלוני הוא זה וזה, בכונה לחזק את המושג של חפץ: שכל י ש ע ו וכל חפצו של דוד הוא שלא יצמח מלכותו כי הצמיחה תבא אחרי ההפסד ולכן היה י ש ע ו וחפצו כי לא יצמית מלכותו (ר״י אברבנאל, ש״ב כג). והיא (הנשמה) עומדת בתוך הגוף כמוברחת לעשות רצון יוצרה אמנם כל י ש ע ה וחפצה תמיד לעלות למקום שחוצבה (ראש׳ דעת לר״מ אלבילה קלז.). הייתי כשכיר שלא יעבוד לתקות שכר פעולתו רק כשכיר שכל י ש ע וכל חפץ לעבוד העבודה במה שהיא מבעליה (ר״מ אלשיך, איוב ז ב). אשר ידבר בו איש את רעהו אשר בערכו או את הגדול ממנו כי אם כל י ש ע ם וכל חפצם היה להראות את ידם ואת כחם בלה״ק (מא״ג, הקד׳ קרית ספר).— ואמר המשורר: עררי תלך אם מתים הולדת, כי תוליד חיים חייך קפדת, מה י ש ע י מה חפצי ולמי אעמולה, הורי במליצה ושיר לא יחפוצו, אחי ובני הה חטאו לשאולה, את עמם עזבו ושפתו ינאצו (יל״ג, ככר׳ ישרים).

ישע,— קל לא נהוג.

[1]) עי׳ הערה לקמן.— [2]) עפ״י מליצת הכתוב: כי כל י ש ע י וכל חפץ כי לא יצמיח (ש״ב כג ה), שהתלבטו בה כל המפרש׳ הקדמונ׳ והחדשים ולא מצאו לה פרוש אמתי. ובעצם משמ׳ המלה ישעי, קצת הקדמונ׳ ורוב החדשים פרשוה במשמ׳ ישועה רק ת״י תרגם צרכי, והפשיטא תרגמה צביני, ר״ל חפצי. רש״י פרש כמו ת״י צרכי. ולא נתברר לי מי היה הראשון שהשתמש במליצה ישע וחפץ במשמ׳ רצון וחפץ, עכ״פ, זו מליצה שנתקבלה בלשון בספרות המאוחרת בכונת חזוק מושג הרצון והתשוקה.

— הפע׳, הושיע, הושע, הושע, הושע, הושיעה, הושעתי, הושעת, הושעתם, אושיע, אושיעה, תושיע, יושיע, יהושיע, יושע, ויושע, ישע, וישע, תושע, תושיעו, תושיעון, יושיעו, מושיע, להושיע, הושיעו, הושיעם, הושעתיך, הושעתים, הושעתנו, אושיעך, תושיענו, יושיענו, ישיענו, יושיעך, ישיעכם, יושיעם, יושען, תושיעני, יושיעוך, יושיעך, ישעכם, יושיעום, — הושיע את פלוני ולפלוני מאויביו, מצרתו, הביא לו ישועה: כי יי׳ אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם (דבר׳ כ ד). ויקם אחרי אבימלך להושיע את ישראל תולע בן פואה (שופט׳ י א). כי אין ליי׳ מעצור להושיע ברב או במעט (ש״א יד ו). למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע (ירמ׳ יד ט). הן לא קצרה יד יי׳ מהושיע ולא כבדה אזנו משמוע (ישע׳ נט א). ויאמרו אליו זקני יביש הרף לנו שבעת ימים ונשלחה מלאכים בכל גבול ישראל ואם אין מושיע אתנו ויצאנו אליך (ש״א יא ג). חי יי׳ המושיע את ישראל (שם יד לט). לך והכית בפלשתים והושעת את קעילה (שם כג ב). ותפל על אפיה ארצה ותשתחו ותאמר הושעה המלך (ש״ב יד ד). אנא יי׳ הושיעה נא (תהל׳ קיח כה). הושיעה את עמך וברך את נחלתך (שם כח ט). הללו ואמרו הושע יי׳ את עמך את שארית ישראל (ירמ׳ לא ו). הושע עבדך אתה אלהי (תהל׳ פו ב). במה אושיע את ישראל (שופט׳ ו יה). בשלש מאות האיש המלקקים אושיע אתכם ונתתי את מדין בידך (שם ז ז). ואת בניך אנכי אושיע (ישע׳ מט כה). ואת עם עני תושיע (ש״ב כב כח). בצפיתנו צפינו אל גוי לא יושע (איכ׳ ד יז). כי אלהים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה (תהל׳ סט לו). ושח עינים יושע (איוב כב כט). ויך (שמגר) את פלשתים שש מאות איש במלמד הבקר ויושע גם הוא את ישראל (שופט׳ ג לא). ויושע יי׳ ביום ההוא את ישראל (ש״א יד כג). ויושע יי׳ את דוד בכל אשר הלך (ש״ב ח ו). ויכו את פלשתים ויושע יי׳ תשועה גדולה (דהי״א יא יד). האתם תריבון לבעל אם אתם תושיעון אותו (שופט׳ ו לא).—וככנ׳: ומלאך פניו הושיעם (ישע׳ סג ט). והושיעם יי׳ אלהיהם ביום ההוא (זכר׳ ט יו). ואת בית יהודה ארחם והושעתים ביי׳ אלהיהם (הושע א ז). ואם בני עמון יחזקו ממך והושעתיך (דהי״א יט יב). כי אתך אני להושיעך ולהצילך (ירמ׳ יה כ). כי אתך

אני נאם יי׳ להושיעך כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הפצותיך שם (שם ל יא). אל יושעך יי׳ מאין אושיעך (מ״ב ו כז). אם במרד ואם במעל ביי׳ (עשינו) אל תושיענו היום הזה (יהוש׳ כב כב). אשור אל יושיענו על סוס לא נרכב (הוש׳ יד ד). יי׳ מלכנו הוא יושיענו (ישע׳ לג כב). ובני בליעל אמרו (על שאול) מה-ישענו זה ויבזהו (ש״א י כז). אהי מלכך אפוא ויושיעך בכל עריך (הוש׳ יג י). הנה אלהיכם נקם יבוא גמול אלהים הוא יבוא וישעכם (ישע׳ לה ד). ויקם יי׳ מושיע לבני ישראל ויושיעם (שופט׳ ג ט). ויבאו הרעים ויגרשום (את בנות יתרו) ויקם משה ויושען וישק את צאנם (שמות ב יז). ויקם יי׳ שפטים ויושיעום מיד שסיהם (שופט׳ ב טז). ואיה אלהיך אשר עשית לך יקומו אם יושיעוך בעת רעתך (ירמ׳ ב כח). יעמדו נא (יועציך) ויושיעך (ישע׳ מז יג). ובעת רעתם יאמרו קומה והושיענו (ירמ׳ ב כז).— הושיעו מיד פלוני ומפלוני: והיה יי׳ עם השפט והושיעם מיד איביהם (שופט׳ ב יח). לך בכחך זה והושעת את ישראל מכף מדין (שם ו יד). כי הושעתנו מיד מדין (שם ח כב). ואזעק אתכם ולא הושעתם אותי מידם (שם יב ב). עלה והושעני מכף מלך ארם (מ״ב טז ז). ועתה יי׳ אלהינו הושיענו נא מידו (שם יט יט). יי׳ אלהי בך חסיתי הושיעני מכל רדפי והצילני (תהל׳ ז ב). הושיעני מפי אריה (שם כב כב). הצילני מפעלי און ומאנשי דמים הושיעני (שם נט ג). וצידונים ועמלק ומעון לחצו אתכם ותצעקו אלי ואושיעה אתכם מידם (שופט׳ י יב). וישע מחרב מפיהם ומיד חזק אביון (איוב ה טו). אל תחרש ממנו מזעק אל יי׳ אלהינו וישענו מיד פלשתים (ש״א ז ח). ויושיעם מיד שונא ויגאלם מיד אויב (תהל׳ קו י).— והושיעו מדבר, ממקום, מצרה: מחמס תשעני (ש״ב כב ג). מצרתו לא יושיענו (ישע׳ מו ז). זה עני קרא ויי׳ שמע ומכל צרותיו הושיעו (תהל׳ לד ז). ממצוקותיהם יושיעם (שם קז יג). והושעתי אתכם מכל טמאותיכם (יחזק׳ לו כט). הנני מושיע את עמי מארץ מזרח ומארץ מבוא השמש (זכר׳ ח ז).— והושיעו ביד פלוני, שפלוני היה כמו השליח לדבר להצילו: ויושיעם ביד ירבעם בן יואש (מ״ב יד כז). אם ישך מושיע בידי את ישראל (שופט׳ ו לו). וידעתי כי תושיע בידי את ישראל כאשר דברת (שם לז).— והושיע לפלוני: צעקה הנער המארשה ואין מושיע לה (דבר׳ כב כז). לכו וזעקו אל האלהים אשר בחרתם בם המה יושיעו לכם בעת צרתכם (שופט׳ י יד). ואתם היום מאסתם את אלהיכם אשר הוא מושיע לכם מכל רעותיכם וצרתיכם (ש״א י יט). וזעקו אל האלהים אשר הם מקטרים להם והושע לא יושיעו להם בעת רעתם (ירמ׳ יא יב). ואם בני עמון יחזקו ממך והלכתי להושיע לך (ש״ב י יא). עלה אלינו מהרה והושיעה לנו ועזרנו (יהוש׳ י ו). תנה עזך לעבדך והושיעה לבן אמתך (תהל׳ פו טז). ישפט עניי עם יושיע לבני אביון (שם עב ד). קוה ליי׳ וישע לך (משלי כ כב). ויושע יי׳ לדויד בכל אשר הלך (דהי״א יח ו).— והיד, הימין, הזרוע: אשר מנעך יי׳ מבוא בדמים והושע ידך לך (ש״א כה כו). ותושע לו זרעו (ישע׳ נט טז). וגם אני אודך כי תושיע לך ימינך (איוב מ יד). על אף איבי תשלח ידך ותושיעני ימינך (תהל׳ קלח ז).— והחרב: כי לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני (תהל׳ מד ז).— והושיע את העיר וכדומה: וגנותי על העיר הזאת להושיעה (ישע׳ לז לה). וגברתי את בית יהודה ואת בית יוסף אושיע (זכר׳ י ו).— והושיע בע״ת: והושעתי לצאני ולא תהיינה עוד לבז (יחזק׳ לד כב). אדם ובהמה תושיע יי׳ (תהל׳ לו ז).— יהושיע: כי לא בחרב ובחנית יהושיע יי׳ כי ליי׳ המלחמה (ש״א יז מז). שמר פתאים יי׳ דלתי ולי יהושיע (תהל׳ קטז ו).

— נפע׳, נושע, נושעתם, נושענו, עת׳ אושע, אושעה, תושע, תושעי, יושע, יושעו, נושע, נושעה, תושעון,— שהושיעו אותו: אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביי׳ (דבר׳ לג כט). ישראל נושע ביי׳ תשועת עולמים (ישע׳ מה יז). הנה מלכך יבוא לך צדיק ונושע הוא (זכר׳ ט ט). אין המלך נושע ברב חיל (תהל׳ לג טז). ונזכרתם לפני יי׳ אלהיכם ונושעתם מאיביכם (במד׳ י ט). עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו (ירמ׳ ח כ). מהלל אקרא יי׳ ומאיבי אושע (ש״ב כב ד). רפאני יי׳ וארפא הושיעני ואושעה (ירמ׳ יז יד). סעדני ואושעה ואשעה בחקיך תמיד (תהל׳ קיט קיז). כבסי מרעה לבך ירושלם למען תושעי (ירמ׳ ד יד). ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע (שם ל ז). הולך תמים יושע ונעקש דרכים יפול באחת (משלי כח יח). בימיו תושע יהודה וישראל ישכן לבטח (ירמ׳ כג ו). בדרכיך יזכרוך הן אתה קצפת ונחטא בהם עולם ונושע (ישע׳ סד ד). אלהים השיבנו והאר פניך ונושעה (תהל׳ פ ד). בשובה ונחת תושעון (ישע׳ ל טו). פנו אלי והושעו כל אפסי ארץ (שם מה כב).

ישפה[1], ·פה, ס״נ,—שם אבן יקרה, kostb. Stein : pierre précieuse ; precious stone : תרשיש ושהם וישפה[2] (שמות כח כ). כל אבן יקרה מסכתך אדם פטדה ויהלם תרשיש שהם וישפה ספיר נפך וברקת (יחזק׳ כח יג).— ובתו״מ : פעם אחת אבדה ישפה של בנימין (ירוש׳ פאה א טו ג). בנימין (אבנו) ישפה וצבע מפה שלו דומה לי״ב הצבעים (מד״ר במד׳ ב).— ופשט המנהג להשתמש בשם זה להאבן שקוראים לה גם בלעז בשם זה, Jaspis : jaspe ; jasper : ישפה והיא כלולה מגוונים הרבה אדומה שחורה ירוקה וסגולתה לעצור הדם (תולד׳ יצחק לר״י קארו, תצוה). שלפי שישפה ירוקה ושחורה ואדומה (שם).

***ישפה** פ״ע,— לא נמצא.

— פע׳, ישפה, מישפה, מיושפה,— עשוי בישפה : תעדה עדי זהב ומיני בדולחים ובכל יקר אבן ספיר מעולפה, כסהר במולדו כתרה עלי ראשה שהיא משוהמת כלה ומיושפה, כי נראתה לי מרחוק חשבתיה יונה תדלג על שדה והיא עפה (רשב״ג, מי זאת).

***ישפי**, ת״ז,— של ישפה : כי תאוה נפשך לשיר שיר ערב וזמר נעים לזמרלה׳ אלהי ישראל ואפדת לו בחשב אפודי ונופך ספירי תרשישי וישפי (דרכי נעם א).

ישר[3], ממנו ישר, ישר, ישר, ישרה, מישור מישר, *ישרות, *הישרה, *התישרות, *ישור, *ישרון, *ישרי, *ישרן, *ישרנות.

ישר, ת״ז, סמי׳ ישר, לנק׳ ישרה, מ״ר ישרים, סמי׳ ישרי, לנק׳ ישרות,— א) שאינו עקם, שאינו כפוף, שאינו נטוי, eben, gerade ; droit; straight, even : כחדק ישר ממסוכה (מיכ׳ ז ד). ורגליהם רגל ישרה (יחזק׳ א ז). כנפיהם ישרות אשה אל אחותה (שם כג). אוליכם אל נחלי מים בדרך ישר לא יכשלו בה (ירמ׳ לא ח). יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות (משלי יד יב). וידריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב (תהל׳ קז ז). להתענות לפני אלהינו לבקש ממנו דרך ישרה לנו ולטפנו ולכל רכושנו (עזר׳ ח כא). —ב) בהשאלה, במוסריות, מה שנאה וכשר לפי הצדק, recht, richtig ; droit, juste; right, correct : דרך ישר : והוריתי אתכם בדרך הטובה והישרה (ש״א יב כג). כל דרך איש ישר בעיניו (משלי כא ב). ישר מעגל צדיק (ישע׳ כו ז). כי ישרים דרכי יי׳ וצדקים ילכו בם (הוש׳ יד י).—ישר-דרך, שהולך בדרך ישר : תועבת צדיקים איש עול ותועבת רשע ישר-דרך (משלי כט כז). להפיל עני ואביון לטבוח ישרי-דרך (תהל׳ לז יד). — ואדם ישר : חי יי׳ כי ישר אתה וטוב בעיני צאתך ובאך אתי במחנה כי לא מצאתי בך רעה (ש״א כט ו). וראיתם הטוב והישר מבני אדניכם ושמתם על כסא אביו (מ״ב י ג). והיה האיש ההוא תם וישר וירא אלהים (איוב א א). אם זך וישר אתה כי עתה יעיר עליך (שם ח ו). אבד חסיד מן הארץ וישר באדם אין כלם לדמים יארבו איש את אחיהו יצודו חרם (מיכ׳ ז ב). עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבנות רבים (קהל׳ ז כט).—ודבר ישר, פעל ישר : כי ישר דבר יי׳ וכל מעשהו באמונה (תהל׳ לג ד). וזך ישר פעלו (משלי כא ח). בצדק כל אמרי פי וכו׳ נכחים למבין וישרים למצאי דעת (שם ח ט). פקודי יי׳ ישרים משמחי לב (תהל׳ יט ט). ותתן להם משפטים ישרים ותורות אמת (נחמ׳ ט יג).— והלב : היש את לבבך ישר כאשר לבבי עם לבבך (מ״ב י יה). היטיבה יי׳ לטובים ולישרים בלבותם (תהל׳ קכה ד).—ישר-לב, ישרי-לב, שיש לו לב ישר : כי הלוים ישרי לבב (דהי״ב כט לד). אלהים מושיע ישרי לב (תהל׳ ז יא).— עשה הישר בעיני פלוני, מה שטוב בעיניו : ועשית הישר והטוב בעיני יי׳ (דבר׳ ו יח). איש הישר בעיניו יעשה (שופט׳ יז ו). ראה כל הארץ לפניך אל טוב ואל הישר בעיניך ללכת שמה לך (ירמ׳ מ ד). ועתה הננו בידך כטוב וכישר בעיניך לעשות לנו עשה (יהוש׳ ט כה). ואני הנני בידכם עשו

---

[1]) הקריאה המקובלה של הספרדים יוד בקמץ רחב, וכבר העיד על זה רד״ק : אבל בשר הקרבן ולהציב הדרבן כדרבונות וישפה וברקת וזהב ושהדי במרומים יזל מים מדליו קבלנו קריאתם בקמץ רחב ולא שמענו ולא ראינו בהם מחלוקות (מכלול, דפ״ב קלז :). ונמצא שם זה גם באשור׳ במכתבי תל אלעמרנה, ותרגמו השבעים ויוסף בן מתתיה onyx, והירונ׳ beril, ובקצת נוסח׳ jaspis. —[2]) הפא בסגול, כך רד״ק במכלול ובהשרשים, וכן הביא מנחת שי, ובקצת ספרים ישפה, פא צרויה.

[3]) גם בארמ׳ וסורית. וכעין זה גם באשור׳ אשר. בערב׳ יש אמנם השרש ישר a), אך אינו משמש במשמ׳ שהוא משמש בה בעברית.

---

a) يسر

לי כטוב וכישר בעיניכם (ירמ׳ כו יד). — וכמו תה״פ: דברי ייטיבו עם הישר [1]) הלך (מיכ׳ ב ז).—וכמו שֵׁם, אדם ישר: תמת נפשי מות ישרים (במד׳ כג י). זכר נא מי הוא נקי אבד ואיפה ישרים נכחדו (איוב ד ז). ישמו ישרים על זאת (שם יז ח). כי ישרים ישכנו ארץ (משלי ב כא). תמת ישרים תנחם (שם יא ג). בברכת ישרים תרום קרת (שם יא). יראו ישרים וישמחו (תהל׳ קז מב). לישרים נאוה תהלה (שם לג א). זרח בחשך אור לישרים (שם קיב ד). — ולנק׳ ישרה, במשמ׳ דבר ישר: שמעו נא זאת ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל המתעבים משפט ואת כל הישרה יעקשו (מיכ׳ ג ט). — ספר הישר [1]), ספר שהיו כתובים בו שירי הגבורה של עם ישראל: ויאמר (יהושע) לעיני ישראל שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון וידם השמש וירח עמד עד יקם גוי איביו הלא היא כתובה על ספר הישר (יהוש׳ י יב-יג). ויקנן דוד את הקינה הזאת על שאול ועל יהונתן בנו ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר (ש״ב א יז-יח). —ובתו״מ, דרך ישרה, בהשאלה במוסריות: רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם (אבות ב א). — משקל ישר, לא פחות ולא יותר מהראוי: שקלי הדיוט אם שוקל אחד אחד חוזר ושוקל כולן כאחד או יוסיף או יגרע אבל שקלי הקדש ישרים שקלן כל אחד ואחד וחזר ושקלן כולן כאחד לא ריבה ולא מיעט (מד״ר במד׳ ד). והשקל משקלו ד׳ זהובים שהם חצי אוקיא למשקל הישר של קלוניא (רש״י שמות כא לב). —ובתשברת, ״קו ישר, שטח ישר: אם אפשר לימצא שטח ישר הקוים שוה לשטח העגולה וכו׳ שאי אפשר שישוה שטח ישר הקוים לשטח העגול (רובע הקו, כ״י). —ובדקדוק והגיון, ״שם ישר, הצורה העקרית בלי נטיות: ונקרא האות מלה והשם ממנו מה שנקראהו שם ישר וממנו אשר נקראהו שם נוטה וכו׳ שכל שם שנקודו חולם הוא אשר יקראוהו אנשי מלאכת ההגיון השם הישר והשם שנקודו חירק או פתח הוא אשר יקראהו בעל מלאכת ההגיון השם הנוטה (מלות הגיון יג).

יֹשֶׁר, ש״ז, בכנ׳ ישרו, סגולת מה שהוא ישר: ואתה אם תלך לפני כאשר הלך דוד אביך בתם לבב ובישר לעשות ככל אשר צויתיך (מ״א ט ד). העזבים ארחות ישר ללכת בדרכי חשך (משלי ב יג). בדרך חכמה הרתיך הדרכתיך במעגלי ישר (שם ד יא). מה נמרצו אמרי ישר (איוב ו כה). תם וישר יצרוני (תהל׳ כה כא). וכתוב ישר דברי אמת (קהל׳ יב י). אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו (איוב לג כג). הולך בישרו ירא יי׳ (משלי יד ב).— ישר לבב: לא בצדקתך ובישר לבבך אתה בא לרשת את ארצם (דבר׳ ט ה). אני בישר לבבי התנדבתי כל אלה (דהי״א כט יז). אודך בישר לבב (תהל׳ קיט ז). —ובמדרש: זה הקב״ה שנוהג עמהם במדת יושר בעולם הזה ונותן שכרם שלם לעתיד (מד״ר רות א).—ומצוי במשמ׳ זו בסהמ״א: ואפני היושר בבטחון על האלהים בכל ענין (חו״ה, הבטחון ד).— ומשל: אין עניות כפתיות ואין עושר כמו שכל ויושר (פניני המליצ׳, גנזי פט״ב, מתב׳ ד).— ובמשמ׳ העקרית, במעמד לא נטוי: ביושר עומדים השמים והארץ (אמונה רמה 99).— ״ובמשמ׳ כמו שנאות וצריך: אבל החלק הזן והמדמה לא יאמר בו לא מעלה ולא פחיתות אך יאמר שהוא זן על יושר או על בלתי יושר כמו שיאמר איש פלוני עכולו טוב או בטל עכולו או נפסד דמיונו או הוא מדמה על יושר אין בזו לא מעלה ולא פחיתות (ח׳ פרק׳ לרמב״ם ב).—״ישר הכתיבה, הכתיבה לפי חקי הלשון: ידיעת המכתב והיא צורות האותיות וצרופן במלות והברתן ותקונן וכו׳ והלמוד הזה נקרא אצל בעלי הלשון יושר הכתיבה (ב״ז, הקד׳ תל״ע).

יָשַׁר, פ״ע, ישרה, עת׳ יישר, ויישר, תישר,— א) ישר הדבר בעיניו, היה ישר, היה רצוי לו, חשבו שהוא טוב ונכון: ויעשהו כלי אחר כאשר ישר בעיני היוצר לעשות (ירמ׳ יח ד). אנכי עשיתי את הארץ וכו׳ ונתתיה לאשר ישר בעיני (שם כז ה). ויאמרו כל הקהל לעשות כן כי ישר הדבר בעיני כל העם (דהי״א יג ד). ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני (שופט׳ יד ג). ויצא חירם מצר לראות את הערים אשר נתן לו שלמה ולא ישרו בעיניו (מ״א ט יב). לכה נא אקחך אל מקום אחר אולי יישר בעיני האלהים וקבתו לי משם (במד׳ כג כז). ויישר הדבר בעיני אבשלם (ש״ב יז ד). וירד וידבר לאשה ותישר בעיני שמשון (שופט׳ יד ז).— ויישר הדבר, היה

[1]) יש מפקפקים בדיוק הנוסחה. —[2]) לא נתבררה הכונה האמתית של כנוי זה לספר שירי הגבורה. קצת החדשים רצו, על סמך תרגום השבעים, להגיה השיר במקום הישר, אך אין הגהה זו מתקבלת על הדעת.

ישר במשמ׳ המוסרית, במשמ׳ של צדק וישר: הנה עפלה לא ישרה נפשו בו (חבק׳ ב ד).— ב) ישר בדרך, הלך בדרך ישר: וישרנה [1]) הפרות בדרך על דרך בית שמש במסלה אחת הלכו הלך וגעו ולא סרו ימין ושמאול (ש״א ו יב).— *יוישר [2]), דבור של הסכמה, במשמ׳ כך הוא, טוב, יפה: (כשעלה רבי זירא מצא ר׳ בנימין בר יפת שיושב ואומר משמו של ר׳ יוחנן) נותנין מרדעת על גבי חמור בשבת א״ל י י ש ר וכן תרגמה אריוך בבבל (שבת נג.). אמר לו (רב חסדא) לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מן בעל הבית אין לו עליו אונאה א״ל רב דימי י ש ר [3]) וכן אמר ר׳ אלעזר י ש ר (ב״מ נא.). (ישב ר׳ ירמיה לפני ר׳ זירא ואמר) עתיד הקב״ה להוציא נחל מבית קדשי הקדשים ועליו כל מיני מגדים וכו׳ אמר לו ההוא סבא י י ש ר וכן א״ר יוחנן (סנה׳ ק.). אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך א״ל רבי יצחק י י ש ר וכן אמר ר׳ יוחנן (שבוע׳ מה:). רבינא ורב אחא בריה דרבא היו יושבין לפני רב אשי באת סכין לפניהם אמר לו לרב אחא בריה דרבא טול ובדוק ובדקה על הצפרן ועל שני רוחות ואמר לו י י ש ר [4])(הלכ׳ פסוק׳, שחיט׳).— *יוישר כחך, דבור הכרת טובה בשביל מעשה טוב: מעשה בשנים שהיו רצין אחר הגיים נתלה אחד מהם בזית ופשחו ורדף אחר הגיים וחזרו ואמר לו חבירו י י ש ר כ ח ך אריה (תוספתא יבמ׳ יד ט). אמר לו הקב״ה למשה (כששבר את הלוחות) י י ש ר כחך ששברת (ב״ב יד:). אמרו בנות יתרו למשה י י ש ר כחך שהצלתנו מיד הרועים (מד״ר שמות

[1]) צורת עתיד לנסתרות כמו ויחמנה, עי׳ ערך יחם, והיא הצורה הקבועה לעתיד נסתרות בערב׳, וכמו״כ באשורית. — [2]) בירוש׳ בתוך דבור ארמי: מאן דאמר חרוש בה טבאות ואנא נסיב לה מינך בתר שמיטתא י י ש ר (כך צ״ל, וכך מוגה בפרוש הגליון בדפוס קורוטשין) (ירוש׳ גיט׳ ה מז ג). ובבבלי בתוך דבור ארמי: רבה בר מרי איקלע לבי רבא בחול חזייה דבריך לפני המזון והדר בריך לאחר המזון א״ל י י ש ר (ברכ׳ מב:). ונמצא עוד בהרבה מקומות בבבלי (שבת סג:, ערוב׳ לד:, פסח׳ נג:, חול׳ עס:, שבוע׳ מ:), ובקצת מקומות ישר ביוד אחת. — והעיד ר׳ יוחנן על דבור זה: א״ר יוחנן בשם ר״א בנו של ר״י הגלילי אמרין לפעלא טבא י י ש ר (פסיק׳ רבתי יט). — [3]) והגיה שם הב״ח י י ש ר, כצ״ל. — [4]) תרגום עברי מגוף המאמר בארמ׳ בחולין דף יז.

א) — ובסהמ״א: (ואם טרח שמעון בממון אחרים והרויח ובא הוא מעצמו ונתן לראובן) י י ש ר כחו והרשות בידו (שערי צדק, תשו׳ הגא׳ ח א). ו י י ש ר כחך שהקשית לפי סברתך (תשו׳ ר״ת ד). י י ש ר כח רבינו ומצאתי כדבריו בספר ישן (שם כז). י י ש ר כחו ותנות נפשו כמה יפה כיוון (שם קא). ו י י ש ר כח האנשים אשר בידם למחות ומוחים ביד העושים כן (שבלי הלקט, תהל׳ מח). — וכמו״כ *יוישר חילך, במשמ׳ זו: כמה יגיעה יגע בו בן עמרם עד שלימד שירה ללוים ואתם אומרות שירה מאליכם י י ש ר חילכם (מד״ר ברא׳ נד).

—פע׳, ישר, ישרתי, אישר, יישר, ייושר, תישר, ישרו, יושרם,— ישר הדרך, עשה שיהיה הדרך ישר, לא מעקל: קול קורא במדבר פנו דרך יי׳ ישרו בערבה מסלה לאלהינו (ישע׳ מ ג). אני לפניך אלך והדורים אישר [1]) (שם מה ב). — ובמליצה, ישר הדרך לפלוני, עשה שיצליח על נקלה: אנכי העירתהו בצדק וכל דרכיו אישר הוא יבנה עירי וגלותי ישלח (ישע׳ מה יג). — ובהשאלה במוסריות: וישבה לפתח ביתה וכו׳ לקרא לעברי דרך המישרים ארחותם (משלי ט יד-יה). צדקת תמים תישר דרכו וברשעתו יפל רשע (שם יא ה). — ישר הדבר למקום פלוני, עשה שילך שמה, richten; diriger; to direct: יחזקיהו סתם את מוצא מימי גיחון העליון ויישרם [2]) למטה מערבה לעיר דויד (דהי״ב לב ל). — ישר הפקודות וכדומה, עשה אותם בישר: כל פקודי כל ישרתי כל ארח שקר שנאתי (תהל׳ קיט קכח). — ובתו״מ: זה כלב שיישר את עצמו (מד״ר שמות א). שכל המיישר ארחותיו הוא מכבד להקב״ה (שם במד׳ ח). — ואמר המליץ: לא אהבני אדם שלא היתה לו אהבתי זכה כל ימי ולא שנאני אדם שלא התפללתי בעדו שיישרהו הבורא (מבח׳ הפניני׳ לרשב״ג 34).— ובמשמ׳ העקרית: ותולה עיניו כנגדה (כנגד הירח) ומישר את רגליו ומברך (מס׳ סופר׳ כ א).

—פע׳, ישר, מישר, — שעשוהו ישר: וקלע כרובים ותמרות ופטרי צצים וצפה זהב מישר על המחקה (מ״א ו לה). — ובתו״מ: אלו דברי תורה (שכתוב בהם) התעיף עיניך בו ואיננו ואפילו הכי מיושרין הן אצל ר׳ מאיר (מגי׳ יח:).— ובסהמ״א: והנוסחא

— [1]) כך הקרי, הכתיב אושר. — [2]) כך לפי הכתיב, הקרי וישרם בהבלעת היוד, כמו ויבשהו, עי׳ ערך יבש.

שכתב אינה משוה עם התוספתא גם בעצמה אינה מיושרת (רמב"ם טומא' מת ת ה). וגם תראה בגירסת ר"ח תלמיד רב האי ובגירסת רבינו ר' יצחק אלפס תלמידו כי גרסתם נכונה ומיושרת (תשו' ר"ת פט).— ״מסלה מישרה, במוסריות: ועתה השבעתיך באמונת הצדק אשר היא נתיבתך הסלולה המיושרת ובתפארת האמונה אשר היא אזור חלציך (מכת' מנח' בן סרוק לחסדאי).— ואמר המליץ: טוב ישר ממיושר ורע משניהם עקש (אסף ב נה). — ובמשמ' העקרית: ובהתחבר אחת לסוף ישוב נגדר ובהתחבר אחת לנגדר ישוב עגול והעגול מיושר והמיושר שלם והשלם גוף (ראב"ע קהל' ז כז). המאזנים צריך שיהיו מיושרים כל אחד לפי מה שהוא (בו"ע חו"מ רלא).

—הפע', הֵישִׁיר, עת' יַישִׁיר, יַישִׁירוּ, צווי הַיְשַׁר,—א) פ"ע, יַישִׁירוּ העינים, תבטנה ישר: עיניך לנכח יביטו ועפעפיך יַישִׁירוּ [1]) נגדך (משלי ד כה).—ב) הֵישִׁיר הדרך, עשהו ישר: יי' נחני בצדקתך למען שוררי הַיְשַׁר [2]) לפני דרכך (תהל' ה ט).— ובסהמ"א: עד כאן הנה הישרתיך והורתיך למה שתעיין בו (אגר' הרמב"ם, קובץ בוקסדורף 381). שיעיין בכל המקומות שהישירוהו אל זה הטעות (רלב"ג משלי כ). שהנביאים כולם יתכוונו להישיר כלל האנשים לעבודת השם ואהבתו (העקרים ב יד). דע שהדרך המישירה לחקירת ידיעתו היא חקירת ההתבוננות במלאכתו ומעשה ידיו (מאזני לדק, אלגזלי 41). שהשפע האלהי הזה הוא בא על אדם שלם בתורה ובמצותיה אשר ירצה בו ה' יתברך להנהיג ולהישיר את העם לקיים מאמריו וצווייו (מנח' קנא' לר"י מפיסא 39). שהטבע לא יפעל בעצמו לולי בהישרת השכל הפועל כי הוא המישיר אותו להביאו אל תכליתו לפי שהטבע אינו משכיל (דרך אמונ' לר"א ביבאגו ה א). הנני מקדים הקדמה שצריכה מאד להישיר אל הענין העצום המופלג שאנו עתידין להעיר עליו בפרקים אלו (סעה"ש לאבן לטיף ג ג).

—נתפ', ״נִתְיַשַּׁר, — א) נִתְיַשֵּׁר הדבר בעיניו, נהיה ישר בעיניו: והודה לו על דבר זה בשביל שנתיישר בעיניו ונהגה ממנו (ר"ח ע"ז יז.). משה רבינו כשבא לכתוב את המצות נתיישר בעיניו לכתוב איך קבלו ישראל את התורה (סדר החכ' וקור' העתים 163).

—ב) נִתְיַשֵּׁר לדבר, פנה לעומת הדבר הזה, במשמ' העקרית או בהשאלה: כל איש אשר ימות במלחמה על ה' ועל מקדשו ועל תורתו יהיה בגורל ה' חלקו ויתיישר ללכת אל האור הגדול ולא יראה החשך המחשיך הנפשות (יוסיפון, פרק עא). כי פרישת הרשת יהיה עקר הכונה בה ללכוד העוף ובשנית יתישר בה להאכיל העוף מזון מהמזונות ובזה יאמר שהבא לגנוב יכוין בגניבה להמית בעליה על הכונה הראשונה ובשלישית יתישר בה לתועלת הממון וזה כלו אמר להעיר כל אלו הדברים הרעים יתישרו מאד לרציחה כאילו היתה הרציחה היא המכוונת בהם (רלב"ג משלי א). כי לפי זה יתיישרו לשפוט בדברים לפי מה שיאות מהמסודר מהגרמים השמימיים (הוא, אסת' א). שבחו לו (להבורא) בשירים ובזמירות ודברו בספורי כל נפלאותיו כדי שיתפרסמו לכל ויתישרו לאמונתו (הוא, דה"י טז ח). וע"כ צריך שנבאר התכלית הזה מה הוא כדי שיתישר האדם להשיגו (העקרים ג ג). הזקן אשר ישמעו בני אדם לקולו אשר הוא נכון לרפא נפשות השבים המתישרים הראוי עליו שלא יהיה קופץ עליהם להטריחם ולהנהיגם בדבר מיוחד כל זמן שאינו יודע מדותם (מאזני לדק, אלגזלי 88). כשנתישרה הנפש האנושית למשוך אליה מברכותיו הושפעו עליה (אמונה רמה ד ב).— ג) ״במשמ' העקרית, נעשה ישר, ההפך מן כפוף: אנחנו מוצאין הנרפאים מהחולי שלא יוכלו לעמוד על רגליהם מרוב חולשתם וכשישען אחד מהם על דבר נתישרה קומתו אע"פ שבלכתו חלוש יותר מחולשת גופי הזקנים (מ' אלדכי, ב"א ה).— ד) ״נעשה טוב ויפה: והנשארים (בי' הדברות) הנהגות מדיניות בהם תקון עולם וכבר נחתמו בדבור כאשר יעשה בשלמות כבר נתישר סדור העולם (אמונה רמה ג א).

יְשָׁרָה, ש"נ,— כמו יֹשֶׁר: הלך לפניך באמת ובצדקה ובִישְׁרַת לבב עמך (מ"א ג ו).— ובסהמ"א, גם במשמ' דעת ישרה, לפי אמתת הדברים: לפי שהקב"ה נותן לו לב ישר דין ישר לכך היה מודה להקב"ה שנתן לו ישרת לב שהלכה כמותו שאינו טועה בדבר הלכה (ספ' חסידים, תתתבסח).

יְשֻׁרוּן, ש"ז, כמו יֹשֶׁר: בצועה בדי הארון יז אחת ושב וישעה, צגו בכן בישרון ולשחוט שעיר

---

[1]) כך הקרי, הכתיב הושר. — [2]) יש סוברים שזה קל, יִישְׁרוּ.

מיהר צועה (רסע"ג, עבודה). והאחד משני עניינים האלה אפשר שיראה לעין האדם והוא ישרון המעשים אעפ"י שאפשר בו צד חונף (ר"ס א"ת, יקוו המים יד). כן תדמה שני אנשים עומדים על שני קצות הקוטר עד שיהיה הנחת רגליהם על ישרון הקוטר וישוב הקוטר והרגלים בקו אחד ישר (סעה"ס, מיוח' לרלב"ג יא).

ישרון, ס"ז, — שם עם ישראל, ובקבלה, *חלק התחתון של גוף האדם, עי' ישראל.

***ישרות**, ס"נ, — כמו ישר: צדיק וישר הוא שהוא מתנהג בישרות עם כל באי העולם (ספרי דבר' סז). אתה כוננת ישרות לאוהבים שעל ידי המשפטים שנתת להם הם עושים מריבה זה עם זה ובאין לידי משפט והם עושין שלום (מד"ר שמות ל). וזך זה הקב"ה שהוא נוהג עמו במדת ישרות ונותן לו שכרו בעולם הזה כפועל העושה מלאכה עם בעה"ב באמונה (שם רות א). אמר ר' חנינא היא (התורה) וכל כלי אומנותה ניתנה עינותנותה צידקה וישרותה ומתן שכרה (שם דבר' ח). אמר רבי לוי דן אותם בישרות דן אותם בלילה אימתי כשהם ישנים מן העבירות (פסיק' רבתי מ). כששופטי ישראל וגדולי הדור ומנהיגם הולכים בישרות ובתמימות ומתרחקין מן החטא ומן הכיעור (והזהיר, שמות לח). — ובסהמ"א: והשם שהוא נתגלה למשה בסנה מתוך אהבה מתוך הרחמים ומתוך הענוה ומתוך הישרות ומתוך השפלות (אותי' דר"ע ו ז). שהיה די באמרו כאשר הלך לפניך באמת ובצדקה ובישרות לבב (ר"י אברבנאל, מ"א ג). והיה כל זה לדוד בסבת חסידותו וישרותו (הוא, ש"א כד). אעפ"י שמתו בניו ובנותיו ואבדו כל נכסיו עודנו מחזיק בתומתו וישרותו ותסיתני בו לבלעו חנם (מעין גניס לאיוב ב ח). ראובן שהיה מוחזק בכשרות ובישרות כל ימיו ותמיד היה יושב ועוסק בתורה ובמצות (שו"ת חות יאיר לב). — ואמר הפיטן: אל כליות בוחן ושבילי לב, כשרות ישרות ושרירות הלב (סלית' יום ז, אם עונינו). ששון ושמחה וגילה וישועה, בימי נמול עם ישראל, חסידות וישרות בו ידועה, יבורך בברכת אבותינו (סמא"ל, פזמ' למילה, יגל שחק). יודע אני בעצמי שאין בי לא תורה ולא חכמה לא דעת ולא תבונה לא צדקה ולא ישרות ולא גמילות חסדים (וידוי ליוה"כ, רכב"ע).

****ישרי**, ת"ז, — מטבע דבר ישר, לא עקום: התנועה הפשוטה היא שני מינים לבד הסבובי והישרי והסבה בזה שהגשמים הפשוטים הם שני מינים הישרי והסבובי ולפי מספר הגשמים יהיה מספר התנועות (סעה"ס, מיוח' לרלב"ג יג).

****ישרן**, ס"ז, מ"ר ישרנים, — מי שטבעו להתנהג בישר: שאם יונהו האנשים ישרנים אין רע ביניהם כמעט לא היו צריכים לחכמת הדינין (אמונה רמה ב א). חכם ואיש ישרן נבון ובר סברן (שו"ת רמ"א כה).

****ישרנות**, ס"ז, — סגולת דבר ישר: שנתחיל מהמדה והמעלה הנקראת ישרנות וצדקנות (יוסף ס"ט, כבוד אלהים ט.).

ישש[1], ממנו ישיש, **ישישות, **ישישי, **ישש.

****ישש**, פ"ע, — ישש פלוני, היה ישיש, וישישו הימים: וידי כתששה וימי כיששו ועיני כעששה מאורה (רס"ג לר"א בן עטא, JQR 1,2, 234).

— פע', **יישש, — עשה ישיש, ובהשאלה, יישש דבר, עשה שהדבר יתקיים לארך ימים: שוקיו קומות עמודי שש, יסוד עולם להתאושש, בשביעי למעלה משש, יפה כסאו ליששו[2] (יוצר שבת חוהמ"פ, דודי שליט).

ישראל, ס"ז, — א) שם עצם פרטי, כנוי ליעקב ושם כללי לעשרת השבטים ולממלכת עשרת השבטים. — ב) *שם, כמו יהודי: עכו"ם שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל ואם בשביל ישראל אסור (שבת טז ח). עכו"ם שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום (ע"ז ה ג). גוי שמכר קמתו לישראל ליקצר חייב בפאה ישראל שמכר קמתו לגוי לקצור פטור וכו' ישראל וגוי שהיו שותפין בקמה חלקו של ישראל חייב וחלקו של גוי פטור (תוספתא פאה ב ט). גוי שאמר לו לישראל תן שמן על גבי מכתי (שם דמאי א יח). חמור גזל הגוי מגזל ישראל (שם ב"ק י יח). ישראל שלוה מעות מן הגוי וכו' וגוי שלוה מעות מישראל ומבקש להחזירם לו מצאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי (שם ב"מ ה יו-יז). בן גוי שבא על בת ישראל וילדה וכו' בנך מישראל קרוי בנך ואין בנך מגויה קרוי בנך (ירוש' יבמ' ב ד.).

---

[1]) אין חבר לשרש זה בשאר הלשונות האחיות זולתי קשש בארמ' וסורית.

[2]) פרשו המפרשים מלשון ישיש, ויש מי שפרש במשמ' אשש.

ישראל שלקח שדה מנכרי ובא ישראל אחר והחזיק בה (נ"כ נה.). — ובסהמ"א: גויה אחת נכנסה לביתו של ישראל לשתות (שו"ת ריב"ש רמה). אם בא הישראל לאחר שהחזיק הנכסים במשפט למכור לישראל חבירו כל כוחו וזכותו שיש לו (שו"ת תרומ' הדשן שלט). — ומ"ר: אומנין ישראלים ששלח להם עכו"ם חביות של יין נסך בשכרן (ע"ז ס ז). אם דר עובד כוכבים בפנימית ושני ישראלים בחיצונה אוסרת דריסת רגלו עליהן (רש"י ערוב' עה:). אפילו יש הרבה ישראלים באותו בית (תוספ' שם עד:). הרי כל נכסי משועבדין לעכו"ם ואם יטלו אותן הישראלים בחובם יאסרו אותי העכו"ם (רמב"ס, מלוה ולוה א ו). — ג) *אדם מישראל שאינו כהן ואינו משבט לוי: כהן ולוי שקבלו שדה מישראל כשם שחולקין בחולין כך חולקין בתרומה (דמאי ו ג). ישראל שקבל מכהן ומלוי המעשרות לבעלים (שם ד). תלתן של תרומה שחיפת בה בת כהן את ראשה אין בת ישראל רשאי לחוף אחריה (תוספתא תרומ' י ד). ישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים (בכור' יא.). — ד) בקבלה, *שם לחצי הגוף העליון של האדם, עד המתנים: כי עד החזה נקרא ישראל ומשם ולמטה עד רגליו נקרא ישורון (מסכת"ו, ע"ח, היכ' ז"א טו א). הוא (יעקב) מרמז על ז"א שמראה מתניו ולמטה נקרא יעקב ומשראה מתניו ולמעלה נקרא ישראל (עמה"מ, רישא דז"א מא).

יִשְׂרְאֵלִי, ת"ז, לנק' יִשְׂרְאֵלִית, — של ישראל: ויצא בן אשה יִשְׂרְאֵלִית והוא בן איש מצרי בתוך בני ישראל וינצו במחנה בן הַיִּשְׂרְאֵלִית ואיש הַיִּשְׂרְאֵלִי ויקב בן האשה הַיִּשְׂרְאֵלִית את השם ויקלל (ויקר' כד י-יא). — ובתו"מ: בזונה נכרית וכו' בזונה ישראלית (ע"ז סג.). — ובסהמ"א: מה גדלה מעלת האומה הישראלית על כל בני אדם (גופ' לופיס ב יז). שכפי הוראות המערכה ומשפטי הכוכבים יחייבו השפלה ואיבוד אל כללות האומה הישראלית (תמה"י ב, פוריס ד). ולכן הוצרך המתוכח המשיב הישראלי לפרש אותם המאמרים באופן מסכים לשרשי הדת הישראלית ולכן היו שתי אלו הדעות משותפים (קובץ ויכוח ד).

***יִשְׂרְאֵלִית**, ש"נ, — אשה לא אשת כהן: מיכן אמרו אשה שהיא מצנעת עצמה אפילו היא ישראלית ראויה היא שתנשא לכהן ותעמיד כהנים גדולים (מד"ר במד' א). ישראלית שיש לה זרע מכהן (רמב"ם תרומ' ו יב). כהנת שחפפה ראשה בתלתן של תרומה אין הישראלית מותרת לחוף אחריה (שם יא ט).

יתד, ממנו יָתֵד, *יִתְדָה.

יָתֵד[1]), ש"נ, סמי' יְתַד, מ"ר יְתֵדוֹת, סמי' יִתְדוֹת, בכנ' יְתֵדֹתֶיךָ, יְתֵדֹתָיו, יְתֵדֹתֶיהָ, יְתֵדֹתָם, — א) חתיכת עץ או מתכת חד מקצהו האחת, יחפרו בו באדמה, ויתקעוהו בכתל לתלות עליו דברים, Pflock; pieu; pin: ותקח יעל אשת חבר את יְתַד האהל ותשם את המקבת בידה ותבוא אליו בלאט ותתקע את הַיָּתֵד ברקתו (שופט' ד כא). וכל הַיְתֵדֹת למשכן (שמות לח כ). וכל יְתֵדֹתָיו (של המשכן) וכל יִתְדֹת החצר נחשת (שם כז יט). אהל בל יצען בל יסע יְתֵדֹתָיו לנצח וכל חבליו בל ינתקו (ישע' לג כ). את מיתריו (של שער החצר) ויתדתיה (שמות לט מ). ואדניהם ויתדתם ומיתריהם (במד' ג לז). הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותיך יטו אל תחשכי האריכי מיתריך ויתדתיך חזקי (ישע' נד ב). — ובמליצה: ממנו פנה ממנו יָתֵד ממנו קשת מלחמה (זכר' י ד). — ותקועה בכתל לתלות עליו דברים: אם יקחו ממנו (מעץ הגפן) יָתֵד לתלות עליו כל כלי (יחזק' טו ג). — ובמליצה: ותקעתיו יָתֵד במקום נאמן וכו' ותלו עליו כל כבוד בית אביו הצאצאים והצפעות כל כלי הקטן מכלי האגנות ועד כל כלי הנבלים ביום ההוא נאם יי' צבאות תמוש הַיָּתֵד התקועה במקום נאמן ונגדעה ונפלה ונכרת המשא אשר עליה (ישע' כב כג-כה). — ואמר המשורר: וכאשר העביר הנדוד שופר תרועה, להמיש היתד התקועה, שנסתי מתני באזור הנסיעה (ר"י חריזי, תחכמ' ג). — ובהשאלה במשמ' מדור קבוע: כמעט רגע היתה תחנה מאת יי' אלהינו להשאיר לנו פליטה ולתת לנו יָתֵד במקום קדשו (עזר' ט ח). — ולחפר בו האדמה:

---

[1]) בערב' וַתִד a), ואומר המשל: אד'א כנת ותד אצבר אלצ'רב ואד'א כנת רזמה אצ'רב (Lüd. Marok. Sprw. XXVI, MSO). ובעבר': אם היית יתד סבל המכה (של המקבת) ואם היית מקבת הכה. ויש בערב' עוד שתי צורות וַתַד b) שהוא בעבר' יָתָד, ועוד

a) وَتِد . b) وَتَد

ויתד תהיה לך על אזנך והיה בשבתך חוץ וחפרתה בה (דבר׳ כג יד).— ב) במלאכת האריגה, יתד הארג, העץ שבו שובטים הארג לקרב החוטים זה לזה: אם תארגי את שבע מחלפות ראשי עם המסכת ותתקע ביתד ותאמר אליו פלשתים עליך שמשון וייקץ משנתו ויסע את היתד הארג ואת המסכת (שופט׳ יו יג-יד).— ובתו"מ, במשמ׳ העקרית, *יתד של אהל, של מחרשה, של משוחות: המסר הגדול ויתד של מחרישה (שבת יז ד). יתדות אהלים ויתדות המשוחות טמאות (כלים יד ג). אצבעותיו של אדם דומות ליתדות (כתוב׳ ה:). ראשי המיתרים האחד היה קשור ביריעות וראשיהם השני היה קשור ביתדות והיו נועצים היתדות בארץ כדי שלא יגלול הרוח ליריעות (מד"ר במד׳ יב).— *והבולטים מכותלים: יתידות היוצאות מכותלי המבוי אדם נותן עליהן את הקורה (ירוש׳ ערוב׳ א יח ד). היו שתי יתידות יוצאות וסיכך על גביהן (שם סוכ׳ ב נג.). נעץ יתד באילן ותלה בה כלכלה למעלה מעשרה טפחים (שבת קנה.). כגון שנעץ שתי יתידות עקומות על שני כותלי מבוי (ערוב׳ ט.). בשעה שהיה מבקש לתלות את קופתו היה מביא יתד ותוקעה ונתלה בה ואח"כ היה תולה את קופתו (מד"ר בראש׳ מ). היה כאסקופה התחתונה שהכל דשין בה וכיתד הנמוכה שהכל תולין בה (דא"ז א).— ומשל, יש לו יתד להתלות בה, ר"ל יש לו אדם גדול במשפחתו, יש לו על מי לסמוך: אשרי אדם שזכו לו אבותיו אשרי אדם שיש לו יתד במי להתלות בה (ירוש׳ ברכ׳ ד ז ד).— ובמליצה: שלש יתידות גדולות בעולם אברהם יצחק ויעקב (מד"ר בראש׳ מג). ויהי אחרי מות יהושע מיד נתגרו בהן יתידות הארץ (שם סב).— ומליצה, *יתד היא שלא תמוט, דבר קבוע, שאין לשנותו: (והלא פעמים לא אמרת לנו כן) א"ל יתד היא שלא תמוט (גיט׳ יז.). כל מדת חכמים כן העמידוה יתד ולא תמוט (רש"י כתוב׳ קד.). — *יתדות הכנור, שהנימים מתמתחים על ידיהם: כמו האצבעות והיתדות אשר ישתנו בכל מיתרי הכנור (מוסר הפלסופ׳ א כ). בכלי ההוא הנקרא מנים שעליו ינוחו חמשים יתידות וכו׳ יתד אחד לכל נקב (שלטי הגבור׳ ו). ואל יפול לב אדם לאמר כנורו של משה שלם היה במיתרין ויתדותיו משוערים במדה ערוכה בכל ושמורה (נפול׳ יהודה א).— ג) בהשאלה, *יתדות דרכים, טיט קשה בולט חד [1]: וגץ יוני אלו יתדות הדרכים שאין טובלין בהן (מקוא׳ ט ב). ואלו הן יתידות הדרכים אלו שמהלכין עליהן בימות הגשמים והן מתמעטין (תוספתא שם ו יד). מעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע שהיו (מהלכין) בדרך והיו מסתלקין לצדדין מפני יתידות דרכים (ירוש׳ ברכ׳ ב ה ד).— ד) *בגוף בע"ח, בעין שנים בולטות מעצם כף הירך, Ligamentum teres femoris [2]: היתדות שבעצם הכף שיוצאת על העצם הזכר ואותזת אותו (רמב"ם פתיט׳ י ג). — וכמו"כ בחלקי אברים אחרים: תבנית האצטומכא היא ארוכה ועגולה והיא ממה שהיא מול חוט השדרה שטוחה ותחתונה יותר רחב מעליונה והכבד מקיף עליה ודבק בה ביתדותיה כמו שיאחז האדם באצבעו (פרקי משה א). — *יתד הארץ, כנוי להקטב: כל כוכב מן המזרח לצד אמצע השמים ואחר מאמצע השמים לצד המערב ואחר מן המערב לצד יתד הארץ ואחר מיתד הארץ לצד המזרח (אמונה רמה 62).— ה) *במלאכת השיר, יתד, שוא מחבר לתנועה שלאחריה [3]: והשוא המתנועע עם התנועה שהיא אחריו קורין [4] אותו יתד ושוה הם בעיניהם במשקל גברים כמו חמורים כי הפתח החטף לא הוסיף על השוא המתנועע רק יקרא ג"כ יתד וכו׳ כמו נדוד הסיר אוני, והבהיל רעיוני, ושם פי ולשוני, אסורים בזקים, והנה עקר כל אחד יתד וארבע תנועות (ראב"ע, לחות, בער מה"פ והשמות). ובעבור היות זה המשקל כבד בלשון הקודש ובעבור היתידות הוצרך בעל החרוזים להפסיק מלת

a) ותד שהוא בעברית יָתֵד, ואין ספק שהיו לפנים

a) وتد

1) אלה הצורות בעברית, ולכן הסמי׳ יתד מן יתד.— 2) בערב׳ אותאד אלארצ׳, ההרים.— 3) תרגום דר׳ מזיא.— בערב׳ ותד במלאכת השירה שלש אותיות שאחת מהן נחה, האמצעית, כמו קול a), או האחרנה כמו עלי b).— 4) מלשון זה נראה ברור, כי כבר לפני ראב"ע היה נהוג שמוש השם יתד במשמ׳ זו, ובודאי כבר השתמשו בו גם רשב"ג ור"י הלוי, ואולי כבר דונש שהיה הראשון שהתחיל לשקול השירים העברים במשקל הערבים. אך לא מצאתי השמוש הזה בפרוש קודם ראב"ע.

a) قول b) على

כְּגִבּוֹר וכו׳ כי חרוז אחד הוא (שם). והיתד (בש״י) הוא כל שוא מונע עם איזו תנועה מהתנועות עמו כמו מלת שְׁמוֹר עד״מ (ר״י קמחי, ספר הקדש יח). וצריך לדעת עוד כי המשוררים יקראו יתד לעבד ומלך יחד ולמלך לבדו יקראו תנועה דמיון זה דְּבָרִים הוא מורכב מיתד ותנועה כי שוא הדלת וקמץ הבית הוא היתד וחירק הריש היא התנועה (רמב״ח, דרכי נעם ט). הדרך הראשון הם המרובעים הפשוטים ונתיבות זה הדרך שלשה נתיב החרז ונתיב ההלצה ונתיב היתדות והתנועות (שם י:). המרובעים הפשוטים אשר לא יסכימו חרוזיהם וכו׳ ונקראו פשוטים להיותם בלתי בעל יתדות (שם). הנתיב הראשון בבחינת תנועותיו ויתדותיו (שם כד:). וכשנדביק השבא איזו שבא שתהיה פשוטה או מורכבת אל אחת מהז׳ תנועות שהם הז׳ מלכים נקרא המורכב משניהם יתד כמו מְעַט צרי (רס״ע אבן דנאן, פרק כתרו). שיר פשוט הוא שיר שאין בו שום יתד אבל כלו תנועות ונראה שגם השיר שאין בו שום תנועה אלא כלו יתד ראוי להקרא שיר פשוט (ערוג׳ הבשם לב). — ו) בחכמת הכוכבים, כ״א מארבע נקודות מגלגל המזלות: בכל עגול יש לו שני אלכסונים הנה יתחלק הגלגל לארבעה חלקים שנים בכל חלק בקצר האלכסון ואלה הם נקראים יתדות כאשר אפרש (ראב״ע, ספ׳ הטעמים ג). ובעבור זה חלקו כל נקודה מד׳ הנקודות (של הגלגל) על ג׳ חלקים וקראו הד׳ נקודות יתדות וכו׳ והיתד הראשון שהיא המעלה הצומחת (הנ״ל, ראש׳ חכמה ב). הבית הראשון והד׳ והז׳ והי׳ ארבעתם יקראו יתדות (שם ג). שתדע מולד האדם ותדע יתדות מזלו ומקום הטובים והרעים (הנ״ל, המבחרים, כ״י ברלין). בעת שהוא (הירח) ביתד מזרח או זולתו מן היתדות (מו״נ ג לז). בהיות הירח במעלה פלונית בעת שהוא ביתד הכבוד או זולתו מן היתדות (מנח׳ קנא׳ לאגרת אחרי ה, כתב רמב״ם). — ואמר המליץ: ושקל השמש במעגלותיו, והושיב הצומח על ארבע יתדותיו, וחקק כל כוכב איש על דגלו באותיותיו (כ״י תרויו, תתכמ׳ כב).

***יְתֵדָה**, ש״נ, ככנ׳ יתדתו, — כמו יתד: וכי מה היתה יתדתו של רבי אלעזר בן עזריה שהיה דור עשירי לעזרא (ירוש׳ ברכ׳ ד ז ד).

יָתוֹם[1], ש״ז, מ״ר יתומים, יְתֹמִים, ככנ׳ יְתֹמֶיךָ, יְתֹמָיו, — איש שמת אביו או אמו, Waise; orphélin orphan: כל אלמנה וְיָתוֹם לא תענון (שמות כב כא). עשה משפט יָתוֹם ואלמנה (דבר׳ י יח). ארור מטה משפט גר יָתוֹם ואלמנה (שם כז יט). ובא הלוי וכו׳ והגר וְהַיָּתוֹם והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו (שם יד כט). כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר לַיָּתוֹם ולאלמנה יהיה (שם כד יט). שפטו יָתוֹם ריבו אלמנה (ישע׳ א יז). כלו אהב שחד ורדף שלמונים יָתוֹם לא ישפטו וריב אלמנה לא יבוא אליהם (שם כג). גר יָתוֹם ואלמנה לא תעשקו (ירמ׳ ז ו). לגר עשו בעשק בתוכך יָתוֹם ואלמנה הונו בך (יחזק׳ כב ז). ובעשקי שכר שכיר אלמנה וְיָתוֹם ומטי גר (מלא׳ ג ה). עליך יעזב חלכה יָתוֹם אתה היית עוזר (תהל׳ י יד). אם אמנע מחפץ דלים ועיני אלמנה אכלה ואכל פתי לבדי ולא אכל יָתוֹם ממנה וכו׳ אם הנפתי על יָתוֹם ידי וכו׳ כתפי משכמה תפול (איוב לא יו-כב). — ומ״ר: והיו נשיכם אלמנות ובניכם יְתֹמִים (שמות כב כג). להיות אלמנות שללם ואת יְתוֹמִים יבזו (ישע׳ י ב). אבי יְתוֹמִים ודין אלמנות אלהים במעון קדשו (תהל׳ סח ו). יהיו בניו יְתוֹמִים ואשתו אלמנה (שם קט ט). אל תסג גבול עולם ובשדי יְתוֹמִים אל תבא (משלי כג י). אלמנות שלחת ריקם וזרעות יְתֹמִים ידכא (איוב כב ט). חמור יְתוֹמִים ינהגו יחבלו שור אלמנה (שם כד ג). אלמנה וגר יהרגו וִיתוֹמִים ירצחו (תהל׳ צד ו). על כן על בחוריו לא ישמח אדני ואת יְתֹמָיו ואת אלמנתיו לא ירחם (ישע׳ ט יו). עזבה יְתֹמֶיךָ אני אחיה ואלמנותיך עלי תבטחו (ירמ׳ מט יא). אל יהי לו משך חסד ואל יהי חונן לִיתוֹמָיו (תהל׳ קט יב). — ואמר בן סירא: היה כאב ליתומים ותמור בעל לאלמנות (ב״ס גני׳ ד י). — ובהשאלה למי שאין מי שיגן עליו: יְתוֹמִים היינו אין אב אמתינו כאלמנות (איכ׳ ה ג). — ובתו״מ, במשמ׳ העקרית: יתום מבקש לישא שוכרין לו בית ומציעין לו מטה ואח״כ משיאין לו אשה (תוספתא כתוב׳ ו ח). כאן ביתום גדול כאן ביתום קטון (ירוש׳ שם ט לג:). הודו לה׳ שגובה חובתו של אדם

[1]) בכנענ׳ יתם: אזרם יתם בן אלמת (כתב׳ אשמנעזר). בארמ׳ יתמא. בערב׳ יתים a).

a) [illegible]

בטובתו עשיר בשורו ואת עני בשיו. יתום בביצתו אלמנה בתרנגולתה (פסח׳ קיח.). לבעל הבית שגדל יתום בתוך ביתו לימים העשיר אותו יתום ואמר אהניהו לבעל הבית מנכסי (ב״ב קכג.). שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו (סנה׳ יט:). — ומ״ר: מת והניח נכסיו ליתומים והיא נפרעת מן היתומים לא תפרע אלא בשבועה (כתוב׳ ט ח). בעון נבלות פה צרות רבות וגזירות קשות מתחדשות ובחורי שונאי ישראל מתים יתומים ואלמנות צועקין ואינן נענין (שבת לג.). ארבעה פרוטות אין בהן סימן ברכה לעולם שכר כותבין ושכר מתורגמנין ושכר יתומים ומעות הבאות ממדינת הים (פסח׳ נ:). שטר חוב היוצא על היתומים אעפ״י שכתוב בו שבח אינו גובה אלא מן הזיבורית (גיט׳ נ.). אמר שמואל מעות של יתומים מותר להלוותן בריבית (ב״מ ע.). — וגם בבע״ח: הכל נכנסים לדיר להתעשר חוץ מן הכלאים והטריפה ויוצא דופן ומחוסר זמן ויתום איזהו יתום כל שמתה אמו או שנשחטה (בכור׳ ט ד). כל אשר יעבור תחת השבט שומע אני אף היתום במשמע והדין נותן ומה אם בעל מום שאינו כשר לגבי מזבח נכנס לדיר להתעשר יתום שהוא כשר לגבי מזבח לא יהא נכנס (מכי׳ בא, פסח׳ יח). תחת אמו (יהיה העגל שבעה ימים) פרט ליתום (ספרא אמור ח). מעשר בהמה של יתומין מוכרין אותו (תוספתא בכור׳ ז יח). אפי׳ שחט את אמו והשלח קיים אין זה יתום (גמ׳ שם נז:). — ובהשאלה, דור יתום, שאין לו אנשים גדולים: אין הדור יתום שראב״ע שרוי בתוכו (מכי׳ בא טז).

*יְתוֹמָה, ש״נ, מ״ר יְתוֹמוֹת, — אשה שמת עליה אביה או אמה: המגרש את היתומה והחזירה מותרת ליבם (יבמ׳ יג ו). יתומה שהשיאוה אמה או אחיה מדעתה (כתוב׳ ו ו). נערה שלא בגרה והיא יתומה (נדר׳ יא י). המשיא את היתומה לא יפחתו לה מחמשים זוז (תוספתא כתוב׳ ו ז). שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו (מגי׳ יג.). וירא אלהינו ויחמול על עמו ויפן לצער היתומה אשר בטחה בו ויתן לה חן לפני המלך (מד״ר אסת׳, ויהי ביוס). — ומ״ר: שני אחין נשואין לשתי אחיות יתומות קטנות (יבמ׳ יג ז). — ובהשאלה, אמן יְתוֹמָה, שלא שמע הברכה: אין עונין אמן יתומה ולא אמן קטופה (ירוש׳ מגי׳ א עב.). כל העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים (ברכ׳ מז.). — ובמליצה בהשאלה, שירה יתומה: ורבי יוסף בן חסדאי הוא אבי השירה היתומה, אשר תחלתה „הלצבי חן גבורת און ועצמה״, אשר אחת היא לאמה, ואין כמוה בבני עמה (ר״י חריזי, תחכמ׳ א).

*יַתּוּעַ[1], ש״ז, — שם צמח שיש בו מיץ לבן: וממה שישמר בריאות השנים שימצמץ בחדש פעמים ביין שיתבשל בו שרש יתוע (קאנון ג ו א). שלשול בטנם (יבוא) משתיית חלב עז שהיה מרעה שלה ענפי עשב אשקמוניא או יתוע (פרקי משה יג).

*יִתּוּר, ש״ז, — שה״פ מן יִתֵּר: לא אמרו יתור בגדים אלא במקום בגדים אבל שלא במקום בגדים לא הוי יתור בגדים (ערוב׳ כג:). צילצול קטן הוי יתור בגדים (זבח׳ יט.). — ובדבור הרגיל, בפרט מה שנותר להחייט מהאריג שנותנים לו לתפור בגד, וכנוי למה שהוא לוקח לו בעצמו מהאריג בלי דעת בעל הבגד: שם חנויות ואין מספר קטנות עם גדולות שידות תיבות וארונות מלאים פרקמטיא ואף ארונות גנביא אלו שהחייטים מוכרים לבעליהם שם את היתור שיורי בגדי צמר ופשתן (הפרדס, מסע׳ בנימין הפליפי). כי נתפש בגנבה וענשו אותו לעמוד אל עמוד הקלון כל ימי חייו ולהתגלגל בעשה יתור לאחר מותו (יל״ג, עם עקש).

א. *יְתוּר, ש״ז, — כמו יֶתֶר: ואני אומר כי יתור (שכתוב באיוב) מלשון יתרון[2] שהיותר מן ההרים והגדול בהן מרעהו לפי שהיוד בה מיסודיה והוא שם כמות והיה כזה יום מחר גדול יתר מאד ויתור ויתר במשקל רכוש ורכש (תשו׳ דונש על רסע״ג 38).

ב. *יְתוּר, ש״ז, — שם מן תּוּר, מקום שתרים אותו: ומזה (מן שרש תור) יְתוּר הרים מרעהו שם[3] בפלס יקום יבול (רד״ק, שרש תור).

---

[1]) בערב׳ יתוע a).

[2]) וכן גם הפשיטא וקצת החדשים. ואעפ״י שיותר נראה כי בכתוב באיוב לא היתה הכונה בהמלה יתור לשם אלא לפעל עתיד מן הפעל תור, עי׳ זה הערך, בכל זאת דעת דונש ושאר המפרשים נותנת להשם יְתוּר זכות בלשון.

[3]) כך גם דעת רוב החדש׳, ועי׳ הערה הקודמת.

a) يتوع

***יְתּוּשׁ**[1], יַתּוּשׁ, יְתּוּשׁ, ס"ז, מ"ר יְתּוּשִׁים, יַתּוּשִׁים, יְתּוּשִׁים,— מין זבוב קטן דק עוקץ בפרט בארצות החמות, Mücke; moustique; mosquito: אם מתכנשים כל באי העולם לבראות י ת ו ש אחד ולהכנים בו נשמה אינן יכולים לבראותו (ספרי דבר׳ לג). כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה וכו׳ ברא זבוב לצירעה י ת ו ש לנחש ונחש לחפפית (שבת עז:). חמשה אימות הן אימת חלש על גבור אימת מפגיע על ארי אימת י ת ו ש על הפיל אימת סממית על העקרב (שם). יצתה בת קול ואמרה לו (לטיטוס) רשע וכו׳ בריה קלה יש לי בעולמי ו י ת ו ש שמה וכו׳ עלה ליבשה ותעשה עמה מלחמה עלה ליבשה בא י ת ו ש ונכנס בחוטמו ונקר במוחו שבע שנים (גיט׳ נו.). שאם תזוח דעתו עליו אומר לו י ת ו ש קדמך במעשה בראשית (סנה׳ לח.). אבל פרעוש אחד או י ת ו ש אחד ה"ז מומר (הור׳ יא.). ובכל הקב"ה עושה שליחתו אפילו ע"י נחש אפילו ע"י י ת ו ש אפילו ע"י צפרדע (מד"ר בראש׳ י).— ומ"ר: הצד זבובין ו י ת ו ש י ן חייב (תוספתא שבת יב 7). כשם שמפנין מפני הגשמים כך מפני השרב ומפני ה י ת ו ש י ן (ירוש׳ סוכ׳ ב נג:). זבוב וצירעה ו י ת ו ש י ן ושילוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין (תענ׳ יד.). אפילו דברים שאתה רואה אותן שהן יתירה בעולם כגון זבובין ופרעושין ו י ת ו ש י ן אף הן בכללברייתו של עולם הן (מד"ר בראש׳ י). ארורה האדמה בעבורך שתהא מעלה לך דברים ארורים כגון י ת ו ש י ם ופרעושין וזבובין (שם כ). גם אויביו לרבות מזיקי ביתו כגון י ת ו ש י ם ופרעושים וזבובים (שם נד).— ובסהמ"א: רב התיר לו לרב אחא בר דלא לישן בכילה בסוכה מפני י ת ו ש י ן (הלכ׳ פסוק׳, מועד). מפני מה נבראו י ת ו ש י ן בעולם שאינן מתקיימין בעולם אלא יום אחד בלבד (אלפבית׳ של ב"ס כד.). ובזה הדרך נחלש כחם והיה רבויים רבוי ה י ת ו ש י ם לא לעזר ולא להועיל (שבט יהודה ז). —ואמר הפיטן: לפניך אני נחשב כאין יְתּוּשׁ קטן קדמני תחלה (פזמ׳ תימנ׳, שמע האל). — וכעין זבוב קטן שבקצת פֵּרוֹת: וכל השרץ השורץ על הארץ להוציא את ה י ת ו ש י ן שבכליסין ואת הזיזים שבעדשים (ספרא שמיני י יב). האוכל את הדירה ואת הנמלה ואת הכנה שבתבואה וכו׳ ואת ה י ת ו ש י ן שבכלישים (תוספתא תרומ׳ ז יא).

יְתִיב[1], ס"ז, מ"ר יְתִיבִים, — שֵׁם משתף לנגינות אחדות, לפשטא, טרחא: אזלא פשטא פזרא וכו׳ י ת י ב רביע זקף גדול מאריך (דה"ט יו). ומיני ההעמדה ג׳ והם י ת י ב וזקף ואתנח (ר"י חיוג, שער טעמי המקרא). הרביעי נקרא פשטה, והוא ה י ת י ב בחיך ובלשון מבטה, ובשני פעמים פשוטה (הור׳ הקורא 72). שופר הפוך לא יסמך לו לעולם אלא ה י ת י ב עצמו בלבד (שם 89). תלישא תביר טפחא רביע י ת י ב פשיטא (ר"א בחור, טוב טעם).— ומ"ר: ואם היה במלה שני י ת י ב י ן מבליעים בנעימתה ולא מאריכים כמו היתה תהו ובהו (הור׳ הקורא 95).

***יְתִיךְ**[2], ס"ז, מ"ר יְתִיכִים,—כלי מכלי בית התבשיל, כלי של ברזל שאוחזים בו את הקדרה שעל האש: ה י י ת י כ י ן[3] טמאים והפרכין טהורין (כלים יב ג). ואלו הן ה י ת י כ י ן[3] אלו שהחנוני מנער בהן את הקדרה (תוספתא שם ב"מ ב י).

יתם[4], ממנו יָתוֹם, *יְתוֹמָה, *יָתֹם.

---

[1]) כך נקוד בתשבי, בוקשד׳, צמח דוד ולוי, והתימנ׳ קוראים יַתּוּשׁ, כמו שנראה מהפזמון המובא בפנים. ובדבור נהוג לקרוא גם יְתּוּשׁ, ולא נתברר מקור שם זה. לוי רצה לגזרו מן המלה תאשי a) בערב׳, אך כבר דחה פלישר גזרה זו. אבל גם גזרת פלישר מן הפעל נתש b) בערב׳ אינה מחורת ביותר, כי אין בעצם פעל נתש משמ׳ שיסתעף ממנו בדרך טבעי השם יתוש. ואולי מקורו בשרש ו ת ש c) בערב׳, במשמ׳ קל וחלש מאד, ו ה י ת ו ש נחשב לבריה ק ל ה מאד, כמו שקראוהו בגיטין: בריה ק ל ה יש לי בעולמי ויתוש שמה.

a) ا ب b) ش c) وتس

[1]) מן יתב, במו ישב, ובטעמי אמת המיוח׳ לבן בלעם: א ל י ת י ב הו מן אלאלחאן אלד׳י יתגייר שכלה, ע"כ, ר"ל היתיב הוא מן הנגינות שמתחלפות צורתן.

[2]) משק׳ סַכִּין. ובמשנ׳ מנוק׳ כ"י פרמה נקוד יְיתיכים, יוד קמוצה, אך זה הנקוד עכ"פ אינו נכון, כי אם היחיד הוא יָתִיךְ הרבים צריך להיות יְתִיכִין, ביוד שואית. ולכן יותר נראה הנקוד ע"מ סכין. ופרוש מלה זו אנו רואים מהתוספתא, שהרמב"ם פרש אותו: ברזלים יחזיקו בהם את הקדרה. —[3]) בנוסח׳ היתוכין.

[4]) משתף לשאר הלשונ׳ השמיות. בערב׳ יתם a).

a) يتم

יָתַם, —קל לא נמצא.

— פע׳, *יִתֵּם, מְיַתֵּם,— יִתֵּם את פלוני, עשהו יתום: כל תלמיד חכם המרבה סעודתו בכל מקום סוף מחריב את ביתו ומאלמן את אשתו ו מ י ת ם את גוזליו ותלמודו משתכח ממנו (פסח׳ מט.).

— נתפ׳, *נִתְיַתֵּם, נִתְיַתְּמָה,— נעשה יתום: בבא עליה ואח״כ נ ת י ת מ ה (כתוב׳ מד:).

א. יתר[1]), ממנו א. יֶתֶר, מֵיתָר.

א. יֶתֶר[2]), ש״ז, בכנ׳ יִתְרִי, מ״ר יְתָרִים,—א) חבל, Sehne corde; cord: ויאמר אליה שמשון אם יאסרני בשבעה יְתָרִים לחים אשר לא חרבו וחליתי (שופט׳ יו ז). וינתק (שמשון) את הַיְתָרִים כאשר ינתק פתיל הנערת בהריחו אש (שם ט). —ובפרט יֶתֶר הקשת, החבל האוחז בשני קצוות הקשת ומותח אותה: כי הנה הרשעים ידרכון קשת כוננו חצם על יֶתֶר לירות במו אפל לישרי לב (תהל׳ יא ב). כי יִתְרוֹ[3]) פתח ויענני ורסן מפני שלחו (איוב ל יא). — ובתו״מ, במשמ׳ זו: הנוגע ב י ת ר ובקשת אעפ״י שהיא מתוחה (כלים כא ג). —ובהשאלה, קו מדמה שבין שני קצות עיר בנויה בצורת קשת: עיר העשויה כקשת אם יש בין שני ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה מודדין לה מן ה י ת ר ואם לאו מודדין לה מן הקשת (ערוב׳ נה.). — ובציור תשברת: בארבעה דרכים המדידה נקבצת ואלו הן המרבעת והמשלשת והעגלה והקשותה וכו׳ והקשותה בד׳ פנים בקשת ו ב י ת ר ובחץ ובגג וכו׳ ה י ת ר זה המחזיק בפי הקשת והחץ הוא המשוך מאמצע הקשת לאמצע ה י ת ר (משנת המדות א). הקשותה כיצד נותן החץ על ה י ת ר שניהם בבת אחת וכו׳ ותוזר ולוקח חצי ה י ת ר נצורפן בתוך עצמו (שם ג). דע כי יש בעגול דברים רבים האחד קו העגול והשני האלכסון והשלישי הכפל והרביעי ה י ת ר והחמישי החץ והששי השברים (ראב״ע, ספ׳ המספר ז). נחשוב עגול אלכסוני י׳ וחצי ה י ת ר ד׳ והחץ ב׳ (שם). ואין כח במשכיל לדעת קדרות המאורות אם לא ילמד זה השער ו י ת ר י קשתי העגול יצאו מהשער הזה (שם א). וכאשר נוציא י ת ר בשלישית האלכסון יהיה מרובע ה י ת ר עם מרובע החץ כמו מרובע אלכסון העגול (הוא, יסוד מורא יא). ואם נשים עגול שיהיה אלכסונו עשרה ונעשה יתר בשלישית החץ מפאת הנקודה משתי הפאות אז נמצא מרובע שיהיו שבריו כמדת קו העגול (הוא, ספ׳ השם ו). והנה אם היה מחץ השלישית י׳ שהוא ג׳ מעלות ושלישית מעלה יהיה מרובע חצי ה י ת ר כ״ב מעלות (שם). וכל הקוים הישרים הנמשכים בעגולה משפה אל שפה כ״א מהם נקרא י ת ר (יסו״ע לר״י ישראלי ז). — ב) ״נים כלי הנגינה כמו הכנור והנבל וכדומה: תנועות העט רסן על תנועת י ת ר י הכנור (מוסרי הפלסופ׳ ב א). הימין מניעה י ת ר י הכנור (רד״ק, שרש שכח).—ואמר המשורר: אם הניפו קומות תמר לרקוד כלו ייני אובות, או הניעו י ת ר י כנור הובישו כל בעלי אובות (רמב״ע, תרשיש ב ו). — ג) ״העצבים של גוף בע״ח: שהוא סבת התנועה החפצית הנקראת בלשון ערב עצל ובלעז מוסקול׳ באברי הבש׳ והתלכד׳ ונטיית י ת ר ו ת י ו ומקום דבוקם ולפיפת קשוריו (אגר׳ תימן לרמב״ס). הזקנים יתקמטו עיניהם ויכנסו בחוריהם לפי שיתקמטו י ת ר י העין כי יגבר עליו היובש ותחלש הראות (רד״ק, שרש כהה). כאשר תכהינה עיני האדם לעת הזוקן יתקמטו י ת ר י העין ותקום העין ותכנס למעלה (שם, שרש קום). הליהות אין להם כח ככח העצבים ו ה י ת ר י ם (פי׳ משלי לר״ז הלוי ל כח).

ב. יתר[1]), ממנו יוֹתֵר, ב. יֶתֶר, יָתַר, יִתְרָה, יִתְרוֹן, יֹתֶרֶת, וְתֶרֶת, מוֹתָר, *יִתֵּר, *יִתְּרוּת.

***יִתֵּר,** ת״ז, לנק׳ יִתֶּרֶת, מ״ר יִתֵּרִים, יִתֵּרוֹת, — א) יִתֵּר בדבר, שיש לו דבר יותר מבזולתו או מהרגיל: י ת ר בידיו ורגליו שש ושש (בכור׳ ז ו). מעשה באדם אחד שבא לפני ר׳ טרפון י ת ר בידיו וברגליו שש ושש עשרים וארבע אמר לו כמותך ירבה בישראל (גמ׳ שם מה:).— ודבר יִתֵּר, שהוא יותר מזולתו בכמות או באיכות, או יותר מהראוי והרגיל: אם אמר (המוכר בית כור אני מוכר לך) הן חסר הן י ת ר (ב״ב ז ב). שלש עשרה השתחויות היו במקדש של בית ר״ג ושל בית ר״ח סגן הכהגים היו משתחוין ארבעה עשר והיכן היתה י ת י ר ה כנגד דיר העצים (יומ׳

[1]) בערב׳ ותר a).
[2]) בערב׳ גם ותר b).—[3]) כך הכתיב, יתרי קרי.

a) وتر b) وِتر

[1]) בעברית וארמית בלבד

ו א). כל שיש לו אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף טהור (חול׳ ג ו). חבה יתירה נודעת להם (לישראל) שנקראו בנים למקום (אבות ג יד). ומעלה יתירה היתה בבית העולמים (ירוש׳ ערוב׳ ה כב ג). לא נתן לתוכה מלח או שנתן לתוכה מעלה עשן נתחייב מיתה אמר ר׳ זעירה ועובר משום הכנסה יתירה (שם יומ׳ ד מא ד). קדירה זו חסירה מלח יתירה מלח חסירה תבלין יתירה תבלין (ע"ז סז.). כיון שנגעה (בת פרעה) בתיבה נתרפאת לכך חמלה על משה ואהבה אותו אהבה יתירה (מד"ר שמות א). שתוספתו של הקב"ה יתירה מן העיקר (שם דבר׳ א). לבנה זו פעמים חסרה פעמים יתרה (שם שה"ש, מי זאת). באחד לחדש השני הוא מוצא אותם יתירים שלשת אלפים וחמש מאות ואין אנו יודעים אלו היתרים אם מונה להם עשרים מראש חדש ניסן של שנה שנייה ליציאתם ממצרים (שם במד׳ א). —ויתר על דבר: ושתי אמות היו בשושן הבירה אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתרה על של משה חצי אצבע שעל קרן מזרחית הדרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע נמצאת יתירה על של משה אצבע (כלים יז ט). מלמד שימות החמה יתירין על ימות הלבנה אחד עשר יום (סעו"ר ד). סאה ירושלמית יתירה על מדברית שתות ושל ציפורית יתירה על ירושלמית שתות נמצאת של ציפורית יתירה על מדברית שליש (ערוב׳ פג.). חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה פסוקים הוו פסוקי ס"ת יתר עליו תהלים שמונה חסר ממנו דברי הימים שמונה (קדוש׳ ל.). — *יתר על פלוני, יש לו חשיבות יותר: עבד עברי נקנה בכסף ובשטר וכו׳ יתירה עליו האמה העבריה שקונה את עצמה בסימנין (קדוש׳ א ב). —יתר על בן כך וכך, שהוא בן יותר שנים: הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו יתרות על בנות שלש שנים ויום אחד (כתוב׳ א ד).— ובדברים מפשטים: אין מעמידין חזנין אלא חסירי כח ויתירי מדע (מכות כג.). האיש המכה צריך להיות יתר בדעה וחסר בכח (רמב"ם סנה׳ טז ט). — ב) בחכמת הלשון, *מלה יתרה, שיש בה אות יתרה מהראוי: לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה וכו׳ (והיו בקיאים) בחסירות ויתרות (קדוש׳ ל.).— ואמר המליץ: אשר הכין בנין, ופתר כל ענין, ועמד על מנין, חסרים ויתרים (תשו׳ תלמידי מנחם).— ובהשאלה, *יתר, תאר לאדם בעל כח, תקיף, עליון: אל תלוה איש חזק ממך ואם הלוית כמאבד, אל תערב יתר ממך ואם ערבת כמשלם (ב"ס גני׳ ח יב-יג).— ג) בדקדוק, *אותיות נוספות על עקר המלה, כמו בכלמש: ויש להם טפל בתחלה ובסוף וששה יתרים על כל דבר (דס"ט 71).

ב. יֶתֶר, יֶתֶר [1]) ש"ז, בכנ׳ יתרו, יתרם, — א) מה שנשאר מן דבר, Rest ; reste : ואכל את יתר הפלטה (שמות י ה). ויהי המלקוח יתר הבז אשר בזזו עם הצבא צאן שש מאות אלף (במד׳ לא לב). ומיתר השמן אשר על כפו יתן הכהן על תנוך אזן המטהר הימנית (ויקר׳ יד יז). כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים (דבר׳ ג יא). והגבענים לא מבני ישראל המה כי אם מיתר האמרי (ש"ב כא ב). ודבקתם ביתר הגוים האלה הנשארים האלה אתכם (יהוש׳ כג יב). ויתר הקדש אשר נשאר בימי אסא אביו בער (יהושפט) מן הארץ (מ"א כב מז). ואת יתר העם הנשארים בעיר וכו׳ ואת יתר ההמון הגלה נבוזראדן (מ"ב כה יא). אלכה בשערי שאול פקדתי יתר שנותי (ישע׳ לח יא) ויתר אחיו ישובון על בני ישראל (מיכ׳ ה ב). המרעה הטוב תרעו ויתר מרעיכם תרמסו ברגליכם (יחזק׳ לד יח). שארית עמי יבזום ויתר גוי ינחלום (צפנ׳ ב ט). ויצא חצי העיר בגולה ויתר העם לא יכרת מן העיר (זכר׳ יד ב). חציו שרפתי במו אש וכו׳ ויתרו לתועבה אעשה (ישע׳ מד יט). נכחד קימנו ויתרם אכלה אש (איוב כב כ).— ומה שהוא הניח והשאיר: יתר הגזם אכל הארבה ויתר הארבה אכל הילק ויתר הילק אכל החסיל (יואל א ד). ואכלו אביני עמך ויתרם תאכל חית השדה (שמות כג יא). — והיתר, במשמ׳ חוץ ממה שנזכר למעלה: ויהי מספר המלקקים בידם אל פיהם שלש מאות איש וכל יתר העם כרעו על ברכיהם לשתות מים (שופט׳ ז ו). ויבחר לו שאול שלשת אלפים מישראל וכו׳ ויתר העם שלח איש לאהליו (ש"א יג ב). ויבחר מכל בחורי בישראל ויערך לקראת ארם ואת יתר העם נתן ביד אבשי אחיו (ש"ב ו ט-י). ועתה אסף את יתר העם וחנה על העיר ולכדה (שם יב כח). אמר אל רחבעם בן שלמה מלך

[1]) וממנו הנטיות יתרו וכו׳.

יהודה ואל כל בית יהודה ובנימין ויתר העם לאמר (מ"א יב כג). ויתר השבטים מפאת קדימה עד פאת ימה (יחזק' מח כג). וליהודים ולכהנים ולחרים ולסגנים וליתר עשה המלאכה (נחמ' ב יו). כאשר נשמע לסנבלט וטוביה ולגשם הערבי וליתר איבינו כי בניתי את החומה (שם ו א). ויתר דברי ירבעם אשר נלחם ואשר מלך הנם כתובים על ספר דברי הימים (מ"א יד יט). ויתר כל דברי אסא וכל גבורתו וכל אשר עשה (שם טו כג). — ב) תה"פ: ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז (בראש' מט ג). אתיו אקחה יין ונסבאה שכר והיה כזה יום מחר גדול יתר מאד (ישע' נו יב). יצא קרן אחת מצעירה ותגדל יתר אל הנגב (דני' ח ט). — ומצוי שמוש זה בתו"מ, יתר[1]) על: אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן (גיט' ד ו). שאם היה שבח יתר על הוצאה נוטל את ההוצאה (כתוב' פ.). — ודבור, *יתר מכן: היה עובר בשוק ושמע קול סופרים מקרין איש פלוני מגרש את פלונית ממקום פלוני ואמר זה שמי וזה שם אשתי פסול לגרש בו יתר מכן כתב לגרש בו את אשתו ונמלך מצאו בן עירו ואמר לו שמי כשמך ושם אשתי כשם אשתך פסול לגרש בו יתר מכן היו לו שתי נשים ושמותיהן שוין כתב לגרש בו את הגדולה לא יגרש בו את הקטנה (גיט' ג א). — ויתר על כן: מי שבא בדרך והיתה בידו כלכלה של פירות שאינה מתוקנת אומר הרי זו עשויה תרומת ומעשר על פירות שיש לי בתוך ביתי לכשאגיע לעיר וכו' נאכלו פירות או נגנבו או שאבדו עד שלא הגיע לעיר כלכלה בטיבלה משהגיע לעיר דבריו קיימין יתר על כן אמר ר' אליעזר בן יעקב פירות ערוגה זו לכשתביא שליש ותיעקר עשויין תרומה ומעשרות על פירות ערוגה זו לכשתביא שליש ותיעקר (תוספתא תרומ' ב ח). אי זהו מיאון אמרה אי אפשי בפלוני בעלי אי אפשי בקידושין שקידשני אמי ואחי יתר על כן אמר ר' יהודה אפילו יושבת באפריון והולכת מבית אביה לבית בעלה ואמרה אי איפשי בפלוני בעלי זהו מיאון יתר על כן אמר ר' יוסי בר יהודה אפילו שיגרה בעלה אצל חנווני להביא לו חפץ משלו ואמרה אי איפשי בפלוני בעלי אין לך מיאון גדול מזה (יבמ' קח.). האוכל כמדה זו ה"ז בריא ומבורך יתר על כן רעבתן פחות מכאן מקולקל במעיו (ערוכ' פג:). — על־יתר, במדה מרבה מאד: ומשלם על־יתר עשה גאוה (תהל' לא כד). — ג) שם, דבר גדול, חשוב: לא נאוה לנבל שפת יתר אף כי לנדיב שפת שקר (משלי יז ז). — ואמר המשורר: הן תאות כל לב כל עדנה כל יתר, והדר העמקים ופאר הרי בתר, מידך הם לנו (יל"ג, חג לאדני). — ד) הון, רכושו של אדם: ישבעו בנים והניחו יתרם לעולליהם (תהל' יז יד).

יתר[1]), — קל לא נהוג.

— נפע', נותר, נותרה, נותרתי, יותר, יותר, ויותר, יותרו, נותר, נותרים, נותרות, — שנשאר מן דבר, übrig bleiben; rester, to remain: ויאכל (הארבה) את כל עשב הארץ וכו' ולא נותר כל ירק בעץ ובעשב השדה בכל ארץ מצרים (שמות י יה). כי אמר יי' להם מות ימתו במדבר ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון (במד' כו סה). ויכו את כל הנפש אשר בה לפי חרב החרם לא נותר כל נשמה (יהוש' יא יא). לא נותר ענקים בארץ בני ישראל (שם כב). אם נותר לנבל עד אור הבקר משתין בקיר (ש"א כה לד). הכי יש עוד אשר נותר לבית שאול ואעשה עמו חסד (ש"ב ט א). הכה אבשלום את כל בני המלך ולא נותר מהם אחד (שם יג ל). ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר (תהל' קו יא). בניתי את החומה ולא נותר בה פרץ (נחמ' ו א). חרב ורעב וחיה רעה ודבר שלחתי אל ירושלם להכרית ממנה אדם ובהמה והנה נותרה בה פלטה (יחזק' יד כא-כב). ויאמר אליהו אל העם אני נותרתי נביא ליי' לבדי (מ"א יח כב). בניהם אשר נותרו אחריהם בארץ אשר לא יכלו בני ישראל להחרימם (שם ט כא). מפני גערת חמשה תנסו עד אם נותרתם כתרן על ראש ההר (ישע' ל יז). והיה כל הנותר בביתך יבוא להשתחות לו (ש"א ב לו). כל העם הנותר מן האמרי (מ"א ט כ). כי חמאה ודבש יאכל כל הנותר בקרב הארץ (ישע' ז כב). כל הנותר מכל הגוים הבאים על ירושלם (זכר' יד יו). והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף (ויקר' ז יז). לכי מכרי את השמן ושלמי את נשיכי ואת בניכי תחיי בנותר (מ"ב ד ז). ויקצף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים (ויקר' י יו). כל הנותרים מכל מחנה בני קדם (שופט' ח י). מה נעשה להם לנותרים לנשים

[1]) הספרדים קוראים יֶתֶר.

[1]) עי' הערה להשרש.

(שם כה ז). ויקח אסא את כל הכסף והזהב הנותרים באוצרות בית יי׳ (מ״א יה יח). ויכו בני ישראל את ארם מאה אלף רגלי ביום אחד וינסו הנותרים אפקה אל העיר ותפל החומה על עשרים ושבעה אלף איש הנותרים (שם כ כט-ל). קחו את המנחה הנותרת מאשי יי׳ ואכלוה (ויקר׳ י יב). והקטיר הכהן את אזכרתה המזבחה אשה ריח ניחח ליי׳ והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו (שם ב ב-ג). ויסר (לבן) ביום ההוא את התישים העקדים וכו׳ ויעקב רעה את צאן לבן הנותרת (בראש׳ ל לה-לו). ואם אחר היבל יקדיש שדהו וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרת עד שנת היבל (ויקר׳ כז כח). ואת נביאיך הרגו בחרב ואותר אני לבדי (מ״א יט י). ואכל אהרן ובניו את בשר האיל ואת הלחם אשר בסל וכו׳ ואם יותר מבשר המלאים ומן הלחם עד הבקר ושרפת את הנותר באש (שמות כט לב-לד). הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך ואשר אצרו אבתיך עד היום הזה בבלה לא יותר דבר (מ״ב כ יז). והיה בכל הארץ נאם יי׳ פי שנים בה יכרתו יגועו והשלשית יותר בה (זכר׳ יג ח). ויעבר את אשר לו ויותר יעקב לבדו (בראש׳ לב כד-כה). ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו (שם מד כ). ויהרג את אחיו בני ירבעל שבעים איש על אבן אחת ויותר יותם בן ירבעל הקטן כי נחבא (שופט׳ ט ה). והסגרתי עיר ומלאה והיה אם יותרו עשרה אנשים בבית אחד ומתו (עמו׳ ו ח-ט). ויותרו בבני ישראל אשר לא חלקו את נחלתם שבעה שבטים (יהוש׳ יח ב).— ב) במשמ׳ היה עוד, לא נותר, לא היה עוד: ויהי חליו חזק מאד עד אשר לא נותרה בו נשמה (מ״א יז יז). ונותרה בת ציון כסכה בכרם (ישע׳ א ח). ואני נותרתי אצל מלכי פרס (דני׳ י יג). כי ישרים ישכנו ארץ ותמימים יותרו בה (משלי ב כ).— ובמדרש: יצתה בת קול ואמרה לו (למשה) אין לך חיים בעוה״ז אלא שעה אחת אמר לפניו רבש״ע הנה אונתר ואפרח כעוף הפורח בד׳ רוחות העולם ומלקט מזונותיו על הארץ ושותה מים מהנהרות ולערב חוזר לקנו (מדר׳ פטיר׳ משה).

—הפע׳, הותיר, הותרתי, אותיר, יותיר, יותר ויותר, ותותר, תותירו, יותירו ויותירו, הותר— א) פ״י, הותיר דבר, הניח קצת מהרבה, übrig lassen; laisser (de reste); let remain: ויאכל (הארבה) את כל עשב הארץ ואת כל פרי העץ אשר הותיר הברד ולא נותר כל ירק בעץ ובעשב השדה (שמות י טו). לולי יי׳ צבאות הותיר לנו שריד כמעט כסדם היינו לעמרה דמינו (ישע׳ א ט). ותתן לה את אשר הותרה משבעה (רות ב יח). והותרתי מהם אנשי מספר מחרב מרעב ומדבר (יחזק׳ יב טז). וכנסתים אל אדמתם ולא אותיר עוד מהם שם (שם לט כח). תרע עינו באחיו ובאשת חיקו וביתר בניו אשר יותיר (דבר׳ כח נד). איש אל יותר ממנו עד בקר (שמות טז יט). ויעקר דוד את כל הרכב ויותר ממנו מאה רכב (ש״ב ח ד). ותאכל ותשבע ותתר (רות ב יד). ואכלו את הבשר בלילה הזה וכו׳ ולא תותירו ממנו עד בקר (שמות יב ח-י). ואם לא תורישו את ישבי הארץ מפניכם והיה אשר תותירו מהם לשכים בעיניכם ולצנינם בצדיכם (במד׳ לג נה). ולא שמעו אל משה ויותרו אנשים ממנו (מן המן) עד בקר (שמות טז כ). תן לעם ויאכלו כי כה אמר יי׳ אכול והותר ויתן לפניהם ויאכלו ויותרו כדבר יי׳ (מ״ב ד מג-מד). להכרית לכם איש ואשה עולל ויונק מתוך יהודה לבלתי הותיר לכם שארית (ירמ׳ מד ז).— הותירו בדבר, עשהו יתר בדבר ההוא, שיהיה לו מהדבר ההוא הרבה: והותרך יי׳ לטובה בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך על האדמה (דבר׳ כח יא). והותירך יי׳ אלהיך בכל מעשה ידך בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך לטבה (שם ל ט).— ב) פ״ע, הותיר, היה יתר, היה יותר טוב מזולתו: ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך (בראש׳ מט ג-ד).—ג) תה״פ: והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אתה והותר (שמות לו ז).— ובתו״מ: עבדי מלוג אם מתו מתו לה ואם הותירו הותירו לה (יבמ׳ ז א). טוחנין במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם טחן והותיר ה״ז מותר (מו״ק יב:). מיד נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו שתים עשרה מעיינות מים והותירו (תענ׳ כ.).— ובמשמ׳ נתן יותר: פיחת שבעת קבין ומחצה לכור או הותיר שבעת קבין ומחצה לכור הגיעו (כ״ב קד.). אמר להן העבודה לא חיסרתם ולא הותרתם אלא כך היה מעשה (ברכ׳ לד:).— ובמשמ׳ היה יתר: המפקיד פירות אצל חבירו הרי זה יוצא לו חסרונות וכו׳ ר״י אומר אם היתה מדה מרובה אינו מוציא לו חסרונות מפני שמותירות (ב״מ ג ז).

—פע', *יִתֵּר,— עשה שיהיה יותר: רשב"י אומר שני שמות היו לו: חובב ויתרו יתרו על שם שיתר פרשה אחת בתורה (ספרי במד' עח). שמא אתה מחסר אות אחת או מייתר אות אחת נמצא מחריב את כל העולם כולו (ערוב' יג.). כותבי ספרים (אינם רואים סימן ברכה) משום מחסרין ומשום מיתרין (כלה רבתי י). שיהו מצמצמין משבט זה ומשבט זה ומייתרין לו כשיעור חלק אחד שלהן (רגמ"ה ב"ב קכב.).

—פע', *יֻתַּר, מְיֻתָּר, מיותר,— שהוא יותר מהראוי: דברים שתראה הן מיותרין בתורה כגון תוספות של בית רבי ותוספות של ר' נתן הלכות גרים ועבדים אף הם נתנו למשה מסיני (מד"ר קהל', ויתרון). אפילו דברים שאת רואה בעולם מיותרין כגון זבובים ופרעושים ויתושים אף הם בכלל ברייתו של עולם (שם)

יִתְרָה, ש"נ,— כמו ב. יֶתֶר משמ' ד, הון, רכוש שאדם עושה: על כן יִתְרָה עשה ופקדתם על נחל הערבים ישאום (ישע' יה ז).

יִתְרוֹן, ש"ז, מ"ר יתרונים, יתרונות,— א) דבר יֶתֶר, הנאה, תועלת, Vorteil, Gewinn; utilité, profit; gain: מה־יתרון לאדם בכל עמלו שיעמל תחת השמש (קהל' א ג). הכל הבל ורעות רוח ואין יִתרון תחת השמש (שם ב יא). מה־יתרון העושה באשר הוא עמל (שם ג ט). וגם זה רעה חולה כל־עמת שבא כן ילך ומה־יתרון לו שיעמל לרוח (שם ה יה).—ובסהמ"א: שהוא סוחר כדרך שהזריזין עושין שאין פושטין ואין קונין אלא מה שנראה להן כי יש בו יתרון (תשו' הגא', הרכבי קעח). כללו של דין הזה להביט בראש הדבר ובסופו ולעשות מה שהוא טוב ליתומים ומה שיש להן בו יתרון (שם רכד). —ב) מעלה יתרה, Vorzug; supériorité; -ty: וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך (קהל' ב יג). כי בצל החכמה בצל הכסף ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה (שם ז יב).— ומצוי במשמ' זו בסהמ"א: ואתה יחיד בדורך ואחד באנשי זמנך וראוי לך להראות יתרונך עליהם במאום אותם (חו"ה, יחוד המעש' ה). וכשמעירים את בעלי הטובות להכיר אופני יתרונם ומגלים להם מה שנעלם מדעתם מהם יגדל שבחם (שם, הבחינ', פתח השער).—והשתמשו במ"ר גם בסימן זכר יתרונים, וגם בסימן נקבה יתרונות: הגיעו אל המעלות הגדולות בסבל ימים מעטים והרויחו שני העולמים וקבצו שתי הטובות והשלימו שני היתרונים כמ"ש במזמור אשרי איש ירא את ה' עד סופו (חו"ה, בסוף אהבת ה'). שביאר המשורר אלו הששה יתרונות שיש לדת האלהית על הנימוסית (העקרים א ח). —ואמר הפיטן: ולא אומר לפניך נקי אני ולא חטאתי, כי מה יועיל שפתי שקר ואין יתרון לבעל הלשון לומר זך לקחי ואון לא פעלתי (רסע"ג, וידוי, אלהי נשמה).—ובמשמ' העקרית, דבר יתר: ומחזירין הטעות בין אם טעה הלוקח ונתן לו יתרון בין אם טעה המוכר וקבל פחות וכן אם טעה במנין המעות שנמצא חסרון או יתרון על המנין שפסקו חוזרין לעולם לתבוע היתרון או החסרון ואפילו אם לא תבעו היתרון אם הוא בכדי שהדעת טועה כגון לפי המנהג שרגילין למנות (טוחו"מ, אונאה רלב). המקבל מעות מחבירו בין שהם במכר בין בהלואה בין בפרעון ומצא יתרון במעות אפילו אם לא תבעו חייב להחזיר אם הוא בכדי שהדעת טועה (שו"ע חו"מ שם).— ובחכמת החשבון והתשברת: ויש לך להשמר לדעת היתרונים ואומר לך כלל שתוכל לדעת ממנו כמה מספר היתרונים חסר לעולם אחד ממספר המרובעים (ראב"ע, המספר 69). גם יעשה ככה במעלות נכח הלבנה ויחסר המעט מהרב אז ימצא קשת היתרון וידע מקום ראש התלי וזנבו (הוא, אגר' השבת השלוס ב).—ג) *יתרונות, מה שיותר מהצריך לאדם באמת, Überfluss; superflu; superfluity: בקש תחלה שתהיה השגחת השם בו להשלימו ולשמור גופו ולתת לו חקו בלבד לא היתרונות כדבר החכם רש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חקי (מלמד התלמיד', ויגא). לא שיכוין להשיג היתרונות אבל כל אשר יצטרך הגוף להשתמש בחושיו להנאת הגוף (שם, בלק). כרוב מאכל וכרוב משתה ורב שחוק ושאר יתרונות (שם). ולכן ראוי לאדם לשמח בחלקו בימי הבלו ולא יבקש יתרונות (מ' אלדבי, ש"א ה ט). דרך החכמים שמסתפקין בהכרח ומודים ומשבחים למי שנתנו והרשעים בהיפך שהם זאבי ערב שהם רעבים ואינם מסתפקין בהכרחי ומבקשים יתרונות (דרך ישרה, שע' הפרנסה).

*יִתְרָן[1], ש"ז,— כמו יִתרון, במשמ' רוב טוב: יוני גאיות הומות בפחדן, גלה מחמדן ונקלה

---

[1]) במקרא הוא שם פרטי לאחד מבני שעיר, והשתמש המשורר בצורה זו במשמ' רוב טוב ובהשם

נכבדן, יתרן והמדן ליתרן וחמדן, להרג ואבדן הוצבו לבדן (ר"י הלוי, יוני גלֻיות). ומשם הלכתי לחרן, ולא מצאתי שם חמדן ויתרן, רק פגעיאל בן עכרן (ר"י חריזי, תחכמ' מו).

יִתְרָנוּת, ש"נ, — הסגולה לבקש יתרונות: שלא היה לו ממון בעבור שגנבו לו או שאנסו המלך או פזרו ע"י יתרנות (הוספ' לתגמ' הנפש מט).

יְתֵרֶת, ש"נ, — כמו יתרה: על כן לבי למואב כחללים יהמה ולבי אל אנשי קיר חרש כחלילים יהמה על כן יתרת עשה אבדו (ירמ' מח לו).

יֹתֶרֶת[1], יותֶ, ש"נ, — יֹתֶרֶת הכבד, הוא חצר הכבד[2], עי' כבד: ולקחת מן האיל החלב והאליה ואת החלב המכסה את הקרב ואת יֹתֶרֶת הכבד ואת שתי הכלית

הפרטי יתרן כנוי לבני אדום בכלל, ועשה מזה מליצה בלשון נופל על הלשון.

[1]) בערב' זיאדה אלכבד a). — [2]) כך תרגם אונקלוס מלה זו בכל מקום, ופרש רש"י (ויקר' ג 7): הוא דופן המסך שקורין אי רביש.

---

a) زيادة الكبد

(שמות כט כב). ויקח את כל החלב אשר על הקרב ואת יֹתֶרֶת הכבד ואת שתי הכלית ואת חלבהן (ויקר' ח יו). — יֹתֶרֶת על הכבד: את הקרב ואת היֹתֶרֶת על הכבד (שמות כט יג). ואת שתי הכלית ואת החלב אשר עליהן אשר על הכסלים ואת היֹתֶרֶת על הכבד על הכליות יסירנה (ויקר' ג ד, ד ט, ז ד). — היֹתֶרֶת מן הכבד: ואת הכלית ואת היֹתֶרֶת מן הכבד מן החטאת הקטיר המזבחה (ויקר' ט י).

***יַתֶּרֶת**[1], ש"נ, — כל חלק נוסף על אבר מהאברים, אצבע יתרה וכדומה: היתה בה יתרת וחתכה אם יש בה עצם פסול (בכור' ז ו). יתרת שיש בה עצם ואין בה צפורן מטמא במגע ומשא (גמ' פס מח). — ובסהמ"א: שהיה יוצא מן הדקין כמין יתרת נפוח ועב (שו"ת שמש לדק' ל). מעשה ביתרת קטנה כמין אוזן שנמצאת בין ערוגות האונות לצד הימין ואינה כלל בשורות האונות ויש לה כמו כיס בפני עצמה (סמ"ג, מ"ע סג).

---

[1]) רגלים לדבר כי כך צורת מלה זו ולא כמו המלה הקדומה, כיון שהוא כתוב חסר.

תם כרך רביעי